

The Fisher Institute For
Air & Space Strategic Studies (CC)

The Ninth Annual National Security Conference:
**Insights and Lessons of the Yom Kippur War:
Underlining the role of airpower**

May 22, 2013

Publication No. 53

Raytheon

The Fisher Institute
For Air & Space
Strategic Studies (cc)

**The Ninth Annual
National Security Conference:
Insights and Lessons of the
Yom Kippur War:
Underlining the role of airpower**

May 22, 2013

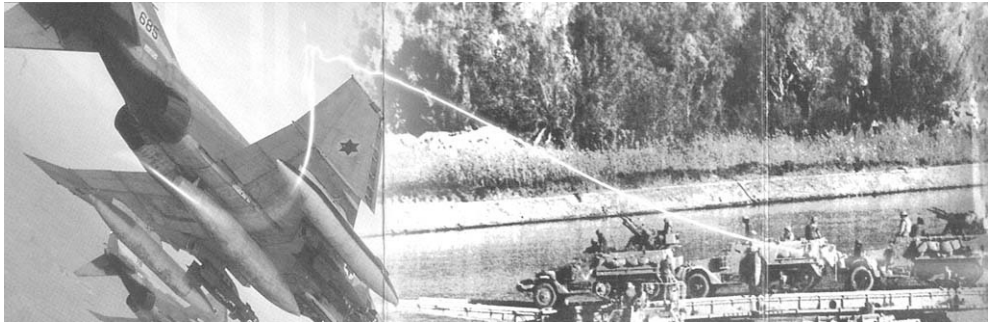
Publication No. 53

Feb. 2014

P.O.Box 303, Herzlia, Israel 46103

Tel. 9-9510260 Fax. 9-9510261

www.fisherinstitute.org.il

May 22, 2013

Musical Opening by the Air Force Troupe

Opening remarks: "We never had it so good"

Brig. Gen. (res.) Asaf Agmon, Head, the Fisher Institute

Opening Lecture:

Principles of the Political-military Discourse

Ehud Olmert, former prime minister

First Session

The Process of Shaping Strategy – the political-military discourse

Chairman: Brig. Gen. (res.) Udi Dekel, former head of Strategic Planning Division, IDF

Shaping Israeli Strategy towards the Yom Kippur War

Dr. Yigal Kipnis, Haifa University

Shaping the Egyptian Strategy - how to do it right

Ron Tira, editorial advisory panel, Infinity Journal

The Process of Shaping Strategy – the political-military discourse

The Strategic Discourse from the Practitioner's Point of View

Lt. Gen. (ret.) Dan Halutz, former IDF chief of staff

Between Politicians and Soldiers – unbridged gaps

Dr. Brig. Gen. (ret.) Dov Tamari, Head of Defense and Home Front Department, Beit Berl Academic College

Second Session

Surprise and Recovery

Chairman: Brig. Gen. (res.) Ephraim Segoli, Fisher Institute

The IAF Response to Surprise and its accomplishments

Lt. Col. Moti Havakuk, head of History Branch, IAF

Systemic Surprise in the Yom Kippur War

Dr. Brig. Gen. (ret.) Giora Ram (Furman), Brig. Gen. (ret.) Amos Amir

The Effect of Surprise on Decision-making

Dr. Menachem Gelbard, Tel Aviv University and Yezreel valley Academic College

Third Session

Preemptive Strike, Counter-offensive

Chairman: Col. (ret.) Uri Dromi, Director of the Jerusalem Press Club

Striking First - Weighing Risks and Rewards of Preemptive and Preventive War

Dr. Karl. P Muller, RAND

The Connection between Offensive, Preemptive Strike and the Planning and Managing of the Campaign

Col. (ret.) Gur Laish, National Security Council

Lecture of IAF Commander

Maj. General Amir Eshel

Fourth Session

Force Design in an Era of Rapid Change and Uncertainty

Chairman: Maj. Gen. (ret.) Giora Romm, Director, Civil Aviation Authority

Did the Air Force Play the Right Tune?

Dr. Aviem Sela

Force Design - the technological / organizational aspect

Maj. Gen. (ret.) Ido Nechushtan, former IAF commander

Force Design - the conceptual aspect

Maj. Gen. Gershon Hacohen, Commander of the Northern Corps

Concluding Lecture

Minister of Defense, Lt. Gen. (ret.) Moshe Ya'alon

Concluding remarks

Maj. Gen. (ret.) Herzle Bodinger, Chairman, Fisher Institute

Lectures pertinent to our international audience were translated to English

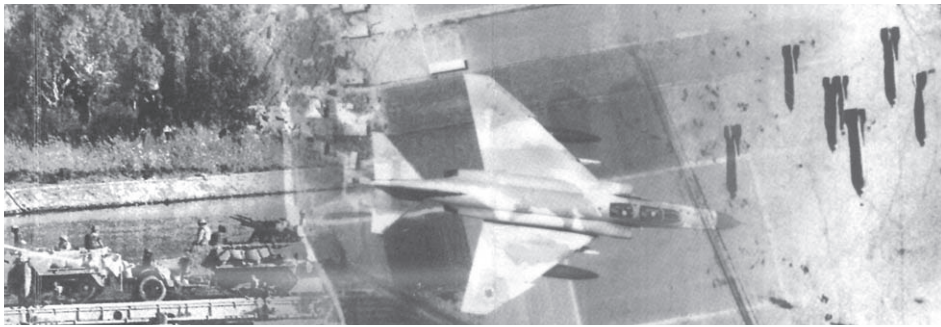

Table of Contents

We Never Had It So Good	
Brig. Gen. (res) Asaf Agmon, Head, the Fisher Institute	5
The Israeli Political-Military Discourse Prior to the Yom Kippur War	
Dr. Yigal Kipnis, Haifa University	13
Shaping the Egyptian Strategy - how to do it right	
Ron Tira, editorial advisory board, Infinity Journal	21
The Strategic discourse from the Practitioner's Point of View	
Lt. Gen. (ret.) Dan Halutz, former IDF chief of staff	29
Knowledge as an instrument to examine the relationship of statesmen and soldiers in Israel	
Dr. Dov Tamari, Brig. Gen. (res.), Head, Security and Defense of the Hinterland Program, the Academic College of Beit Berl	38
Striking First - Weighing Risks and Rewards of Preemptive and Preventive War	
Dr. Karl P. Muller, RAND	53
Lecture of IAF Commander	
Maj. Gen. Amir Eshel	63
Concluding lecture	
Minister of Defense, Lt. Gen. (ret.) Moshe Ya'alon	71
Closing Remarks	
Maj. Gen. (ret.) Herzle Bodinger, Chairman, Fisher Institute	83

Members of the academic committee of the conference

Brig. Gen. (res.) Asaf Agmon, The Fisher Institute for Air and Space Strategic Studies

Brig. Gen. (res.) Ephraim Segoli, Head of the Airpower and the Asymmetric
Conflict Research Center, Fisher Institute

Ron Tira, Editorial advisory panel, Infinity Journal

Col. Amir Yarom

Lt. Col. Roni Amir

Administrative manager

Mira Krebs Hananya, The Fisher Institute for Air and Space Strategic Studies

Sivan Amir, The Fisher Institute for Air and Space Strategic Studies

Production team

Herling-Weinberg Production and Events

Public Relations

MS Business Communication

Editors

Dorrit Landes

Oded Marom

Cover art by **Igal Gabay**

Graphic design and print by **Oded Marom**

Printing by **Copy Top**, Bney Brak

© 2014. All rights reserved to the Fisher Institute

The following articles have no security classification and
have been cleared for public perusal.

The authors' opinions do not necessarily reflect those of
the Fisher Institute for Air and Space Strategic Studies nor
the opinions of its trustees, researchers, or of its beneficiaries.

Opening remarks: "We Never Had It So Good"

Brig. Gen. (res.) Asaf Agmon, CEO, Fisher Institute for Air and Space Strategic Studies

The ninth annual national security conference we hold at the Fisher Institute will be devoted this year to the Yom Kippur War, the lessons and insights regarding airpower.

The Yom Kippur War formally ended on Oct. 24, 1973 took a heavy toll; we lost 2222 of our sons, 7251 were wounded, 294 Israeli soldiers were prisoners of war. This war has had a resounding, reverberating effect in the history of the state of Israel. In fact it is the last conflict in which the IDF fought in a general war, unlike the limited campaigns we had since "Peace of Galilee" up to Operation Defense Column.

We are experiencing a most complex strategic reality. In the words of General Gantz, IDF chief of staff, "the currently uncertain security situation we are in could develop any moment into a widespread, uncontrollable conflict." Since December 2010 the Middle East has been in tumult; various sorts of conflicts that had apparently vanished from the scene seem to be coming back. Not even one of the limited campaigns we operated following the Yom Kippur War was as difficult or had as many fronts, holding as many potential surprises in the tactical level, the operational level and even the strategic level.

Therefore, as we mark forty years since the Yom Kippur War we feel it is our duty to check if we have drawn all of that war's lessons and if we have fully implemented them, after having adapted them to the changed reality. Several books about the war were published lately, most of them were written by major figures with much experience and understanding of our national security issues as well as the IDF operational doctrine. All of them raise with varying degrees of sharpness the argument that we have not drawn all that war's lessons and moreover, an important part of the lessons drawn has not been fully implemented yet.

General (res.) Zvi Zamir wrote: "The lessons of this war are not the military's alone, they are the whole country's lessons; sometimes I have the impression those lessons were not drawn due to some hope and wish to let bygones be bygones, as though all that has become ancient history, all talk about which has been long exhausted; as if any dwelling on those lessons is nothing more than prying into

old wounds which does not contribute in any way to the present or future. A possible explanation for it may be found in a claim, hitherto undenied, made by some publications, that the IDF history department was banned from circulating its researches on the Yom Kippur War.”

Not one of the people who are in uniform today, who are responsible for our security, participated in that war; it is seen as a chapter of ancient history whose relevance to these days is very limited. Since we at the Fisher Institute think that the relevance of that war’s lessons is more important than ever, especially against the background of the current situation in the Middle East and the way it may unfold in the near future, we have chosen to look at the strategic and operational level, where the story is more complex, it demands awareness, knowledge, teamwork and a great deal of sagacity. Because of the constraints of time we shall not address the tactical level and the combat echelon in which, in my opinion, many lessons were learned and implemented.

We have naturally honored the combatants’ heroism and sacrifice, as we painfully mourned them; yet I have that acute sense of an opportunity missed: even though 40 years have already passed an important part of the lessons drawn from that war, pertinent for us and our future even today has not been learnt, nor has it been fully implemented.

The air branch is now recognized as a central part of the foundation stones of Israel’s doctrine of national security: the air branch has a principal role in deterrence. The air branch with its mighty firepower is a principal component of decision and the IAF has a major role in defense too, with the intensification of threats by rocket, missile and high-trajectory weapons.

The IAF has an important part in the warning component, though not as central as the three previous ones. Consequently, the importance of strategic and operational discussion becomes more acute when debating lessons and insights of the Yom Kippur War pertaining to airpower.

I believe that the air force must be an integral part of the strategic discourse even with the political echelon in a much greater measure than it was in the past.

We chose four subjects we deemed highly significant in the context of airpower and we had to omit other important issues such as the combined campaign, strategic bombing, etc. The rationale of this conference is use of the events of the war in

order to start a contemporary discussion referring to the question whether we have drawn and adopted the right lessons for this-day.

We consider the first subject very important: the process of shaping strategy, the process in which there is supreme importance to the discourse of the political and the military level.

It is a central and most important dialogue which must be held with the openness needed for voicing various alternative opinions, since a like-minded discourse leads to fixating on conceptions and conclusions whose validity might be doubtful.

The headline of an article in Yediot Aharonot daily in 1973 claiming “We Have Never Had it So Good” was not a mere invention of the media; it was supported by statements and estimations by the political echelon and the military echelon. One can hear it in a scene from a video film in which minister of defense Moshe Dayan says “the deep frustration existing now in Egypt emanates from their recognition of their inability to cross the canal and defeat the IDF in Sinai, thanks to the IDF fighting capability, thanks to the American planes, the Phantoms, thanks to the armor corps and not least thanks to the stationary system of fortifications, ways, water, communications and airfields. This is not just a sand desert but an area set for war. The Egyptians did not understand it by themselves until the Russians told

them that it is not simple – there is no chance [for them] to try and cross the canal and take Sinai from the IDF. This is the deep frustration now existing in Egypt”.

The interviews given by IDF most senior commanders to the press in the months preceding the war include the passage quoted as well as the following words from the then commander of the south command, Ariel Sharon: “We have one of the most powerful militaries in the world. I don’t believe there is any military or civilian objective in the area between Baghdad and Khartoum including all the Libyan territory that the IDF cannot capture. In the next war, the Egyptians’ line of retreat will be Cairo, they have no other line and it will entail a terrible ruin of Egypt, a total devastation.”

The slogan that became an insight before 1973, that “we’ve never had it so good” has come back 40-odd years after the heavy toll paid for this conception in expressions such as “Time is on our side.”

The late Maj. Gen. Mordechai Hod, the air force commander up till five months before the war, stated that if war were to start at that time, it would end even more quickly than the Six Day War. Not only the heads of the political and military echelons were privy to such affirmations; they permeated to the public, especially to the field echelons, those who were ultimately required to fight the enemy and win while risking their lives.

Aviram Barkai’s recently published book describes the 188 armor brigade in the Yom Kippur War [Aviram Barkai, *Al Blimah*, Tel Aviv, 2008].

I highly recommend it especially to airmen in order to learn of the chaos of the war. The following is a passage from the book about one platoon commanders:

“The day before yesterday suddenly landed with no prior notice the brigade commander Ben-Shoham with Prof. Zvi Yavetz, head of the history department in Tel Aviv University. It turned out that Ben-Shoham was a student and admirer of Prof. Yavetz so he asked him to come up to the Golan Heights, lecture to the soldiers and also prepare for him a survey of how well were the tank corpsmen mentally prepared – how deeply ingrained were values such as Zionism, the motherland and sacrifice. Before leaving, the professor walked through the platoon tanks and I heard him ask Ben-Shoham how many tanks the Syrians had in front of us; Ben-Shoham said that in the whole section they had about 700 and 500 of them were here, facing south, then added with half a smile, all the Syrians have to do is refuel

and drive. The professor turned to Yoav Yakir, the platoon commander and asked if the three tanks he had were capable of standing against that mass. Yoav did not blink and replied with full confidence, we shall withstand until the reserves get here. Yavetz did not let up and turned to Andrei Sakal, a new immigrant from Hungary, the loader in Yakir's tank, who answered his question what was the platoon's task exactly. "We are here on the line to stop enemy forces until the reserves show up". "And when will the reserves show up?" – asked Yavetz, "within 24 hours", Sakal told him.

Still Yavetz persisted: but how will you do it? "We know the battalion commander on the other side," Andrei soothed him, "We know what they know and we have orderly ranges on every target, but the main thing is we are better than them." It turned out that Yavetz was not pacified, he was a professor of history but it seemed that the mathematics of understanding the ratio of forces on the axis of time and a distance of two-three kilometers was not beyond him. Then he threw his bomb, something no one ever asked us until that day, "But you are only three tanks and in front of you there are five hundred Syrian tanks, even if we assume that you succeed to hit and destroy every target with your first shell, the simple arithmetic of seventy two shells per tank for three tanks proves that something in the data does not work right." Sakal would not be confused, "Don't worry", he told him, "we shall withstand until the reserves are here." He then noticed the professor's apprehension and added, to calm him, "It won't be easy, professor, but we are good enough, and we shall withstand it."

Many of the decisions made in the last few days before the war and in the two days after its start emanated from these conceptions. Francis Bacon (1561-1626) an English philosopher and statesman said: "The human understanding when it has once adopted an opinion (either as being the received opinion or as being agreeable to itself) draws all things else to support and agree with it. And though there be a greater number and weight of instances to be found on the other side, yet these it either neglects and despises, or else by some distinction sets aside and rejects, in order that by this great and pernicious predetermination the authority of its former conclusions may remain inviolate."

Just as we say nowadays 'don't let the facts confuse us'. Almost all those we talked to or read their memories indicated that they did not lack any information and

emphasized that they were not surprised by the enemy but by us.

Henry Kissinger, the American secretary of state pointed out after the war “we knew a lot but understood very little” – he referred to himself as well.

At the conference we held at the Fisher Institute about the lessons of Operation Cast Lead, former chief of staff Lt. Gen. Ashkenazi said that he understood well the criticality of this discourse and devoted most of his time (he put it at sixty percent) before and during the operation in discourse and discussion with the political echelon in order to make sure that he (the chief of staff) understood what the political echelon wanted and that he managed to communicate to the political echelon what could be done, with what alternatives and at what risks.

The second theme we address is the phenomenon of surprise and subsequent recovery. We are all aware of the fact that surprise and surprises of various magnitudes are an integral part of war. The Yom Kippur War emphasized how our best and brightest, both knowledgeable and experienced did not make the best decisions when surprised. It was not a personal problem of those people, those commanders. Coping with surprise and recovering from it is a human test we can familiarize ourselves with –you build mechanisms for that coping and train for it. Do we in the air force understand it? Are we – an organization based on rigorous planning and preparation, in which the best advance to key functions – are we resilient or more exposed to the risks that surprise holds?

Do the best among us, those at the head of our pyramid, who moved forward thanks to their successes along the years, who repeatedly made successful decisions, mostly at very short periods of time, know how to cope with systemic failure, with the chaos of war?

What mechanisms do we have at our disposal to support the decision maker and how are the people around him disposed to cope with such crisis?

The third issue raises the question of the preemptive strike. We know that the political echelon did not approve the IDF preemptive strike which was planned by the air force in Yom Kippur.

Nowadays, owing to the air force growing centrality the IAF’s involvement and its preparedness regarding this issue should be much more significant; it should include preparation and planning its future actions in case a planned preemptive

strike would not be approved by the political echelon. Obviously, the political echelon can and is empowered to change our operational plans even if they had previously been approved; therefore we must be ready for such eventualities with optimal plans on hand.

As to discussing the growing importance of preemptive strike, it does not stand by itself; we have to see how it should be leveraged in order to achieve the war's principal gain, which was almost totally absent from our latest limited campaigns. The last issue we shall address refers to the challenge of power in an era of rapid changes and uncertainty. We have always had the challenge of developing weapon systems and fighting units. These processes need a long time to develop and have to prove their worth when reality is transformed, sometimes even making the efforts invested irrelevant.

Nowadays, owing to the quick pace of change and the ever-widening uncertainty, this problem has become even more difficult. One of the senior commanders in the air force has indicated to us that in his opinion the air force has drawn the right lessons from the Six Day War and the War of Attrition. The only problem the air force encountered in the Yom Kippur War – by his lights – was that the war broke out three years too early; otherwise, we would have been ready with

The audience in the Air Force House auditorium

the technologies and means capable of overpowering the enemy's surface-to-air missiles.

Since it seems that in future too we shall not be able to make sure that wars break out exactly when we want them to and when we are ready for them, we are faced with the challenge of constructing and developing our technologies and power so that we can modify them to the changing reality and challenges and operate them when they are needed.

I wish to thank all the lecturers who came from near and far and have volunteered to share with us their knowledge, insights and experience. My thanks to Rand institute that as part of the cooperation between our two institutes has sent one of their researchers.

Thanks go to Ephraim Segoli, head of the asymmetric conflict research in the air branch in the Fisher Institute who organized the academic work of the conference and all those who have participated in the preparation and production of the conference. I wish us all a riveting, instructive conference.

Maj. Gen. (ret.) Rafael Vardi (left) with Brig. Gen. (res.) Ephraim Segoli, head of the asymmetric conflict research in the air branch in the Fisher Institute

The Israeli Political-Military Discourse Prior to the Yom Kippur War

Dr. Yigal Kipnis, Haifa University

During the decades which have passed since the war we have had conferences about the political-military discourse and one can assume there will be additional conferences in future. I need not indicate that this conference is special for me, not necessarily because of the podium but because of those who are in front of the podium.

I shall make use of my right as a historian and try to analyze how we conducted ourselves until the war and not throughout it, with emphasis on the Israeli political-military discourse. The main dilemma of that discourse in the context of the Yom Kippur War is whether we knew or not. There is no argument that it is the political echelon's prerogative to decide which information it shares with any other element.

Political history can be written only from a distance spanning decades after the events. We are at a disadvantage here because documentation and sources are problematic until 40 years after the event; they are partial, incomplete, mistaken and erroneous. At times the narrative takes over memory and in the case of 1973 it is mainly the military-intelligence narrative. Obviously, when the whole picture unfolds, things change.

I shall give now a short survey of the main points on the way to war. The first one is 1967 – the Six Day War. The big question was how those rare gains achieved in the war are to be exploited so as to grant the Israeli government political gain. The Israeli government adopted in those days an unvarying position following a series of serious discussions; it now maintained that Israel should offer Syria and Egypt signing a peace treaty based on the international border. I assume these facts are more or less familiar: there is no doubt that a far-reaching political target was thus pronounced. The security aspect of this resolution was undoubtedly far-reaching. If you like, this is in a large measure the basis for Israel's policy even today – that is, referring to the international borders. Not a single member of the military establishment participated in the discussions or knew of the decision, including Itzhak Rabin who became aware of its contents when briefed by American sources

when he arrived in Washington as Israel's ambassador.

History does not enable us to answer the question what could have happened if – but there certainly is reason to raise this thought-provoking question.

Later, in October 1968, the Israeli government decided to inform the US that it would insist on significant changes in the international borderline between Israel and Egypt. The meaning was clear to all: there would be another round of war before a peace treaty. The objectives of that war were defined as well as the deportment towards it. The military objective was clear: conquest of additional territory as a pressure stimulus designed to make Egypt accept significant changes of the international border. The military conduct was clear too: preparations for war were outlined, crossing the Suez Canal was a political need too, defense of the canal line and the violet line in the Golan. Until the war there was a complete standstill in the political activity. On December 21 Golda Meir arrived in Washington to discuss the possibility that Sadat might choose not to renew what was defined at the time as ceasefire agreement.

Together with Kissinger, then the national security advisor and the principal figure in policy making, a complete agreement was reached about political freeze and thwarting all initiatives to promote negotiations. The Rogers plan ceased to exist, and the supply of planes to Israel would continue as a deterrent. Ambassador Rabin later met with Kissinger to sum up those understandings. There is no American document about it but there is an Israeli document which has only recently been released to the public and the researchers.

That document, addressed to Simcha Dinitz, then director general of the prime minister's office, discussed what would happen if Sadat makes good his threats and attacks Israel. Rabin replied that "We shall undoubtedly hit hard if attacked. We shall not permit the Egyptians to choose the rules and the shape of war". Kissinger ended the discussion saying that "In that case, which he did not believe would happen, it would help if we waited more than two hours before going on counteroffensive".

This wait for more than two hours – this is the price Israel paid for the understandings, the political inactivity and the supply of weapons. It was not only a last-minute consideration, it was commitment.

The military establishment did not know of this commitment, but it was fully aware of its consequences. On October 5, a day before the war, Dado [Lt. Gen. David

Elazar, then chief of staff] spoke to Dayan and referring to the war as a certainty and asked that “If something happens we should like to concentrate forces, that is, concentrate the reserves or give warnings”, whereupon Dayan told him “Don’t move forces unless it is really beginning”. On the day war broke out, when Dado asked for the okay for the strike the air force was already deployed to execute , Dayan told him - so I assess – “even if the Americans are one hundred percent sure that Egypt attacks they will not let us attack first.”

Dayan knew it, he was absolutely sure. Why was the discussion of that issue not held earlier? Because if there was such certainty – and there was – there was still the illusion that it would be possible to obtain approval for preemptive strike. As to the reserve call-up, Dayan brought up arguments he passed on to Dado against a large scale call-up of reserves “because reserve call-up is an act of war.”

During four days in February 1973 a “marathon” of political talks about the Middle East took place. The first meeting was on February 25, between Kissinger and Hafez Ismail, Sadat’s advisor who had waited eight months in order to come and present his peace initiative to Kissinger was finally granted a hearing. This initiative included a timetable aiming to reach agreement no later than September 1973. Right after the meeting Kissinger rushed to Nixon, reported what he had heard and told him what he thought of it; he said it would be possible to sign an agreement between Israel and Egypt by September 1, 1973 and that it would be a tremendous achievement. Kissinger received the president’s approval and that very day met with Rabin in order to prepare the meeting with Prime Minister Golda Meir, scheduled for the next day.

On February 28, Kissinger met with Golda for an informal meeting. There is no American protocol for this conversation either. There is only an Israeli protocol which is why only recently it has become possible to understand what transpired there. Kissinger explained to the prime minister that they indeed agreed on a 2-year freeze but reality had changed and a political process should be engaged. Golda told him explicitly – and this is the exact quote – “we won’t go for it”.

Golda met with Nixon the next day; we are familiar with the meeting and the protocol but everything had been staged. Kissinger prepared in advance – in separate sessions with Golda and with Nixon – what they would say and what would be agreed upon in the meeting.

On March 9 Rabin and Kissinger met, just one day before Rabin concluded his

term of office in Washington, and was due to go back to Israel the next day.

There is a document summarizing the meeting and its follow-up in a phone conversation Kissinger had with Rabin. The American protocol does not describe what was said confidentially between the two. According to the American protocol Kissinger present Rabin with a timetable by which to get to September 1973 and an agreement based on the Sadat initiative.

We have the Israeli document describing Rabin's report to the PM about the meeting; it includes what was confidentially said [as edited for print – Ed.] “The conversation started with Kissinger's assistant present, but about ten minutes later Kissinger asked him to leave, and when we were alone Kissinger presented me also with the outline for the agreement, not written, but definitely an oral outline for an agreement. Kissinger asked me again if we were ready to deflect from our policy demanding considerable alterations of the borders in comparison with the international border” (as in Israeli government resolution of October 1968).

Rabin called Golda. It was a long, hard conversation. Rabin unsuccessfully tried to persuade her to accept the Kissinger outline to reach an agreement by September. I don't have any protocol of conversation between Rabin and Golda, but there is the text of Rabin's conversation with Kissinger the next day. It reveals that Rabin was really apologetic for not having managed to bring the PM around even after yet another talk.

Sadat operated in 1973 in two parallel channels, both designed to start a political process; one covert political alternative with Kissinger bypassing secretary of state Rogers. The second alternative was in a confidential military channel, preparations for war with a limited military objective in order to set off a political process – not in order to take Sinai.

The political channel existed in scores of communiques, meetings and phone conversation. Heads of the military and the intelligence community, Dado, Zeira and Zamir, knew that negotiations were taking place but ignored the details passing through that channel. The Israeli military and intelligence focused on the military aspects, on war and not on any political intentions. The intelligence organs were not asked to supply any political information, nor did they.

When I presented the political issue to Zvi Zamir [head of Mossad in 1973] he was indignant: ‘Why didn't they tell me? I could have tried to obtain information on this too; I had my ways of doing it.’

The fifth and last event I shall describe is that of September 30, 1973. We are all familiar with the picture of the military situation at that time. It was the first Saturday following Rosh Hashana. Kissinger was secretary of state and ambassador Dinitz came to Israel for consultations because Kissinger made clear, towards his nomination [as secretary of state] that there would be an accelerated political process immediately following the elections to the eighth Knesset are held in October 1973. Dinitz came back when tension started intensifying and went back to the US with the background of the events, all the intelligence information and eyewitness accounts of what happened in the Suez Canal and in the Golan. He reported of a meeting with Kissinger at his office; the conversation lasted an hour and a half. Israeli archive documents indicate that Dinitz received a text in which Kissinger expresses his opinion that the Americans think that tension is not an ideal situation but election time is not conducive for serious discussions. The report further tells how Kissinger mentioned that when he had worked with us on a common strategy, two years earlier, in December 1971, he stuck to it to the letter – to the benefit of all concerned.

Golda did not manage to reply to this message – in my opinion she did not hear it because she had gone to Strasbourg and then to Vienna and returned to Israel for the events of the two-three days preceding the war.

The war was the peak of the failure of political analysis. This is a phrase coined by Kissinger who knew something of what happened at the time. One should pay attention to its wording: it is not a narrow failure, it is its very peak; that is, we deal here with a process that went on for a year at least, of failure and of political analysis.

I shall try to explain how I see this failure. The prime minister treated the negotiations with Egypt as a threat and bother that ought to be removed. This is apparent from every expression, including media reports in January 1973. There were misgivings about an American initiative. Golda preferred war rather than negotiations in an election year in Israel, and favored war rather than the political agreement that required full withdrawal. Dayan and Galili were the only ones privy to the secret goings-on about this issue. Golda was dominant and Dayan was quite proficient in matters of security, of course.

Following false alerts about an impending war in May 1973, the IDF was deployed accordingly but Galili said the point of origin of the whole system, that is, the

preparations for war in Egypt and the alerts stems from the fact that they are ready for peace and a structure of agreements and international guarantees, on the condition that we completely withdraw to the former border.

Even though Dayan, Zeira and Dado were present at all the discussions they were not the only ones who were not made aware of the whole information about what was behind those goings-on: other members of the government were kept in the dark about these dilemmas.

In the days just before the war Dayan's political conception that Sadat would not start a war because of political considerations, collapsed – I am using this word advisedly.

Until the very last moment Dayan held to the opinion that war was in low probability because of political – not military – considerations. Dayan was the only one who had all the information, military, and intelligence as well political. He had the qualifications and experience to analyze it and excelled at it; he was just as good – in my opinion even better – than the chief of staff and the head of the intelligence branch. On May 21, against the background of preparations for the approaching war he knew enough to tell the general staff “gentlemen, prepare for war.”

Dayan gives historians a hard time because of his character. A few months later he said in the General Staff Forum “There is reason to think that the Arab countries will prefer another political round than a military round.” On September 24 the tension was felt in the air and on the ground. A week later, in the General Staff Forum he said again, “The Arabs talk and talk but they don't shoot much. On the way to peace or at least to non-renewal of the war I expect there will be some fading out of hostilities or non-inflaming into an active situation.”

Dayan prepared to lead a political move after the elections in accordance with the Sadat initiative, behind Golda's back. Archive documents show that Gad Ya'acobi [Israeli politician, close to Dayan] came and presented the Dayan plan, which was in complete accordance with the Sadat initiative. Dayan also knew that Kissinger was preparing to initiate political moves immediately after the elections. He was supposed to go to the US in December in connection with this topic. Dayan also referred to intelligence sources; the information received from Marwan [an intelligence source] from the beginning of September was that Sadat would not start a war in 1973; that was the updated information given to the people who met with Marwan in the beginning of September following the missile shooting

incident in Rome. Both Hussein who gave a warning and Marwan on the last day before the war distinguished the military move from a political development. Therefore the failure of the intelligence branch when assessing there was low probability for war – none can absolve it of this failure – had very little influence on decision making. Golda and Dayan's conduct in the days preceding the war was based on political considerations and internal political considerations. Sadat's aim was policy, hence there was low probability that he would attack. It was done for propaganda purposes, with the aim of soothing and avoiding reserve mobilization and escalation on the eve of upcoming elections.

These were entirely internal considerations, the proximity of the elections to the Knesset, the market paralyzed; all the armed forces on the borders, people were thinking of the 1967 events. It was an unacceptable state of affairs when the campaign slogan claimed "We never had it so good". The purpose was to calm things down because if tension persisted, Kissinger would be only too glad to home-in on it and promote a political move. There was naturally a commitment to Kissinger (the December 1971 understandings, 'wait more than two hours'). Israeli leaders were certain of the results of the war should it break, but Golda, Dayan and Galili did not want war in October. That is why the messages to the US, the chief of staff and the media were thus formulated.

Another factor unmentioned here also had his explicit orders to relax. Even in the very last moments Golda, Dayan and Galili preferred a quiet diplomatic path. The last moments I have referred to are the very last minutes before the war. Even if an appropriate alert would have been received, as they had wished to receive, the political echelon would not have approved mobilizing the reserves and sending them to the front, and would not have approved a preemptive air strike: it was unequivocally stated after the war too.

Therefore the military-political discourse cultivated illusions and wishful thinking like "the regular army will hold".

I shall elaborate a little more about the limitations of intelligence. It should be understood that even if intelligence is of high quality it will not necessarily provide an alert, a precise appraisal or understanding of intentions. So if the enemy plans a surprise it will probably be successful.

There was much talk of the "special measures", maybe unnecessarily; but people had an interest to mobilize those tales of folklore. In the circumstances, all other

listening sources signaled war; but just those special measures that functioned – contrary to the tales of folklore, the information intercepted had not been unknown. The important lesson at this point is the fact that the decision-makers took to the illusion that they had an insurance policy that there would be a prior warning. The same goes for the sources of the information. The news Marwan supplied about the timing of the war was that Egypt would not attack that year. In that September 24 discussion Zvi Zamir said when tension was already in the air “if we deal with the framework of assessment for a year then their tendency does not necessarily point to war.” In spite of many signs pointing to war, deployment of enemy forces and the expectation to receive warning, nothing of the sort came from Marwan until Thursday night on the eve of the war. The very same person that could just a month and a half before give the precise date – I shall not go into the discussion if it was intentional or not – it is possible he did not try to deceive but this is the information he passed. Even then, the alert given was not focused enough and when it became focused just 11 hours before the attack, the time given was mistaken.

The mistaken time was a central factor in the mayhem that descended on the air force. A 48 hour warning was wishful thinking; one needed some 48 hours to call up the reserves, therefore it was said “we shall have a 48 hours warning.”

I go back to my opening – we did not know. The military establishment was not privy to the details of diplomatic information; in fact it was not only the military establishment, Israel Galili found only after the war that Golda had been committed to the Americans.

To sum up, 1973 brought about the collapse of the confrontational political and military thinking, the failure was that of consciousness, mainly that of consciousness and merely systemic. It resulted from that period of euphoria: basic assumptions, outlines for political action and military planning, all these had been espoused with exaggerated confidence and in response to wishful thinking, as if what is desired is sure to follow.

1973 saw the collapse of the approach that military deterrence and the political support of the US would avert an unwanted political move. In 1973 the approach that time was in our favor [“working for us”] collapsed.

Shaping the Egyptian Strategy – how to do it right

Ron Tira, editorial advisory panel, Infinity Journal

The six year period from 1967 to 1973 when considered in light of Egyptian thought about the theory of war, is divided to two distinctly different periods: the Nasser period and that of Sadat.

The Nasser approach to war can be styled as classic, simple or simplistic, conveyed by his famous dictum that what was taken by force will be restored by force. The perception underlying it affirmed that war is decided by conquering territory and defeating the enemy in the big battle. The war referred to is that in which two militaries assault each other, one center of gravity vis-à-vis another center of gravity, until the adversary is defeated. The adversary's mass in the main big battle is that which enables the conquest of territory – victory in that war.

This notion was known in Israel and well known to the Intelligence Branch, and it is in effect at the roots of the 'conception' then prevalent in the Israeli establishment. If this notion bears out, if war is won by defeating the IDF in the main big fight and by seizing territory, then the 'conception' is right; but without air supremacy that victory could not be achieved. This is how a conception appeared, which was in accordance with Nasser's understanding – a notion held by the IDF too since it saw things this way; war indeed is an occurrence whose final test is the political test: who wins, who achieves his political goal, but the way to the political goal is a long one; that is, one has to accumulate a great many tactical achievements supported by the techno-tactical rivalry. Thus, for example, my plane against his plane, my tank versus his tank, that way we shall accumulate tactical victories which will gradually become a systemic achievement which in turn will accumulate to a strategic achievement, an achievement in the level of grand strategy, and at the end everything will add up to a political achievement. Reaching the required political achievement starts with techno-tactical and tactical gains and proceeds all the way up.

But Egypt went through a process of learning, to a large extent as a result of the Attrition War and the different thinking as well as the people Sadat brought with him. That way of thinking turned into a much more advanced and sophisticated thinking mode. I don't know if Sadat ever read Mao Tse Tung's writings but Maoist

thought is quite apparent in Sadat's moves. The important Maoist expression is the situation in its entirety. The person who is at the head of the war should regard the situation in its entirety; our situation in its entirety, the opponent's situation in its entirety, at all levels, all the variables and the time factor. It is a mistake to look at war as an accumulation of tactical achievements.

Sadat maintains that first there is an almost autonomous contest between us and the opponent, no matter who 'we' are and who is the 'rival' in this context. In various levels of the war we want to obtain a certain political objective but there is an almost autonomous match at the level of grand strategy that comprises statesmanship, the economy and other aspects at the level of military strategy, the systemic level, the tactical level and the techno-tactical one.

In certain conditions a disconnection can be actively produced between the result at a certain level and the result at another level. There was a visible main effort by Sadat to try and reach good results in the high levels of war despite deficiency in its lower levels.

Another aspect in Sadat's thinking was the attempt to regard Israel as a system of rationales: the strategic rationale, the systemic one, the tactical rationale, the techno-tactical rationale and plan an effort to defeat the Israeli rationale, not necessarily beat the IDF.

Not a bayonet fight in which one tries to pierce the other but a system looking at the work rationale of the adversary and tries to come up with another rationale that defeats the work rationale of the adversary.

I shall present several examples [slides shown] of the insulation between various levels; one can discern how at a certain level Sadat defeats the rationale Israel employs by another Egyptian rationale. Defeating the Israeli rationale at the strategic level or the political level is done almost in insulation from the result in the tactical level.

At the military level, Egypt's purpose in the war was to restore Sinai to its territory and restore Egyptian prestige which was seriously affected in 1967. One can hardly claim that Israel had any outstanding political goal except for preventing Egypt and the Arabs in general acquiring any gains in this war.

At the level of grand strategy Israel talked of deterrence. Grand strategy dealt with deterrence, not deterrence focused on a certain issue but grand deterrence.

Sadat said: I will simply not be deterred. There was no need here of a sophisticated

rationale since deterrence is something that happens in the adversary's mind, it is not some physical reality. Sadat made up his mind that Israeli attempts at deterrence will not affect him – this fact is born out by his correspondences..

Another element in Israeli grand strategy was the pact with the US. Sadat was the cause of a system which effectively undermined détente and the policies adopted by the US and the USSR in the 1970s, designed to reduce tensions between them. What happened in the Yom Kippur War was in fact the undermining of détente – the US actually went on a state of nuclear alert, a state of readiness which is close to nuclear warfare and the powers were pushed to the threshold of crisis. At this point, in the American calculations of profit and loss, defense of Israeli interests was not worth undermining the detente. There was no justification for slipping into a crisis with the Soviets in order to stick to the Israeli strategy. At the end the US acted the way it did and supplied Israel with the goods at the end of the war.

One of the foundations of the Israeli grand strategy was to stick to the status quo and argue it was a stable situation and that Egypt would ultimately compromise with the status quo one way or another.

Sadat initiated a war whose principal idea was to upset the cohesion of government, military and civil society in the Israeli system and undermine mutual trust between the military, the government and civilians. This is no invention after the fact; all

this appeared in Sadat's writings before the war. Sadat argued that a very limited military achievement is the one to supply the political goods and at the end a full political accomplishment.

At the level of military strategy Israel had a strategy that until this very day is a dominant strategy of deterrence, warning and decision.

To cope with the element of deterrence Sadat developed another military strategy asserting that in fact the offensive opens from the usual points of deployment therefore there is no window of opportunity which exists in the classic perception in order to create deterrence. There is no need to move forces from far and mobilize the entire system. If the offensive is executed from permanent or semi-permanent dispositions, the idea of deterrence is undermined. Israel talked of defense based on the regular disposition. To counter it, Sadat presented a concept of an enormous number of tanks and armor against the regular layout. Israel reacted with a call-up of the reserves and the execution of a counteroffensive so as to reach decision in the war with a force mainly made of reserve soldiers.

Sadat developed a concept by which he would already reach the stages of holding defense and consolidating the line of defense – a situation that is easier to maintain – even before the IDF reserves arrive at the front zone. This was the situation he hoped to preserve until the end of the war.

Israel talked of decision in stages: not on two fronts simultaneously; thus reaching operational decision against Egypt first since Egypt is the more dangerous adversary.

But Egypt came up with a sophisticated idea – to make the attack together with Syria when it was clear that the Syrian move is more threatening to Israel than the Egyptian threat, which is 200 km away from our border.

Therefore, the more interesting Egyptian deception perhaps was the deception it carried out towards Syria rather than in deceiving Israel; Sadat adopted a relatively restrained pattern of behavior, advanced his troops, penetrated no more than 7 km inside Sinai and did not create a real threat like the immediate one created by Syria. This move compelled Israel to operate against its own strategy and turn the majority of its forces towards Syria first, instead of against Egypt and commit the IDF strategic reserve northwards.

The deception was in fact the push that Sadat pushed Syria to a course of action threatening Israel lessened the IDF resistance on the Egyptian front and helped

Egypt achieve its objectives.

Israel talked of short, decisive wars; Sadat understood that and attempted to deny Israel the opportunity to hold the big main battle and he succeeded in creating a long war with no clear outcome, which was finally decided by endurance instead of power of decision.

Sadat thought that in the long run, at the end of that conflict, when that situation of stalemate would be concluded, the move he had initiated in crossing the canal would give him the desired political achievement.

At the systemic planning level Israel believed that bridgeheads over the canal were the indispensable passage to Sinai and saw them as centers of gravity that the IAF and others would operate against in a significant way. In this instance too Egypt came up with a systemic response, it refrained during the first and second days of the war from creating those centers of gravity of heavy bridges and unwieldy crossing points and instead executed an easy infantry crossing with hundreds and maybe thousands of light crossing vehicles along the whole canal without a major effort.

The IDF assessment was that the Egyptian army would penetrate deep into Sinai to conduct the main battle there. The IDF assumed it had an advantage vis-à-vis Egypt in that main joint battle to be held in the heart of Sinai, but Egypt planned a systemic strategy of Bite & Hold: merely get its teeth into a few kilometers inside Sinai and an immediate disposition for a holding defense in our territory, on the eastern bank of the canal under the protection of missiles. Artillery and other defensive arrays stayed on the other bank and did not cross the canal in the beginning of the war. Egypt had planned a contiguous front without flanks (to withhold from the IDF the opportunity of exploiting the flank as it likes to) and to cause the IDF numerous casualties while surviving as a functioning defensive disposition without breaching into counterattack.

After October 14 there was a change and Egypt made several mistakes. Sadat mistakenly threw into battle the mobile reserve at the back of his stationary defensive disposition into a big battle that took place east of the defense disposition and out of the cover provided by the artillery and missile defense. This was a mistake in his systemic concept and the IDF used it for holding a big main battle during which a significant part of the mobile Egyptian reserve was obliterated.

Since this battle took place partly outside the Egyptian gun-defended zone, our air force could significantly join in. The Egyptian defense array consequently lost its systemic advantage as mobile reserve in the rear. The IDF took advantage of it in order to cross the canal and operate on the western bank of the canal, to encircle the Egyptian 3rd Army and to commence the threat on Cairo.

Sadat was very much aware of both advantages and shortcomings of the two sides and he shaped a war taking place largely in the part where he had relative advantage. In fact, Sadat executed an offensive in the strategic level but with a defensive in the systemic and tactical level; a strategic offensive but a tactical and operational defensive. He managed to create a campaign that isolates the outcome on the lower levels from that in the higher levels.

Sadat finally achieved the political objective of the war and in this sense he won the war, in spite of different outcomes in different levels. The Egyptian grand strategy undoubtedly succeeded. The US and Israel did not agree about the developments in the war and Syria was used for Sadat's purposes.

On the systemic level, after October 14 the picture changed and one cannot claim that the Egyptian front functioned as a front after it had been breached and the mobile reserve at its rear considerably thinned.

On the tactical level, after October 14 there was a certain Israeli advantage and the same goes for the techno-tactical level. Before October 14 the picture was different so there are differences between the outcomes in different levels.

If one looks at the rational struggle between the two sides, one can state that the outcome of the war was determined to a large extent on the first day when the two sides reported for war with their rationales, their preconceptions – and the Egyptian concepts were more compatible for achieving the political objectives than the Israeli concepts.

The Israeli successes on the operational and tactical level were not converted into successes on higher levels. One can state largely that Israel did not understand the central idea of the Egyptians on the political level, on that of grand strategy and strategy. In effect, [Israel] did not initiate during the war any counter idea to contradict the political ideas of Egypt. Israel looked at the war from the physical perspective mainly, mostly at developments in the techno-tactical, tactical level and maybe the low operational one without understanding what happens at a higher

level in the war and initiating a counter-move.

The centers of gravity attacked by the IDF were physical centers of gravity: the canal, the mobile Egyptian reserve, the gap between the army groups, the air defense disposition, all these are challenges of the physical world whereas Egypt looked at war in its conceptual aspect and the gravity centers attacked were conceptual ones: the Israeli rationale, the pact with the US and the trust and cohesion in the Israeli system.

As mentioned above, after October 14 the mobile Egyptian reserve was thrown into battle east of the stationary defense disposition, it was very nearly destroyed in battle and the Egyptian defense disposition lost its depth, it was breached, it lost its rationale as a stationary forward line with mobile reserve at its rear.

If we were to try to produce now the prequel to the Yom Kippur war, a movie of three-four minutes epitomizing all of the main idea, it would be one conversation between chief-of-staff Shazli and Sadat.

General Shazli comes to Sadat and says ‘I am looking at the system with military logic and I tell you we have to change something: we have lost our posture, we have to bring back our troops from Sinai to the western bank of the canal. We must reconstruct a second defense line; we have to reconstruct a mobile reserve system to consolidate once again a front that has some action rationale with depth and a mobile reserve’. Sadat tells him: No way, you don’t understand the war; this war isn’t a military event, it’s a political event. The logic that dictates our activity is political logic. Our campaign is vis-à-vis the American position towards Israel and the Soviets. It is vis-à-vis Israeli society and the Israeli defense concept and in order to ensure these achievements we must not take forces out of Sinai. We must go on and hold on steadily and solidly until the end of the war in Sinai. Only this way can we attain our political rationale and the strategic rationale. It won’t be two divisions in the depth that will protect Cairo but a crisis between the Americans and the Soviets, threatening détente. Therefore not even a single Egyptian soldier will cross back to the western bank and we shall not change our strategic posture.’

The political logic, the strategic logic of Sadat is the one that prevailed – not Shazli’s operational logic.

In conclusion, Sadat taught us a rather obvious thing: war is in essence a political

event, not an event with operational logic. For war a central political idea is needed, not a central military idea. I shall dare moreover to say that there was a political idea in Israel's war only twice, and it failed twice, in 1956 and in 1982. In most of Israel's war we fought without having a clear political idea and we did not know what the required political achievement was.

The supreme director of the war is the politician and he cannot outsource for generals neither can he wait for the military to supply the goods in an inactive way. Only the politician can supply the rationale for military action; explosions and conquest of the hills have any logic only when the politician imbues them with political logic. The war rationale is a process starting as a political idea, moving to grand strategy, strategy, a systemic idea and a tactical idea.

The approach to the elements of war should not be physical or tactical. There is no need to talk of our personal experience in war or of the aggregated collective heritage of our campaigns as this might miss the main story. The main story is a conceptual one: how you look at the idea in its entirety, how do I obtain a political idea through a political move, that the movement of forces and the conquest of the hills will provide the war rationale.

The Strategic discourse from the Practitioner's Point of View

Lt. Gen. (ret.) Dan Halutz, former IDF chief of staff

I shall try to shed some light on a very important subject, the strategic discourse between the political echelon and the military echelon through my experience. Is there such discourse? If it does exist, how it is being managed - this is a subjective point of view emanating from my experiences in my various roles in the IDF.

When I try to define the essence of this strategy I can say it consists in exhausting the capacity of not doing anything under a collection of complex sentences that do not lead anywhere.

My experience has shown that the echelon one talks to will usually attempt not to define things openly and clearly and not take clear-cut positions for many reasons I shall try to elaborate later.

What is the significance of strategy – how does military strategy combine with political strategy? In the process of work in a framework of clear political strategy – which is as it should be since military strategy is derived from it, not the other way around as it usually happens in these parts, that is, around here the military is the better organized organ when it comes to thinking processes and building knowledge and know-how.

That is how in the dialogue between political and military echelon, the military usually encounters a certain situation and is invariably the actor suggesting to the political echelon the political strategy out of which the military strategy will be derived.

I am saying this in a very general way; I shall try to give examples pertaining to three levels, not all of them have to do with war. The first example has to do with the second Intifada, the second with the cut-off [PM Sharon's decision to withdraw from the Gaza Strip] and the third with the Second Lebanon War.

In my opinion one of the things we did not do in an orderly fashion, the way it should be done, was to spell out for ourselves what was the conceptual world relevant to the reality we live. The conceptual world of 2013 is unlike that of 1967 or that of 1973.

The conceptual world comprises the world of military concepts which in my opinion are stagnating as discussions of their significance and understanding of the

depth behind the words have deteriorated. What is victory, what is decision, what is defense and what is attack these days? Things have changed. We frequently try to emulate our founding fathers. Ben Gurion was the first that defined and coined concepts. But since Ben Gurion we had several other prime ministers; we have had ministers of defense and chiefs of staff and other very wise men who probably did not dedicate any time to these questions in the highest level of the state or that level of the military as far as I know.

When talking of discourse of the political echelon and the military echelon we refer to the encounter of people, each of whom brought with him some experience, knowledge and ego; these four ingredients are brought to the discussion and every person tries in his own way to influence all the others. There naturally is an in-built hierarchy which to my mind went slightly awry in some phases; the political echelon is in the final analysis the alpha and omega, it is the one whose decisions and utterances overrule every utterance made by the military. I am saying this against the background of what has transpired in the last few years in the relations of the political echelon and the military.

Another fact that should be taken into account before referring to the quality of the dialogue and its contents: people sitting around a table have come with different interests, combining elements not directly connected to the issue at hand in the positions they express. There is a great deal of politics, that is, not referral to the issue itself but to the derivatives of the issues. For example, who will win a certain political gain or how it will influence the composition of the coalition, what compromises will have to be made, what positions will need to be altered in order to produce a wider coalition in order to support this position or another.

I have seen many of these interests in action and heard of others. I would say that in a considerable part of the cases, in the many discussions I attended, the derivatives were the essential point instead of the other way round. That is, the discussion did not always focus on the point of the matter but took up other, lesser issues – or interests – or to thinking of the next step, mainly in the political arena.

As commander of the air force and as chief of staff I was partner – I have to give credit where it is due – wherever the air force and the other services had a central role and my opinion was heard with no interruption; it was not necessarily embraced, but it was heard and I was granted every right to fully express my thoughts and opinions.

I worked with three prime ministers: Ehud Barak, Ariel Sharon and Ehud Olmert, and with three ministers of defense: Binyamin (Fuad) Ben Eliezer, Shaul Mofaz and Amir Peretz. As I see it, the chief of staff has a role that is beyond his technocratic function as the number one military professional. I think that the interface between a chief of staff and the political echelon is a more complex one than a professional interface; it obliges the commander of the air force but also the chief of staff to look beyond the technical recommendations he can – indeed, must – make.

I think these matters have become more acute over the last few years, against the background of developments vis-à-vis Iran and the nuclear threat. Therefore the chief of staff should put these issues starkly, to come out with the most precise pronouncements and render them into clear military affirmations, so that they can be translated to planning and commands, since the military cannot live with general, unfocused phrases.

The discourse between the political echelon and the military echelon exists on several levels, some formal and others informal. Even though the hierarchy is clear, there should be a guideline or definition of Israeli political strategy or national strategy. Political strategy is a derivative of the complete national strategy. Military strategy derives from political strategy.

Lt. Gen. (ret.) Dan Halutz

I do not know of cases where the process worked in this way. In general there is a dialogue produced vis-à-vis a situation.

There was no clear definition in the second intifada or in the Lebanon war or the cutoff before events started to unfold: it was not clear what Israel's policy was, what they wanted to politically achieve;

consequently, military activity was then derived, whereas policy was shaped and consolidated while in movement and changed with events.

Understanding the national policy is most important and it enables planning ahead if it has a time definition. To my great regret – even though I'm not sure it could be any other way – I did not see nor do I see now any clear political statement in Israel which decrees action in all possible levels. I shall use as example something which is not connected to the issue I am talking about: the statement that decrees 'two countries for two people. What it says not only in the military derivative – there are another thousand derivatives in national strategy - is how do you divide resources? Where do you build? etc. When things are not clearly defined it is difficult to plan and difficult to suitably use resources which include those of the military. There is difficulty in force design, because national strategy defines force design too.

Several very essential decisions of national strategy were made on the go and not all of them were the result of long-range thinking. Some were made during [military] activity. As a rule, the political echelon is not keen on setting grand political strategy and political-strategic policy from which military strategy can be derived because of the reasons I counted. But there are more: unwillingness to commit us to a long-range policy – is that unwillingness legitimate? In some cases it is and in others it is not. The Middle East system is most dynamic, consequently, in my opinion, experience led to the tendency to abstain from making long-range, binding definitions.

Another reason is the need to compromise on ideologies and creeds. When one is about to define a long-range policy, national policy or national strategy, one compromises because of the government structure in Israel. People with different outlooks sit around the same table wishing to arrive at some national definitions. They are committed to make compromises on their conceptions, though they may not always be willing to make those compromises in the first stages; they are inclined to keep their cards close to their chests until an event that needs to be

resolved actually occurs.

There is also the need to make declarations with long-range significance, the need to cope with local public opinion as well as with world public opinion, I therefore found that these issues are called resolved or defined strategies when need arises for response. The only case that is an exception in this context has to do with our relationship with the US and the relationship with the two Arab countries we have peace agreements with. In these relationships it has been defined that it is in the national interest of Israel to preserve these agreements come what may (with a somewhat reserved 'may' naturally) but there definitely is such doctrine and even if it is not written in bold letters it is well absorbed within the hierarchy that plans and executes.

I proceed to the cases demonstrating my statements. During the events of September 2000 which developed into a second intifada we did not take this move with a clear definition of what we wanted to achieve. Before the incidents broke out, there was no clear definition of where we wished to get to; once they broke out there was no definition, at least to my understanding - even though I was partner to a considerable part of, if not all the significant discussions of this issue – not even once was an indubitable definition brought and put on the table. There was a permanent dilemma that gradually developed as events unfolded, of an approach and strategy of preserving the Palestinian Authority and a strategy of dismantling the Palestinian Authority. We continued operating in this tension until events died down on their own as the result of operational incidents that took place and not because of a discussion that ruled that was to be the objective.

The question 'preserve or dismantle' [Israeli settlements in the Gaza strip – Ed.] frequently came up in intense discussions and in all levels up to the defense minister and the political echelon as well, prime minister Ehud Barak who started the move and later prime minister Ariel Sharon. The result projected on the manner we used force and created the sense we were wasting energies without having a specific purpose, at least at the beginning.

It is no secret that in all the assaults the air force executed in urban areas none knew the reason why we advised the Palestinians before the assault to evacuate the locations to be attacked and finally assaulted empty buildings – an insignificant assault which did not amount to any sort of operational achievement. There was no clear position or at least not a declared one.

Ariel Sharon believed in the power of restraint and this was the way he espoused in the beginning: restraint as power, as the factor restraining our operation of power. In the opinion of some of the people present at the discussions of this issue, the said approach lengthened moves and events instead of shortening them. It is difficult to determine now if another approach might have shortened the operation but one can establish that there was no clear definition where we wanted to get to: everything was incepted with the unfolding of events.

What dictated our seemingly strategic proceeding was the force of the explosions and the number of casualties Israel sustained: there was no thinking ahead where we wished to get to.

At the end, in the second intifada we had to take the Judea and Samaria hills from the Palestinians only as the consequence of the terrorist bombing of Park Hotel in Netanya in which 31 people were killed. Until that terror attack our losses came to 120 that month, and only when the number jumped to 150, mass decided strategy, not the other way around.

I think this way of operation was a mistake; positions were not unequivocal. The decision was indeed made by the echelon authorized to decide but the way was not indisputable, it was not accepted by all. There were other voices at high volume, which were just not the deciding voices.

Inside this process an ongoing dialogue was taking place between the political echelon and the military one. The formal process was clear: presenting, discussing, hearing, everyone has a say. Usually it was the military that came in an organized fashion and presented things according to military logic also adding recommendations, some of which related naturally to the level of strategic objectives.

In some cases private conversations were held between some people – personal ones, almost too personal I'd say, but at the end this getting- personal shapes understandings in the bilateral discussion. There were confidential meetings of the chief of staff with the prime minister and with the defense minister in which understandings were discussed and elaborated, which subsequently developed into guidelines and discussion of strategic issues as well. Some discussions were by proxy. I found myself more than once discussing with envoys of the prime minister who came to give a message and listen to the chief of staff's response, or that of the air force commander. This was done in order to prepare for the formal meeting and the discussion which decisions will be made. Take for example issues not

necessarily strategic – the matter of Ron Arad (IAF navigator missing since the first Lebanon War – ed.), presumably captured by Hezbollah returning the three dead soldiers and the delinquent officer Elhanan Tanenbaum: as the commander of the air force I opposed this deal and I wrote the PM a personal letter on this issue. In the first stage the PM sent me someone to try and explain why this was the right action to take. At the time I thought that question was a strategic one at the national level – not the military level but at other levels. Only after a back-and-forth by proxy there was also a meeting in order to personally talk about this issue. There were similar instances over Palestinian and Lebanese issues as well.

During the cut-off period political strategy was a unilateral move – one could argue if it was right or wrong – political strategy decreed a unilateral move to change reality, as the PM perceived it at the time.

There was an intention to realize this unilateral move in such a way that would also yield us a bonus or international gain, an international recognition that we were going forward and meaning it, and also a move to be executed while preserving internal cohesion – or minimizing the internal split within Israel itself. This was permeated in a series of weekly discussions. Discussion at the political echelon requires a preceding series of discussions by the military echelon. The long duration of the dialogue enabled the consolidation of a strategy of force operation designed on the one hand to serve the determination to carry out this move and on the other hand serve the sensitivity needed for its execution. Two domains had to be seen to: the first was that of breakup of the internal cohesion and the second was the unilateral move vis-à-vis the world and Israeli public as well.

We came to several conclusions; first, we had to drastically shorten the timetable, from four months as first planned to four weeks because we thought – rightly – that four months would entail an intolerable lengthening of the processes and aggravate the inner-social split.

The second conclusion was that it had to be done quickly, in a short time because of political constraints.

Third conclusion: it had to be given a broad and profound media coverage so that the whole nation was involved, in order to connect them all to the event, prevent the possibility that someone would stay cut off from this environment. The political echelon which was in a very awkward situation – these are specific people in the political echelon – used the military also as a mediator and negotiator vis-à-vis

the relevant target audience. It was the military that continuously communicated with representatives of the settlers in Judea, Samaria and the Gaza strip in order to soften their reaction. It was the military – not the government, since the settlers refused to meet with the prime minister, who had no choice but employ senior officers of the military in order to talk with the settlers at large, with the aim of lessening the fire about to erupt.

During the Lebanon war the government of Israel aspired to make possible the application of UN resolution 1559 which was eventually substituted by resolution no.1701. That resolution called in principle upon the government of Lebanon to take up its sovereignty over Lebanese territory in its entirety and become responsible for it. This did not happen before the Lebanon War, this resolution was passed a long time prior to the war.

The cardinal strategic question facing decision makers before the Second Lebanon War was whether the containment policy should be changed for another policy. The containment policy was that policy implemented at the evacuation of Lebanon in May 2000 and stated that we contain events and do not initiate any reaction. The real discussion was the change of policy. This process continued for eight months.

Right after the end of the cut-off in September 2005, this issue began to fill the agenda. The truth of the matter is that PM Ariel Sharon was scheduled to hold the discussion on the change of policy a week after being felled by a stroke. The discussion continued under Ehud Olmert, acting PM, in March 2006, with the approach that should Hezbollah continue with its provocations, following a series of events in which the organization attempted to abduct soldiers, Israel would reconsider its policy with the intention of moving from containment to reaction.

At the basis of military strategy was the idea of disproportionate reaction. That is, not in keeping with the script the other side would expect to see when planning to abduct soldiers. In March 2009 a prime minister approved this concept in principle for the first time and it began to consolidate into guidelines and commands - all the rest is history.

In the Second Lebanon War the question of dialogue between the military echelon and the political echelon was summarized in meetings between the incoming prime minister – in fact, in the first stage he was acting prime minister for three months

– and an incoming minister of defense who was new, only two months in office and had not yet been exposed to all the issues at the required depth. The talks did not deal at any stage with a clear political definition of what we wanted to achieve, except – as I said before – an agreement.

The first controversy between the military echelon and the political one actually occurred on the first day of the war. The essential point of the dispute was between the military's recommendation of a chosen course of action and the approval of the political echelon of that course of action. I represented the military with the approach maintaining that Lebanon was a target-state. The members of government with the PM at their head thought that Lebanon as a state was out of bounds and that it was necessary to take care of Hezbollah directly with marginal derivatives to Lebanon.

I think that was the essence of the dispute at the beginning and it went on throughout the whole campaign because I did not let up and continued raising the issue of Lebanon as target: it was clear that the state of Lebanon must assume responsibility for what it produces on its soil and exported over to us. This was not understood.

We should look at the world of concepts in the strategic discourse from 2006 to 2013 and perceive the change that took place within seven years. One change affected the perception of defense in the comprehensive conception; second – the kind of warfare and the capability of achieving decision in the style of the Six Day War.

I think that there is understanding on these two issues and they were clarified. It did not happen thanks to a dialogue but as a result of the development of reality as we see it.

To my great regret, I do not see in the present structure that the political system is capable of being a focus of knowledge for current discussion of strategic issues. I think that the power of the military and defense system, in general, is too big for the political system to contain if there is no counterforce – a balancing power that can conduct discussions adequately.

In the present format, this would suit the National Security Council, but they would not be able to be a proper counterbalance for the three diadochos, the chief of staff, head of Shabak (the security services), and the head of Mossad, two of whom whisper directly in the prime minister's ear (Mossad and Shabak) and one whispers into more ears but with a volume which is too high to be contained by this very wobbly organ called National Security Council.

Knowledge as an instrument to examine the relationship of statesmen and soldiers in Israel

Dr. Dov Tamari, Brig. Gen. (res.), Head, Security and Defense of the Hinterland Program, the Academic College of Beit Berl

Reciprocal Relationship and the regulating concepts

It is a given in modern states around the world that armies are subordinate to elected governments. The governments are responsible for fundamental legislation, the buildup of armed forces, operation of military power and its guidance according to an agreed strategy. The question I wish to address is not the authority and subordination between governments and militaries but the specific gravity of the military in the state, in society, in interior and foreign policy, until the military's weight determines the relationship between statesmen and soldiers. For example, in many countries the supreme responsibility for national intelligence is at the hands of civil agencies. In Israel the supreme responsibility for intelligence, the supposed to basis for thinking in the government and its subsequent resolutions, is given to the IDF, to the Intelligence Branch in the General Staff, which attests to the weight the IDF carries in the government, defense and political system.

Clausewitz argued that there is a constituent entity – he called it a political entity – whether elected or not. He granted this entity the essence of a sovereign that is above the militaries; being both sensitive and uneasy about the soldiers' reaction, he said this entity will police society, the state, through the idea of defining the objective for the militaries. The political entity held and operated two channels of action: the political and the military; that is the inception of the hierarchy that organized the world for the militaries: the elected political entity will tell the military what to do and it will be the executing contractor. This ideal pattern has not worked and cannot work unless there is a discourse in which the commanders, the generals, are the interpreters of the ruler's logic, ideas and initiatives and they generate the thinking process of the politician in power. The politician in power cannot create knowledge in the context of operating military power because the knowledge connected to the practice and those who generate knowledge come from the practical domain. We have to liberate ourselves from the Clausewitz dictum that war is the continuation of policy. The role of the statesman, the strategist, is the reverse; it is to constantly

aspire to create alternatives which will not make wars a matter of course because war signifies the failure of policy.

In Israel ever since the War of Independence, the IDF has acquired a special, unique status. Military power established and founded Israel in a reasonable territory. The IDF hardly ever infringed [its obligation] to keeping to the decision and the approval [the political echelon] of military operation of any kind. This was not the case concerning strategic thinking and laying down the strategy and initiatives for the operation of military power up to the point of war. Thus for example the retaliation policy from 1954-56 was led and escalated to a considerable extent by the IDF, not necessarily with the knowledge of the government of the day, which did not necessarily understand what the chief of staff and the general staff sought to achieve. The war initiated in Sinai in 1956 was cultivated and led by the IDF for a year and a half. Ben Gurion was led to it by the then chief of staff, Dayan, even though his eyes were wide open, albeit with considerable hesitation.

An examination of two generations of the documents dealing with the discourse of Israeli governments and the IDF points at the military's dominance, not in keeping with its constitutional status, but by the military and political knowledge it processed and handed over to the statesmen.

In the Six Day War, the government directed the IDF "To take military action that will free Israel from the military stranglehold constantly tightening around

it...” The government did not instruct the IDF how it should do away with that stranglehold or which territories it should take. Dayan, the new minister of defense instructed the general staff not to reach the Suez Canal, merely annihilate the Egyptian army in eastern Sinai and stop halfway to the canal. Southern command, the generals, division commanders and armor corpsmen at all levels did not stop and went all the way to Suez.

Similarly, there was no need to occupy the West Bank in order to remove the stranglehold. The commanders of the Central and Northern commands exploited exchanges of fire – extensive ones indeed – for a full invasion of the West Bank. The Syrian army did not hurry to attack Israel but observed the results of the Sinai Campaign. The commander of the Northern Command orchestrated a pressure campaign directed at the prime minister so that he would allow the IDF to take the Golan Heights for fear that he and his subordinates might have nothing to do in a war already won. It could be argued that each and every decisive move by the military was brought to the attention of the government so that it would approve it. These were formal procedures. The military was leading and it had a very clear purpose, fostered by the IDF high command ever since the war of Independence – to change Israel’s territorial configuration once and for all through the conquest and annexation of new territories.

In the six years separating the Six Day War and the Yom Kippur War, the IDF shaped the key concepts and their meaning. The term “strategic depth” accompanied by “not one step” determined as the duty to defend from the furthest corner of that strategic depth onwards until no operational depth, not even tactical one, was left – came from the IDF. Reliance on the offensive as a panacea and absolute neglect of the elementary strategic form of defense also developed in the IDF, not in the political environment. Avoidance of the need to elucidate and update the concept of strategic alert in the new territorial conditions; avoidance of the basic structure of the IDF which became fragile in the new conditions, when required to defend territory nearly three times that of before June 1967, based on a small regular army and large reserves (“the regulars will stop them”). Finally, there was the irresponsible assertion of the general staff to Israeli governments time and time again that the IDF will be able to respond to any situation and every government decision – all these signaled a turn in the IDF’s capability to defend the state of Israel, its citizens and its essential interests. It was a very severe regression in IDF

thinking that brought about the wide Yom Kippur War in which the IDF tactical excellence compensated for its operational incompetence.

Does military and defense knowledge develop in governments?

Israeli governments are marked by an unhealthy phenomenon: they don't bother to investigate, develop and implement knowledge which is being formed in security and military issues and define their policies in accordance. This assertion may seem odd in view of the fact that Israeli governments have always had ministers and prime ministers with military background and enormous experience. In 1986 a security and foreign affairs subcommittee of the Knesset headed by M.K. Dan Meridor, examining the defense concept criticized this phenomenon stating that "In view of the constantly changing internal and external circumstances, against the background of significant developments in technology and in the components of manpower of the population in Israel and seeing that the severe budgetary constraints in Israel, the foreign affairs and security committee has come to the realization that there is urgent necessity to reconsider the national security concept and its implementation in defense strategy and force design."

"The committee believes that discussions of this issue should be conducted at the national level not just inside the military or the defense establishment. The responsibility and duty for it lie primarily with the government. If a revision of the defense concept is not effected and implemented, this omission will have serious consequences, the price of silence, on Israel's wars in future..." "The committee has formed the impression that the government in Israel – which is in charge of comprehensive national security - has not held for many years a full and thorough discussion of the issue of a national security concept and the ways it is being implemented, while examining the threats from without and the limitations from within, marking the objectives and the ways to achieve them and analyzing the effect and the significance of the defense policy on the domain of security and other aspects of life. We did not find any thinking, discussion and resolution based on integrative and long-range outlook."

"There is no doubt that in this state of affairs there is dire need for a security and force design concept to give an adequate response, at a reasonable price to the problems emanating from the current and the projected battlefield." Meridor expressed identical statements both orally and in writing in the 1990s as M.K. and

minister and in 2006 as minister he presented the government with a document, prepared by a team of experts, "A Security Concept for Israel". To this day it has never come to be discussed in the government.

The ongoing phenomenon described by Meridor derived from several causes: Israel's large-coalition governments are made of parties whose positions on defense and social issues are polarized. The wider and the more stable a government, the worse will be the discord among its members, causing paralysis in thinking of problems of the first order as well as in practice. Dilemmas such as the borders of the state of Israel, the fate of the Palestinians and their state are still disputed and the gap in positions has not been bridged. Moreover, when knowledge of defense and military affairs develops in governments, as soon as it is extant and known – it places a heavy responsibility on the government as a whole as well as on its premier. Governments are not always keen to take responsibility or bear the budgetary expenditure. Reform of any kind requires legislation. An examination of the legislation shows that its realization entails costs that the government cannot or will not commit to. The result is that in the defense domain the IDF is left as the lone player or almost the sole player. Even though its subordination to governments is not in doubt, it is still dominant thanks to the information it conceived, developed, adopted, diffused and sometimes even imposed.

I maintain that the military is the only entity in Israel that is permanently involved in the systematic development of knowledge dealing with possible wars and violent conflicts. No relevant knowledge of conflicts and wars develops in governments. Therefore governments will always be surprised; not for lack of intelligence warning but because the government would be missing all basis of understanding founded on knowledge, which is the sine qua non for learning that elucidates and conceptualizes reality coming into being. In such a protracted situation there will always be a gap between the explanation of reality as it is done in the military and the interpretation of reality by statesmen. The gap in itself is no failing. The question is on what knowledge that gap is based. The historical result and that which is probably to be expected in future too is acceptance of the military's opinion and suggestion without any appropriate political interpretation.

In general, up till today, the IDF has lacked clear political direction by the governments because the governments did not concretely instruct the IDF in the matter of anticipated crises. The result is that Israeli governments often found

themselves in wars and campaigns, initiated and reactive, without having first elucidated what they are for and for which purpose. Things have gotten to the point that in most wars the IDF was the one to define the objectives, both immediate and long-range and took care to persuade the government of the day to confirm the objectives it had shaped. This year especially, marking the 40th anniversary of the Yom Kippur War we should remember a striking example of the aforementioned phenomenon – the war objectives produced by the chief of staff and the general staff in April and May 1973. They were far from the IDF capabilities in those days, from the political and military reality in that period and the international reality. These were presented to the defense minister and the prime minister and were confirmed in both letter and spirit.

The decline of knowledge in the IDF following the Six Day War

In the aftermath of the Six Days War there was an enormous change in Israel's geo-strategy; not only geographic but also in the essence of bilateral relations of Israel and other states in the region. One could have expected that there would be innovative thinking about all concepts of national security and their military and political applications; but it did not happen. Those who will examine basic concepts such as early warning, decision, the relationship of regular forces and those of the reserves, strategic depth and the like, will find that these have not changed one iota. The pre-Six Day War security paradigm was unchanged. The result was regression from a victorious military to one with a fragile structure although weapons and weapons systems only improved: this paradox deserves to be researched again even now.

According to the IDF the objectives of the war as well as the conception of their realization were identical to the phenomenon of the Six Day War. As to strategic depth it seems a-posteriori that it was easier to defend Israel's borders in their pre-67 configuration than in the subsequent one.

The Yom Kippur War: objectives for a possible war

In discussions on the objectives of the war in April-May 1973, the then chief of staff said: "If nevertheless there is war, we have to define for ourselves the objectives of the war: I think that if war breaks in 1973 we have to do everything so that it is a crushing blow and will have a long-term effect on all developments in the Middle

East. I do not wish to be too pretentious and say this is the war that will determine peace with the Arabs. I am not sure there is war that determines peace but I am sure that a serious and significant defeat for Egypt can change the situation in this region for some years and all the talking we heard today – an arrangement of this or another sort will be postponed to the next five years. Therefore I think we have to define for ourselves the objective of war as an objective of deciding the war, not deciding the conflict: reaching decision in the war in the short term while causing maximal casualties to the other side while gaining long-term military and political advantages.” The seemingly unclear sentence “all the talking we heard today – an arrangement of this sort or another will be postponed to the next five years” means rejection of the chance for a political settlement with Egypt!

The chief of staff went on to explain: “I do not want any war. But if there is war I think we have to get the most of out of it in the historical process. So a war that will end with some feeling that each one will talk about it differently – I would see it, by itself, a defeat for us. Because by the way I take seriously Sadat’s saying that he is talking not only of victory and I can envisage an insignificant defeat which is an achievement by itself: the fact he opened fire, the fact there were shootings here and there and we sustained losses and then some sort of a ceasefire was restored, this, in my opinion is an achievement for Sadat. This prolongs his personal existence for another few years, it gives Egypt a breather, and it unites the Arab world which is an achievement in itself. That is, if this is not defeat that cannot be described [differently], we cannot explain it, because there is no need to explain a devastated military. If there is no such defeat – it is Sadat’s achievement.”

The chief of staff outlined the objectives of the war to the minister of defense and discussed them with him just before they were to be put to the government. The defense minister approved but understood from what the chief of staff said that the latter saw “the improvement of Israel’s political situation” as the objective of war, on which the minister vigorously dissented. Even a significant military achievement holds no certainty of a political gain, maybe even the opposite, which is why he rejected such an objective. As to “improving the ceasefire lines”, as written in GHQ orders, this was obvious, since defeating Arab militaries - so it was assumed – could be realized only by conquering the territories in which they would be found.

After the issue of defining the war’s objectives was agreed between the minister

of defense and the chief of staff, the chief of staff put to the prime minister the following defined objectives:

Denying the enemy any military achievement.

Dealing a military defeat to Egypt and Syria, based on the obliteration of forces and destruction of military infrastructure. Achieving that objective should give Israel significant advantages, that is, significant for the military capability of Syria and Egypt for a few years, as well as the relative strength and on the ceasefire lines.”

As to the improvement of the ceasefire lines, the chief of staff and the minister of defense saw the following geographic improvements:

Taking over all the northern east bank of the Suez Canal as well as Port Fuad and Port Said.

Taking a wide bridgehead west of the Suez Canal, on the way to Cairo, that will enable the annihilation of Egyptian SA arrays by the ground forces, aiming to provide the air force with ‘clean skies’ thus preventing attacks and bombardments on the fort line.

Sitting in the area east of the Litany River, until the Beirut-Damascus road in order to create a buffer between Syria and Lebanon and hit terrorists.

Taking over the Hermon up to the altitude which will afford a good radar control of the area to its north and north-west and assist in creating a buffer between Syria and Lebanon.

Taking over territories where petrol is produced in the western bank of the Suez Gulf as a response to the possibility of embargo on the ships carrying petrol to Israel from the Persian Gulf.

Looking at the objectives the IDF shaped and presented to the government which confirmed them without any modification shows that they are very similar to the campaign model of 1967: a short war, operational decision over the Egyptian and Syrian armies, immediate offensive so as not to be pushed to a defensive situation. In order to realize the aforementioned objectives, the general staff, regional commands and functional commands had to shape their concepts of operating military power and these have been bewildering to this day. The most striking phenomenon was denial of the elementary strategic state of defensive when Israel in fact held territories which were much more widespread than anyone had dreamed of prior to the Six Days War.

Under the section called “Principles of the IDF Defensive Plan, 1973” it is affirmed that “The defensive must stop the enemy offensive, bring down and demolish considerable parts of his military in order to enable rapid passage to counter-offensive, mainly armored, beyond Israel’s borders” (IDF History Department).

In discussions held during April and May 1973 by the general staff, whose aim was to prepare for a possible war which was to occur in the short run, it was said that “The Sela defensive plan should give us an alert for going on the offensive very quickly. In case war breaks out, our problem is to attack fast and immediately gain big, significant achievements. This is deployment for defense with a very immediate alert for offensive, and almost simultaneously for opening fire” (Lt. Gen. David Elazar, chief of staff). It was also said “The [regular] Sinai division is the one that should prevent the enemy achieving any gain already in the opening stage and it is the one to bring us to a situation in which we can open an offensive in the very first moment.” Presenting plans to the government in May 1973 the chief of staff said: “Air supremacy is to deal with these forces (Egyptians and Syrians) and then I see a chase and exploiting success”. This is the Six Day War at its best, but in a completely different reality.

The air force, having been a major partner to the conceptions of power employment absolutely supported those of the chief of staff and of the general staff. This transpires from the words of IAF commander Hod, who was to complete his service in the IDF on May 15 that year. In an estimation of the situation held on April 19, looking at the intelligence about the Egyptians’ intention to go to war, the chief of staff asked which measures of alert should be adopted in order to deter the enemy from starting a war. Maj. Gen. Hod replied that the best response was “to exploit the air force capability, that of enlarging the alert for any situation.” He said, “This provides deterrence as much as we wish” adding “this way it is possible to give an umbrella cover for the shortage of tanks in Sinai... the air force can engage for 24 or even 36 hours with every beachhead that might cross and all our preparation won’t cost any money” [unlike reserve call-up that would be costly]. In another general staff discussion that day, with fewer participants, Gen. Hod repeated his stand saying “I recommend drawing a dividend from the expensive investments in the air force; in the air force you can get the same deterrence effect by an air force alert. This is an adequate response. I prefer that our forces [meaning the ground forces’ reserves] will not be called up. The air force will weaken them first and then

our forces will come.”

Another testimony for opposing the defensive as a fundamental strategic situation is in the chief of staff comment to Prime Minister Meir while presenting plans in April 1973: “...We do not wish to perform any brilliant military maneuvers to allow the enemy to get into traps of any sort and then annihilate it,” said the chief of staff, “in the Syrian and the Egyptian fronts we plan an absolute stop, not what is called in our lingo containment of forces so as to annihilate them later by maneuver but not to let them in from the outset. We think this is the right solution both militarily as well as politically, we don’t want them to have even a small gain in the beginning, so as not to encourage the Jordanians or the Syrians if there is a partial Egyptian gain or that some facts are created and stay that way”.

So this is the essence of the military knowhow in the strategic and operational environment that developed from 1967-73. The government, on the other hand, did not bother to develop any knowhow of its own for the possibility of crisis and war; all it did was try and resolve problems when these came up, more often than not it was too late. This is what Yigal Allon, one of the most intelligent ministers who served in the governments of Eshkol and Meir said about this issue:

“From a security standpoint Israel enjoys a robust military disposition that no Arab force in the present or the future, separately or jointly, will not be able to break through. Israel truly aspires to peace by peace treaties with the Arab countries, accompanied by effective security arrangements with each one of the Arab countries or all of them together. Israel does not seek another military victory. Coming to terms with the readiness for peace is the strengthening of military power and security alertness, as though war is inevitable. Israeli society is cohesive, stable and rational. Therefore it allows a government policy that is both visionary and realistic; there is very little fear that Israel might miss a real opportunity for dialogue with Arab elements that seek peace on the one hand, or find that it is being surprised on the battlefield, on the other hand.” (Alon, “Three Wars and a Single Peace”, *Mibifnim*, vol. xxxi).

In view of the Yom Kippur War a few questions should be raised even 40 years later. Could a similar phenomenon of decline of military knowhow recur? Were governments who have served since then any different as to learning and developing knowledge? Have politicians-soldiers relations in Israel changed since then?

Should we try to re-examine the term “military know-how” (or knowledge), what it encompasses and what it lacks and to what extent can it serve governments? Are there any practical possibilities for manufacturing know-how for war in governments – if not, how can a political-military balance between governments and the military be created based not only on the constitution but also on knowhow? The phenomenon of unproductive relationship, sometimes even downright dysfunctional between governments and the general staffs was underlined in all the conclusions of all the inquiry boards set up following wars that did not come up to expectations.

Optimal vs. Realistic Relationships

In the discourse about the relationship of politicians and soldiers over the years there were numerous voices from the academe, the media, members of Knesset and the public claiming that the relationship between the IDF and Israeli governments was “not healthy”. What direction one can point to so as to correct flaws and difficulties existing for long years? One approach advocates far-reaching corrections in the government methods of work, creating foci for security know-how by the government, such as a national security council, office for national intelligence, etc.; correct procedures are obligatory by legislation. From 1999, when the law establishing the national Security Council or national security staff, and for 14 years, until 2013, it was headed by no less than 8 people, an average of just one year and 10 months. It is no coincidence.

Another approach has it that the chance to significantly improve the work procedures of the government is negligible so long as the political system in its entirety is unchanged. The military dominance will stay in place. Therefore we should find out if the IDF and the know-how it conceives, develops and applies to security matters, crises and wars are sufficient to compensate for the weakness of governments in the domain of security and war.

On Military Know-how

In the context of the IDF there are two meta-concepts worthy of reflection and scrutiny; “knowledge” or “know-how” and “learning”. Knowledge in this context is an almost endless and unlimited complex of information that has been explained and turned into critical understanding based on theorization explaining the information and the knowledge that has been created, that can be realized into

action through conscious processes. Learning in this instance is moving from the known to the unknown, the consciousness that one needs to investigate and inquire that which is unknown, the indistinct, that which is not understood; the meaning of a term even if it is narrow, deals with what we know, what we do not know and to which extent we are equipped with the rational tools to distinguish the ones from the others. Do we understand what we know, what we do not know and whether we have the rational tools to change when reality has changed or even anticipate the change? I find it very doubtful that a “learning organization” in its IDF sense is also a creative organization. I fear it is a preserving organization more than a creative one.

Let us agree on the existence of three environments of military knowledge and military action: the strategic environment, the systemic (operative) one and the tactical environment. The emphasis is on “environment” whose purpose is to indicate a domain of knowledge with unique characteristics, not at a ‘level’ which is an organizational, hierarchical and legislative term.

A critical scrutiny of the characteristics of know-how in the IDF – which is just over 65 years old – renders a disturbing picture. In contrast to the tactical capabilities that only get better all the time, the characteristics of know-how or its absence point to three institutional deficiencies:

The organizational culture idealizes the tactical operation thus repressing every expression of intellect that strays from the combat domain. The IDF has mostly succeeded – and still succeeds - in the tactical. The result has been an uncritical addiction to the tactical operation; this has become blindness that is hard to shake off.

The senior officer corps did not render the adequate appreciation of essential quality to relevant theories. Theory is the foundation of references to the construction of modes and ways of thinking in a given domain of knowledge. Without a theoretical foundation thinking will be casual and incidental. No domain of knowledge in the world can develop and serve as a practical compass for doing, behaving and operating without a theoretical foundation. The IDF never developed a relevant theory of its own. When there appeared the buds of relevant military theory the senior officer corps did not see its indispensability – most times they rejected it. The dominance of naïve military traditions that rejected the theorization and practice which had been accepted in foreign militaries, which explains the IDF abstinence

from understanding the Operational Art that has been seen for decades as the precursor of military thought in advanced militaries. The Winograd Commission, the latest in a line of investigating commissions referred to these questions:

“Due to the outpouring of criticism of the new operational conception there were those who forgot that the development of that concept was a real experiment, important and needed in order to bridge a deep conceptual gap in the IDF. The military is to be praised for having dealt with this issue for so long and having devoted so much attention to it. It was the duty of the IDF to update its operational concept or consolidate operational concepts for varied scenarios that would be suitable for the challenges it is faced with. They also did well to identify the fact that the IDF had a very negative tendency to anti-intellectualism and that it was essential to openly express criticism about it and to train the senior officers in a wider, abstract thought too.” (Final report of the Winograd Commission, p. 323 section 192 [Heb])

The IDF did not manage to set up established bodies capable of selecting and educating officers and commanders who are to carry out the function of military commander while they research, by themselves too, the domain of operational know-how without skipping it as they go up the ranks. The problems got worse with the advent of the asymmetric wars. The IDF reached a new era of asymmetric conflicts and new warfare, without any physical or conscious frontiers, having been weakened in the domains of political and social qualifications and depleted too in military know-how in comparison with the formerly accepted level. The significance of advanced learning as a practical application is a basic state that enables the military establishment to critically examine during every single minute of its lifespan or its routine two systems of tension: the tension between the widespread paradigm and the strategy being formed, and the tensions between existing forms of warfare and future directions in warfare. The French philosopher Francois Jullien aptly described this phenomenon: “Why do we need the practice of shaping (theory and practice) in the environment of the operational command? The defined characteristics of war are precisely the inevitable distance separating the reality of war and the model of war (which we created). In short, to think systematically and operationally about war is thinking of the enormous lesson involved in the ideal concept of devotion to a model that may be very far from reality.” (Francois Jullien, A Treatise on Efficacy).

Strategy as abstract, unorganized knowledge cannot linkup to a tactical environment which is physical and mechanical in essence without mediation of knowledge by means with extraordinary capabilities of elucidation and arbitration. A considerable part of the failures and disasters of war in the past 200 years is the consequence of a lack of understanding that strategy as an abstract entity cannot directly combine with tactics which is physical in nature. As a metaphor, the relationship between a politician and a soldier, the most senior officer, are similar to those between an entrepreneur and an architect, and between the latter and the contractor. The entrepreneur has two essential capabilities: he can have a vision, a will to innovate, to create change or something entirely new and he has the needed resources. Beyond it he lacks the vital understanding of the significance of his vision and initiatives, of the results emanating from them, the time and cost involved in his initiative. Let us describe the government as an entrepreneur. One cannot charge a contractor to come up with a vision and create change: nothing will come of it. One needs a multi-dimensional architect who is capable of interpreting the entrepreneur's will to a cluster of understandings so as to clarify to the entrepreneur himself what his wishes and aspirations are. This is a circular elucidation in which the architect studies the entrepreneur and the latter studies himself through the architect. Let us assume that the architect is the general staff or the upper echelons of the officer corps. Only when the entrepreneur and the architect have come to a thorough understanding of each other and the project at hand, will the architect fashion an operational concept in the form of detailed logic that can be processed into plans for the contractors – commanders of fighting entities. For this reason the chief of staff, commanders of regional and functional commands in the IDF should be seen as architects and the required term needed is generalship and not necessarily leadership, because the former indicates learning and creating and the second is leading, though this is never superfluous.

The problem lies with the weakness of the know-how available in the relationship of politicians and soldiers. Change is needed in the definition of the term 'general': he has to be a producer of know-how, not merely a successful performer. Change is needed in the belief that the politician is indeed the precursor of practitioners' thinking movement. One should break the image of ideal world in which light comes from above, from the politician, whereas the military man will find his way to the light shining from his superior.

The IDF, from its high perch in state and government establishment is constantly and even methodically developing military knowledge. Most of the governments have relied on this knowledge, sometimes blindly. The question is what the quality of this knowledge is, what its relevance is and to what extent it permeates to the politicians, governments, legislators and government ministries. The knowledge existing in the IDF has achieved very good results in the tactical-combat domains, in technology, in equipping and even had some essential social achievements. The IDF is weak in those relevant knowledge domains above the operational tactical know-how, which are the basis of its thinking and actions.

What direction can Israeli governments and the IDF take in order to found security on relevant changing, modernizing military and defense knowledge? One possibility is for government to assume responsibility and application of systematic learning inside them. The chance for it is small, as long as they are based on highly charged coalitions and as long as Israel's political system is not fundamentally altered.

The second is that the IDF would wake up, understand its position in the political system as first and foremost in the knowledge shaping national security and train the senior officer corps to function as agents of knowledge in the operational and strategic environments and look for ways to absorb its knowledge with governments, government ministries and legislators as an available tool for interpreting reality.

The third is that the government should direct and oblige the IDF to execute a fundamental revision in the training of the senior officer corps so that they progress and develop the domains of strategic and operational knowledge.

The two latter directions are possible.

Striking First – Weighing Risks and Rewards of Preemptive and Preventive War

Dr. Karl P. Muller, RAND

I have been asked to give a talk about preventive and preemptive war, which you will find to be somewhat different from some of the presentations we've had before.

It is focused on the subject in general rather than focused specifically on the Yom Kippur war. Although, that conflict will get a mention in the course of the talk, but I hope that it will be useful in terms of setting the broad strategic context for the discussions of this subject.

Having seen the fascinating presentations up to this point I feel that I ought to have come up here with my own vivid recollections of the Yom Kippur war. In fact, I turned ten years old when the war was going on, and I actually vividly remember watching the American television news broadcast with Walter Cronkite describing the war and showing the maps with the front lines moving around and the Israeli counterattack towards the end of the war made a big impression on me as the news video came in. I think this was perhaps sort of one of the first steps on my road ending up as being someone who studied this for the rest of his career because I

found the subject to be so interesting.

The subject of striking first and a lot of the research that I will be talking about here is work that we did a few years ago after the United States came up with the new national security strategy following the September 11 attacks when, as you will recall, the Bush administration began to talk very explicitly about striking first at enemies, something the United States had thought about doing before in the past, but generally did not talk very much about. It became part of the public discourse in a way that it hadn't been before.

The air force asked us [RAND corporation] as a research center that works for them to basically look at the subject, talk about how it works, what happened in the past, and whether this new emphasis on first strikes is something that was going to change how they did business, and I'll have a few conclusions that we gave them at the end of the presentation. I shall talk a little now about the conceptual side of the subject, and then add something about the historical experience, in order to understand why cases of preemption have and have not occurred; finally I will offer a few thoughts about the future prospects for anticipatory attack, which is a term I will introduce as we go along.

After September 11 the United States began talking about striking first. It was a relatively brief period during which it was a large part of US national security discourse largely because the invasion of Iraq in 2003 was the one opportunity when we really put this into practice and then it turned out that it was really a bad idea by almost any measure. So it sort of took the wind out of the sails in the concept.

The reason for thinking about it and the reason that it remains a live concept is that if you're in a situation in which you have a sense that deterrence and defense don't provide good protection for you against the sort of threats you currently face, because your adversaries are very hard to deter or because the ways in which you might be attacked are ones that are intrinsically difficult to defend against because they're covert or because they involve attacks on you using a system that you can't protect against. It makes thinking about alternatives much more attractive.

For the United States, there are also other factors at work in the sense under Bush and Rumsfeld that the United States had to have the preponderant military power and could really wield it quite readily. There were a lot of things that it could have accomplished. Some of this enthusiasm was dampened down by the

Iraqi experience. In addition, there was a sense, I think, in that administration in particular that although people worried a lot about the political consequences of launching first strikes against adversaries, in the end people tended to forgive you, and it wasn't that big a deal that you should worry that much about.

Political scientists became somewhat frustrated when these discussions of preemption began to be widespread because of two reasons, they said. One was that they had been talking about that for a while. For them, it wasn't really that big a deal. But also because people started using the words in ways that they didn't -- that sort of words we in academe thought were somewhat fast and loose, and one of the things that we end up emphasizing a lot is that the idea referred to as preemption in popular discourse actually covers several different categories that would often be useful to distinguish between.

A preemptive attack is ordinarily defined as an attack that you launch because you think that a war is about to happen and it is important to you that you be the one that launches the offensive on the first day of the war, that there is a first strike advantage. You picture the sort of classical example of this which for many years was the beginning of World War I where there was a real sense that whoever went on the offensive would sweep the defensive armies before them. It turned out to be greatly incorrect because they misunderstood the technology of the day, but the idea was that it's about who gets in the first blow.

In contrast, a lot of discussions of preemption are really what is properly referred to as preventative attack, which is an attack where you choose to fight a war now because you expect that sooner or later you will have to fight it, and you would rather do it now than do it later, since something is going to change that will make conditions in future less favorable. Or maybe you have an ally now that you don't think will be on your side later. Or the enemy is working on developing nuclear weapons and you want to fight him before he has them. Another reason might be that your country is declining while the adversary is getting strong; all these sorts of things can overlap.

In 1914, they did overlap. The Germans were afraid of having Russians' military power surpass theirs. So they were thinking about preventive concerns, just like everybody was thinking about preemptive concerns because they thought that whoever struck first would have a big advantage.

There is an important distinction between preemption and prevention and it's

particularly important if you are interested in international law because international law holds basically that preemptive attacks are legal and preventive attacks aren't. If war is imminent, if there is no chance of heading it off, it's legitimate self-defense to strike the first blow; but if the war isn't coming for a few years, you are really in no position to say 'well it's bound to happen inevitably and there is nothing else we can do and we have to use force'.

Having said that, from policymakers' perspectives, there are many reasons why it is often useful to talk about these two things together. In the research we did, we like to refer to them as anticipatory attack as the broad category, but you can just refer to it as striking-first in a more generic way.

Basically, these are offensive strategies that occur for defensive reasons. They are about starting wars because you want to protect yourself rather than starting a war because you have something to gain by it or because you think you want to attack and you would rather attack them sooner than later. It is important to keep in mind here that when we are talking about this as in the case of 1973, we're really specifically talking about preemptive attack or about anticipatory attack or first strikes that are about starting a war, making some act that may cross the line from peace to war.

Many times at some sort of operational military level you do something that is preemptive. The enemy is preparing for an offensive and you launch a spoiling attack to interfere with it. You might call that kind of actions operational preemption. That is really different because the political considerations are very different. You are not making the difficult choice about whether to begin a war that might not otherwise happen.

There are a number of reasons why under certain circumstances the theorists will tell you that striking first ought to be an attractive option. Suppose that there is a large advantage to striking first because of military technology or if offensive actions have a big advantage over defensive actions, or if your adversary is configured in a way that makes it very vulnerable to a first strike. There is also the balance of power, enemies who are very hard to deter for one reason or another. There can be other political considerations that go into it.

Think about the Cuban missile crisis, for example, which I will talk more about in a minute. President Kennedy was wrestling with several non-military considerations and thinking about whether to launch a first strike against the Soviet missiles that

had been deployed in Cuba. On the one hand, he had domestic political factors, an upcoming election, that made him think that doing nothing was going to be very difficult to sell to the American people, but he had to act in some way. On the other hand, Robert Kennedy's accounts of the deliberations during the crisis point out that the administration was very concerned about the judgment of history and the feeling that if they launched the first strike, Kennedy would be compared to Tojo and this would be seen as a horrible international action and these things can weigh very heavily on decision-makers.

Having said that, the theorists say that states should do this fairly often – well, perhaps. But what does historical experience tell us? First of all, states have considered first strikes on and off for a long time. Even the United States which talked about this being new ten years ago has on a number of occasions thought about striking first at enemies in a desire to prevent future security threats from emerging.

This has come up for the United States in the context of worrying about countries developing nuclear weapons, so in the case of the Soviets, the Chinese, and the North Koreans. In each case the government spent several years wrestling with the idea of whether it might be better to fight a war against that adversary, before they acquired nuclear weapons. Each time they decided not to do it for a variety of reasons.

Israel is something of an outsider in this case. Israel has decided on a number of occasions to launch first strikes and this is fairly unusual. The United States has only done it basically twice in the post-World War II years. In the relatively small invasion of Grenada in 1983 when there was an attack launched because it looked like the situation was deteriorating and then most famously in 2003 when we invaded Iraq.

There are many reasons why although when you look around you see states considering striking first with some regularity, but you don't see them actually doing it more often. They're fairly straightforward ones. You are making a choice between having peace that you may be uncomfortable with and irrevocably committing yourself to war in a case like the invasion of Iraq and something like the strike of a nuclear power plant that may or may not represent the first step to war, but it's still a big step, and if you think you still have other alternatives, the other alternatives are likely to loom large.

When we looked at a bunch of historical pieces in the course of doing the research for the project that I'm talking about here, we know that sort of the leadership considerations overlap. I don't want to pretend they are separate from each other. Basically, you're certain that the enemy is really going to attack you if you don't attack him. The idea is that the enemy attack would be highly destructive, so that it is something that might be worth going to war over, and at the same time that striking first really would give you a substantial military advantage because sometimes you see the attack coming. You know it's going to be bad, but striking first doesn't really help you, so you don't do it. Fighting out the defensive is not really worse than fighting from the offensive. Concerns about escalation are important and considerations of political cause are very important as well.

One way to present this is to think about this in terms of what we refer to as a stoplight chart where little green dots mean that the premise look good for preemption. A red dot means that this is not a favorable policy option.

In recent years, the classical case of preemption is the Osirak attack in 1981: a classic example. Iraq is trying to develop nuclear weapons. The Israeli government after wrestling with the issue for a good long while decides striking first is worth the trouble. The Israeli air force executes a superbly operationally effective attack on the plant, destroys it. From the perspective of the Israeli cabinet at the time the decision was made, there were a lot of green lights for this threat.

The government became convinced that the Iraqis would use a nuclear weapon against Israel quite readily once they acquired it. There was a lot of very scary rhetoric. The attack would certainly be destructive, striking first offered the opportunity - if not prevent Iraq from going nuclear, at least delay the process. The risk of escalation didn't appear very high.

The main thing that people were worried about as in the case of 1973 was whether there would be a lot of fallout political consequences from launching the attack. 1973 as a contrast where again from the Israeli perspective you have many signs that point towards striking first as being a relatively attractive option. It offered significant military advantages. It looked in the broad sense like an enemy attack was coming even though the moment of the attack of course came as a surprise.

As we know, the long pole in the tent here was concern about political reaction. The government was not willing to strike first again after having done it six years earlier and we will talk more about that as the conference progresses. It's also worth

thinking about the extent to which perceptions at the time of the crisis sometimes don't line up with the realities that get revealed afterwards. This I think is one of the fundamental reasons why states tend to be so wary of launching first strikes.

The thing about the Cuban missile crisis case was a fairly mixed bag when President Kennedy decided not to launch the attack against Cuba, although he came very close to doing it, if you read the accounts of the crisis from Robert McNamara and others. Had McNamara not offered the option of the naval quarantine of Cuba, the blockade that was ultimately imposed, the United States was on the path to actually launching the attack because doing nothing just looked unacceptable and there weren't that many other options. There were a number of factors that were discouraging, though. There was a real threat of escalation. The idea that an attack on Cuba might lead to a broader war, might lead to the Soviets attacking West Berlin, or striking missile bases in Turkey, or a variety of other possibilities and ultimately the fact that there was a naval blockade option meant that striking was not the only possibility.

It turned out later that in fact the arguments against attacking were much stronger than we realized at the time. In fact, the Soviet Union was not hell-bent on using its nuclear missiles to attack the United States. The Cold War was basically more stable and less war prone than people at the time thought, and very significantly, the risk of escalation was much higher than we had realized because we didn't know at the time that the Soviets had deployed tactical nuclear weapons to Cuba and that the people on the ground there had the ability and the authority to use them if Cuba was invaded. So it was a more narrow escape than had been appreciated for many years after 1962.

The invasion of Iraq is again another case where what you expect when you're making the decision of whether the attack would be different. In this case, we did launch the first strike calculating that Iraq was a dangerous actor because of their efforts to develop weapons of mass destruction. This offered a good opportunity to disarm the regime and that the risks and the costs in general could be managed and of course it turned out to be an extremely unsatisfying experience for the United States. It turned out that Iraq was not developing the weapons of mass destruction that we assumed that they were, as we all know. Therefore, the risk of an enemy attack was not very great.

Many Americans at the time, a majority of Americans at the time we invaded Iraq

believed that Saddam Hussein had been involved in the 9/11 attacks because of a variety of reasons including some disingenuous rhetoric by political leaders. Of course, this was not actually true. The risk of escalation turned out to be higher than we thought because of the extent to which the Iraqi resistance to the occupation became an unpleasant and long running sore.

So, here are a few takeaways about the general subject of striking first as we move forward into the coming years. These were some of our top conclusions for the United States at the time we did this work a little while ago, so they are somewhat US-centric. Basically, the argument we made to them was that as the air force, you shouldn't take this emphasis on striking first as being a big deal that is going to change your lives. First of all, the operational requirements for launching first strikes against adversaries don't look that different from what the sort of capabilities you need to fight them under other circumstances. In fact, first strikes are easier because when you launch your first strike, you are launching it at a time and a place of your choosing. You don't have to stand by and be ready for any given moment. You can make the choice, and so therefore, if you had a policy of striking first, and you were going to not strike first, that would actually be more of a challenge for your armed forces, and in a sense, that's what happened in 1973.

The other part of it is that the opportunity for first strikes just tends to be fairly limited and it's not every day that you wake up and find somebody on the verge of attacking you and you need to do something about it. And so the sort of small scale preemptive operations are much more likely to be the sorts of things that you are interested in doing even in a post-2001 world in which you are worried about terrorists and proliferating weapons of mass destruction.

In more general terms, the traditional obstacles that we have seen over the years to launching first strikes still generally largely apply. True preemptive attacks in which you strike now because you think the enemy is going to strike tomorrow do tend to be opportunities that are few and far between. Partly because of intelligence requirements for them and if you are really going to wait until the last minute to strike because you're going to try everything else, you can't head off the attack and then only strike at the last minute, that tends to be a fairly narrow window that's often difficult to jump through.

Anticipating threats can be difficult. We know in the case of the run up to the Yom Kippur war the difficulties that even Israel staring very hard at the neighbors for

many years and knowing them well, had the difficulties that we are experiencing and assessing exactly what Sadat's intentions were, exactly what signals about Egyptian military readiness indicated or did not indicate. There were periods before October of 1973 when it looked like an attack might be coming and it turned out it wasn't.

It's often the case that striking first is unattractive because the results wouldn't really be decisive. Even a case like Osirak, the 1981 reactor, when we look back on it, operationally it was a brilliant attack, but it was based on the strategic assumption by the Israeli leadership that we know this isn't going to make Iraq stop wanting nuclear weapons. What we're going to do is we're going to derail the program. A few years from now they will start rebuilding. We'll have to bomb it again. They will rebuild. We will bomb it again. This will go on as long as it has to in order to keep Israel safe. But it turned out that when Iraq rebuilt the program, they did it in a much bigger, much more covert way that wasn't susceptible to being attacked and so the results didn't end up being decisive in the way that they had been anticipating.

Tied into that, adversaries know that being struck first is a risk generally, unless they are very naive. And so therefore it is reasonable to expect that in most cases they will not do things that invite first strikes by you. They will tend to find workarounds, top military strategies, develop force postures that are not readily susceptible to a first strike being launched. This is particularly true in the realm of nuclear proliferation, which is of course a principal concern for both of our countries although for the United States this is above all other threats as the one that it has to worry about. There is only a small amount of nuclear proliferation in the world.

Thankfully, the number of countries at any given time that are trying to develop nuclear weapons is quite small. States that are developing nuclear weapons in most cases - if they are smart enough to build the bomb - in most cases they will be fairly intelligent, so one would expect, about protecting their programs in a way that limits their vulnerability, if it doesn't make them completely invulnerable.

We look back at the Osirak attack and it simultaneously proves that if you build one reactor sitting out in the middle of the desert, people will find it easy to blow it up and that if you are smarter about it, there are ways that you can build your program in a way that's much less vulnerable. It's worth keeping in mind that the first country

to try to launch a preventive strike against the Osirak attack was not Israel. It was Iran who bombed it the previous year with force, but did so unsuccessfully, so the Iranians certainly had some experience of this from the other side.

Intelligence requirements of course are very severe. I don't need to tell you that. Ultimately, if what you really do want to do is get a nuclear expert in the country. They don't really want nuclear weapons. It's likely to take something in the order of a regime change or an occupation or something to really change their motivations, rather than just take away their facilities.

One final note: this may seem painfully obvious actually sitting in Israel, but for Americans it's important to emphasize. The United States tends to think of striking first as something we have the option of doing. We are very powerful, so therefore it's a tool in our bag and we can strike people first if we want to, but from the American military's perspective it is actually maybe more important to think about people striking us first because there are a number of situations, not just in terms of certain nuclear armed terrorists, but there are a number of situations which states like North Korea, or China, or other possible adversaries can look at a situation and see the prospect of going to war with the United States looking very unattractive, but it can be that the only thing that looks worse than starting a war against the United States is having the United States start a war against you when it feels like doing so.

That is why preemption concerns for example loom large and explicitly so in Chinese military doctrine now. There are other situations in which relatively weak states can still find it attractive to strike first against their enemies and in fact where they may feel that striking first really is their best option, even though it may be an extremely desperate measure. And so therefore, for many categories of states, not only for the states that face the possibility of first strikes, for Israel and the United States. Thinking about these kinds of threats is something to secure your forces against, it ends up being an important thing to take into account.

Lecture of IAF Commander

Maj. Gen. Amir Eshel

Before I start should like to commend the activity that the Fisher Institute engages in the whole year through, promoting discourse, thinking and understanding in matters of space and air; it is most significant in my opinion.

I shall now try to relate the period of the Yom Kippur War to these very days and talk of issues that I deem relevant; lessons we learnt from that war in forward looking to the future. I shall try to associate the similar and the different: one should see what is similar and relevant and what is different and irrelevant in order to be practical about developing and promoting airpower capabilities vis-à-vis the challenges the IAF is now facing. I shall not venture deep into strategic worlds, but the factors I mention are significant in the context of the air force now and in future.

One could say about the strategic reality that in 1973 we lived in a bi-polar world; in 2013 we are in a multi-polar world. It has regional connotations; when talking of countries which are regional powers such as Turkey and others, the game is no longer the big ones' alone: it is a more complex game with some direct and tangible implications on the operation of airpower.

In 1973 the situation was rather clear: we were being threatened by a state whereas today we talk of movements, organizations, entities, ethnicity, tribes and other suchlike bodies. In 1973 we were threatened by regular militaries and today this threat still exists although it has weakened somewhat, at least in the north, and we are challenged by the military capabilities of states which are in the hands of organizations. The threat does not necessarily exist in the air, the way a state sees it the principal threat is invasion, ground maneuver. The fire capability of the enemy has changed; the enemy's missile and rocket capability is the main physical threat on Israel.

One can compare the defense concept and its four foundations in 1973 with that of 2013.

Deterrence: the deterrence factor in 1973 was pointing to a military threat: what is deterrence in 2013? It is deterrence by WMD, deterrence of organizations, all sorts of amorphous entities.

Warning – clearly, in 1973 we needed warning from a military invasion and war on all its familiar dimensions. In 2013 warning is needed to the point of a single individual that can execute a terrorist act with results of [concurrent with those of] a power. This is an altogether different area.

The factor of decision in the security concept – I do not wish to get into the philosophy of this term and start discussing whether we ever really decided the campaign. Maybe in the Six Day War this term matched the crushing victory over militaries which towards the end of the war were utterly defeated. Fire did indeed resume after a few weeks but the military victory was big and crushing, and yet it was not total.

In 2013 we have a clear understanding: one can achieve a significant victory; this has not changed but victory is tested not necessarily at the end of the shooting but mainly in its aftermath. It is quite obvious now that there is no knock-out any more, no white flag flying on a hill. In my opinion we should bid farewell to these expectation; it does not mean we cannot win and exercise strategic influence for many years following a specific military move. There are several examples which we lately rushed to declare null and void, perhaps prematurely.

The enemy has adopted a new practice: they will shoot the last volleys and afterwards they argue who won. Clearly, the term decision has become much more elusive.

Defense is one of the components of the concept of security. It emanates from a deep understanding of the scope of threats towards Israel especially with emphasis on the hinterland.

Looking at airpower, in 1973 surface to air missiles, anti-aircraft guns and enemy planes were the principal threat, yet in 2013 the main threat in the context of airpower is first and foremost advanced SAM of all kinds and sorts and then the SSA, the fire operated towards our bases. We deal with cruise missiles, unmanned air vehicles and cyber warfare; this is a concrete threat for us because we are a technological organization. The old components are in existence, some of them have been reinforced and new elements were added to them with capabilities which were not yet in existence in 1973.

On the military plane, in 1973 airpower was required to operate (apart from the air combat and gaining air superiority, which was a most complex undertaking) vis-à-vis militaries, large military formations and everything deriving from it. Most of the targets had a static stationary character but in fact we started seeing there in a significant manner the beginning of mobility, I refer mainly to the SA issue, and the SA-6 is the most tangible example.

The variety of targets which the air force has to operate against in 2013 is big and different, and has many characteristics, starting from high signature targets to those with low signatures, targets which are absorbed and integrated in civilian areas, mobile and exposed for very short periods of time; at times one needs to get to a resolution of a single person – this is a qualitative, essential change. All these in addition to the “classical” targets we are all familiar with.

There is much more to say about the similar and dissimilar: when attempting to link between the two one should elucidate matters because it is too easy to make a mistake and it will be very sad if we come to irrelevant or mistaken conclusions projecting from the current situation to some future situation.

There is much to learn from that war, perhaps the most significant point one bears in memory is the surprise in getting into war. This is even more relevant now; only its face has changed. I think that a surprise war could break out in many configurations. I predict low probability for a surprise attack, at least in the short term, but it could emanate from single occurrences that quickly escalate and oblige the air force to operate to the very edge its capability.

The air force is required to be prepared and capable for operation in short periods of

time; this does not refer to a single plane or helicopter, or one specific operational capability, but to the operation of all the air force, all its units and capabilities. This is the most flexible, most immediate force, though it does not necessarily solve all issues, but looking the scenarios I described we may find ourselves in war on all its levels in a very short period of time.

I refer to a series of present issues, for example, should Syria collapse anytime we might find ourselves in this cauldron on a very big scope because the enormous trove of arms stationed there is waiting to be looted and could fly off any which way or be directed against us. In this situation we might be coerced to act in a large range at a very short period of time: it is not obligatory for us to take action but we have to be absolutely ready. The air force has an order of battle of planes and defensive gun batteries and all the components in a high state of readiness and availability. The combatants' proficiency and that of the organization as a whole cannot be achieved in a short period of time – it has to be sharp, alert and experienced in all those domains which are currently growing steadily.

It is not enough that the order of battle is competent and the organization is competent – operational plans are needed on the basis of which power will be operated, in case it is to be operated. These plans are in fact the skeleton on which all the adjustments and corrections will be made, and in current reality it is much more complex.

In the years preceding the Yom Kippur War fighting zones we were informed of the enemy's alert in different fighting zones. But when looking at the air force now and comparing it to the air force fifteen years ago – I intentionally choose this length of time – the spaces in which we have to operate only grow and broaden and the complexity of missions is steadily growing. We cannot afford to choose just one zone and deal with it: we have to be ready for conflicts in Gaza, a conflict in Lebanon, the situation in Syria is changing daily, and there are the long-distance operations. In fact, there are three air forces here that have to be ready to execute everything in a period of a few hours.

In view of the lessons of surprise war in the Yom Kippur War we must not rule out the possibility of simultaneous operation in all domains.

It should be remembered that there are no pre-planned wars. Indeed, there are plans but one should be wary of the latest examples (“Cast Lead” and “Column of Defense”) since they are not wars. There is no recipe for a successful war although

in my opinion we operated very successfully – relatively speaking – in the last few years. We should not think we have found the recipe for success. The Yom Kippur War ought to teach us that the recipe will be spoiled; the enemy will do everything to that end. We have to be very flexible with a very robust toolkit, with flexible capabilities in planning, action and operation. We have to be able to cope with surprises and failures.

This obliges us to buttress many of our components: the political, economic and security situation in Gaza is unlike that in Lebanon and it could change tomorrow and be completely different. The dynamics of change is rapid. We must not rest on our laurels with the understanding that our plans are the ones to be executed, and we should not hold to the belief that since it worked well seven years ago or six months ago, it will work well tomorrow too. The basis is there but the toolkit should be varied and fine-tune itself to the changing situation.

There is a considerable risk that we become addicted to technologies. I do not oppose technologies but the combatants make the infrastructure. Therefore the issue of fighting spirit, daring and maintenance of the aim are terms that have not been outmoded in the context of airpower.

It is rather true that part of the experience of fighting in the air in the last few years was seemingly a ‘sterile’ experience. Well, it was not so sterile; true enough, it was a far cry from the actuality of Yom Kippur. We searched and found technological solutions but men are the real power: they should not be neglected.

The Yom Kippur War is an excellent example of multi-theatre flexibility which is essential and the air force was its tangible expression and so it will continue to be; so it has been and will be in future. I don’t know how the next conflict will start but I do know we have to prepare for simultaneous operational capability on three theatres at least. That multi-theatre flexibility was right then and it is right now too and even wider: it spreads over more theatres and there is a chance that operation of one hundred percent of the air force’ capabilities - not partially as in Lebanon or Gaza - will be required in order to win and to do it quickly too. The order of battle of fighter planes is the most flexible, most robust and most deadly capability, and it is not the only capability.

Our situation is no longer one in which one military fights against another, far from the Israeli hinterland which is relatively protected and is not impacted. This requires completely different capabilities, such as the intensity of operating fire in

very short periods of time. In the coming wars the hinterland will be hit however much we defend it with all the excellent air defense systems developed here notwithstanding; the hinterland will be hit and we don't delude ourselves. But in order to minimize the damage inflicted on the hinterland - to my mind it is possible to win in a relatively short period of time - it requires the operation of massive fire, a different concept and different management of fighting.

As to air supremacy I think the main problem of the air force in the Yom Kippur War was the inability to gain air dominance to freely operate the force as we could from the Six Day War to the end of the Attrition War. The enemy drew lessons on the basis of the activity at the end of the Attrition War and implemented them so that they appropriately re-equipped themselves to the point of becoming capable of limiting our operation of airpower. This was one of the factors that strengthened the enemy's self-confidence and enabled them to go on a limited offensive. In my opinion, that war would have been different if we had been able to gain air supremacy and I am rather sure that if they did not have that capability they would not have made that war in that timing.

As I see it, gaining air supremacy is the sine-qua-non for winning, winning quickly. It is of utmost importance. It has not changed and the IAF has written some glorious chapters in 1982 and on other occasions. We have no established claim on it: the other side understands this matter just as we do. Assad invested billions in the last few years to buy the best systems the Russians offered, SA-22, SA-17, SA-24 and the S-300 on the way. He understood the enormous advantage of those weapons. He is not the only one; Hezbollah try to be equipped with it and in the south they get equipped with similar capabilities, for the moment with small quantities of it. Evidently, as the commander of the air force, I examine these developments in an operational mode – what are the challenges it produces to the operation of airpower. Judging from the strategic angle it seems that equipping with such capabilities suppresses the IAF activity and imbues our enemies with self-confidence, makes them behave more aggressively thanks to the understanding that they have a protective umbrella that may immunize/protect them in some way.

But the enemy's equipment with these systems is not the sole problem of the IAF. Any country in possession of a magic system, no matter what its name is, would feel protected and permit itself to initiate actions it would not have engaged in were it not for that very system.

Therefore it has strategic importance beyond the operational importance. There are numerous solutions for it, which I do not wish to discuss.

Please remember there is no system nor operational challenge that does not have a solution, the question is at what price – not necessarily in currency. Therefore the issue of air supremacy is as relevant and poignant today as it was in Yom Kippur. In order to operate the intensive fire of the air force in large scope one has to achieve air supremacy, and if you wish to make this war a very short one it has to be done very quickly which is all the more challenging.

As to the matter of intelligence, we did see the signs and beginning of mobility of targets in the Yom Kippur. Over the years it grew and reinforced our need of collection capability, holding ground and locating targets by many sensors throughout at very short periods of time 24-hours a day running. This need became significantly more acute and it will grow even more so because targets are elusive and for each blink or miss we shall have to pay.

Jointness – the air force should and could be a central component in the ground maneuver and in participating in land warfare. Nowadays, instead of the expanses of Sinai I see the north urban spaces, subterranean infrastructures, houses of

From left to right: Maj. Gen. Amir Eshel; Maj. Gen. (ret) David Ivri

various kinds; these are areas which are difficult for ground warfare. Airpower has an enormous significance in this context. We give the matter much thought: how we can be much more relevant and effective; the air force can open the way to the ground force. It can be done by the operation of intensive fire in heavy bombs which will penetrate the ground, hit houses and alleviate the difficult advance on the ground. We are giving this issue much attention, unlike the outlines of 40 years ago. One of the major lessons of the Yom Kippur War that I think Benny Peled [referring to Maj. Gen. Binyamin Peled, commander of the IAF during the Yom Kippur War and its aftermath] applied resolutely is that the air force must have at its disposal all the tools in order to operate independently. It became much more complex. In the intelligence worlds dealing with the SS array of Hezbollah it is impossible to duplicate capabilities existing in the air force, the intelligence branch and other organs. This duplication is impossible. Therefore, even though this lesson is quite correct, jointness is needed here, linkup, undertaking to work together.

The air force is required to be ready and capable for a very wide range of conflicts, wars, theatres, all in a very short time. This is relevant nowadays no less than a generation ago. The issue of air supremacy is critical: today's challenges are more complex because we cope with advanced weaponry, unlike that of the past.

The number of theatres and the flexibility required of the IDF make the IAF and its capabilities as well as its order of battle the cornerstone of competence and readiness of the defense disposition. We are working on contents, solutions as well as capabilities which have been proven successful time and again.

Concluding lecture

Minister of Defense, Lt. Gen. (ret.) Moshe Ya'alon

The Yom Kippur War has been a formative event, historically speaking, for the state of Israel. There are those who claim it was the greatest victory – greater than the Six Day War. In spite of the surprise, the casualties, the difficult opening conditions, our forces ultimately managed to turn the tide. In other words, the combat echelon, be it the pilots, the armor, the infantry or others managed to minimize the influence of the errors committed by the senior political and military echelon and transform the difficult situation in the tactical echelon to a war of movement and breaching. There are those who claim that the Yom Kippur War is a socially seminal event; that this war brought about the loss of our self-confidence as a society. Many commentaries and theories were written about it. The war is a political event too, because it undoubtedly held a component of loss of trust in the leadership that brought about some four years later, in 1977, a political reversal for a certain party after many years of hegemony since the inception of the state.

In historical perspective the Yom Kippur War was undoubtedly the last high-intensity conventional war the Arabs initiated against us.

It is forty years now since the war and in the past forty years no Arab leader put his military to the test vis-à-vis the IDF on the conventional battlefield. It follows that they understand they cannot overpower us in a conventional war – the result of victories in all the wars preceding the Yom Kippur War and throughout the war. It may be the result of the fact that since the Yom Kippur War the IDF has raced forward and opened much more significant gaps in comparison to the Arab militaries, especially in adopting technologies in the air and on the ground, at sea, in intelligence and other domains.

Some Arab leaders opted for the political process [a settlement with Israel] understanding that the only way to obtain territory is through a political process. Sadat understood that the Egyptian military would not be able to re-take Sinai. Naturally we know after the fact that the Egyptian military move to recapture the territory Egypt lost in Sinai in the Six Day War was meant from the beginning to be limited so as to start a political process and at this he succeeded.

Others preferred to use threats; from non-conventional ones among which I count unconventional missiles and unconventional weapons, chemical, biological and the

Iranian aspiration for nuclear arms. There were also sub-conventional threats, these are the gist of the challenges we face in the last few years: terror, guerrilla, various rockets at the hands of armed militias such as Hezbollah, Hamas and others.

From the military perspective, the threat, there is no doubt that in this aspect the Yom Kippur War is a landmark. From my personal point of view as a young reserve soldier of 23 – two years after my release from compulsory service, the war had a great influence on me. I was released at the end of 1971 as a paratrooper and did not think of a life in the military. This war made me change my personal priorities. I went to officer's school and all the rest is history. As I saw it, this decision largely emanated from a momentary feeling of 'hey, maybe we can't depend on those up there and instead of complaining I should be doing something. Many know exactly what I am talking about and acted in the same way, in the IAF too there were those who returned to the service.

This war is undoubtedly scalded in every one of those who fought at the time as a pivotal event accompanied by a sensation which was perhaps expressed in an exaggerated manner as the talk of the destruction of the third temple. This feeling has accompanied us in a considerable part of our thoughts and our deeds [which were] influenced by that war.

When I was informed that I was to become chief of the Intelligence Branch, some three months before taking up the responsibility, I decided to thoroughly study the subject. I got to the bottom of the Agranat Commission report including the secret clauses and met the people who were in the intelligence business. The issue of the intelligence conception has perturbed me and still does to this very day because I came to the conclusion that it happened to our very best people. Had I reached the conclusion that the reason for it was that those people were inadequate, not up to the task, not intelligent, inexperienced, I may have taken it with equanimity – but the moment I understood these were excellent people I became more worried. This matter of conception made me even more concerned, not only as chief of Intelligence but as the chief of staff and it is worries me still today in my current position.

Humans apparently need conception – we have to conduct policy, conduct a military campaign or prepare for war and conduct operational plans. Everything has to be conducted around a conception that creates a common language, making it possible for the political echelon to talk with the military echelon, and enabling the military

Minister of Defense, Lt. Gen. (ret.) Moshe Ya'alon

echelon to communicate with the separate levels, the strategic, the military, the operational and the tactical. But we must preserve the conception as a living entity, attached to the constantly changing reality, for better or for worse. If we miss the opportunity to identify those changes then the conception itself becomes counterproductive.

I found that in the Yom Kippur War there was an intelligence conception with certain assumptions which after the event were found to be incorrect. The conception

was political-strategic and stemmed from misunderstanding of the enemy's objectives, what Sadat strove to achieve. Consequently the basic assumptions of the political-strategic echelon were erroneous.

Concurrently there was an operational conception, that of "Not One Yard" etc. which was relevant in the Six Day War. In the professional lingo we called it "frontal defense" meaning we cannot afford to give up even one meter in the Tul-Karem-Qalqiliya axis because of their proximity to Kfar Saba or Netanya so defense has to be at the line of contact, there is no room for retreats or holding defense.

But the situation in Sinai was, naturally, completely different, yet even so we held on to the operational concept - from the highest level to that of conducting the fighting on the ground - that determined no concession would be made, we do not concede even one pace. Obviously, this was an erroneous operational concept.

How does it happen that excellent people become captives of the conception they developed? This matter raises questions of force design and force employment too. Quite a few books were written about the preparation for the last war. One reads of

it again and again but it happens yet again. There are some profound explanations and as I see it they are obvious, so the question is how can you prevent it? How do we educate a generation of commanders, a generation of politicians to be aware, to forestall being transfixed by a conception they had developed.

These questions affect force design and operational plans. One must look beyond the horizon, not only try to foresee it but affect it. This logic is being subverted by the forces of habit, the old and familiar habit: it is convenient to deal with what we know.

Sometimes people in the military system find it difficult to rise from the tactical echelon to the operational and above it. Because the tactical is familiar; we learned how to employ force, we know the drill, and we know combat techniques. Suddenly a new thing appears. It is a serious problem, and then there is the problem of weaponry. It is absolutely clear that we had to build the means, even armored, to cope with the terror and guerrilla threats of the last few years. It will not be a 74-ton tank nor as wide as a Merkava tank, because such vehicle cannot easily move in the alleys of Nablus; it needs wheels, not tracks; it does not need a 5-km cannon, etc. But our old weapons are at our disposal, they are not easy to get rid of, so one tries to maneuver under limitations and constraints. There is enormous difficulty since the military is already organized and built in a certain way: we get used to the organization, we have commands, brigades, divisions, all sorts of forces. Maybe we need fewer tanks, or maybe more mobile forces? In the first Lebanon war for example there were incidents of armored warfare – tanks fought tanks, those who succeeded to move fast on the mountain axis were those who proceeded on foot, not those who drove in tanks. It is true of warfare in a built-up area. The most difficult problems, to my mind, are the conceptual, thinking problems. On the one hand, you only have to change the mindset a little; on the other hand it is definitely not simple. We found ourselves – not only throughout the Yom Kippur War – in happenings in which the old and familiar became counterproductive. Let us take for example the logistics incident during the first Lebanon War, when divisions got into the mountainous axis dragging behind them a logistics tail compatible with the Sinai or Golan Heights grounds, a division support command designed to support the fighting force to a range of 250 km, to refuel, supply food and make repairs on the way. But the mountain axis in Lebanon is 40 km only so maybe there is no need at all of a division support command? When it moves behind the division in

a mountain axis it naturally blocks the axes and turns into an operational problem. It was not only in the Yom Kippur War that we had conceptual errors and I asked myself how I can avoid it.

In my capacity as chief of the intelligence branch I was asked in the Knesset security and foreign relations committee if the intelligence error of the Yom Kippur War could recur. I said yes, it could. It depends on the people, the organizational culture, and the kind of leadership at the head of the organization and the sort of atmosphere it creates.

In order to cope with these challenges and habits, break loose from them and look beyond the horizon, one needs the atmosphere and organizational culture encouraging freedom of thought, doubt and critique. It is easy to talk and it is not simple to do, especially in a hierarchic system or the political echelon. Who dares to say he does not know and has to check? We have a very high rank, we know everything.

Only in an atmosphere I call cooperative leadership one finds the only way – to my mind - to avoid conceptions and errors whose ultimate significance is preparation for the previous war, or errors that do not make it possible to voice objections to those premises that have turned to be irrelevant.

It takes more than a little daring, as well as giving up many comfortable things on the populist level, but modesty does not hurt at all, even in these cases. No one is a know-it-all and it is important to encourage our subordinates to think. I maintain that there must be an ongoing discourse, from the political echelon to the tactical echelon, in a way that encourages creative thinking and motivates the creation of knowledge. That is, the political echelon should be listening to the level subordinate to it and the GS echelon should be listening to the operational and tactical echelons so that there is a flow not just from above with commands but also as a flow of knowledge from beneath to the echelons above, nurturing those supposed to make decisions.

The decision makers should be open and attentive all the time and understand they have to accept this knowledge.

What characterizes our epoch, as I see it, is that the permanent factor in our lives is change. Change can come in the rapidly changing technology offering a variety of weapon systems for contemporary war. After thousands of years of swords, bayonets and shields, bows and arrows and chariots, suddenly motorized forces

come to the fore in the air, sea and on the ground. Explosives are developed. The communications era dawns, the pace is amazing. Technology affords many opportunities but also creates risks, such as cyber warfare, for intelligence or aggressive purposes, also endangers us. One cannot stay in the place we used to be ten years ago, not even a year ago. The pace of change is enormous.

An organization that does not encourage or apply changes becomes irrelevant. On this count I hope we are operating correctly. It is not sufficient to create mechanisms such as those set up following the Yom Kippur War – the control department in the intelligence branch and research plurality. After the Second Lebanon War the Winograd Commission indicated the need to improve the decision-making process between the political and the military echelons and the need of certain processes in order to make correct decisions.

Throughout my years in the military I also saw how the political echelon made the right decisions without a national security staff [or national security council as it was named at the time - Ed] and without the processes recommended by the Winograd Commission.

I am persuaded that even with the national security council and the right processes one could make the wrong decisions – it has already happened to us; it all depends on the people. Processes are important indeed, the structure and the organization are important but the most important is that the best and most suitable people are placed in the right places.

The politico-military interface is more complex than the communication of different levels in the military: the military system is hierarchical and once a decision is handed down from a high level it is carried out.

As to the interface between the military and the political echelon, it is a meeting of two different worlds. My experience in my many functions in the military echelon and in recent years in the political echelon too taught me that a continuous discourse is needed, as it enables the political echelons to provide the military echelon with its thoughts, intentions, goals and constraints. This two-way discourse enables the military echelon to elaborate its capabilities to the political echelon: convey whether it is capable of putting into effect the plans outlined by the political echelon. The military echelon too has constraints and limitations of its own, such as the question of preemptive strike in the Yom Kippur War which came up in the discussion today.

There was some grumbling in the military echelon that the preemptive strike had not been given the go-ahead by the political echelon. I wonder if that discourse took place before the war or if the military echelon thought they were going to war such as the Six Day War. If such discourse did not take place at all, herein lies the problem.

One does not start a discourse of this kind on the eve of a war but should hold it continuously during the whole of the government's tenure. Nowadays there is a small inner cabinet whose members meet more than once a week and do not deal with concrete decisions only but include the military echelon in an ongoing discourse. Each side understands the limitations, constraints and capabilities of the other; the political echelon directs the military to change operational plans, to try and achieve such and such gains or be prepared for a certain activity.

This discourse must take place continuously for a long time. Some call this process 'complementing contradiction'. The ones pull in this direction and the others in that. It is fruitful friction. It is creative dimness; usually the political echelon does not disclose its decision and tries to check if the targets it had indicated are attainable.

It is a discourse that takes place in accordance with rules others than those in the military reality. At times it is much more abstract and hazy. When one goes to discharge a military operation whether it is in between wars, in the regular security keeping activities or in a slightly longer campaign such as Operation Pillar of Defense, and certainly when war is in the offing, knowledge mutual to the military and the political echelons must be produced, out of which realistic goals for war will be initiated.

In the last few years we had campaigns lasting three weeks to a month (the Second Lebanon War and Operation Cast Lead). If you conducted a serious discourse for a considerable period of time, you understand rather quickly and can define the achievement or objective of the military operation. One does not venture into an open "we shall see how it goes" as was said in the very first discussion of the Second Lebanon War. You should define at the beginning where you wish to get to, what is the significance of operational decision over the enemy – decision exists in the asymmetric age too.

I know there are those who long for the operational decision like that of the Six Day War; it was a very clear military decision. But we should remember that following

that clear military decision of the Six Day War, the War of Attrition broke out, just several months later. So what did that operational decision amount to?

Conversely, during Operation Pillar of Defense we did not crush nor did we annihilate Hamas but we have seen for a long period that Hamas has an interest in keeping the peace. All the more so Hezbollah: for all the criticism levelled at the conduct of the Second Lebanon War, one should note that from 2006 Hezbollah has not dared to perpetrate even one provocation.

That is to say that if we succeeded at the end of the campaign to dictate a ceasefire to the other side on our terms, it is the essence of decision in conflicts of this sort. Subsequently, there is a long period of calm, subject to deterrence – which did not occur after the Six Day War, in spite of the brilliant victory and the brilliant military decision.

Every so often we hear that once we decided wars and now it is no longer possible to have decision because the enemy is indistinct, asymmetric and similar reasons. No, this lies exactly with the matter of conception: the tendency to think that decision is to conquer, destroy and annihilate, go into Beirut or defeat Gaza. No, perhaps it is possible to have decision in another way.

There is no doubt that the capabilities we have accumulated in the last few years are technology-rich. Intelligence produces targets at a quick rate, the capability to move this info, have it translated by the pilots or any other precise fire from the ground as well into a very precise location and finally send very precise munitions to a target. It is not done without taking into consideration the need to prevent collateral damage or hit innocent bystanders.

An impressive defense industry has developed in Israel and we are capable of translating these technological achievements into operational capability, at times even managing decision from the air alone, without any movement of ground troops. In Operation Pillar of Defense we did not operate ground forces and we got Hamas to ask for ceasefire after three days only. We stretched the operation until the eighth day (we had to wait for the approval of the US secretary of state) in order to reach an understanding with the Egyptians too.

In this instance we knew right from the beginning what was the objective of the fighting. There was constant discourse between the political echelon and the military for a long time; it did not start on the eve of Pillar of Defense. We knew what the military was capable of; the military knew what the political echelon wanted. We

defined the essence of decision, the final situation we wanted to achieve and we accordingly operated the force that was well designed to put the intention into effect.

For all these reasons there is no doubt that when looking to the future, be it the next occurrence in Gaza, Lebanon or Syria or in the third circle, we cannot embrace what we knew, learned and exercised in the past.

As mentioned before, change is the only permanence in our lives, and the instability in our region is the most stable factor. The Middle East has been in chronic instability for a long time – I shall not go into details. It is a historical event that in my opinion will radiate for more than a generation on Mideast realities. When asked if I am pessimistic or optimistic I say I am a realist. There are not only risks but opportunities and chances. When looking around there is no doubt that conventional threat to Israel has been significantly reduced, whether it is the peace treaty with Egypt – as long as it is holding – the border with Jordan is secure; the Syrian military which tried in the 1980s to reach strategic parity with us is busy now with the survival war of the regime against the oppositions. Nevertheless, tens of thousands of rockets and missiles are threatening us from Iran through Syria, Lebanon and the Gaza strip.

This unstable situation now turning its energies inwards might turn them outward for many reasons, toward us. It could come without any warning and we have to be prepared for that.

Most of these countries are no longer sovereign states – terror organizations and various militias are active in their territory and we have to cope with a new reality; we should be ready and prepared, let alone cope with attempts to introduce into the area precise weapons and systems which can reach strategic targets in Israel or harm our air or naval superiority.

How will it be prevented? In a wise, responsible manner, with proper consideration, still it has to be prevented – resolutely. One must of course develop a new concept because this is a new reality and we should consistently check if the conception is relevant and if the premises are relevant. One does that in a constant discourse of the political echelon up to the tactical level in order to be prepared in the best possible way for the next challenge.

As I look at today's Syria it is completely different than what we knew in the past – the regime and all its challenges, and one should look at the changes of its

considerations at any given moment. This is survival first and foremost, but they also have internal opposition.

This opposition is mainly Sunni, it includes the so-called moderate Sunnis and also the Salafi, Muslim Brotherhood and al-Qaeda elements with their very own agenda (they are called there Jubat-al-Musra, which is al-Qaeda's name in Syria) those who evacuated from Iraq and came to wage anarchy in Syria. This is not an opposition but different factors fighting each other. Today's Syria has turned into a boxing ring – it is some form of an ongoing power struggle mainly between Russia and the US, but European states also take part. A Shiite-Sunni struggle is going on in Syria. Assad is naturally on the Shiite side because he is close to Iran and enjoys its support. There are also Hezbollah, the Shiite axis against the Sunni sect, the Muslim Brotherhood are supported by Turkey and Qatar, the Salafis and the moderate Sunni have the support of Saudi and other Gulf states, and al-Qaeda is there too with its agenda: mayhem.

How do you operate in such arena when required to operate? We do not wish to interfere nor get involved but we have to protect our interests without arousing all these or some of them. The situation in Syria is complex, even if Assad has been acting lately with a measure of self-confidence, this confidence has no real anchorage in real-life, and he is gradually losing Syria. Assad is no longer in possession of greater Syria; he rules the Alawite sector, Damascus and is fighting over the corridor between Damascus and the Alawite sector, the coastal area.

Assad has been unable to overpower the rebels with the help of the military and has been mobilizing Hezbollah to his assistance. Syrian Kurdistan is already autonomous. The feeling that he is rallying derives from political Russian support in the global arena vis-à-vis what may seem as the West's weakness.

The story there is not over. It might end all of a sudden or continue as a bloody civil war for years. We have to be ready for various scenarios as to Syria.

We have defined some clear rules in this chaotic reality: we do not interfere in the civil war, but we have rules for when our interests are at risk, whether by transferring quality weapons to hostile elements with emphasis on Hezbollah or chemical weapons. At this time we do not see any organization eager to seize chemical weapons, but we have already warned that if those weapons are transferred to hostile irresponsible hands it will be a red line as far as we are concerned. Our goal is keep the peace in the Golan Heights, keep our sovereignty. These rules are

pretty clear. One has to be ready for any development but I don't see on the other side anyone keen to fight us, knowing what heavy toll they will pay if they open a front against us.

When talking of all this we should not be confused; on appraising the Middle East there is no doubt that the Iranian threat is the principal one even if it does not appear daily on the news. This is the number one threat, firstly on the region's stability and certainly a concrete threat against us.

It is just as much a threat to the interests of the free world. When considering the conflicts in the Middle East it is difficult to find even one conflict that the Iranian regime is not involved in, from Afghanistan through Iraq, Bahrain, Yemen, Sudan, Eritrea, Syria, Lebanon, the Palestinian arena, South America. Let me just remind you that there are two states in the world that have divided the world into territorial expanses and they are the US and Iran.

We know of the American Central command, the European command, the Pacific command, Southcom in the South, each one is in charge of territory. The Iranians have done the same – the Lebanon Corps, Syria Corps, Africa Corps, South America Corps and Asia Corps. These are terror mongers and when they wanted to challenge us they tried to make a terrorist hit on Georgia and succeeded in making one in Bombay and injured a woman. They also tried to operate in Azerbaijan and other places.

This regime is ceaselessly trying to export its revolution, planning to acquire regional and global hegemony – imaginary as it may look – this is its ambition, diffuse the political-religious ideology of exporting their brand of Islam and its influence.

This is being done by undermining pro-western regimes in the region and attempting to influence the victory of the Shia in every arena, turn Lebanon Shiite, support the extremists in Yemen and help Assad in Syria and by spreading terror.

Therefore it is completely clear that the possibility that Iran may have a military nuclear capability is a global nightmare. This issue should get on the global agenda and stay there.

In the game between powers we are considered as small actors in reference to this matter, maybe even as dependent on some power. We should not be confused since the Iranian regime is the one producing the entities we fight; Hezbollah is the strategic arm of Iran, preparing for the day it would be called to act as Iran's

response if attacked. Hamas and the Islamic Jihad and other organizations are being supported by Iran with money, munitions, other weapons, training etc.

All this is taking place now without a nuclear umbrella. It is terrifying to imagine what could happen when Iran – God forbid – we shall do everything so that it does not come to pass – has a nuclear umbrella.

True, it is not just our problem, it is a threat for western interests, the Gulf states, their hegemony, influence, energy resources etc. It is really preferable that the work of the just be done by others, but one must get prepared in the spirit of “if not I for myself, who am I”.

Reality is complex, there are lights, shadows, there are considerable opportunities; whoever surveys the region and sees that the Shiite-Sunni conflict is overpowering many conflicts can picture imaginary pacts in this reality. But at the end, this instability and a chronic instability for generations to come might produce new – even surprising – threats, so he who desires peace should prepare for war.

Closing Remarks

Maj. Gen. (ret.) Herzle Bodinger, Chairman, Fisher Institute

To conclude this riveting day I choose to refer to the issue of surprise alone. For many years I lived with a big question mark as to this surprise; I argued this was no surprise at all – I at least was not surprised.

If the political echelon and the military echelon knew what they did know and even decided to absorb the first blow, it is beyond me why a soldier next to the canal has to sunbathe on the roof of an outpost in his T-shirt and be surprised when he is shot at. When deciding to absorb the first blow you have to take your gun and helmet and get back into the outpost.

In 1971 I was a pilot in the Mirage squadron in Ramat David and the then minister of defense Moshe Dayan came to visit the base and talk to the pilots. I remember well he said that “the assumption of the political echelon is that the Egyptians will try to initiate some operational event, cross the canal and take hold on our side and then roll it to gain an achievement.” This information was always on my mind. I knew as everyone knew that one day they would probably do it.

Maj. Gen. (ret.) Herzle Bodinger

On the eve of Rosh Hashana [the Jewish New Year] that year there was a meeting of squadron commanders at the Lod Base with the commander of the air force. Among other operational issues discussed, one was participation in ground warfare. We thought it was a subject that required close attention. All of us were dissatisfied with its mode of operation and many spoke of it and of what should be done about it.

In the midst of the discussions Benny Peled [Maj. Gen. Binyamin Peled, then commander of the air force] was called to a meeting at GSHQ because of intelligence that Syria and Egypt were holding military exercises. When he came back from that discussion he updated us that logistic and medical units which had never joined any exercise in the past were taking part in those exercises. He assessed that war was imminent. Benny decided not to shut down bases but suggested that we should all stay next to our homes in the family quarters on the base, and that those who were going somewhere for the holiday leave their address and phone.

On the eve of Yom Kippur 1973 I was a squadron commander at the Hatzetim flight school. There was a special alert. The Hercules planes landed in Hatzetim in radio silence in order to take soldiers to the south. That is, there was no surprise. At five o'clock in the morning the siren sounded. I hurried to the light planes flight. I got a Piper to fly to Ramat David, and immediately afterward the flight was cancelled and we were told that there was no need to hurry because at 10 AM a Dakota would take us to Ramat David. I was not surprised for a single moment. I went home to take my things and on the way back met the base commander Shmueli who had come back from a discussion at HQ and he said it had been decided that we take the first blow. Is this the surprise which is being talked of here?

Still, it has been an excellent discussion and I should like to thank all the speakers who enlightened us all – and thank the organizations who have contributed and helped us to produce this conference. Our conferences only get better and I am very happy with the perfect organization and operation of the conference by the excellent team of the Fisher Institute with Asaf Agmon at its head.

שידאג להשאיר כתובת וטלפון. עם ההרגשה הזו והמידע הזה יצאנו תמיד לחופשות. בערב יום כיפור 1973 הייתי מפקד טייסת ראשוני בבית הספר לטיסה בחצרים. הייתה כוונות מוגברת, מטוסי הרקולס נחתו בחצרים בדממת אלחוט כדי להטיס דרומה חיילים. כלומר, לא הייתה כל הפתעה. בלילה, בחמש לפנות בוקר נשמעה סירנה, מיהרתי לגף טייסת קלה, קיבלתי פייפר לטוס לרמת דוד, ומיד לאחר מכן בוטלה הטיסה ונמסר לנו "שאינן צורך למהר כי בשעה עשר לפנה"צ תיקח אותנו דקוטה לרמת דוד". לא הייתי מופתע אפילו לרגע, הלכתי הביתה לארוז את חפצי ובדרך חזרה פגשתי את שמואלי, מפקד הבסיס שחזר מדיון במפקדה ומסר שהוחלט כי נספוג את המכה הראשונה. האומנם זוהי ההפתעה שעליה מדברים פה?

עם זאת - היה מפגש ודיון מצוין. ברצוני להודות לכל המרצים שהשכילו את כולנו ואותי בפרט. וכן להודות לכל הארגונים שתרמו ועזרו לנו להפיק את הכנס הזה. הכנסים הולכים ומשתבחים מפעם לפעם ואני מאד שמח על הביצוע המושלם של ארגון הכנס ותפעולו על ידי הצוות המופלא של מכון פישר ואסף אגמון בראשו.

דברי סיום

אלוף (מיל.) הרצל בודינגר, יו"ר מכון פישר

בסיומו של יום מעניין ביותר אבחר להתייחס רק לנושא ההפתעה. שנים ארוכות חייתי עם סימן שאלה גדול מאד לגבי ההפתעה הזו. לטענתי לא הייתה כלל הפתעה, לפחות אני לא הופתעתי. אם הדרג המדיני והדרג הצבאי ידעו מה שידעו, ואפילו החליטו לספוג את המכה הראשונה, נבצר ממני להבין למה צריך חייל בתעלה להשתזף על גג המוצב בגופייה, ולהיות מופתע שיורים עליו. אם מחליטים לספוג מכה ראשונה יש לקחת את הרובה והקסדה ולהיכנס לתוך המוצב. בשנת 1971 הייתי טייס בטייסת מיראזיים ברמת דוד, ובא לבקר בבסיס שר הביטחון משה דיין כדי לשוחח עם הטייסים. זכורים לי דבריו ש"ההערכה של הדרג המדיני היא שהמצרים ינסו לזיזם אירוע מבצעי כלשהו, לצלוח את התעלה ולתפוס מאחז בצד שלנו ולגלגל אותו אחר כך להישג". הידע הזה תמיד היה לי בראש. ידעתי, וכולם ידעו שיום אחד הם כנראה יעשו זאת. בערב ראש השנה של אותה שנה, התקיים בבסיס לוד כנס מפקדי טייסות עם מפקד חיל האוויר. נדונו שם נושאים שקשורים למבצעים, אחד הנושאים היה השתתפות בלוחמת היבשה. לדעתנו היה הנושא הזה זקוק לטיפול יסודי, כולנו לא היינו מרוצים מדרך התפעול שלו והיו הרבה התבטאויות ותכניות מה לעשות לעתיד.

במהלך הדיונים הוזעק בני פלד לפגישה במטכ"ל על פי ידיעות שמתנהלים בסוריה ובמצרים תרגילים צבאיים. כשחזר מן הדיון עדכן אותנו כי בתרגיל משתתפות יחידות לוגיסטיות ויחידות רפואיות שמעולם לא הצטרפו לכל תרגיל כלשהו. הוא העריך שמלחמה בפתח. בני החליט שאינו סוגר את הבסיסים, אבל הציע לכולנו להשתדל להישאר על יד הבית בשיכון בבסיס, ומי שנוסע

Maj. Gen. (res) Herzle Bodinger (left) with Maj. Gen. (ret) Dan Tolkowsky .

אסור לנו להתבלבל, משום שהמשטר האיראני הוא שמייצר את הזרועות שאנחנו נלחמים בהן; חיזבאללה הוא זרוע אסטרטגית של איראן, שנערך ליום פקודה כתשובת איראן אם תותקף. החמאס, הג'יהאד האיסלאמי, וארגונים אחרים נתמכים על ידי איראן בכסף, בתחמושת, באמצעי לחימה אחרים, באימונים וכן הלאה. כיום כל זה מתרחש ללא מטריה גרעינית. מפחיד לדמיין מה עלול לקרות כשתהיה לאיראן חס וחלילה - ואנחנו נעשה את הכל שלא תהיה - מטריה גרעינית. אכן זו אינה רק בעיה שלנו. זהו איום על אינטרסים מערביים, על מדינות המפרץ, על הגמוניה, השפעה, מקורות אנרגיה וכו', באמת מוטב שצדיקים מלאכתם תעשה בידי אחרים. אבל צריך להתכונן כאילו "אם אין אני לי, מי לי".

המציאות מורכבת, רואים בה אורות, רואים צללים, מזהים בה לא מעט הזדמנויות; מי שבוחר את המרחב ומבין שהסכסוך השיעי-סוני גובר על הרבה סכסוכים, יכול לדמיין בריתות דמיוניות במציאות הזאת. אבל בסופו של דבר, אי היציבות הזאת ואי יציבות כרונית לדורות, עלולה ליצר איומים חדשים וגם מפתיעים, והרוצה בשלום ייכון למלחמה.

נוספות, ואל קאעידה עם סדר היום שלו; מהומה.

איך פועלים בזירה כזו כשנדרשים לפעול? איננו רוצים להתערב ולא רוצים להיות מעורבים אבל עלינו לשמור על האינטרסים שלנו בלי לעורר עלינו את כל אלה או את חלקם. המצב בסוריה מורכב, גם אם אסד משדר לאחרונה ביטחון כלשהו, אין לו לביטחון הזה אחיזה במציאות, והוא הולך ומאבד את סוריה; אסד כבר מזמן לא שולט בסוריה רבתי, הוא שולט בחבל העלאווי, בדמשק, ונלחם על המסדרון בין דמשק לחבל העלאווי, אזור החוף.

אסד לא מצליח להתגבר על המורדים בעזרת הצבא ומגייס את חיזבאללה לעזרתו. כורדיסטאן הסורית כבר אוטונומיה, התחושה כאילו הוא מתאושש מקורה בתמיכה רוסית פוליטית בזירה הבינלאומית מול מה שנראה כחולשה של המערב.

הסיפור שם לא גמור. הוא יכול להיגמר פתאום, או יכול להימשך שנים כמלחמת אזרחים עקובה מדם, עלינו להיות ערוכים לתרחישים שונים באשר לסוריה.

קבענו לעצמנו כללים ברורים במציאות הכאוטית הזאת; איננו מתערבים במלחמת האזרחים, אבל יש לנו כמה כללים: כאשר מסכנים את האינטרסים שלנו, על ידי העברת אמלי"ח איכותי לגורמים עוינים בדגש על חיזבאללה, או נשק כימי. כרגע אנחנו לא רואים שום ארגון להוט לשים את ידו על נשק כימי, אבל כבר הזהרנו שהיה והנשק הזה יועבר לידיים עוינות לא אחראיות, מבחינתנו זהו קו אדום. מטרתנו לשמור על השקט ברמת הגולן, לשמור על הריבונות שלנו, אלה כללים ברורים מאוד. מובן שצריך להיות ערוכים לכל התפתחות אבל אני לא רואה בצד השני מישהו שש אלי קרב נגדנו, בידעו מה יהיה המחיר הכבד שיצטרך לשלם אם יפתח מולנו חזית.

כשמדברים על כל זה אסור לנו להתבלבל; כשמתבוננים במזרח התיכון, אין ספק שהאיום האירני הוא האיום העיקרי, גם אם הוא לא מופיע כל יום בחדשות. זהו האיום מספר אחת, קודם כל על יציבות האזור, וכמובן איום קונקרטי כלפינו.

זהו גם איום על האינטרסים של העולם החופשי. מי שבוחר את הסכסוכים במזרח התיכון, יתקשה למצוא סכסוך אחד שהמשטר האירני אינו מעורב בו, מאפגניסטן, דרך עיראק, בחריין, תימן, סודן, אריתריאה, סוריה, לבנון, הזירה הפלשתינית, דרום אמריקה; כדי לסבר את האוזן יש שתי מדינות בעולם שחילקו את העולם למרחבים טריטוריאליים. אלה הן ארצות הברית ואיראן,

אנחנו מכירים את פיקוד המרכז האמריקאי, הפיקוד האירופי, יוקו"ם, הפיקוד הפסיפי, סאותקום בדרום, כל אחד אחראי על מרחב. האיראנים עשו אותו דבר: גיס לבנון, גיס סוריה, גיס אפריקה, גיס דרום אמריקה וגיס אסיה; גייסות של טרור, וכשרצו לאתגר אותנו ניסו לבצע פיגוע בגיאורגיה והצליחו לבצע פיגוע עם פצועה בבומביי. הם ניסו לפעול גם באזרביג'אן ובמקומות אחרים.

זהו משטר שמנסה ללא הרף לייצא את המהפכה שלו. מתכנן לרכוש הגמוניה אזורית ועולמית - עד כמה שזה נתפס דמיוני - זוהי שאיפתו, להפיץ את האידאולוגיה הדתית-פוליטית של ייצוא האיסלאם שלהם והשפעתו.

זה נעשה על ידי חתירה תחת משטרים פרו מערביים באזור, וניסיון להשפיע על ניצחון השיעה בכל זירה. נעשה מאמץ להפוך את לבנון לשיעית, לתמוך בקנאים בתימן, לעזור לאסד בסוריה, ולהפיץ את הטרור.

לכן ברור לחלוטין שהאפשרות שלאיראן תהיה יכולת גרעינית צבאית היא חלום בלהות לעולם. הנושא הזה חייב לעלות ולהישאר על סדר היום העולמי.

במשחק בין המעצמות אנחנו נחשבים לשחקנים קטנים, ואולי אפילו תלויים באיזו מעצמה.

עמוד ענן לא הפעלנו כוחות קרקע, והבאנו את החמאס לבקש הפסקת אש כבר לאחר שלושה ימים. משכנו את הפעולה עד היום השמיני (נדרשנו להמתין לאישור מזכירת המדינה) כדי להגיע לסיכום גם עם המצרים.

במקרה זה ידענו מלכתחילה מהו יעד הלחימה. התקיים שיח הדוק בין הדרג המדיני לדרג הצבאי לאורך זמן, הוא לא החל ערב עמוד ענן. ידענו מה הצבא יכול והצבא ידע מה הדרג המדיני רוצה. הגדרנו מה מהות ההכרעה, מהו מצב הסיום שרצינו, ובהתאם לכך הפעלנו את הכוח שהיה בנוי היטב למימוש אותה הכוונה.

מכל הסיבות הללו, אין ספק שכאשר צופים אל העתיד, ויהיה זה האירוע הבא בעזה, האירוע הבא בלבנון או בסוריה, או במעגל שלישי, אי אפשר להתרפק על מה שידענו-למדנו-תרגלנו בעבר.

כאמור, הקבוע היחיד בחיינו הוא השינוי; הדבר היציב ביותר באזורנו הוא אי היציבות. המזרח התיכון שרוי באי-יציבות כרונית לתקופה ארוכה, לא אכנס לפרטים. זהו אירוע היסטורי שיקרין לדעתי במשך יותר מדור על המציאות המזרח התיכונית. כששואלים אותי אם אני אופטימי או פסימי, אני ריאלי; יש פה לא רק סיכונים אלא גם סיכויים והזדמנויות. כשמסתכלים סביב, אין ספק שהאיום הקונבנציונלי על מדינת ישראל פחת במידה משמעותית, אם זה הסכם שלום עם מצרים, כל עוד הוא מחזיק מעמד הגבול עם ירדן בטוח; הצבא הסורי שניסה בשנות ה-80 להגיע לאיזון אסטרטגי מולנו, עסוק עכשיו במלחמת ההישרדות של המשטר כנגד האופוזיציה. ובכל זאת, עשרות אלפי רקטות וטילים מאיימים עלינו, מאיראן דרך סוריה, לבנון ורצועת עזה.

המציאות הלא יציבה הזו, שמפנה כעת את האנרגיות שלה כלפי פנים, עלולה להתהפך החוצה, כלפינו, מסיבות שונות. זה עלול להיות ללא כל התרעה, ויש להיות ערוכים לכך.

רוב המדינות האלה כבר אינן מדינות שבראשן ריבון, פועלים בהן ארגוני טרור שונים ומיליציות, ועלינו להתמודד עם מציאות חדשה; צריך להיות ערוכים ומוכנים, קל וחומר להתמודד עם נסיונות להכניס לאזור אמצעי לחימה ונשק מדויק שיכולים להגיע ליעדים אסטרטגיים בישראל או לעולים לפגוע בעליונות האווירית או בעליונות הימית שלנו.

איך מונעים את זה? בצורה חכמה, אחראית, בשיקול דעת, אבל מונעים זאת, ובנחישות. חייבים כמובן לפתח תפיסה חדשה כי זו מציאות חדשה, וכל הזמן לבדוק אם התפיסה רלוונטית, אם הנחות היסוד רלוונטיות. עושים זאת בשיח רצוף בין הרמה המדינית ועד הדרג הטקטי, כדי להיות ערוכים באופן המיטבי לאתגר הבא.

סוריה של היום שונה לחלוטין ממה שהכרנו בעבר. המשטר עסוק באתגרים שהוא נדרש להם, ויש לעקוב אחר שינוי השיקולים שלו בכל רגע נתון; זוהי הישרדות בעדיפות ראשונה, אבל יש שם גם אופוזיציה.

האופוזיציה הזו היא ברובה סונית, יש בה מה שקרוי סונים מתונים, וגם סאלאפים, אחים מוסלמים וגורמי אל-קאעידה עם סדר יום משלהם (קוראים להם שם גיזבת אל מוסרא, זהו שמו של אל-קאעידה בסוריה) אלו שהתפנו מעיראק ובאו לחולל את האנרכיה בסוריה. אין זו אופוזיציה אלא גורמים שונים שנלחמים זה בזה. סוריה של היום הפכה להיות זירת התגוששות בין מעצמות, אפשר להבין שיש פה איזשהו מאבק כוח בעיקר בין רוסיה וארצות הברית, אבל שותפות לו גם מדינות אירופה. בתוך סוריה מתקיים מאבק שיעי-סוני, כמובן שאסד נמצא בצד של השיעים מחובר לאיראן ונתמך על ידם. חיזבאללה הציר השיעי מול הסונים, האחים המוסלמים נתמכים על ידי טורקיה וקטאר, הסאלאפים והסונים המתונים נתמכים בעיקר על ידי סעודיה ומדינות מפרץ

למלחמה דוגמת מלחמת ששת הימים. אם שיח כזה לא התקיים, זוהי התקלה. לא מתחילים שיח מסוג זה ערב מלחמה, אלא מקיימים אותו באופן רצוף לאורך כל כהונתה של הממשלה. כיום קיים קבינט קטן, חבריו נפגשים יותר מפעם אחת בשבוע, ולא עוסקים רק בהחלטות קונקרטיות אלא משתפים בשיח רצוף את הדרג הצבאי. הצדדים מבינים זה את מגבלותיו, אילו ציו ויכולותיו של זה, הדרג המדיני מנחה את הדרג הצבאי לשנות תכניות אופרטיביות, לנסות להגיע להישגים כאלה ואחרים, או להיות ערוך לפעילות מסוימת.

השיח הזה חייב להתקיים באופן רצוף לאורך זמן, יש מי שקורא לתהליך זה ניוודיות משלימה. אלה מושכים לכאן ואלה מושכים לכאן, חיכוך מפרה. זוהי עמימות יצירתית; הדרג המדיני לא חושף בדרך כלל את החלטתו ומנסה לבדוק אם היעדים שהוא מציב ניתנים למימוש.

השיח הזה מתנהל על פי כללים אחרים מאשר בהווה הצבאית, לעיתים הוא הרבה יותר מופשט ועמום; כשהולכים לבצע פעולה צבאית, בין שזה בין המלחמות בפעילות ביטחון שוטף, ובין שזה במערכה מעט יותר ארוכה כמו מבצע עמוד ענן, ובוודאי לקראת מלחמה, חייב להיווצר ידע משותף לדרגים הצבאי והמדיני, ממנו ניתן ליזום מטרות ריאליות למלחמה.

בשנים האחרונות היו לנו מערכות שנמשכו שלושה שבועות עד חודש (מלחמת לבנון השנייה ועופרת יצוקה). אם ניהלת שיח רציני לאורך זמן, אתה מבין מהר מאד ויכול להגדיר מהו ההישג או מטרתה של הפעולה הצבאית. לא יוצאים למשהו פתוח "ונראה מה יהיה", כמו שנאמר בדיון הראשון למלחמת לבנון השנייה.

אתה מגדיר בתחילה לאן אתה רוצה להגיע, מה המשמעות של הכרעת האויב - הכרעה קיימת גם בעידן האסימטרי. אני יודע שישנם שמתגעגעים להכרעה של מלחמת ששת הימים, הכרעה צבאית ברורה מאד. אבל נזכור כי לאחר ההכרעה הצבאית הברורה של מלחמת ששת הימים, פרצה מלחמת ההתשה כעבור חודשים אחדים. אז איזו הכרעה זאת הייתה?

לעומת זאת - במבצע עמוד ענן לא מוטטנו ולא חיסלנו את החמאס, אבל אנחנו רואים במשך תקופה ארוכה כי לחמאס יש אינטרס לשמור על שקט. קל וחומר חיזבאללה, עם כל הביקורת על הניהול של מלחמת לבנון השנייה, מאז שנת 2006 לא מעז חיזבאללה לבצע אפילו פרובוקציה אחת.

כלומר, אם הצלחנו בסיום המערכה להכתיב לצד השני הפסקת אש על פי תנאינו, זוהי מהות ההכרעה בעימותים מסוג זה. לאחר מכן מתפתחת תקופה ארוכה של שקט, כפוף להרתעה, מה שלא קרה אחרי מלחמת ששת הימים, הניצחון המזהיר וההכרעה הצבאית המזהירה.

לא פעם אנחנו שומעים: פעם הכרענו מלחמות ועכשיו לא ניתן עוד להכריע, כי האויב אפוף עמימות, אסימטרי וסיבות דומות. לא - זהו בדיוק עניין הקונספציה - נוטים לחשוב שהכרעה היא לכבוש, להרוס ולהשמיד, להיכנס לביירות או לכבוש את עזה. לא, אולי אפשר להכריע בדרך אחרת.

אין ספק שהיכולות שצברנו בשנים האחרונות הן עתירות טכנולוגיה; מודיעין שמייצר מטרות בקצב גבוה, יכולת להניע את המידע הזה, לתרגם אותו מבחינת הטייסים או כל אש מדויקת אחרת גם מהקרע, למיקום מדויק ביותר, ובסופו של דבר לשגר חימוש מדויק מאד אל מטרה. הכל מלווה בשיקולים של מניעת נזק סביבתי, ואי פגיעה בבלתי מעורבים.

במדינת ישראל התפתחה תעשייה ביטחונית אדירה, ויש בידנו היכולת לתרגם הישגים הטכנולוגיים ליכולת מבצעית, ולעתים אפילו להביא להכרעה רק מהאוויר, ללא תנועת כוחות קרקע. במבצע

רק באווירה שאני קורא לה מנהיגות משתפת, נמצאת הדרך היחידה מבחינתי להימנע מקונספציות וטעויות, שמשמעותן בסופו של דבר, התכונות למלחמה הקודמת, או טעויות שאינן מאפשרות לערער על הנחות יסוד שהפכו להיות לא רלוונטיות.

יש בזה לא מעט העזה, וויתור על כל מיני דברים נוחים ברמה הפופוליסטית, אבל צניעות לא מזיקה כלל, גם במקרים האלה. אף אחד מאיתנו לא יודע הכל, וטוב לעודד את מי שמתחתינו לעורר את החשיבה. אני טוען שחייב להתקיים שיח שוטף, מהדרג המדיני ועד הדרג הטקטי, באופן שמעודד חשיבה יצירתית ועידוד ליצור ידע. כלומר, שהדרג המדיני קשוב לדרג שמתחתינו והדרג המטכ"לי קשוב לדרג האופרטיבי ולדרג הטקטי וישנה זרימה לא רק מלמעלה בפקודות, אלא גם בזרימה של ידע מלמטה לדרגים שמעליו, ומזין את אלה שאמורים לקבל החלטות. על מקבלי ההחלטות להיות פתוחים וקשובים כל הזמן ולהבין שהם חייבים לקבל את הידע הזה.

מה שמאפיין את התקופה שלנו, הייתי אומר, הדבר הקבוע ביותר בחיינו הוא השינוי. כל יום יש שינוי, השינוי יכול להיות בטכנולוגיה שמשתנה בקצב מהיר ומציעה מגוון של אמלי"ח למלחמה של היום. לאחר אלפי שנים של חרב, חנית ומגן, חץ וקשת ומרכבה, פתאום עולים כוחות ממונעים לאוויר, בים וביבשה. מתפתחים חומרי נפץ, ומגיע עידן התקשורת, הקצב הוא מדהים. הטכנולוגיה מאפשרת הזדמנויות רבות, אך יוצרת גם סיכונים; למשל לוחמת הסייבר, מודיעינית או התקפית, אבל גם מסכנת אותנו. אי אפשר להישאר במקום שבו היינו לפני עשר שנים, אפילו לא לפני שנה. קצב השינוי הוא אדיר.

ארגון שאינו מעודד ומבצע שינויים הופך להיות לא רלוונטי. מבחינה זו, אני מקווה שאנחנו פועלים נכון, ואין די ביצירת מנגנונים כמו שנוצרו אחרי מלחמת יום הכיפורים: מחלקת בקרה באמ"ן ופלורליזם מחקרי. אחרי מלחמת לבנון השנייה הצביעה וועדת וינוגרד על הצורך לשפר את תהליך קבלת ההחלטות בין הדרג המדיני לצבאי ועל צורך בתהליכים מסוימים כדי לקבל החלטות נכונות.

בשנות פעילותי ראיתי גם קבלת החלטות נכונות בדרג מדיני בלי המל"ל (המטה לביטחון לאומי - לשעבר: המועצה לביטחון לאומי - הוא גוף המטה לראש הממשלה ולממשלה בנושא הביטחון הלאומי. העורך) ובלי תהליכים כפי שהמליצה עליהם וועדת וינוגרד.

אני משוכנע שגם עם המל"ל וגם עם התהליכים הנכונים אפשר לקבל החלטות שגויות - זה כבר קרה לנו - הכל תלוי באנשים. התהליכים אמנם חשובים, המבנה והארגון חשובים, אולם הכי חשוב שיוצבו האנשים הטובים והמתאימים במקומות הנכונים.

הממשק המדיני-צבאי מורכב יותר מהתקשורת בין הדרגים השונים בתוך הצבא; המערכת הצבאית היא היררכית ולאחר שמתקבלת החלטה מדרג גבוה, היא מתבצעת.

כשהדרג נוגע לממשק בין דרג מדיני לצבאי, זהו מפגש בין שני עולמות שונים. מניסיוני בתפקידי השונים בדרג הצבאי וגם בשנים האחרונות בדרג המדיני, למדתי כי יש צורך בשיח רצוף, שמאפשר לדרג המדיני להנחיל לדרג הצבאי את מחשבותיו, כוונותיו, מטרותיו ואת אילוציו. שיח דו-כיווני זה מאפשר לדרג הצבאי להשמיע לדרג המדיני את יכולותיו, האם הוא מסוגל לממש את מה שהדרג המדיני מתכנן, גם על הדרג הצבאי יש אילוצים ומגבלות, למשל שאלת המכה המקדימה במלחמת יום הכיפורים שעלתה בדיוני היום.

היו קציני צבא שהתלוננו על כך שהדרג המדיני לא איפשר את המכה המקדימה, והשאלה שאני שואל את עצמי היא האם השיח הזה התקיים לפני המלחמה, או שהדרג הצבאי חשב שהוא הולך

אין מקום לנסיגות ואין מקום לבלימה.

אבל המצב בסיני היה כמובן שונה לחלוטין. ובכל זאת נאחזנו בתפיסה האופרטיבית, מהרמה הבכירה ועד ניהול הלחימה בשטח, שקבעה כי לא מוותרים על אף שעל. מובן שזאת הייתה תפיסה אופרטיבית שגויה. איך קורה שאנשים מצוינים הופכים להיות שבויים בתפיסה שפיתחו. זה מביא גם לשאלות בבניין כוח ובהפעלת כוח. נכתבו לא מעט ספרים על ההתכוננות למלחמה הקודמת, קוראים על זה שוב ושוב אבל זה קורה עוד פעם. קיימים הסברים עמוקים, ומבחינתי מובנים מאליהם, והשאלה איך נמנעים מזה. איך מחנכים דור של מפקדים, דור של מדינאים, כדי להימנע מללכת שבי אחרי קונספציה שהם פיתחו.

אלה שאלות שמשפיעות על בניין הכוח ועל התכניות האופרטיביות, צריך להסתכל אל מעבר לאופק, לא רק לנסות ולחזות אותו, אלא להשפיע עליו. כנגד ההיגיון הזה פועלים כוחות ההרגל, הישן והמוכר, נוח לעסוק במה שאנחנו מכירים.

לעיתים אנשים במערכת צבאית מתקשים להתרומם מהדרג הטקטי לאופרטיבי ומעל לזה. כי הטקטי מוכר, למדנו איך להפעיל את הכוח, למדנו תרגולות, מכירים את הטכניקות הקרביות, ופתאום מופיע משהו חדש. זוהי בעיה רצינית, ואחר כך מופיעה בעיה של אמצעי לחימה. ברור לחלוטין שהיינו צריכים לבנות אמצעי, אפילו משורייני, כדי להתמודד עם איומי הטרור והגרילה של השנים האחרונות. זה לא יהיה טנק של 74 טון ולא ברוחב של טנק מרכבה, כי קשה לכלי כזה לנוע בסימטאות בשכם, הוא צריך גלגלים ולא זחלים, הוא לא צריך תותח לחמישה קילומטר ועוד. אבל קיימים ברשותנו אמצעי הלחימה הישנים, קשה להיפטר מהם, ואז מנסים לתמרן תחת אילוצים ומגבלות. יש קושי עצום, הצבא כבר מאורגן ובנוי באופן מסוים, אנחנו מתרגלים לארגון, יש פיקודים, חטיבות, אוגדות, כוחות כאלה ואחרים. אולי צריך פחות טנקים בכלל, ואולי יותר כוחות קלים? במלחמת שלי"ג למשל, בה היו קטעים של לחימה של שריון בשריון, מי שהצליח להתקדם מהר בציר ההררי הוא מי שהלך ברגל ולא מי שנסע בטנקים, זה נכון גם בלחימה בשטח הבנוי. מנסינו, הבעיות הקשות ביותר לדעתי הן הבעיות החשיבתיות התפיסתיות. מצד אחד יש רק לשנות מעט את הראש, ומצד אחר זה מאד לא פשוט. מצאנו עצמנו - לא רק במלחמת יום הכיפורים - באירועים שבהם הישן והמוכר היה לנו לרועץ. ניקח לדוגמה את האירוע הלוגיסטי במלחמת שלי"ג, במהלכו נכנסות אוגדות לציר ההררי ומאחריהן נשרך זנב לוגיסטי שמתאים לשטחי סיני או לרמת הגולן: אגד תחזוקה שנועד לתמוך בכוח הלוחם לטווח מאתיים חמישים קילומטר, ובדרך לתדלק, לספק מזון ולבצע תיקונים. אבל הציר ההררי בלבנון הוא רק ארבעים קילומטר. אולי לא צריך כלל אגד לוגיסטי, אגד תחזוקה? כשהוא נוסע אחרי האוגדה בציר הררי, מובן שהוא סותם את הצירים והופך להיות לבעיה מבצעית. היו לנו טעויות תפיסתיות לא רק במלחמת יום הכיפורים, ואמרתי לעצמי איך אני נמנע מזה?

בתפקידי כראש אמ"ן שאלו אותי בוועדת חוץ וביטחון אם הטעות המודיעינית של מלחמת יום הכיפורים עלולה לחזור על עצמה. השבתי, כן. תלוי באנשים, בתרבות הארגונית, איזו מנהיגות מובילה את הארגון, ואיזו אווירה היא יוצרת.

כדי להתמודד עם האתגרים וההרגלים האלה, להשתחרר מהם ולהסתכל אל מעבר לאופק, יש צורך באווירה ובתרבות ארגונית שמעודדת חופש מחשבה, הטלת ספק וביקורת. קל להגיד ולא פשוט לעשות, במיוחד בתוך מערכת היררכית או בדרג מדיני. מי יעיז לומר שאינו יודע ועליו לבדוק? הרי אנחנו כבר בדרגה בכירה ויודעים הכל.

שבה לידי ביטוי אולי בצורה מוגזמת, עד כדי התבטאות על חורבן בית שלישי. תחושה זו מלווה אותנו בלא מעט מהדברים שאנחנו חושבים ועושים. בהשפעת המלחמה ההיא. כאשר נודע לי שאני מיועד לתפקיד ראש אמ"ן, כשלושה חודשים לפני קבלת האחריות, החלטתי ללמוד את הנושא לעומק. צללתי אל תוך דו"ח וועדת אגרנט, כולל החלקים הסודיים, ופגשתי את האנשים שעסקו בעניין המודיעיני. נושא הקונספציה המודיעינית הטריד ומטריד אותי עד עצם היום הזה, כי הגעתי למסקנה שזה קרה לאנשים הכי טובים שלנו. אילו הייתי מגיע למסקנה שהסיבה נעוצה באנשים לא מתאימים, לא חכמים, או לא מנוסים, הייתי אולי יותר רגוע, וברגע שהבנתי שהאנשים היו מצוינים נעשיתי מודאג יותר. העניין הזה של קונספציה העסיק אותי ביתר שאת, לא רק כראש אמ"ן אלא גם כרמטכ"ל, ומעסיק אותי גם היום בתפקידי הנוכחי. אנחנו כבני אדם צריכים קונספציה; הרי עלינו לנהל מדיניות, לנהל מערכה ביטחונית או להתכונן למלחמה ולנהל תכניות אופרטיביות. הכל צריך להתנהל סביב תפיסה שיוצרת שפה משותפת, שמאפשרת לדרג המדיני לדבר עם הדרג הצבאי, ולדרג הצבאי לתקשר בין הרמות השונות, האסטרטגית, הצבאית, האופרטיבית והטקטית. אולם חייבים לשמור את התפיסה חיה וקשורה למציאות ההולכת ומשתנה, לטובה וגם לרעה. אם מחמיצים את ההזדמנות לזהות את השינויים האלו, הרי התפיסה - הקונספציה, הופכת לרועץ. מצאתי שבמלחמת יום הכיפורים הייתה קונספציה מודיעינית, שהניחה הנחות מסוימות שבדיעבד התגלו כלא נכונות. הקונספציה הייתה מדינית אסטרטגית, ונבעה מתוך אי הבנה מהם יעדי האויב, לאן סאדאת חותר. כתוצאה מכך היו הנחות היסוד של הדרג המדיני אסטרטגי שגויות. במקביל, הייתה קונספציה אופרטיבית, תפיסת "אף שעל", שהייתה נכונה במלחמת ששת הימים. בעגה המקצועית "מגננה קדמית" שפירושה הוא שאיננו יכולים להרשות לעצמנו לוותר על אף שעל בקו טול כרם-קלקיליה, בשל הקירבה לכפר סבא או לנתניה, ולכן ההגנה חייבת להיות בקו המגע,

הרצאה מסכמת

שר הביטחון רא"ל (מיל.) משה (בוגי) יעלון

מלחמת יום הכיפורים הייתה ועודנה אירוע מכונן מבחינה היסטורית למדינת ישראל, יש מי שטוען שהיה זה הניצחון הגדול - אפילו יותר ממלחמת ששת הימים, למרות ההפתעה, האבידות, ותנאי הפתיחה הקשים, הצליחו כוחותינו בסופו של דבר להפוך את הקערה על פיה. במילים אחרות: דרג השדה, בין אם אלה הטייסים, הטנקיסטים או אנשי החי"ר ואחרים, הצליחו למזער את השפעת הטעויות של הדרג המדיני והדרג הצבאי הבכיר, ולהפוך את המצב הקשה בדרג הטקטי למלחמת תנופה ופריצה.

יש הטוענים שמלחמת יום הכיפורים היא אירוע מכונן חברתי, שהמלחמה הזו הביאה לאובדן הביטחון העצמי שלנו כחברה, יש על כך פרשנויות ותיאוריות רבות. המלחמה היא גם אירוע פוליטי, משום שלא ספק היה בה מרכיב של אובדן אמון במנהיגות, שהביא כעבור ארבע שנים, בשנת 1977, למהפך פוליטי אחרי שנים ארוכות של הגמוניה של מפלגה מסוימת, מאז קום המדינה. בפרספקטיבה היסטורית הייתה מלחמת יום הכיפורים, ללא ספק, המלחמה הקונבנציונלית גבוהת העצימות האחרונה שהערבים יזמו נגדנו.

אנחנו נמצאים כבר ארבעים שנה לאחר המלחמה ובארבעים השנים האחרונות שום מנהיג ערבי לא העמיד את צבאו למבחן מול צבא הגנה לישראל בשדה המערכה הקונבנציונלי. זה קרה ללא ספק בגלל ההבנה שהם אינם יכולים לנו במלחמה קונבנציונלית - תוצאה של הניצחונות בכל המלחמות שקדמו למלחמת יום הכיפורים ובמהלכה. ואולי כתוצאה מכך שמאז מלחמת יום הכיפורים צבא הגנה לישראל פתח פערים הרבה יותר משמעותיים ביחס לצבאות ערב, בעיקר באימוץ טכנולוגיות באוויר וביבשה, בים, במודיעין ובתחומים נוספים.

יש מנהיגים ערביים שהלכו לתהליכים מדיניים והבינו שהדרך היחידה לקבל שטח היא בתהליך מדיני, כמו אנואר סאדאת. הוא הבין שהצבא המצרי לא יוכל לכבוש בחזרה את סיני. מובן שאנחנו יודעים בדיעבד, כי המהלך הצבאי המצרי להחזיר את השטח שהמצרים הפסידו בסיני במלחמת ששת הימים היה מכונן מראש להיות מוגבל כדי להניע תהליך מדיני, ומהבחינה הזאת הוא הצליח.

אחרים בחרו ללכת בכיוון של איומים: מאיומים לא קונבנציונליים, שבתוכם אני כולל את הטילים והנשק הבלתי קונבנציונלי, כימי, ביולוגי והשאיפה האירנית לנשק גרעיני. או באיומים תת-קונבנציונליים. אלה עיקר האתגרים שאנחנו עומדים בהם בשנים האחרונות - טרור, גרילה, רקטות לסוגיהן בידיים של מיליציות חמושות כמו חיזבאללה, חמאס ואחרים.

מהבחינה הצבאית, מבחינת האיום, אין ספק שבהיבט הזה מלחמת יום הכיפורים היא נקודת ציון. מזווית הראייה האישית שלי כמי שהיה אז חייל מילואים צעיר בן 23, שנתיים אחרי שהשתחררתי משירות חובה, היתה למלחמה השפעה גדולה מאד. השתחררתי בסוף 1971 כלוחם בצנחנים ולא חשבתי כלל על מסלול שירות צבאי, והמלחמה הזו הביאה אותי לשינוי סדר העדיפויות האישית; יצאתי לקורס קצינים, והשאר היסטוריה. ההחלטה הזו נבעה בעיקר, מבחינתי, מאותה תחושה של רגע: אולי אי אפשר לסמוך על אלה שלמעלה, ובמקום להתלונן אעשה מעשה. רבים מבינים בדיוק על מה אני מדבר ונקטו אותה דרך, גם בחיל האוויר היו שחזרו לשירות.

אין ספק שהמלחמה הזו צרובה בכל מי שלחם באותה תקופה, כאירוע מעצב מלווה בתחושה

בדיוק כמו שיש לנו כוח אווירי אחד שמבצע את כל המשימות, במה זה תלוי? בגוף ניהול באוגדה שנקרא מרכז האש. צריך לפתח את גוף הניהול הזה ולהציב שם אנשים מתאימים. תפיסת העולם שלנו בנויה על בניין כוח שמאפשר מענה אפקטיבי בתלות לכישורי ניהול מתאימים. באותם שנים של אסופה תרגלנו לראשונה תרגיל יבשתי בדומה למה שלמדתי מגדעון חושן, שהיה המורה שלי והביא יכולת מדידה מחיל האוויר. מדדנו שתי אוגדות מול איום אויב - גיס סורי בהתקפה. בדקנו את הספקי התקיפה של שתי האוגדות וראה זה פלא, כשהגיעו הנתונים אמרו שיש טעות בניסוי.

האוגדה הסדירה של ינאי פיתחה במשך שנה את התהליכים ואת התפיסה, ואילו חיילי המילואים של אוגדת של אורי אגמון, למדו במשך שבוע מהאוגדה הסדירה, וההספקים שלהם היו גבוהים בהרבה. האם זו טעות בניסוי? אולי. הלכנו ובדקנו וראינו שאין טעות, אלה הנתונים. אלא מה, אנשי המילואים היו כנראה מוכשרים יותר ביכולות הניהול ובצווארי הבקבוק הם אילתרו והיו יותר סתגלנים וגמישים ויותר ענייניים. לכן, כשאני מדבר על בניין כוח, עליו לתת את הדעת גם לאנשים, כושר ניהול ונסיון ועוד.

אסיים בשלושה דברים. האחד, בניין כוח משמעו לא רק חומרה, לא רק אמלי"ח, אלא מערכת כוללת של תפיסות וארגון.

הדבר השני, על מנת לממש את הפוטנציאל שלנו צריך ליצר שילוביות אופטימלית, נדרשת שותפות ברשת אבל גם שותפות בין אישית בין מפקדי הארגונים השונים, לא רק בתוך צה"ל, זה לא עניין של מה בכך.

ולבסוף, אני טוען ובעניין הזה אני די בודד, שצריך להפנים את הקושי הקיים בהחלפתה של מערכת במערכת חדשה. אנחנו משולים לספינה בלב ים שצריכה להחליף את עצמה תוך כדי הפלגה; אי אפשר להעלות אותה על מבדוק, וגם אין רגע שהיא יכולה לא לתפקד באופן אפקטיבי.

מבחינה זאת אני רואה שני מערכים ואנחנו לא בדיוק בכיוון הזה. מערך אחד שהוא חדשני ומתקדם, הוא בחזית הטכנולוגיה, בגלל האיכות המיוחדת שלו אינו יכול להיות גדול. במידה רבה זהו חיל האוויר ועוד כמה מערכים ביבשה.

מערך שני, מערך בינוני בהגדרה אבל רחב היקף מסורתי הוא רשת ביטחון. הוא שמאפשר את ההפלגה המתמדת ואת ההחלפה והתחלופה תוך כדי הפלגה בים. מבחינה זאת אנחנו צריכים שילוביות רב תחומית שהיא גם רשת הביטחון ליכולת להעזי ולבחור בבניין כוח שפורץ את האופק.

תחומים של רעיון מלחמה אחר. זאת פרדיגמה של הסתכלות הסתגלותית ערבית. ואכן על פי סאדאת, אולי היתה זו פעם ראשונה שערבים יצאו למלחמה שמתאימה לתרבותם ולא העתיקו מספרי תו"ל של בנות הברית או של הסובייטים.

הסורים שעשו מתקפה בנוסח סובייטי בלי התאמה לתרבות הערבית, אכן השיגו הישגים נמוכים. סאדאת בחר בשני תחומים שבהם היה לו יתרון: הגנה אווירית ומסה של חי"ר מצויד בנשק נ"ט, והסיפור ידוע.

השאלה המתבקשת היא האם אנחנו יכולים לקחת את זה כמודל. התשובה היא לא. כי לסאדאת היה אתגר ברור, זירה ברורה אחת, והגדרה ברורה מה ההישג שהוא רוצה להשיג. ואילו אנחנו מכוונים לבניין כוח אחר.

מעניין לבחון דוגמה נוספת. הגנרל דון סטארי שכלל את הדוקטרינה האמריקאית הידועה כ-AirLand Battle שהותוותה עוד לפניו, ויועדה למגננה באירופה מול ברית ורשה. דוקטרינה זו נמצאה רלוונטית לחלוטין כשהופעלה כרעיון מתקפתי בידי שוורצקופף בעיראק ב-1991. כך שיש פה גמישויות.

הסיפור שלנו בעייתי מאד, אנחנו צריכים לחשוב על מערכת רב זירתית, בניין כוח רב זירתי, עם הסתכלות רב זרועית, ואי-יכולת לגבש רעיון אחד בלבד. כשמדברים על בניין כוח אנחנו מוכוונים בעיקר לפיתוח אמל"ח ולשאלות של מלאי תחמושת וסוגיות מסוג זה. יש גם סוגיות נוספות, כמו ביצורים בזירה, מלאי חירום ועוד.

קחו לדוגמה את גדר ההפרדה ביהודה ושומרון שעלתה עד היום פחות או יותר כחמישה עשר מיליארד שקל, זה סכום עתק. אפשר היה לנצל את הכסף לצרכים אחרים. בניין הכוח קשור גם בשאלות איך נראה האימון המבצעי ומי הם המפקדים שאנחנו ממנים, איך אנחנו מכשירים אותם, ואיך ממיינים אותם. מבחינה זו, כשאני מסתכל על הדברים אני רואה מערכת משוכללת שיש בה היבטים רבים, בכלל זה שיטות ארגון, ואתן דוגמה קטנה: בשנת 2000 ביקר בישראל הרמטכ"ל הבריטי. בתוקף תפקידי ליוויתי אותו, הגענו לבח"א 30, אחרי שסגרו את טייסת המזל"ט של אמ"ן, והוא שאל שאלה פשוטה, אם כך מה יהיה מחר בבוקר כשפיקוד צפון ירצה מזל"ט וחיל הים ירצה מזל"ט? ואם חיל האוויר יצטרך, האם תהיה עדיפות לחיל האוויר?

התשובה הפשוטה שקיבל: בדיוק לשם כך קיים מטכ"ל וסדרן עבודה במטכ"ל הוא ראש מחלקת איסוף, הוא יקבע את סדרי העדיפויות. אולם הוא המשיך לשאול, ואם לא מסכימים מה יקרה? ענו לו שהרמטכ"ל יחליט. והוא התעקש: הרמטכ"ל ידון על זה בעוד חודש, מה עושים מחר? ואז עניתי לו, אצלנו אין מה לעשות, הרמטכ"ל יחליט.

גם כיום יש בחטיבת המבצעים מי שמכנים את הרמטכ"ל קצין איסוף ראשי, כי הבעייה עולה לפתחו מדי יום, מאחר שהשב"כ ואחרים קשורים לאותה יכולת. בבניין הכוח שלנו בנינו תפיסה שעליה דיבר גם מח"א, של שילוביות אופטימלית, של ריכוז משאבים, אבל זה מחייב כושר ניהולי אופטימלי. כלומר, בבניין הכוח שלנו עלינו להשקיע בשאלה איך נראה כושר הניהול שלנו.

כשמדברים על דוקטרינה, ה-DNA של כל הצבאות בעולם, מדברים על המרכיבים האלה של בניין כוח, אבל ה-DNA שמגדיר את מאפייני תודעת הזהות של צבא בנוי מההיבטים הייחודיים של שיווי המשקל של אותה מערכת.

בכל דיביזיה בעולם, בהיבט הארטילריה, יש אגד ארטילרי למפקד הדיביזיה ועוד גדוד ארטילרי לכל אחת מהחטיבות. אצלנו יש אגד ארטילרי אחד שבעת ובעונה אחת מבצע את כל המשימות.

מדוע בעוד שנה וחצי רק יתחיל להיות מענה, ולמה אין מה לדבר על מלחמה עם סיסרא לפני עוד שנה וחצי. לראש הממשלה לא הייתה ברירה, נייר המטה נראה משכנע. כשאני מדבר על פתרון בעיות או הסתכלות, זוהי לא רק שאלה של ההבדל בין משוואה בשני נעלמים למאה נעלמים, מחשב ומומחה טוב יכולים לפתור זאת בקלות. אני מדבר על משוואה במערכת פתוחה, ובניין הכוח בהרבה מהמקרים הוא מערכת פתוחה בה צריך הסתכלויות פתוחות. היבט נוסף של בניין כוח: לוקחים סיכום תכניות אופרטיביות, ומפיקים ממנו איזושהי נגזרת שמדגימה מה היקף הכוח שנדרשים לו.

לדוגמה, לקראת מלחמת ששת הימים היתה דילמה - מהי התכנית המבצעית. לרמטכ"ל רבין היתה תכנית "עצמון", מתקפה מוגבלת בצפון סיני: להשמיד דיביזיה בצפון סיני, להגיע לאל עריש, להשתמש בשטח הזה כקלף מיקוח ולהחזיר את המצב לקדמותו פחות או יותר. לפיקוד הדרום היתה תכנית רחבה שנקראה "קרדום". כשאלוף פיקוד הדרום והאלוף טל מפקד האוגדה הבינו שדעתו של הרמטכ"ל נחרצת הציגו "קרדום מוגבל" והחלטה של הרמטכ"ל היתה "עצמון". בזה נגמר הדיון.

רבין נעדר ליום יומיים, עזר ויצמן מילא את מקומו והחליט על "עצמון", אבל קרא לו "עצמון מורחב", ויחד עם "מוקד" הפך כבר ל"קרדום גדול".

דוגמה טובה למערכת לוגית מושלמת, היא מה שעשה סאדאת. דובר הרבה על מלחמת יום כיפור והדוגמה מרתקת. סאדאת כפה על הדרג המבצע במטה הכללי המצרי, תפיסה שאומרת לפתוח במלחמה מוגבלת, מתוך הבנת מגבלותיו, ובמקום לנהוג על פי השיטה הטכנית ולזהות את אזורי הנחיתות שלו מול כוח האוויר הישראלי ומול כוח השריון הישראלי, הוא זיהה את נקודות הנחיתות שלו והכין תכנית שלוקחת את הנתונים האלה בתור נתון יסוד לאסטרטגיה שלו. כל זאת בלא ניסיון לשנות את הנתונים האלה אבל הוא פיצה עליהם על ידי בניין כוח לשני

בניין הכוח - ההיבט התפיסתי

אלוף גרשון הכהן, מפקד הגיס הצפוני

אני חושב על בניין כוח בהיבט הרחב ביותר שהוא הוליסטי, בבניין כוח יש תחנות, יש צמתים ויש נקודות תפנית, השתתפתי באופן פעיל באחת מהן, זה היה בפרויקט 'אסופה', פרויקט שבמידה רבה רשום על שמו של אהוד ברק כרמטכ"ל.

התכנית נקראה אסופה ועניינה היה תפיסה חדשה של תקיפת מטרות, שנולדה בעקבות התפתחויות טכנולוגיות אך גם הנחתה ומיקדה את המשך הפיתוח.

אני יכול לומר שבק הוביל אותנו כמו שמובילים פרויקט בסיירת מטכ"ל. הוא מינה את עוזי דיין כפרויקטור, בחר את האנשים אחד אחד, ביקש ממני לעזוב את לימודי לדוקטורט ואמר "את זה אפשר תמיד לעשות", עד היום זה לא קרה. מונית לראש מחלקת תורת לחימה במפח"ש של אז. המעניין באסופה, וזו סוגיה שראויה באמת לעניין מיוחד, בהיותה מהלך בניין כוח רב זרועי, רב תחומי, מהפכני, כולל תפיסת פעולה ברשת שהקדימה את זמנה. אהוד ברק דיבר אז על דו שיח גרפי ועל מידע שעובר ברשת בין הארגונים. המרתק הוא שהפרויקט הותנע לנוכח מודל לקחי מלחמת יום כיפור, לנוכח תרחיש מתקפת פתע סורית בהיקף של ארבע דיביזיות, לזה בנינו את המענה. המענה מסוג זה לא נדרש כי הוא נמוג; ישנן בעיות אחרות, אבל אף שהמערכת נבנתה לאיום מסוג מסוים היא נמצאה מתפקדת בהתאם ליעדיה בהיבטים רבים, כולל בלוחמה הזעירה, בסיכול ממוקד וכן בעוד מבצעים אחרים. מהבחינה הזאת האיום השתנה אבל בניין הכוח נתן פירות לאיזמים אחרים, זו טרנספורמציה מרתקת.

הבעיה של מוכוונות יתר לפתרונות טכנולוגיים היא במידה רבה גם בעייתנו. במחקר שערך פרופסור רונלד חפץ באוניברסיטת הארוורד הוא מזהה הבחנה בין שלוש גישות לטיפול בבעיה. הגישה האחת, זיהוי הבעיה כטכנית. השנייה חצי טכנית. בשפה פשוטה: אם לא הצלחתי להתניע את המכונית שלי הבוקר זו בעיה טכנית, אני מכיר את הבעיה ויודע לטפל בה ואם לא אני, המוסך יטפל.

בעיה חצי טכנית: מוכרת בעיית האש "הידידותית" בין כוחותינו, אפשר לבקש טכנולוגיה שמייעלת את זיהוי עמית-טורף, אולם נכנסים לכאן מרכיבים בממשק של האדם המפעיל. אפשר לייצר שיטות לקווי דיווח ועוד, זאת נקודת גישה שהיא חצי טכנית.

הגישה השלישית: אירוע הסתגלותי והוליסטי, היבטים תרבותיים וחסימים בבניין הכוח. אפשר להסביר זאת בפשטות בעזרת התני"ך דרך מקרה דבורה וברק בן אבינועם. לסיסרא יש 900 רכב ברזל, ולדבורה לברק אין אף לא אחד. שאלתי את בני מה צריך לעשות? הוא אמר שצריך ללכת לקנות. הוא קולט פתרונות בהיבטים הטכניים.

מה שעשתה דבורה היה בדיוק ההיפך. דבורה אמרה, עזוב הכל, לא צריך רכב ברזל, עלה להר תבור לשם סיסרא לא מגיע. חכה לגשם הוא ישקע בבוץ.

היא לא הביאה פתרון מאגי, אלא הכניסה למשוואה נתונים פיזיים אחרים. בסופו של דבר גם זהו סוג של פתרון טכני.

אילו היינו צריכים כיום לפתור את בעיית סיסרא במערכת השיטתית, בדיסציפלינה שלנו, אג"ת היו מגדירים יעד להצטיידות, היו מגדירים פער מבצעי, מו"א היה גם הוא גורם חשוב, היו מסבירים לראש הממשלה את תכנית הרכש, ההצטיידות והאימונים, היו מראים בצורה מקצועית

להצטייד במערכות איכותיות, ולא לפגוע באימונים. על "מה לא לעשות" כולם מסכימים. אפשר לדון על המבנה והגודל של הצבא, תחת ההבנה שנדרש למרכיבים המסורתיים ובידיעה שזהו ניהול סיכונים ברמה הלאומית הגבוהה ביותר.

הזכרתי את התקציב שמחייב טיפול בסדר עדיפויות ואין תחליף לתהליך טופ דאון ולהתייעלות, לא להשאיר את המערכת כמו שהיא מתחבטת בבעיותיה. צירציל אמר פעם (לא בהקשר הקרב על בריטניה), *Gentlemen we are out of money now we must think*, עלינו לחשוב ותמיד לשמור על עליונות אווירית.

Four former IAF commanders: Generals David Ivry, Dan Halutz, Herzle Bodinger, Eytan Ben Eliahu

שנים. ניקח לדוגמה את עולם הרקטות והטילים, קודם כל נערכנו כיצד להתגונן כשנופלים טילים, ואחרי שנים בנינו מערכת הגנה רב שכבתית. צריך לדעת לתת פתרונות לעכשיו, עם מה שיש, ואחר כך לפתח אמצעים חדשים.

קיום מתמיד ושוטף של ניתוח המציאות - בעניין הידע, הבנת התהליכים, גיבוש התפיסות, האסטרטגיה, האימון והכשרה כוללת: ראו את העשור האחרון, מלחמות שנות האלפיים שונות מאד, לפני כן חיל האוויר לא פעל בסביבה אורבנית בעוצמות האלה, לא נדרש לחישובים של נזק אגבי בצורה כזאת, לא נדרש לסיכולים ממוקדים, לא נלחם נגד טרור חצי-צבאי, שהולך ומתעצם. זהו טרור בהיבט הפוליטי ארגוני, וצבא ביכולות, מלחמה והתגוננות כנגד טילים ורקטות. כל אלה קרו בעשר השנים האחרונות. שום דבר ממה שקיים בחיל האוויר לא נבנה לזה, אבל הכל מותאם לזה; דרך הראייה המשולבת של הטכנולוגיה, הארגון והידע והשילוב שלהם. אנחנו פועלים בכלים שבידנו מבלי שנועדו במיוחד למשימות המשתנות.

אני מציע לא להציג לעצמנו כאתגר את הניסיון לחזות את העתיד, אי אפשר להסתמך על זירוז טכנולוגיות. אנחנו מתוסכלים מכך שהגיע לאויב אמלי"ח חדש, נדרשות לנו חמש שנים לבנות מענה מתאים, ואין שום טעם לשאול למה לא הייתה לנו כפיפת ברזל במלחמת לבנון השנייה, כי לא הייתה.

ברברה טוכמן אמרה שאת מבחן ההחלטות ההיסטוריות צריך לעשות בהקשר בו התקבלו, ולא עכשיו בדיעבד. הטכנולוגיה זקוקה לזמן להבשיל, בין חמש לעשר שנים וכך יהיה גם בעתיד. המפתח למוכנות אל העתיד במיוחד מול מציאות של מגוון תרחישים, הוא שימור הסגולות הבסיסיות של גוף האדם הזה שניסיתי להדגים: הסגולות הפיזיות והשכליות שלו. אני חושב שהן חיות ובריאות אצלנו. עלינו לשמור על גוף בריא ועל נפש בריאה, כך יהיה כל עוד יהיו בחיל האוויר אנשים טובים, ואופי הארגון וה-DNA שלו ימשיכו לשאוף למצויינות, לחתור לתוצאה שאינה מתפשרת על בינוניות, ונעלב מהצלחות.

לסיום אני רוצה בכל זאת לומר משהו בראיית פני העתיד. אני מאמין שהמציאות החדשה במזרח התיכון בשנים האלה וגם בראיית פני העתיד בשנים הקרובות, משנה את סדר העדיפויות של מפת הסיכונים והאיומים שלנו. היא לא מעלימה סיכונים, אבל משנה את סדר העדיפויות, ולכן היא מחייבת גם התאמה של תפיסת הביטחון, והכוונה כוללת של בניין כוח ברמה הלאומית, זה נוגע גם לחיל האוויר, אבל קודם כל ברמה הלאומית. אני אומר זאת משום שאנחנו נמצאים עכשיו בצומת החלטות: המצב אמנם משתנה אולם איננו אדישים לעובדה שתקציב המדינה ותקציב הביטחון נמצאים בחסר קבוע, ולכן ברצוני להציג פה חמש המלצות לבניין הכוח ואופן השקעת המשאבים.

כפי שנגזר גם מתפיסת הביטחון - ולא אפרט את השינויים, העדכונים והתיקונים שלדעתי יש לבצע - ראשית נצטרך לשמור צבא חזק ומרתיע, ועלינו לחזק ללא הרף את יכולות המודיעין שלנו - הסנסורים. צריך לחזק את יכולת הפעולה מהאוויר ואת כושר התקיפה המדויקת לפעול ברציפות, כוחות צה"ל וחיל האוויר פועלים כל הזמן, לא רק במלחמות.

אנחנו צריכים להמשיך ולפתח יכולות פעולה בחתימה משתנה, וגם מערכי הגנה שיאפשרו לנו לפעול ברציפות מול האיום הנוכחי הרלוונטי של הטילים והרקטות. אסור לנו לפגוע בהשקעות בעתיד משום שהיתרון האיכותי שלנו נמצא שם. אסור לנו לפגוע בתעשיות ועלינו להמשיך

הידע הוא מה שמונח בקופסה שנמצאת על הכתפיים, היכולת ללמוד, להכיר את המציאות, לנתח אותה ולקבוע מה צריך לעשות.

אם נדע לפעול כגוף בריא ונכון (לא נגעתי בנפש כי נושא ההרצאה הוא בניין כוח) נהיה מוכנים באופן הטוב ביותר מול מציאות משתנה.

אם נסתכל על בניין כוח בדרך בה פועל גוף האדם, בתיאום בין שלושת המרכיבים, הטכנולוגיה הארגון והידע שלו, אם נקיים תהליכים נכונים מפוקחים של בניין כוח והפעלת כוח, ואם נדע להתאים פתרונות של מה שצריך לטווח המיידי ולבנות פתרונות גם לטווח הבינוני והארוך, נוכל לבנות משהו שהוא מספיק חזק, שיודע להתאים את עצמו לדברים שמגיעים ללא התראה ושיש לו מספיק שכל בשביל להבחין ולהתכונן לזה. מי שבנה את גוף האדם לא ידע מול מה הוא בונה אותו, הוא בנה אותו כמין ארגז כלים, וכך אנחנו צריכים לראות את עצמנו ולפעול בהתאם. בחיל האוויר אנחנו צריכים שלד חזק שהוא הפלטפורמות שלנו, אנחנו צריכים פלטפורמות מרכזיות שהם רובוסטיות, שיודעות לפעול בתחומים רבים, גמישות להפעלה. כוח אווירי הוא במהותו כזה, וצריכים לדאוג לתהליך התחשלות שלו, ככל שאך נוכל שיהיה בידנו תמיד הצידו הכי טוב והכי משוכלל.

בשונה מגוף האדם, נוספים אברים חדשים, עולם הכטב"ם התפתח ולא חשוב מול מה הוא נבנה, הוא מבצע כיום משימות אחרות. אנחנו זקוקים למערכת שרירים מפותחת ומתפתחת שגם היא רובוסטית וגמישה ויכולה לפגוע בכל עוצמה, מחזק ועד חלש בדיוק מירבי, בלי אילוצים של מזג אוויר, של סביבה, של טווח, יום ולילה.

החימוש המדויק התפתח ואחריו הגיע החימוש האוטונומי שהעלה עוד מדרגה או שתיים את האפקטיביות של חיל האוויר. יכולות הפעולה בלילה ובכל מזג אוויר, מגוון העוצמות, אלה שרירים שהגיעו ומתפתחים. יש גם שרירים ספציפיים, כמו בגוף האדם, הם משמשים רק לדבר אחד, כמו "כיפת ברזל". אנחנו צריכים מערכת משוכללת של איסוף במגוון סנסורים ועיבוד והפצת מידע מהירים, מערכת עצבים מרכזית, באוויר, על הקרקע וביניהם, ממש כמו גוף האדם. רק כך יוכלו כל האברים והשרירים לפעול על פי הראש בצורה מתואמת ומהירה. נדרשת גם יכולת פעולה מקומית של אינסטינקטים שאינה מבוססת על מעבר דרך הראש העמוס לפעמים. הסוד בארגון יעיל הוא בקיום תהליכי יסוד בריאים, לא מספיק להיות אנשים חכמים; אנשים חכמים אינם ארגון. ארגון הוא תהליכים שמתקיימים, אם תהליכים אינם מתקיימים הארגון לא פועל וכוחו מוחמץ.

שני התהליכים הבסיסיים הם, בניין הכוח והפעלתו, ותהליך חשוב מאד של קיום מתמיד ושוטף של ניתוח המציאות, הערכת מצב ומסקנות מתבקשות;

בניין הכוח והפעלתו - אף על פי שאנחנו באופן בסיסי, באישיות שלנו, אולי נעלבים מאי הצלחות, הרי שהתהליכים עובדים, הם קיימים. אף שלעולם איננו יכולים להיות מרוצים מעצמנו, התהליכים האלה אם הם בריאים וטובים מניבים פתרונות מידיים, אנחנו עושים הכי טוב עם מה שיש. חיל האוויר התמודד בשנים האחרונות עם מצבים חדשים ומפתיעים. מאחר שהנחת היסוד של הראש היא שיתכן תרחיש שהוא יצטרך לדעת לפעול ולתת לו פתרונות, הוא רואה מה קורה ועושה כמיטב יכולתו עם מה שיש.

עם זאת, יכול להיות שבאותו זמן יצטרך לפתח אמצעים נוספים שיהיו מוכנים רק בעוד חמש

הטכנולוגי הזה הקרב על בריטניה לא היה נגמר כמו שנגמר. הארגון, הרגל השנייה שדיברתי עליה, הוא כוח עצום. האדם היחיד, אולי, בכל העולם שהאמין שהמפציץ לא תמיד יחדור היה יו דאודינג (Hugh Dowding) מפקד פיקוד מטוסי הקרב של חיל האוויר המלכותי הבריטי. היה עליו להוכיח את זה, הוא הבין שלא מספיקה הטכנולוגיה ובנה ארגון אנושי גדול שהתבסס על מוצגי המכ"ם, על שליטה מרכזית, על חיל התצפיתנים הבריטי, והארגון הזה יחד עם עוד צעדים אחרים שנעשו בתוך אנגליה, נערכו לתקיפה אווירית. הארגון המסועף עם הטכנולוגיה שהייתה בידי הבריטים עמדו מול כוח עדיף מאד, חיל האוויר הגרמני. הרגל השלישית, תפיסה הידע הניסיון. דאודינג לא הסתפק בהקמת הארגון, הבריטים ביצעו גם אימונים ותרגילים. כגון תרגיל חשאי להגנת שמי המדינה ב-1938 והגיעו לרמת מיומנות ביום ובלילה, של הטייסים ושל הארגון כולו.

הקרב האווירי החשוב ביותר בתולדות ההיסטוריה האווירית, ואולי אחד הקרבות החשובים בהכרעת מלחמת העולם השנייה, הגיע להכרעה בזכות ראייה שלמה, כוללת ונכונה של טכנולוגיה ארגון וידע.

איך נדע להיות מוכנים לבלתי נודע, להיות מוכנים למגוון גדל והולך של תרחישים. איך נשכיל לפעול כך שלא יחזור אירוע יום הכיפורים בעתיד? הרעיון שלי הוא להסתכל על שלושת האלמנטים האלה, טכנולוגיה ארגון וידע, מתוכללים לתוך יישות שנבנתה באופן הטוב ביותר עלי אדמות, לתפקוד בסביבה משתנה ואי ודאות, זהו האדם. אני מנסה לראות את המרכיבים האלה בדרך זו: הטכנולוגיה היא הסנסורים והפרוססורים המרכיבים את האדם; השלד, השרירים, האברים השונים, מערכת העצבים המרכזית, אלה טכנולוגיה.

הארגון הוא התיאום שקיים בין האברים האלה, וקיום תהליכים מרכזיים בגוף האדם שמתואמים ומתקיימים כהלכה.

בניין הכוח - ההיבט הטכנולוגי / ארגוני

אלוף (מיל.) עידו נחושטן, מפקד חיל האוויר לשעבר

עצם קיומו של יום עיון שמוקדש ללקחים ותובנות ממלחמה שהייתה לפני 40 שנה מלמד את מה שנאמר: נעלבנו; אינני רוצה לחזור לעבר ואנסה לראות את פני העתיד. לא לצלול למלחמה ההיא ולקחיה משום שנדמה לי כי מה שעלינו ללמוד מהמלחמה ההיא כבר למדנו ויישמנו לקחים רבים מאז. אבל יש דבר אחד שאנחנו רוצים לברר לעצמנו, כיצד נשכיל להימנע מימי כיפורים דומים בעתיד; כדי שלא יקרו לנו מצבים שבהם ניתפס לא מוכנים או מופתעים. ולכן אני מסתכל אל העתיד, ותמצית הרעיון שלי אומרת פחות או יותר כך: כוח צבאי עומד על שלוש רגליים, על טכנולוגיה, על ארגון ועל ידע. ידע הוא מונח קצת חלש בעברית, שמקפל בתוכו מתפיסות ואסטרטגיה דרך טקטיקה, ידע ומיומנות, ארגוניים ואישיים, ניסיון ואימון, כל הדברים שבונים טכנולוגיה, ארגון וידע. הוא מופעל על ידי אנשים, הם אלה שמשגיגים את הניצחון או נוחלים מפלה. המפתח, הסוד, הוא הראייה השלמה הכוללת והמתואמת של שלוש הרגליים האלה, זהו תמצית הרעיון שאנסה להעביר פה.

אפתח במקרה בוחן קלאסי של בניין כוח, מקרה מהעבר, אחד החשובים בתולדות המלחמות האוויריות, הקרב על בריטניה.

המפציץ לעולם יחדור - The bomber will always come through - זו הייתה התיזה, העיקרון שטבע גיליו דואה, אחד מגדולי התיאורטיקנים האוויריים, עוד לפני מלחמת העולם השנייה. התפיסה הזאת הייתה מקובלת בשנות השלושים, וראש הממשלה הבריטי סטנלי בולדווין אמר בפרלמנט ב-1932 "שום כוח עלי אדמות לא יכול להגן על האדם ברחוב מפני הפצצה, המפציץ לעולם יחדור". כשצירציל עלה לשלטון במאי 1940, והתבדו התקוות של היטלר להשיג הסדר כלשהו עם אנגליה, התחילו בגרמניה ההכנות לפלישה במבצע "אריה היים" המפורסם, כדי לכבוש את אנגליה.

התנאי לביצוע הפלישה היה כמובן עליונות אווירית גרמנית, כי לבריטים היתה עוצמה ימית חזקה מאד. גרינג מפקד חיל האוויר הגרמני שהיה אחראי על המבצע האווירי, האמין שהמפציץ לעולם יחדור ולכן הרגיש בטוח להבטיח ניצחון להיטלר.

במשך שלושה חודשים ושלושה ימים, מהעשרה ביולי 1940 עד סוף אוקטובר, נמשכו התקפות אוויר רצופות על אנגליה ולבסוף פסקו. הגרמנים הוכרעו, אנגליה ניצלה; גרמניה רשמה תבוסה ראשונה במלחמה, אחרי שניצחה במשך שנה שלמה.

אבדות שני הצדדים מדהימות; 1887 מטוסים גרמניים הופלו, אלפי הרוגים, שביים ונעדרים גרמנים. 1547 מטוסים בריטי אבדו, עם 544 הרוגים.

מה הביא להכרעה הזאת? זה מחזיר אותנו לשלוש הרגליים: טכנולוגיה, בלב העניין עומדת ההמצאה החשובה ביותר בעולם התעופה, למעט המטוס והגלגל שמקופל כבר בתוכו, זהו המכ"ם. בניגוד למה שמקובל לחשוב, לא הבריטים המציאו את המכ"ם. בשנות ה-30 כבר היו כמדומני שמונה מדינות, שעסקו בפיתוח הטכנולוגיה הזו, אבל הבריטים היו הראשונים שהסתכלו בראייה שלמה מצורך ועד ביצוע. במשך שבועיים נעשתה בדיקת היתכנות, הגיע מימון מתאים וחמש שנים אחר כך עמד מערך שנקרא Chain Home שכלל 60 צגי מכ"ם לאורך החופים הבריטים. ללא ההישג

במבחן הרב שנתי, הניתוח של בניין הכוח שונה. עד 1982 הפלנו 28 מטוסים סורים, במהלך אותה שנה הפלנו להם עוד 82 מטוסים. לאחר מכן הפסיקו הסורים את ההתייחסות לחיל האוויר שלהם כחיל שמטרתו לשמור על עליונות אווירית מעל שטחם, ועברו לשיטה אחרת להגנה אווירית - טק"א. מאחר ואנחנו במצב שלום עם מצרים לא אתייחס אליהם.

במשימות של תקיפות עומק ותקיפות אסטרטגיות: כורים גרעיניים אחדים נעלמו במזרח התיכון בשנים האלה. השמדנו כור גרעיני בעיראק, אבל האיראנים תקפו שם לפנינו, הם היו הראשונים שתקפו כור גרעיני. תקיפת הכורים ותקיפת שיירות הנשק למיניהן נעשתה אמנם בעזרת תווים ומנגינה אבל הכלים הבסיסיים הם מטוסי הקרב, ואם משתמשים בהם בצורה הוורסטילית הנכונה, הם הפלטפורמה שעליה ניתן לבצע מגוון משימות. לא בנינו כוח ולא פיתחנו יכולות מיוחדות כדי לתקוף כור גרעיני או שיירת נשק, בנינו את הכוח למשימות אחרות, עם אפשרות לבצע בין לבין מגוון משימות.

בנושא ההשתתפות בלוחמת היבשה המעבר הוא מאד ברור, מחיל אוויר שהיה כוח מסייע ביום כיפורים, הפכנו לכוח משפיע בלחימה, לדוגמה: בלבנון ובמבצע "חומת מגן", ב"עמוד ענן" ובמקומות אחרים.

טעות לבחון ולהעריך את בניין הכוח במושגים של חומרה, אמל"ח ומטוסים. כי בניית הכוח משמעה שיטות, טכניקות, תוכנה, ואפילו לוחמת סייבר. יש לבחון דרכי הפעלה, שיטות אלתור, ותפיסה מתקדמת.

במה הצטיינו אחרי מלחמת יום הכיפורים? נעלבנו, ולכן התוצאות שהשגנו עד היום הן תוצאה מכך שהבנו שעלינו לשנות ולהשתנות.

לכן גם התוצאה לא הייתה מרעישה ומרשימה. היו לכך השלכות אחרות, אכן חילות האוויר של האויב היו בעיקר פסיביים ונשארו בהגנה - הישג עצום לכשעצמו, שלא נבע מבניין הכוח שלנו.

תקיפת מערך הטק"א. בשנת 1967 היו במזרח התיכון 30 סוללות טילים. במלחמת ההתשה המספר עלה ל-100, ובשנת 1973 כבר היו 200 סוללות, גידול דרמטי. מה עשינו בנושא בניין הכוח כשהמספר גדל משלושים למאתיים?

במהלך המלחמה ביצענו 694 גיחות לתקיפת טק"א, השמדנו 35 סוללות טק"א ועוד 12 הושמדו ע"י כוחות קרקע. מתוך 200 הסוללות שהיו בשטח לא השמדנו מספר דרמטי, איבדנו 13 מטוסים וההישג הושג די מאוחר במהלך המלחמה.

במבחן התוצאה המיידית, ההישגים היו יקרים, מועטים ומאוחרים. בניין הכוח לא התאים לשטח.

תהליך הפקת המודיעין היה מיושן, ארוך ולא יעיל; מטוסינו מצלמים, נוחתים בתל-נוף, הסרטים נוסעים ברכב לשט"ל בתל אביב. שם מפענחים, מדפיסים שלושים עותקים, שולחים אותם במטוס קל ליתר הבסיסים. בבסיס מריצים את התמונות למטוסי התקיפה שממתניים בעמדת ההמראה. האם מישהו מאמין שהסוללה תחכה במקום שבו צולמה?

כשהאויב מצויד בסוללות SA-6 היה עלינו להבין שהשיטה השתנתה. ואילו אנחנו המשכנו לפתח שיטות ואמצעים שהתאימו לסרט אחר. אינני מאמין שהיינו משיגים את יעדי "תגר" גם אם היינו מבצעים את התקיפה כולה על כל שלביה.

אני הייתי שם, תקפתי שם, ולא חשבתי אז אחרת. לא היה לנו האמל"ח המדויק ולא אמל"ח מנגד. היום אנחנו מבינים שדרשנו אז דרישה שלא הייתה מובנת למדינאים; ביקשנו לתת לנו אפשרות לפעול במספר השעות או הימים הנדרשים לביצוע המשימה. לדעתך, גם אז לא התאימה התכנית למציאות: להקדיש יום שלם כדי להשמיד טילים? להתחיל בתקיפת נ"מ, לאחר מכן לתקוף חלק מהטק"א ובמטוס השלישי לתקוף את היתר? ובמשך כל היום הזה יחכה צה"ל עד שנסיים את המשימה הזו?

המשימה הרביעית - הסיוע לכוחות היבשה. ביצענו 5142 גיחות להשתתפות בלוחמת היבשה, כמעט חצי מ-11,223 הגיחות שביצע חיל האוויר במלחמה. השגנו תוצאות מקומיות וכנראה אנחנו אלה שגרמנו לכך שהמצרים והסורים לא המשיכו להתקדם. אין ספק שבארמיה 3 היו לנו הישגים מרשימים.

עולה השאלה מה פעלנו בשנים בין מלחמת ההתשה ל-1973 בנושא בניין הכוח, אילו אמצעים פיתחנו? יהיו מי שיאמרו: תקיפות קלע. מניסיוני, המשימה של קלע בלילה באמ"ט, אני אומר לכם, פחד מוות. ביצוע מטורף, לטוס בגובה מאתיים רגל במהירות חמש מאות וארבעים קשר, למשוך ארבעה גיי בלילה, לשבור מטילים, בתוך ורטיגו מטורף לגמרי. זו הייתה שיטה שפיתחנו, לא לקחנו בחשבון את הסיכונים והקשיים. אין לי טענות, טסתי, הייתי בתדריכים, הבנתי שצריך לעשות זאת, מפחיד? אז נפחד. ואיבדנו מטוסים רבים.

אי אפשר לומר שניגנו את המנגינה הנכונה, בטח לא בעניין של בניין הכוח. אינני מדבר על ההפעלה המבצעית, על נושא ההשתתפות והעבודה עם כוחות היבשה ועל התרומה המבצעית, אותם אינני יודע לשפוט. אולם לא גילינו חדשנות, לא יצירתיות ולא הפתעה.

האם ניגן חיל האוויר את המנגינה הנכונה

ד"ר אביאם סלע

בבואי לדון אם חיל האוויר ניגן את המנגינה הנכונה, בחרתי לדבר על המנגינה, על התווים, על הכלים ועל התזמורת. חלק מכך הוא בניין הכוח, ויש לשים לב שהמנצח (על התזמורת - מפקד חיל האוויר. העורך) לא מופיע בשיחה זו.

בחרתי, מכל השיטות, לבחון את התאמת המנגינה על ידי פרוק לגורמים. אבחן את השאלה הזו במבחן התוצאה המיידית ובמבחן השניים. אפרק כל מרכיב לגורמים, אבל כבר הוסבר כאן שאם מנסים לקבץ או לחבר יחד את הגורמים לאיזושהי אסטרטגיה, זו תהיה טעות.

הגעתי למלחמת יום הכיפורים כשמאחורי עשרות רבות של גיחות מבצעיות, ומאות שעות טיסה על פנטום. מלחמת ההתשה חיסנה וחישלה אותי, והגעתי מוכן למלחמה. במלחמת יום הכיפורים הייתי סגן מפקד הטייסת והגעתי במטוס הראשון שהמריא מארה"ב בסוף היום השני למלחמה (יום א', 7 באוקטובר), והצטרפתי לטייסת שאיבדה שני צוותים במלחמה על הטק"א.

בחרתי לדון בארבע ממשיותיו של חיל האוויר בהקשר בניין הכוח. בנושא לחימה באוויר: חיל האוויר שלנו ביצע 4355 גיחות מתוך סה"כ 11,223. מספר גיחות מרשים ביותר, סוריה ומצרים איבדו 435 מטוסים מתוך 900 שהיו ברשותם.

הפלנו בקרבות אוויר 280 מטוסים, כוחות הנ.מ. הפילו 46 מטוסים, 33 הופלו ע"י כוחות היבשה. המצרים והסורים איבדו והפילו לעצמם 76 מטוסים, מטוסים רבים מאשר הם הפילו לנו. אנחנו איבדנו בקרבות אוויר 14 מטוסים.

במבחן התוצאה המיידית נשאלת השאלה - מהו ההישג ומה הקשר לבניין הכוח? אמנם אבדו לאויב 435 מטוסים, מספר משמעותי, אבל יותר מכך - 88 אחוז מהטיסות שלהם הוקדשו להגנה. הם הבינו את חולשת הכוח האווירי שלהם ולכן לא היפנו את הכוח לתקיפה. האם זה קשור לבניין הכוח? התשובה שלי - לא.

לא הייתה לנו שום עדיפות טכנולוגית. מטוסי פנטום ומיראז', היו שווים למיג-21, לא טובים יותר. גם לא הייתה לנו שום עדיפות מספרית, היתרון הושג לא בגלל בניין הכוח, אלא בגלל הנגנים, התווים והמנגינה.

תקיפת שדות תעופה ותקיפות עומק. ביצענו רק 831 גיחות. תקפנו 18 שדות תעופה ו-41 מטרות אסטרטגיות בכל המלחמה הזאת. המצרים והסורים ניצלו את שש שנים בין המלחמות והקימו מאז 1967 מעל 1000 דירים למטוסים. בעוד שאנחנו לא לקחנו בחשבון בניין כוח כדי להשמיד דירים אלה.

אנחנו ביצענו ביום הכיפורים תקיפת שדות תעופה לפי מודל 1967 והפעם במטוסי פנטום וסקייהוק ובחימוש יעיל יותר, אבל לא בנינו את הכוח כנגד 1100 דירים.

הפלנו להם 79 מטוסים, איבדנו 12 מטוסים, שיתקנו שדות תעופה לכשש שעות עד יממה, שדות אחדים נסגרו לשבוע. להערכתי הם נסגרו משיקולים של כדאיות הפעלה. לא השגנו כל הישג דרמטי.

במבחן התוצאה המיידית לא גרמנו להשבתה של חילות האוויר של האויב, וגם לא הפתענו אותם. לא הייתה אצלנו שום יצירתיות בתקיפות שדות תעופה ועומק. מאז 1967 לא פיתחנו שום יכולת חדישה, לא טכנולוגיה מתקדמת או הפתעה כלשהיא.

- הוא האיום בפועל, משתנה באופן רציף בקוונטים קטנים מדי יום או מדי שבוע והוא לא מקבל טיפול בדרך של בניין הכוח במהות הכבדה שלו אלא בדרך של הפעלת הכוח. איום הייחוס הוא הרבה פחות גמיש, הוא הרבה פחות תזזיתי, והוא נקודת היציאה לקבלת החלטות ארוכות טווח ועם רמת גמישות נמוכה.

לארבעת המושגים ישנה מערכת לוחות זמנים שונה מאד זו מזו, יש להם גמישות שינוי שונה, הם מטופלים על ידי גופים אחרים בצבא, גופים שמאויישים על ידי אנשים בעלי כשירויות ותכונות שונות אלו מאלו, הן אנשי בניין הכוח כאנשי הפעלת הכוח.

רציתי להביא דוגמה מהעולם האזרחי; נניח שהאיום או הבעיה, בפרשנות האזרחית, היא הצטברות האוכלוסיה במדינת ישראל במרכז המדינה. תורת הלחימה הינה אוסף הדרכים, הטקטיקות והאמצעים שיגרמו לפיזור האוכלוסיה. בין הדרכים ניתן לכלול תמריצי מיסוי או העדפות מתקנות מסוגים שונים. לדוגמה, כשהייתי מפקד בסיס רמון החליטה הממשלה לפטור את תושבי מצפה רמון ממס הכנסה כדרך להביא אנשים לאזור זה. בניין הכוח הינו החומרה שמקבלת ביטוי בבעיה שלפנינו ביצירת קשר פיזי מהיר בין הפריפריה לבין המרכז בצורה של אמצעי תחבורה. כאן נדרשות החלטות לגבי החומרות השונות, השקעה בכבישים, השקעה בתחבורה מסילתית, השקעה בתחבורה אווירית, עם שאלות משנה כמובן; האם נשקיע בכבישים רגילים, בנתיבי תחבורה ציבורית, ואולי בכבישי אגרה, איך מנהלים את הכבישים, איזה גמישות יש לכבישים, כשזה מגיע לרכבות, הגמישות היא כמעט אפסית. אלה שאלות קשות מאד.

הצד השני של בניין הכוח הוא סוגיית הקצאת המשאבים. גם שם הגמישות נמוכה וכשמחליטים לסלול מסילה לכרמיאל אי אפשר להחליט שבשלב ראשון נסלול עד שלושת רבעי הדרך ואחר כך נחליט איך נתקדם. מדובר בהשקעות עתק כמו המסילה לאילת שעולה לפי דעתי לפחות כמו טיסת F-35 אם לא יותר מזה, ואין לה שום שימוש תחליפי או גמישות.

מצאתי עצמי, פעם, בוועדת משנה של וועדת החוץ והביטחון, כדי להסביר למה החלטנו להצטייד במסוקי אפאצ'י. היו שם אנשים רציניים וביניהם בני גגין שידוע כלמדן ושקדן, מתכוון לדיונים ומכיר את הפרטים. בשלב מסוים הוא אמר לי, אני מבין שקניתם את האפאצ'י כדי לתקוף, וציין מטרה ספציפית חשובה בסוריה.

עניתי לו שלא - אנחנו מצטיידים באפאצ'י כי הוא יכול להגיע בכל מצב לטווח איקס, ולשגר טיל שיכול לעבור Y סנטימטר בטון או Z סנטימטר פלדה. לא חשוב מהי כרגע המטרה, בעוד שנתיים, חמש או עשר שנים זו תהיה מטרה אחרת. אנחנו קונים סל של תכונות, לא קונים פתרון לבעיה נקודתית, אין לנו כסף לפתרונות נקודתיים. כאן הגענו לשם המושב שלפנינו: בניין הכוח בעידן של שינויים מהירים וחוסר ודאות.

מי שאחראי על הניסוח עשה זאת בחכמה רבה, כי העומס שמוטל על אנשי בניין הכוח הוא כבד מאד במובן שהחיים מתנהלים היום בסינוסואידות ובמודל התנהגות הרבה יותר מהיר עם קבועי זמן יותר קטנים. זה לא תמיד מסתדר עם המורכבות של בניין הכוח, במיוחד כאשר עלות תיקון השגיאות בבניין הכוח היא גבוהה להחריד לפעמים.

בניין הכוח בעידן של שינויים מהירים וחוסר ודאות

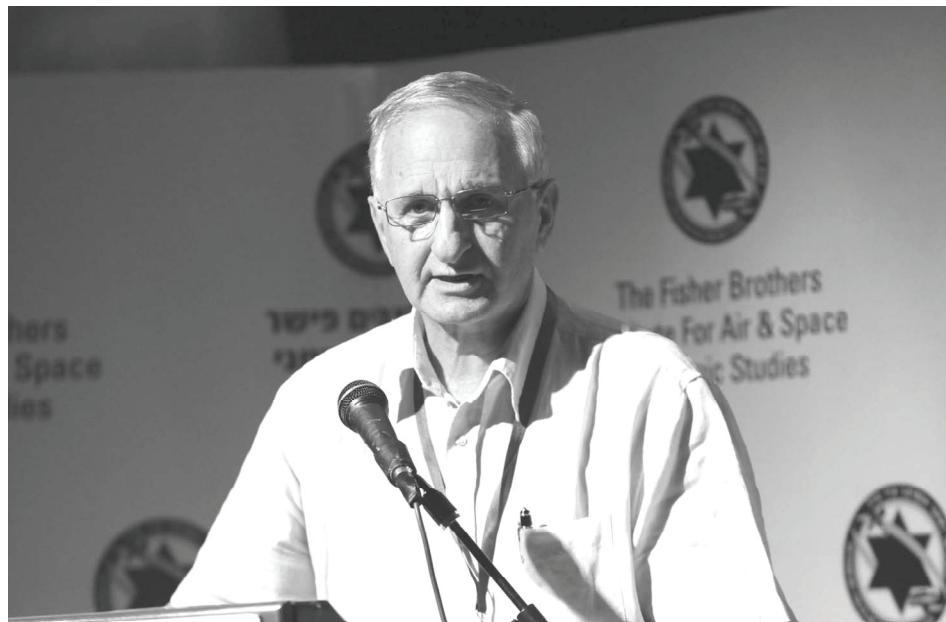
אלוף (מיל.) גיורא רום, מנהל רשות התעופה האזרחית

המושג הזה עוסק במה שנקרא בניין כוח ויכולת ארבעה מרכיבים שמתארים את התהליך הלוגי של הקמת צבא והפעלתו. חלק מהתהליך אמור להיות מתואר במהלך המושב משלוש נקודות מבט שונות, שלושת הדוברים הם אביאם סלע, עידו נחושתן וגרשון הכהן. סלע ונחושתן מחיל האוויר וגרשון הוא שיריונאי, כך שנקבל נקודות מבט שונות לחלוטין על המושג בניין הכוח.

אני מבקש לציין שארבעת המושגים נכונים גם לתחום האזרחי: מושג האיום שאנחנו משתמשים בו בצבא, הוא מה שמתואר בעולם האזרחי כבעיה שעלינו לפתור. תורת הלחימה היא הדרך שבה אנחנו מתכוונים לטפל בבעיה. בניין הכוח בראייה הצרה של המושג, הוא ארגון הכלים. החומרה, שאנחנו רוצים להעמיד לרשות המצביא, והפעלת הכוח היא הדרך בה יפעיל המצביא את הכלים שיעמדו לרשותו מול המציאות בפועל, כאשר הקונפליקט מתרחש.

המושג 'המציאות בפועל' דורש מספר הבהרות. המציאות בפועל ייחודה בכך שהיא שונה מהמציאות שהונחה בבסיס תיאור האיום. תיאור האיום הוא ההערכה המלומדת ביותר שהצלחנו ליצר כבסיס שממנו גזרנו לאחר מכן את התו"ל ואת בניין הכוח. האיום בהקשר של בניין הכוח, הוא בעייתי במקצת ובנוסף אינו המושג הנכון ביותר. המושג המדויק יותר אינו האיום אלא איום הייחוס.

אני חושב שאיום הייחוס הוא מושג חדש שלא היה לפני הרבה שנים. הוא נולד כשהייתי חבר במטה הכללי; התברר שאיום הייחוס הוא הדבר שממנו מתחיל התהליך של בניין הכוח והוא אינו באחריות של אמי"ן ולא של אג"ת אלא של הדרג האגמי. הרמטכ"ל צריך לקבוע מהו איום הייחוס שעל פיו הצבא יבנה את הנדבכים השונים, כולל את בניין הכוח. האיום לעומתו - לא איום הייחוס

לדון בהם.

נא לזכור כי אין מערכת או אתגר מבצעי שאין להם פתרון, השאלה היא באיזה מחיר, לאו דווקא בכסף. לכן סוגיית העליונות האווירית, כפי שהייתה משמעותית וחזקה ביום כיפור היא משמעותית לא פחות היום. כדי להפעיל את האש האינטנסיבית של חיל האוויר בהיקף גדול צריך להשיג עליונות אווירית. ואם רוצים לעשות את המלחמה הזאת קצרה מאד - צריך לעשות זאת מהר מאד, ולכן זה מאתגר שבעתיים.

נושא המודיעין - ראינו את הסימנים ותחילת הניידות של המטרות במלחמת יום כיפור. במשך השנים זה התחזק והגביר את הצורך ביכולת איסוף, אחיזת שטח, ואיתור מטרות על ידי סנסורים רבים במשך כל היממה בקבועי זמן מאד קצרים. הצורך הזה הלך ועלה בצורה משמעותית והוא ילך ויעלה כי המטרות חמקמות, ועל כל מצמוץ או פספוס יהיה עלינו לשלם.

שילוביות - חיל האוויר צריך ויכול להיות מרכיב מרכזי בתמרון הקרקעי ובהשתתפות בלוחמת היבשה. כיום, במקום מרחבי סיני אני רואה בצפון מרחבים אורבניים, תשתיות תת קרקעיות, בתים כאלה ואחרים, אזורים קשים ללחימה הקרקעית. לכוח האוויר יש כאן משמעות עצומה, אנחנו עוסקים בזה רבות, כיצד להיות הרבה יותר רלוונטים ואפקטיביים; חיל האוויר יכול לפלס את הדרך לכוח הקרקעי, ניתן לעשות זאת בהפעלה של אש אינטנסיבית (בפצצות כבדות שתחדורנה לקרקע, תפגענה בבתים) שתקל על ההתקדמות הקרקעית הקשה. אנחנו עובדים על זה הרבה מאד, בשונה לגמרי מהמתארים שהיו לפני 40 שנה.

אחד הלקחים המרכזיים שעלו מיום כיפור ואני חושב שבני פלד יישם אותנו בהחלטיות - חיל האוויר חייב שיהיו בידי כל הכלים כדי לפעול עצמאית. העסק הזה הפך להיות הרבה יותר מורכב. בעולמות המודיעיניים שמטפלים במערך הטק"ק של חיזבאללה, אי אפשר לשכפל יכולות שיהיו בחיל האוויר, באמ"ן, ובגופים נוספים, השכפול הזה הוא בלתי אפשרי. לכן, למרות שהלקח הזה היה מאד נכון, נדרשת כאן שילוביות, חיבור, ורתימה לעבוד ביחד.

חיל האוויר נדרש להיות כשיר ומוכן לקשת רחבה מאד של עימותים, מלחמות, זירות וכ"ו והכל בזמן קצר. זה רלוונטי היום לא פחות מלפני דור. סוגיית העליונות האווירית היא סוגייה קריטית, כיום האתגרים הם מורכבים יותר כי אנחנו מתמודדים ונתמודד עם נשק מתקדם, לא דומה למה שהיה בעבר.

ריבוי הזירות והגמישות הנדרשת מצה"ל, הופכת את חיל האוויר על יכולותיו וסד"כ הקרב שלו לאבן הראשה של הכשירות והמוכנות של מערכת הביטחון. חיל האוויר אמור לתת את המענה ההולך ומתרחב, אנו שוקדים על יציקת תכנים, פתרונות וגם יכולות שמוכחות מדי פעם בהצלחה.

סטרילית. ובכן, היא לא הייתה כל כך סטרילית, נכון שהיא רחוקה מאד מההוויה של יום כיפור. חיפשנו ומצאנו פתרונות טכנולוגיים אולם האנשים הם העוצמה האמיתית, אסור להזניח אותם. מלחמת יום כיפור היא דוגמה מצוינת לגמישות רב זירתית שהיא חיונית, וחיל האוויר היה הביטוי המוחשי שלה וכך גם ימשיך להיות. היה ויהיה. אינני יודע כיצד יפתח העימות הבא, אולם אני יודע שאנו חייבים להתכונן ולהיערך ליכולת פעולה בשלוש זירות לפחות בו זמנית, הגמישות הרב זירתית הייתה נכונה אז ונכונה גם היום, ורחבה יותר: היא משתרעת על זירות רבות, ויש סיכוי שתידרש הפעלה של מאה אחוז מהיכולות של חיל האוויר (לא באופן חלקי כמו בלבנון או בעזה) כדי לנצח ובמהירות. סד"כ מטוסי הקרב הוא היכולת הגמישה ביותר, המובהקת והקטלנית ביותר, והיא לא לבדה.

כיום אנחנו כבר לא נמצאים במצב שבו צבא מתמודד מול צבא אחר, רחוק מהעורף הישראלי שמוגן יחסית ולא נפגע. הדבר מחייב יכולות אחרות לחלוטין, שמתורגמות לאינטנסיביות ביכולת הפעלת אש ובפרקי זמן מאד קצרים. במלחמות הבאות העורף ייפגע וכמה שלא נגן עליו, עם כל מערכות ההגנה האווירית המצוינות שמתפתחות פה, העורף ייפגע ואנחנו לא משלים את עצמנו. אבל כדי להקטין את הפגיעה בעורף, ולדעתי אפשר לנצח בפרק זמן קצר יחסית, לכך נדרשים הפעלת אש מסיבית, תפיסה שונה וניהול לחימה אחר.

לגבי סוגיית העליונות האווירית - אני חושב שהבעיה העיקרית של חיל האוויר במלחמת יום כיפור הייתה היעדר היכולת להשיג עליונות אווירית כדי להפעיל את הכוח באופן חופשי, יכולת שהייתה לנו ממלחמת ששת הימים עד סוף מלחמת ההתשה. האויב הפיק לקחים על בסיס הפעילות של סוף מלחמת ההתשה ויישם את הלקחים בהצטיידות מתאימה עד כדי יכולת לפגוע בהפעלת הכוח האווירי שלנו. זה היה אחד הגורמים שחיזקו את הביטחון העצמי של האויב, ואפשר להם לצאת למתקפה מוגבלת. לדעתי, המלחמה הייתה נראית אחרת אילו היינו מצליחים להשיג עליונות אווירית, ואני די בטוח שאילו לא הייתה להם היכולת הזו הם לא היו יוצאים למלחמה ההיא בעיתוי ההוא.

בעיניי, השגת עליונות אווירית היא תנאי לנצח, ומהר. החשיבות שלה עליונה, היא לא השתנתה, וחיל האוויר רשם פרקים מזהירים ב-1982 ובהזדמנויות נוספות.

אין לנו על זה חזקה, האויב מבין את העניין הזה בדיוק כמונו. אסד השקיע מיליארדים בשנים האחרונות כדי לקנות את המערכות הכי טובות שהרוסים הציעו SA-22, SA-17, SA-24 וגם את ה-S-300 שבדרך. הוא הבין את היתרון העצום בנשק הזה. הוא לא היחיד, חיזבאללה מנסים להצטייד בנשק כזה ובדרום מצטיידים ביכולות דומות, עדיין בכמויות קטנות.

ברור שאני כמפקד חיל האוויר, בוחן את המגמה הזו בעיניים אופרטיביות - איזה אתגר זה מייצר להפעלת הכוח האווירי. במבט מן הזווית האסטרטגית, אני חושב שהצטיידות באמצעים כאלה משבשת את הפעילות של חיל האוויר הישראלי, ומשרה על האויבים שלנו ביטחון עצמי, גורמת להם להתנהגות יותר אגרסיבית כתוצאה מן ההבנה שיש להם מטריית-מגן שאולי מחסנת אותם בצורה כזאת או אחרת.

הצטיידותו של האויב במערכות האלה אינה רק הבעיה של חיל האוויר. כל מדינה שתהיה בעלת המערכת הפלאית, לא משנה מה שמה, תחוש שהיא מוגנת, ותרשה לעצמה ליזום דברים שלולא המערכת הזאת לא הייתה עושה.

לכן יש לכך חשיבות אסטרטגית מעבר לחשיבות האופרטיבית, הפתרונות הם רבים, אני לא רוצה

לפעול עד קצה כלל יכולות חיל האוויר.

חיל האוויר נדרש להיות מוכן וכשיר להפעלה בקבוע הזמן של שעות, הכוונה אינה רק למטוס בודד או מסוק, או יכולת מבצעית זו או אחרת, אלא הפעלת כל חיל האוויר על כל יחידותיו ויכולותיו. זהו הכוח הכי גמיש, הכי מיידי, לא בהכרח פותר את כל הסוגיות, אבל מן התרחישים שתיארתני אנחנו יכולים למצוא את עצמנו במלחמה על כל רבדיה בפרק זמן מאד קצר.

אני מתכוון לשורה של סוגיות עכשוויות, לדוגמה: אם באיזשהו זמן תתמוטט סוריה אנחנו יכולים למצוא עצמנו בתוך הקלחת הזאת בהיקף גדול מאד. זאת משום שמצבור הנשק האדיר שחונה שם מחכה שיבזזו אותו ועלול להתפזר לכל רוח או להיות מופנה כלפינו. מבחינתנו יהיה זה אילוץ לפעול בקנה מידה רחב, בקבוע זמן קצר מאד, אין חובה שנפעל אולם עלינו להיות מוכנים ללא פשרות. לחיל האוויר יש סד"כ מטוסים וסוללות להגנה וכל המרכיבים במוכנות גבוהה מאד ובזמינות גבוהה מאד. את כשירות הלוחמים והמערכת כולה אי אפשר לבנות בקבוע זמן קצר, היא חייבת להיות חדה, דרוכה ומשופשפת בכל התחומים שהולכים ומתרחבים.

לא מספיק שהסד"כ כשיר והמערכת כשירה, נדרשות תכניות מבצעיות שעל בסיסן יופעל הכוח, אם יופעל. התכניות האלה הן שלד שעל בסיסו מתאימים ומתקנים, ובמציאות העכשווית הדבר הרבה יותר מורכב.

בשנים שקדמו למלחמת יום כיפור היה לנו ידע לגבי כוונות האויב בגזרות הלחימה השונות, אולם כשמסתכלים על חיל האוויר כיום בהשוואה לחיל האוויר לפני 15 שנה - בכוונה נקבתי בפרק הזמן הזה - המרחבים שבהם אנחנו צריכים לפעול הולכים ומתרחבים ומורכבות המשימות הולכת וגדלה. אין באפשרותנו לבחור גזרה אחת ולעסוק בה, עלינו להיות מוכנים לעימותים בעזה, לעימות בלבנון, בסוריה משנתה המצב מדי יום, וכן למבצעים בטווחים הרחוקים. יש פה, למעשה, שלושה חילות אוויר שצריכים להיות מוכנים לבצע הכל בפרק זמן של שעות. לנוכח הלקח של מלחמה בהפתעה במלחמת יום כיפור אסור לנו לפסול אפשרות של פעולה בו-זמנית בכל התחומים.

יש לזכור כי אין מלחמות מתוכננות, יש אמנם תוכניות אבל יש להיזהר מן הדוגמאות האחרונות (מבצעי "עמוד ענן" ו"עופרת יצוקה") אלה לא מלחמות. אין מתכון למלחמה מוצלחת, אם כי לדעתי פעלנו - באופן יחסי - באופן מוצלח מאד בשנים האחרונות. אסור לחשוב שמצאנו את המתכון, מלחמת יום כיפור חייבת ללמד אותנו שהמתכון הזה יופר, האויב יעשה הכל לשם כך. עלינו להיות מאד גמישים עם "ארגז כלים" מאד רובסטי, עם יכולות גמישות בתכנון, בפעולה ובהפעלה, ובעלי יכולת להתמודד עם הפתעות וכשלונות.

זה מחייב אותנו לחזק אצלנו הרבה מרכיבים: המצב הפוליטי, הכלכלי והביטחוני בעזה אינו דומה למצב בלבנון ומחר הוא ישתנה ויהיה אחר לגמרי, הדינמיקה של השינוי היא מהירה. אסור שנקפא על השמרים בהבנה שהתכניות שלנו הן התכניות שיופעלו. ואסור להאמין כי מפני שזה פעל כשורה לפני שבע שנים, או לפני חצי שנה, זה יעבוד גם מחר. הבסיס קיים אבל "ארגז הכלים" חייב להיות מגוון ולהתאים עצמו למצב המשתנה.

הסיכון הגדול הוא שנתמכר לטכנולוגיות. אני לא נגד טכנולוגיה, אבל התשתית היא הלוחמים. לכן הסוגייה של רוח לחימה, תעוזה ודבקות במשימה, הם מושגים שממש לא פסו מן העולם בהקשר האווירי.

די נכון שחלק מההתנסות או חוויית הלחימה באוויר בשנים האחרונות הייתה חוויה לכאורה

מפני נשק להשמדה המונית, הרתעה כלפי ארגונים, כל מיני יישויות אמורפיות. ההתראה - ברור שבשנת 1973 היינו זקוקים להתראה מפני פלישה צבאית ומלחמה על כל הממדים המוכרים שלה. ב-2013 נדרשת התראה עד לרמת אדם בודד שיכול, כיום, לבצע פיגוע בהיקף דומה ליכולת של מעצמה צבאית.

גורם ההכרעה בתפיסת הביטחון - אינני רוצה להיכנס לפילוסופיה של המושג הזה ולדון האם באמת אי פעם הכרענו את המערכה. אולי במלחמת ששת הימים התאים המושג לניצחון המוחץ על צבאות שבשלהי המלחמה היו מובסים לחלוטין. האש אמנם התחדשה אחרי מספר שבועות, אבל הניצחון הצבאי היה גדול ומוחץ, ובכל זאת לא היה טוטאלי.

ב-2013 יש לנו הבנה ברורה, אפשר לנצח באופן משמעותי; זה לא השתנה, אבל המבחן של הניצחון אינו בהכרח בסיום הירי, אלא בעיקר אחריו. ברור לכולם שאין עוד "נוק אאוט", אין דגל לבן שמתנופף על הגבעה. לדעתי עלינו להיפרד מהציפיות האלה, זה לא אומר שאיננו יכולים לנצח ולהשפיע אסטרטגית לאורך שנים רבות בעקבות המהלך הצבאי. יש לנו כמה דוגמאות שבעת האחרונה מיהרנו לבטלן, אולי טרם זמנן. האויב סיגל לעצמו מנהג חדש - הם יירו את המטחים האחרונים ואחריהם יתווכחו מי ניצח. ברור שכיום המושג הכרעה הוא הרבה יותר חמקמק.

ההגנה - היא אחד מיסודותיה של תפיסת הביטחון. היא נובעת מהבנה עמוקה של היקף האיומים על מדינת ישראל, בעיקר עם דגש על העורף. כל זה בהקשר לתפיסת הביטחון.

בהסתכלות על הכוח האווירי, ב-1973 האיום המרכזי היה טק"א, נ"מ ומטוסי אויב, ובמבט על 2013 האיום המרכזי בהקשר של הכוח האווירי הוא קודם כל טק"א מתקדם מכל המינים והסוגים, ואחר כך הטק"ק, האש שתופעל אל הבסיסים שלנו. מדובר על טילי שיוט, על כלי טיס בלתי מאויישים, ועל סייבר, זהו איום מוחשי לגבינו כי אנחנו ארגון טכנולוגי. המרכיבים הישנים קיימים, חלקם התעצמו ונוספו להם מרכיבים חדשים שהיכולות האלה לא היו קיימות ב-1973.

במישור הצבאי נדרש הכוח האווירי לפעול ב-1973 (חוץ מהתמודדות אווירית והשגת עליונות אווירית שהייתה אירוע מורכב מאד) מול צבאות, מול מסגרות צבאיות גדולות על כל מה שמשמעת מכך. לרוב המטרות היה מאפיין סטטי נייח אבל התחלנו לראות שם בצורה משמעותית את תחילת הניידות, כוונתי בעיקר לגבי הטק"א, ה-SA-6 הוא הדוגמה המוחשית ביותר.

מגוון המטרות נגדן צריך חיל האוויר לפעול ב-2013 הוא גדול, שונה, ובעל מאפיינים רבים: החל ממטרות בעלות חתימה גבוהה למטרות בעלות חתימה נמוכה, מטרות מוטמעות ומתערות במרחבים אזרחיים, ניידות, וחשופות לפרקי זמן מאד קצרים; לפעמים צריך להגיע לרזולוציה של אדם בודד, זהו שינוי מהותי ביותר. כל מה שמנתי הוא בנוסף על המטרות ה"קלסיות" הידועות מהעבר.

אפשר להוסיף הרבה על השונה והדומה; כאשר מנסים לקשור בין השניים כדאי להבהיר את הדברים, מפני שקל מאד לשגות ויהיה עצוב מאד אם נסיק מסקנות לא רלוונטיות או שגויות על סמך המצב כיום לגבי מצב עתידי.

ניתן ללמוד הרבה מן המלחמה ההיא ויתכן שהדבר המשמעותי שנחרת בזיכרון הוא הכניסה למלחמה בהפתעה. הדבר הזה רלוונטי שבעתיים כיום, רק הפנים שלו השתנו. אני חושב שמלחמה בהפתעה יכולה לפרוץ בהרבה מאד תצורות, אני צופה מתקפת פתע בסבירות נמוכה, לפחות בטווח זמן הקרוב, אבל היא יכולה להופיע כתוצאה מאירועים בודדים שמסלימים מהר מאד ומחייבים

הרצאת מפקד חיל האוויר

האלוף אמיר אשל

בפתח דבריי הרשו לי לציין את העשייה של מכון פישר המתמשכת לאורך השנה, שמקדמת את השיח, את החשיבה ואת ההבנה; בהקשר של אוויר וחלל יש לכך משמעות רבה מאד בעיניי. אנסה לקשור בין תקופת מלחמת יום הכיפורים לימינו אלה, ולדבר על סוגיות שבעיני הן רלוונטיות; לקחים שהפקנו מהמלחמה ההיא בהסתכלות קדימה אל העתיד. אנסה לקשור בין הדומה והשונה, צריך לראות מה דומה ורלוונטי, ומה שונה ולא רלוונטי כדי להיות פרקטיים בפיתוח וקידום היכולות של הכוח האווירי מול האתגרים שהחיל ניצב בפניהם. לא אכנס עמוק לעולמות אסטרטגיים, אולם לדברים שאזכיר יש משמעות בהקשר חיל האוויר היום ובעתיד. על המציאות האסטרטגית ניתן לומר כי ב-1973 חיינו בעולם דו קוטבי, בשנת 2013 אנחנו בעולם רב קוטבי, יש לכך משמעויות אזוריות; כשמדובר על מדינות שהן מעצמות אזוריות כמו טורקיה ואחרות המשחק הוא כבר לא רק בין הגדולים, זהו משחק יותר מורכב, בעל השלכות מוחשיות וישירות על הפעלה של כוח אווירי. ב-1973 היה המצב די ברור, עמדנו בפני איום מדינתי, היום אנחנו מדברים על תנועות, ארגונים, ישויות, עדות, שבטים, וגופים אחרים מהסוג הזה. ב-1973 האיום היה מצבאות סדירים וכיום האיום הזה עדיין קיים, אם כי נחלש מעט, לפחות בצפון, ואנחנו מאתגרים על ידי יכולות צבאיות מדינתיות בידיהם של ארגונים. האיום קיים לאו דווקא באוויר, בראיה של מדינה, האיום העיקרי הוא פלישה, תמרון קרקעי. יכולת האש של האויב השתנתה, היכולת הטילית והרקטית שלו היא האיום העיקרי-הפיזי על מדינת ישראל. אפשר להעמיד להשוואה את תפישת הביטחון על ארבעת יסודותיה בין 1973 ל-2013; הרתעה - גורם ההרתעה ב-1973 היה כמובן מפני איום צבאי, ומהי ההרתעה ב-2013? זוהי הרתעה

Maj. Gen. Amir Eshel

יעזור אם נמשיך בניסיונות לממש אותה רשימת המטרות, ובייחוד אם הגענו לשלב התמרון. לכן אסור להשתעבד לאפשרות של בנק מטרות. טוב שתהיה רשימה מסודרת ובה המטרות החשובות של האויב, טוב מאד שתהיה יכולת אש לפגוע בו בצורה מדויקת, אבל אסור לחשוב שהמלחמה קמה ונופלת רק על זה. המלחמה חייבת להיות דינמית ולהתאים את המאמץ להתפתחויות, לכוון את המאמץ ואת העוצמה בצורה שיתקבל האפקט הרצוי ולא סתם תכנית שמישהו תכנן לפני ארבע שנים. ולבסוף, יש חשיבות גדולה לעניין הלגיטימציה, כי אנחנו פועלים במסגרת הדין הבינלאומי. כמעט בלתי אפשרי שצה"ל יבצע במודע פעולה שלא על פי הדין, אבל שאלת הלגיטימציה היא שאלה שיש בה גוונים של אפור, וחייבים להביא אותה בחשבון כשמכוונים את העוצמה של מהלך האש.

לסיכום, תיארתי מדוע מתאים כוח אווירי למכת פתיחה, אני ממליץ בחום למי שמתכנן מהלך פתיחה, להתקשר לחיל האוויר. עם זאת, עצם הביצוע של מכת פתיחה מוצלחת אינו מספיק. ויותר מזה, גם אם ביצענו מכת פתיחה יוצאת מן הכלל, אסור לחשוב שאנחנו הולכים לנצח במלחמה. גם לצד השני יש איזושהי השפעה על מה שקורה, חייבים לקשור את תוצאות מכת וכן יש לדעת כיצד לשלב זאת ברעיון המערכתי ובמנגנוני הסיום שלו.

Former IAF commanders Maj. Gen. (res) Herzle Bodinger (left) with Maj. Gen. (res) Eytan Ben Eliahu

להשאיר כוח להמשך.

אם לפי ההערכה כי מכה מספיק גדולה תגרום לאויב להפסיק את הלחימה, יש בהחלט להשקיע יכולות ומאמץ רב כדי להביא את האויב מוקדם ככל האפשר להחלטה הזו. אולם אם יש ספק מבחינת עוצמת ההישג או שאין ביטחון שהצד השני יבין שכדאי לו להפסיק, כדאי להשאיר יכולת (תכנון מתאים ובנק מטרות) כדי להמשיך בלחימה, ולא לתת לאויב שהות להתאושש.

בכל מקרה, צריך לסנכרן את מאמץ האש להמשך הלחימה ולדעת מה צפוי בהמשך כדי שעוצמת האש תהיה אפקטיבית ולהשתדל למנוע ירידה בכמות האש או תקופת דשדוש, בין מכת הפתיחה למהלך הקרקעי. במלחמת לבנון השנייה התקופה הזו הייתה ארוכה מדי, וינוגרד קרא לה תקופת הדשדוש.

מבחינת הכוח האווירי, יש לשפר את החיבור של מהלך האש עם המהלך הקרקעי, הוצג פה הצורך שעלה ב-1973 להמציא מחדש את תורת ההשתתפות של הכוח האווירי בלוחמת היבשה. כמעט בכל מלחמה אנחנו צריכים להמציא מחדש את התורה הזאת, מסיבות כאלה ואחרות. המושג של בנק מטרות - קיימת סכנה שביצוע מכת פתיחה על ידי כוח אווירי, יעקר במידה מסוימת את החשיבה הצבאית באופן שהמלחמה תיתפש כמהלך של סליקת מטרות; כלומר - מישהו טורח ומכין בעמל רב ובעזרת המודיעין רשימה ארוכה מאד של מטרות, ותפקידו של הכוח האווירי הוא לסלוק את המטרות האלה במהירות רבה ככל הניתן. וזוהו עלול להשתמע כי אם נכין את בנק המטרות בצורה טובה, נוכל לחסל מהר את המטרות במהירות ולנצח במלחמה בקלות. דעתי האישית היא שזו הסתכלות צרה על תופעת המלחמה, נכון שלאויב ישנן מטרות שחיסולן יכאב לו מאד, אבל לא מספיק להרוס חלק מהמטרות שלו כדי לחשוב שנוציא אותו בוודאות משיווי משקל. אם הוא כבר עבר את השלב והתרגל למצב שבו נלקחו ממנו אותם אלמנטים, לא

איך מתכוונים לסיים את המלחמה. השאלה המתבקשת היא מהו מנגנון הסיום? השילוש הקדוש של בן גוריון: התראה-הרתעה-הכרעה, גורם לכך שפעמים רבות אנחנו חושבים על מנגנון סיום כהכרעה, בעוד שהמציאות רחוקה מהמצב הזה. הכרעה פיזית הוא מצב שבו הצד שכנגד פשוט מתפרק ככוח צבאי, חדל לתפקד, או מעדיף לא לתפקד. אם מגיעים למצב כזה, החלק המלחמתי של אותה מערכה הסתיים; אין פירוש הדבר שלא יהיה לכך המשך, כמו למשל במלחמת ההתשה. אפשר להגיע למצב הזה לפני שהצד השני יפסיק לתפקד כצבא ולפגוע בו ברמה כזאת שיעדיף להיכנע, זהו סוג של מנגנון סיום דרמטי שניתן להגיע אליו.

שתי האפשרויות הבאות הן היותר קונקרטיות במרחב שלנו. הפסקת אש יכולה להתקבל בהסכמה, לפיה שני הצדדים מגיעים להבנה שכדאי להם להפסיק במצב הזה, כל אחד משיקוליו. והאפשרות השנייה היא הפסקת אש חד צדדית; אם צד אחד חזק די הצורך הוא יכול להחליט בעצמו להפסיק את האש. אנחנו נהגנו מדי פעם בשיטה הזאת.

המנגנונים האלה הם מנגנונים לגיטימיים, ומבחינתנו חשוב לזכור שמלחמות לא מגיעות בדרך כלל למצב של הכרעה ממש, גם אין צורך שיגיעו לשם.

יש לחשוב על נקודות היציאה מראש, ובהמשך לסנכרן את המאמץ הצבאי עם נקודות היציאה. אם מהלך הפתיחה שביצענו מוצלח מאד, יתכן שננסה לעצור מיד אחריו כדי לכוון הפסקת אש עם הצד השני. לחלופין אפשר לאיים עליו שנמשיך למהלך קרקעי ונעצור שם. אם המהלך הקרקעי דרמטי יכול להיות שכדאי לעצור מיד בקצה המימוש שלו, בנקודה שבה מצב שמצבנו טוב ביותר. יכול גם להיות שנאלץ לעצור במצב אחר באיזשהו זמן בהמשך המלחמה.

מכת הפתיחה והאופן שבו מנהלים אותה יכולה להשפיע מאד על היכולת שלנו לעצור את המלחמה בשלב הזה או בכל נקודה בהמשך. נוסף על ההישגים שהשגנו כבר תהיה לכך השפעה על האויב ברמה האופרטיבית וגם ברמה האסטרטגית. מה יכול להשפיע על אפקטיביות מכת הפתיחה? העיתוי, כמובן; למשל, האם הספינות בנמל, האם זהו יום עבודה שבסופו יירשם מספר רב של חללי אויב, או יום חופש והמטרה ריקה מבני אדם.

מספר המטרות שיותקפו במכת הפתיחה תלוי ביכולת המודיעינית ויכולת הכוח שלנו. בכל מקרה מספר המטרות שנתקפו משפיע על עוצמתה של מכת הפתיחה. בהקשר למטרות חשובה איכותן; ככל שהמטרות יקרות יותר לאויב והוא מעריך אותן כנכסים שחשובים לו במערכה, תקיפתן מיד בפתיחה תרע את מצבו האסטרטגי וגם הטקטי של האויב.

נוק סביבתי, בתנאי שהוא חוקי, הוא אלמנט חשוב מאד, בתחום התקיפות החוקיות אפשר לגרום נזק סביבתי גדול, או להגביל את הנזק הסביבתי. זהו פרמטר שצריך לשלוט עליו בזמן התכנון והוא משפיע על תוצאות המערכה.

מידת ההפתעה - ככל שהמכה המקדימה תתפוס את האויב פחות מוכן, ניתן לחסל מערכים ונכסים שהאויב תכנן לשמור על חשיותם, או ריכוז של אנשי מפתח מופתעים, ולהשפיע משמעותית על המשך הלחימה.

איך משפיע כוח אווירי על המערכה כולה, או על השלב שבו היא נמשכת אחרי מכת הפתיחה. אם מכת פתיחה מתוכננת היטב, היא תמצה יכולות מודיעיניות ואופרטיביות ותשיג הישג משמעותי. זה יכול לקרות אחרי מטס אחד, שניים או שלושה, לא כל כך משנה, אולם יש להגיע לאיזשהו מיצוי של הכוח. אם מתכננים מערכה שתסתיים אחרי מכת הפתיחה, כמו למשל תקיפת הכור האטומי בעיראק, לדוגמה, הרי שאת כל המאמץ יש להשקיע במטס הפתיחה ואין צורך כמעט

לפגוע בו במכה אחת. פתיחה בהפתעה תמצא לרוב מערך הגנה לא מיטבי; גם אם הוא ערוך להגנה, אם יופתע מעצם התקיפה הוא יכול לטעות ולפעול באופן לא יעיל. מובן שאם תוקפים בהפתעה ניתן למצוא מערך שזו לו פעם ראשונה לאחר זמן רב שהוא צריך להילחם והוא פחות מנוסה, מעבר לעובדה שיכול להיות שהפריסה שלו תהיה פחות אופטימלית מאשר במצב של מלחמה.

יש לזכור שכל אותם רכיבים שייפגעו במכת הפתיחה "יוצאים מן המשחק" ולא יבואו לידי ביטוי בהמשך הלחימה, לפעמים הם חד פעמיים, והיעדרם בהמשך ישפיע על אופן התפתחותה של המערכה.

בתכנון של מכת פתיחה בהפתעה ניתן לקחת סיכון אם יש בעיה או אילוץ על גודל הכוח ולהשאיר כוח הגנה קטן, כמו שהיה למשל במלחמת ששת הימים; במהלך שלוש השעות הראשונות נשאר מספר קטן ביותר של מטוסי קרב להגנה מעל שטח ישראל.

אולי החשוב מכל, מכת פתיחה יכולה להוציא את האויב משיווי משקלו. דובר היום על כך שבזמן שארגון איכותי מתמודד עם הפתעה, הוא מגיע לרמות תפקוד פחות טובות מהנורמה שלו, הפתעה שכזאת יכולה להיות משמעותית עד כדי כך שתשתק את הצבא, כמו למשל הבלץ של הגרמנים על צרפת, שיתק את הצבא הצרפתי שלא תיפקד ולמעשה לא נילחם. המתקפה הישראלית במלחמת ששת הימים הגיעה לאפקט הזה גם בקרב היבשה אחרי זמן קצר.

עם זאת, יתכן שהאויב יתאושש ויחזור לשווי משקל. ההתקפה על פרל הרבור הפתיעה מאד את האמריקאים, אולם כמעט לא השפיעה על היכולת שלהם להמשיך ולתפקד, גם לאחר שבסיסיהם בפיליפינים הותקפו למחרת היום.

לאחר שתיארתי את היתרונות הטקטיים, זה המקום לשאול האם מכת פתיחה לכשעצמה היא רעיון מערכתי? הקדמתי ואמרתי כי מכת פתיחה איננה רעיון מערכתי, היא יכולה להיות כזאת; תקיפת המנע על הכור באוסיראק עצרה את תכנית הגרעין העיראקית לפרק זמן מספיק כדי להסכים שתוכנית הגרעין הייתה המערכה שהסתיימה מעצם התקיפה.

תקיפת שדות התעופה בפתיחת מלחמת ששת הימים הייתה התחלה של מהלך גדול יותר שהכריע די מהר את הצבא המצרי. אולם תקיפת פתע מוצלחת מאד בתחילת מלחמת לבנון השנייה, לא הכריעה את המלחמה, שלא הסתיימה מיד לאחר התקיפה.

מכאן מובן שעצם התקיפה אינו יכול להוות הישג מערכתי, אבל זה לא קורה מעצמו ולפעמים צריך להתאמץ כדי שזה יקרה.

ברור שהרעיון המערכתי צריך לנצל את מכת הפתיחה, בתנאי שימשיך לפתח את ההתקפה, ישמור על הלחץ, וינסה להוציא את האויב משיווי משקלו על מנת להגיע לנקודת סיום שנקבעה מראש. איך מחברים את המהלך של מכת הפתיחה לרעיון המערכתי? אני עושה זאת בכלי פשטני שמנסה להסתכל על מלחמות או מבצעים דוגמת מלחמת לבנון השנייה, או עופרת יצוקה, למשל.

אני בונה תיאור סכימטי שציר Y שלו מנסה להראות את עוצמת הפעולה, וציר X מראה את הזמן. בדרך כלל היה מקובל לפתוח במכת פתיחה, ואחר כך להיערך לקרב ולבצע מהלך קרקעי כלשהו. על ציר Y תירשם העלאת העוצמה. ואז עולה השאלה איך מודדים את העוצמה, האם היא נמדדת בתשומות או בתפוקות. אולי בכלל צריך למדוד אותה בצורה שבה האויב מבין את העוצמה שעומדת נגדו. כל השאלות האלה ענייניות ואני לא מתכוון לענות עליהן, אלא אשאיר זאת ברמה הפשטנית, ועל סמך הסכימה שתיארתי אנסה לברר מספר נקודות מערכתיות שקשורות בהפעלת כוח אווירי. ראשית, כשיוצאים למלחמה כדאי לחשוב ולהחליט מהו היעד, ההישג, ויותר מזה -

הקשר בין מתקפה מקדימה לתכנון המערכה וניהולה

אל"מ (מיל.) גור ליש, המטה לבטחון לאומי

אנסה לדון בדבריי במאפיינים ובנסיבות שבהן מתכננים בחיל האוויר מכת פתיחה, וכן לבדוק האם מכת פתיחה כשלעצמה היא רעיון מערכתית. התשובה היא - לא, ודרך הדיון אוכל לשאול כיצד צריך לשלב את מכת הפתיחה באופן נכון בתוך תכניות המלחמה.

לכוח אווירי נוספו מאפיינים שמאפשרים להשתמש בו בצורה נוחה כדי לפתוח מלחמה במכת פתיחה. חיל האוויר נמצא בדרך כלל ברמת מוכנות גבוהה, יכול לתכנן מבצעים מורכבים מאד, וניתן להפעיל את כל הכוח האווירי במטס אחד בהפרש זמנים קטן מאד. השובל הלוגיסטי להכנת הפעולה שלו מצומצם ואפשר להפעיל אותו בהפתעה, כמעט בלי סימנים חיצוניים המרמזים על ההתקפה הקרבה, לכן אפשר בקלות להפעיל חיל אוויר במכה מפתיעה. דובר פה הרבה על יתרונות ההפתעה; מאחר שהכוח תופס שטח גיאוגרפי קטן כשהוא בטיסה, אפשר לרכז את כל חיל האוויר לגזרה אחת ולהשתמש בו במסגרת של שעה-שעתיים, מה שקשה כמוכן לבצע עם כוחות אחרים. יכולת נוספת שניכר בה שיפור דרמטי בעשרים השנים האחרונות היא ספיקת האש. מאז החלו, במלחח"ע השנייה, לטוס במטוסי תקיפה גדולים, התאפשר להטיל כמות גדולה של חימוש על מטרות, אולם החימוש היה מאד לא מדויק, וצריך היה מאות פצצות כדי לפגוע במטרה. הדיוק שבו אנחנו יכולים כיום לפגוע במטרות גדל בעשרות ומאות מונים. אם בעבר נדרשו ארבעה מטוסים, פחות או יותר, כדי לפגוע במטרת נקודה, כיום הגענו למצב שפצצה מדויקת אחת פוגעת במטרה. הפיתוח ממשיך ומשתפר עד שמטוס אחד יכול לפגוע אפילו במספר מטרות. הספיקה של מטס שמגיע בריכוז כוח ופוגע במטרות נעשתה דרמטית וכיום אפשר לפגוע במאות ואף באלפי מטרות במסגרת של מהלך פתיחה.

מאפיין נוסף הוא האפקטיביות מתחילת התקיפה. דובר על כך שנדרש לצי היפני שבוע ימים כדי להגיע לקרבת איי הוואי ולתקוף בפרל הרבור. במקרים אחרים יידרש אולי תהליך כדי להסיר מכשול כלשהו, או לשבור את ההגנה כדי לפתוח בהתקפה.

במרבית המקרים כוח אווירי לא זקוק לריכוך ויכול להיות אפקטיבי מרגע הגיעו לתקיפה. זה לא מחויב המציאות ויכול להשתנות, כך למשל כיום יש הרבה דיבורים על S-300, גורם שיכול לשנות אמירה כזאת.

לכוח אווירי רמת ניידות גבוהה בין זירות - אמנם בהקשר של הדיון היום תכונה זו אינה דווקא חיובית אם היא נעשית בצורה לא מושכלת - אך היכולת לקחת ולנייד במהירות את הכוח האווירי מזירה לזירה, מאפשרת להחזיק הגנה בגזרה אחת וגם לבצע התקפות במקום אחר. כלומר ניתן לבצע תקיפה בו זמנית, או תקיפה מקדימה בלי להזניח את ההגנה.

מהו השימוש במכת פתיחה? במושג preemptive strike נעשה שימוש לא רק לתקיפה עצמה אלא גם לעצם הפתיחה במלחמה, זהו המהלך הצבאי הראשון, והמשמעותי כשהוא מבוצע מהאוויר.

למה מבצעים מכות פתיחה? זוהי הפתעה טקטית שמאפשרת פגיעה יעילה ברכיבים שמתפזרים מיד לאחר רגעי המלחמה הראשונים. הדבר נכון במיוחד בסביבה שלנו, בה ישנם רכיבים רבים ששיטת העבודה שלהם להתפזר בשטח ולפעול בו לאורך זמן. אם תוקפים אותם בצורה מפתיעה לפני שהתפזרו, אפשר להשיג תוצאות טובות. ההתקפה היפנית בפרל הרבור היא דוגמה קלאסית מבחינה זו. הצי האמריקאי של האוקיינוס השקט, למעט נושאות המטוסים, היה מרוכז בנמל וניתן

היוריסטיקה השנייה היא יוריסטיקת הייצוגיות. אני רואה משהו ושואל את עצמי מהו הדבר. מה שמוביל אותי להחלטה היא לא הבדיקה מהו הדבר האמיתי, אלא מה הוא מזכיר לי. קיימת ספרות עניפה שעוסקת באירוע שקרה בשנת 1994 בעיראק. צוות F-15 הפיל בטעות שני מסוקי בלקהוק של כוחות ארצות הברית, נהרגו עשרים ושישה אנשים, חלקם חיילים וחלקם אזרחים. הטייסים טענו שחשבו שאלה מסוקי M-24 עיראקיים. הם טענו שזה מה שהם ראו. החקירה התפתחה בכיוון בלתי צפוי. התברר שאת מטוסי הקרב ליווה מטוס אייווקס והבקר באיווקס אמר להם לא לירות. הם הופתעו מאחר שטסו באזור אסור לטיסה למטוסים עיראקיים וחששו שהמסוקים ייעלמו להם. צריך להבין שהסיבה לתקלה היא ההפתעה, שום דבר אחר, לא רצון רע, לא ניסיון להפר פקודה, אלא אותה יוריסטיקה שלא הצליחו להתגבר עליה.

ישנם בעיקר שלושה סוגים ותמהילים של קבוצות בני אדם שחשופות להשפעת ההפתעה. בספרו "הפסיכולוגיה של השלומיאליות בצבא", מתאר דיקסון מושג שנקרא 'אישיות סמכותית' שנחשבת לסוג אישיות שהפתעה תשפיע עליה. אלה אנשים שלא סובלים עמימות, שואפים מהר ככל האפשר להגיע למסקנות חד משמעיות ונוטים בבירור לחפש מידע שתומך בהשערותיהם. אלו העקרונות המרכזיים של מאפייני האישיות הסמכותית. אין פירוש הדבר שעל כולם תשפיע ההפתעה באותו אופן, אולם כאשר מאיישים מפקדה במספר אנשים שלאישיותם מאפיינים כאלה, קיימת סכנה שייפגע תהליך קבלת ההחלטות הקבוצתי.

לאחר שבררנו את המושגים הפתעה בסיסית והפתעה מצבית, ניתן לומר שיש דרכים להתכונן להפתעות. אפשר להכין מערכים של אירועים שבהם יאלצו מפקד חיל האוויר או הרמטכ"ל לשנות את מערכת המושגים שלהם, לחשוב בצורה אחרת ולפרש את הדברים אחרת. אפשר גם לתרגל. באחד מתרגילי החיל בשנים האחרונות החליט אחד ממפקדי הבסיסים לחרוג מכללי המשחק ושלה הליקופטרים, לכבוש או לשבש את פעולת הבסיס האחר, זוהי דוגמה שצריך להתכונן לה.

דרך נוספת לחיזוק המערכת היא למנות יועץ למח"א, מישהו שילווה את מח"א ולא יהווה לו צל אלא ישמש זרקור. הוא יאיר למח"א נקודות לקבלת החלטות, יאפשר פסק זמן כדי לחשוב בנחת ולא למהר בהחלטות. איש הצל יכול גם לתת היבטים שונים ולהתגבר על שטף המידע, זה לא תפקיד קל. והעיקר הוא לא להיחפז ולשקול את הסיכונים.

גורם ההפתעה יוצר בנו תחושות, וגורר אותנו להתנהגויות שנדרש זמן כדי להיגמל מהשפעתן על תהליך קבלת ההחלטות שלנו; ישנן שלוש תופעות עיקריות ואפרט אותן אחת לאחת. המושג דיסוננס קוגניטיבי - חל על מצב שבו אדם בעל דעה, עמדה, קונספציה או חשיבה מסוימת, נקלע לאירוע שמתרחש באורח שאינו תואם את ציפיותיו. נוצר מתח, האיש חייב -מבחינה פסיכולוגית - לערוך תאום, אם לא יצליח לערוך את התאום הזה מצבו ידרדר כפי שצינתי בדוגמה הקודמת. ההפתעה שמתרחשת יוצרת דיסוננס קוגניטיבי: התכונתי למצב אחד ואירע מצב אחר, אני נמצא בדיסוננס ומנסה לישיב בין הדברים.

כאשר צריך לקבל החלטה, עולה עוצמתו של הדיסוננס פי כמה, לא כל אדם יקבל החלטות בצורה הנכונה. אביא דוגמה מובהקת לכך, גם היא מוסכמת על כל מי שעוסקים בתחום. בסוף מלחמת ההתשה, לאחר שנכנסה הפסקת אש לתוקפה, קידמו המצרים במפתיע את סוללות הטק"א עד שפת תעלת סואץ. אני לכשעצמי רואה בכך את הירייה הראשונה של מלחמת יום כיפור. ואיני היחיד שרואה זאת כך, מפקד חיל האוויר מוטי הוד המליץ לבצע תקיפה והדרג המדיני החליט בתשובה: נחתם הסכם הפסקת אש, אנחנו ניצחנו במלחמת ההתשה, אין צורך.

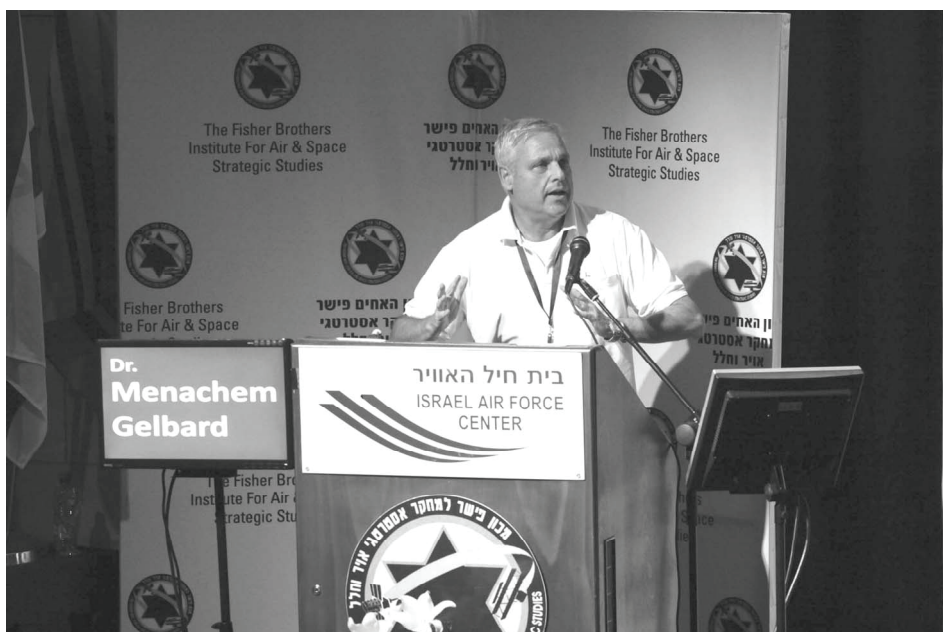
אין ספק שבתהליך קבלת ההחלטה הייתה זו תשובה נכונה, אולם מוטי הוד אמר: זה יפריע לנו בעתיד, אי אפשר להשאיר את הדברים כך.

דוגמה נוספת ליישוב דיסוננס קוגניטיבי הוא הפינוי הסובייטי בארבעה באוקטובר 1973 כשהסובייטים הוציאו את האנשים שלהם מסוריה וממצרים. אמ"ן גיבש שלוש הערכות: שתי הערכות שתאמו לקונספציה, ואחת שחרגה מעט מהקונספציה. ראש אמ"ן פתר זאת בצורה המובהקת של השפעת הפתעה על תהליך קבלת החלטות. הוא אמר, "הסובייטים לא מכירים את הערבים", קל מאד לפתור בעיה בצורה זו, הוא הבין שמשוהו קורה, אבל הדיסוננס הקוגניטיבי התגבר על התודעה שלו ושיבש את תהליך קבלת ההחלטות שלו.

האלמנט השני שמשבש את תהליך קבלת ההחלטות נקרא היוריסטיקה. פרופסור דניאל כהנמן שזכה בפרס נובל על המחקרים שביצע קבע שישנן סיטואציות בחיים בהן אנחנו ממירים את החשיבה - כביכול רציונלית - ב"כללי אצבע". ובמילים אחרות: חשיבה אינטואיטיבית, אחד המאפיינים מצב של הפתעה. מחשיבה רציונליות עוברים לחשיבה אינטואיטיבית. הדבר נובע מכך שבמוחנו פועלות שתי מערכות לקבלת החלטות: המערכת הראשונית שאקרא לה בלשון עממית המערכת הפרימיטיבית, האינטואיטיבית. זו המערכת שמקבלת את ההחלטה.

השניה היא המערכת שנקראת סיסטם 2, זו מערכת שהתפתחה אצל האדם החושב, ההומו ספיאנס, בקורטקס הקדמי. למערכת השנייה תפקיד אחד: לבלום את המערכת הראשונה, לנטר ולעצור אותה. אם התהליך לא צלח, תתבצע ההחלטה האינטואיטיבית.

אזגים בקצרה שתי יוריסטיקות: יוריסטיקה אחת אומרת, אני שולף מה זימין במוח שלי, לא מה שאגור בתוך המוח שלי. למשל, אם אשאל מהו הגורם למספר מקרי המוות הגדול ביותר בצבא הגנה לישראל. אני מניח שהתשובה תנוע בין תאונות דרכים ובין למשל פעולות מבצעיות. או, מה שכיחות המילים בהם מופיעה האות K, כאשר היא מופיעה בראש המילה או באמצע המילה, ועוד דוגמאות מהסוג הזה. אני שולף מה שנוח לי. כהנמן עשה מחקר לגבי תיירים שבאים לבקר בארצות המזרח התיכון, לא רק במדינת ישראל. חלקם הגדול ענה שמטריד אותם עניין מעשי הטרור. אף כי מחקרים מראים באופן מובהק שמספר הנפגעים בתאונות דרכים הוא בערך פי עשרים וחמישה מהנפגעים בפעולות טרור. זוהי דוגמה לזמינות.

דוגמא תיאורטית: שוו בנפשכם שחיל האוויר מקבל הנחייה לפעול בעזה, ועם תחילת הפעולה הוא נתקל לפתע במטוסים טורקיים שמגיעים לזירה. ברור שלא מדובר רק בהפתעה הנגרמת על ידי כך שהמטוסים הגיעו, אלא גם בזהותם. צריכה להיות מערכת שמפרשת את המצב שנוצר, מה קורה למופתע, עליו לשנות את התנהגותו.

רבים וטובים יאמרו: לי זה לא יקרה, אני אדם חזק, עמיד, ביכולתי להתמודד עם כל המצבים האלו. הם טועים, אמנם הפסיכולוגיה אינה מדע שנכון במאה אחוז, אבל קיימת הסתברות גבוהה שאחד מהשלבם האלה יקרה: אזעקה וגיוס; כאשר אדם מופתע הגוף שלו מתחיל להתעורר, מנסה לפעול בדרך כלשהיא, לא בהכרח בכיוון נכון, ומיד לאחר מכן מגיע שלב ההתנגדות, הוא מנסה להימנע מקריסה. השלב השלישי שלא בהכרח מתרחש הוא שלב התשישות, חוסר ארגון ונתק מהמציאות.

לא אחת מתלווים לכך גם היבטים פיזיולוגיים: לחץ דם גבוה, פגיעה במערכת העיכול, וחוסר קואורדינציה. דוגמה מובהקת לכך: כיצד הופתע יצחק רבין ערב מלחמת ששת הימים. רבין נסע לבן גוריון מאחר שנוצר מצב בו חשש רבין מאי-יכולתו של הגורם המדיני להנחות את הדרג הצבאי. במהלך השיחה אמר בן גוריון לרבין: "אם אתה יוצא למלחמה אתה עלול לגרום לחורבנה של מדינת ישראל". ישנן גירסאות אחדות לציטוט זה, אולם העובדה ההיסטורית שאין עליה מחלוקת היא שהשיחה הייתה קשה. בנסיעה הארוכה משדה בוקר צפונה עבר רבין את השלבים שפרטתי והגיע להתמוטטות. שלב התשישות הזה אילץ גם פעולה רפואית. אני מזכיר שוב שהתופעה יכולה לקרות לכל אחד.

כפי שצינתי בפתח דבריי, הפתעה לא מתחילה ונגמרת באבחה אחת, וכאשר חווים אירוע כזה, יש להבין שהוא מגיע על רקע תרבותי. לדוגמה, מלחמת יום כיפור תלווה אותנו לנצח, כמו השואה וטראומות לאומיות אחרות.

השפעתה של הפתעה על קבלת החלטות

ד"ר מנחם גלברד, אוניברסיטת ת"א, המכללה האקדמית עמק יזרעאל

אפתח בהסבר קצר של כמה מושגים העוסקים בהשפעת ההפתעה על התנהגותנו ובעיקר על תהליך קבלת ההחלטות שלנו. אפרט מספר נושאים, כגון: מהי הפתעה, היבטים פיזיולוגיים והתנהגותיים, אילו קבוצות ויחידים חשופים יותר להשפעות השליליות של ההפתעה, ואביא מספר המלצות להכנות לקראת הפתעה וכיצד להתמודד עם קשיים כאשר מתרחשת הפתעה.

זו אינה הרצאה תיאורטית, אלה דברים שמבוססים על מחקר ועל ניתוח אירועים. אם נתייחס להרצאה כתיאורטית ננציח אחת מהבעיות: מפקדים בכירים נוטים להתעלם מכלים שהמדע אסף בתואנה שזו אך ורק תיאוריה. אך זהו פתח להפתעה.

נקבע על סמך מחקרים לא מעטים שההפתעה במלחמת יום הכיפורים לא הסתיימה. מי שמשלה את עצמו שהמלחמה הזו הסתיימה, במיוחד מהיבט ההפתעה, טועה.

בתוך כך גם הוכיחו המחקרים כי יש חשיבות עצומה לדברים שנאמרים ערב מלחמה ובמהלכה. אין ספק שמפקד חיל אוויר ששומע את המילים "יש סכנה לחורבן הבית השלישי" איננו מתפקד בדיוק כאילו לא שמע מילים אלה. למילים בעוצמה כזו יש השפעה תודעתית והתנהגותית, ערכית ותפקודית.

ואוסיף עוד: מי שמחליט לבצע מטס של מטוסי F-15 מעל אושוויץ, אומר אמירה שמשפיעה על תהליך קבלת ההחלטות, על הבנת הסיטואציה שבה מפקד חיל האוויר עומד, וכיצד תשפיע עליו הפתעה בבוא העת.

שאלו עצמכם מהי הפתעה, ותראו שעצם השאלה, ההמשגה של המושג, יוצרת לכם בעיה, משום שלא כל אחד יגדיר את המונח 'הפתעה' בצורה זהה לאחר. כאשר מדובר על הגדרה של הפתעה במישור הצבאי, מרבית המצביאים, המפקדים ומקבלי החלטות יגדירו הפתעה כ"מאיימת על מטרות בעלות חשיבות גבוהה למחליטים החלטות, לא נצפתה ואינה מותירה זמן לתהליך מסודר של קבלת החלטות."

יש להבין שהגדרה זו מוטעית מיסודה; היא מסתכלת על הפתעה רק מזווית הראייה של המופתע, אולם הפתעה יכולה להיות גם נחלת המפתיע. למשל: "תכננתי לחסל בסיסי טילים תוך שלושה ימים באמצעות שלוש מאות מטוסים והצלחתי לעשות זאת תוך יומיים במאתיים מטוסים". זוהי הפתעה לגבי המפתיע.

להערכתך, שני מושגים בסיסיים בנושא ההפתעה כמעט שאינם מוכרים במערכת הצבאית; הפתעה מצבית - זוהי הפתעה שלאחר קבלת נתונים באמצעות מערכת המושגים שלנו, אנחנו כושלים בהבנתם או בפירושים. למשל: כתוצאה ממידע מודיעיני שקיבלתי אני סבור שיש שלמדינת אויב יש שלוש מאות מטוסים ומתברר שיש לה ארבע מאות מטוסים, זוהי הפתעה מצבית.

ישנה הפתעה מסוג אחר - הפתעה בסיסית. זהו שם מטעה לחלוטין, אין פירושו של דבר שמדובר במגה-הפתעה. מדובר במצב בו אנחנו חייבים לשנות את מערכת המושגים שלנו באמצעותם אנחנו מפרשים את מה שקורה. מוסכם על ידי ההיסטוריונים הצבאיים והפסיכולוגים שעוסקים בתחום, שדוגמה יפה לכך היא פלישתה של גרמניה לברית המועצות בתקופתו של סטאלין במלחמת העולם השנייה. ישנו תיעוד רב כיצד סטאלין משנה את מערכת המושגים שלו, את מערכת התפיסה שלו ויוצר מערכת שונה לפירוש הדברים שקורים.

משה דיין היה במצב נפשי קטסטרופלי. חיים הרצוג שידע דבר או שניים על מערכות הביטחון, אומר, (חיים הרצוג בויקיפדיה) "הלם המלחמה גרם למשהו שיפקע בתוך תוכו של דיין, ההתקפה הערבית הראשונה והצלחתה הראשונית שיקעו אותו בפסימיות עמוקה אשר העכירה את שיקוליו והערכותיו, הוא בילה זמן רב בחזית הרחק ממרכז העצבים, תוך שהוא מפיץ סביבו אווירת פסימיות".

לדעתי, העניין הוקרן משר הביטחון דיין לרמטכ"ל וממנו הוקרן למפקד חיל האוויר. מתוך כל זה התקבלה ההחלטה שהייתי עד לה. בשעה שש וחצי בבוקר ישבו בתא הרמשל"ט בני פלד ופורמן עם עוד שניים שלושה אנשים. בני פלד פנה לגיורא פורמן, ואמר: "אחרי המטס הזה של תגר אנחנו מחמשים לרמת הגולן והולכים להרוס את השריון הסורי". רמ"ח מבצעים פורמן הציע, "אולי אפשר לעשות את שניהם, תגר וסיוע ברמת הגולן", פלד אמר שלא נצליח. באותו זמן הסתיים מטס ראשון של "תגר" במצרים, המטס שממנו לא ימשיך המבצע, ונקבעה השעה 11:30 כשעת ה"שיין" ל"דוגמן 5". אומר לכם שדמי קפא בעורקי, מתוך הכרות עמוקה של עם לחימת חיל האוויר במערכי הטילים, כל הנסיון שצברנו במלחמת ההתשה, ושנות האימונים וההכנות ל"תגר" שכולנו צברנו בתוך עצמנו, עם הכנה מדוקדקת של כל שעה, כל דקה, ומי תוקף איזו סוללה ובאיזן שיטה ולאיזה גובה יש למשוך וכי, כל הדבר הזה פתאום ירד לטמיון מול עיניי.

עליי לציין שלא נשאלו שתי שאלות, האחת: האם דוגמן 5 הוא התרופה, המרפא שיעצור את השריון הסורי ששועט לכיוון עמק הירדן, התשובה היא לא. והשאלה השנייה שלא נשאלה: האם חיל האוויר באמת מוכן בתנאים האלה שהיו אז, הידע, הצילום, הצפיפות בזמנים, הפקודות המתרוצצות, האם חיל האוויר יכול לבצע באופן אמיתי ורציני את "דוגמן 5" ולהשמיד את סוללות הטק"א הסורי, גם כאן התשובה היא לא.

כל מי שהיו סביבי ולידי הבינו כמה דברים במלחמת אוויר נגד טילים, הרגשתי ואני חוזר ואומר דמי קפא בעורקי, היה לי ברור שאנחנו הולכים ועושים את הדבר הכי פחות נכון שאפשר לעשות: מפסיקים את המלחמה הרצופה להכרעת הטק"א במצרים ושולחים את כוחותינו להישחק במשימה שאין איתה פתרון מידי לבעיה ברמת הגולן. בשתיים עשרה וחצי באותו בוקר של השבעה באוקטובר, מגיע טלפון מהרמטכ"ל לבני פלד. הרמטכ"ל אומר לו, "בני, אנחנו בשליטה ברמת הגולן, אתה יכול לחזור לתקוף במצרים". אני לא צריך להסביר לכם מהי המשמעות.

ההפתעה המערכתית במלחמת יום הכיפורים

תא"ל (מיל.) עמוס עמיר

הגעתי מארה"ב ימים ספורים לפני פרוץ המלחמה, והייתי מיועד לתפקיד רמ"ח מבצעים. פעלתי לצידו של גיורא פורמן (רם) כשבועיים עד לכניסתי לתפקיד.

ההרגשה שלי בימי המלחמה הראשונים הייתה כי חיל האוויר לא הופתע במלחמת יום הכיפורים, חיל האוויר היה מוכן. לכולנו היה ידוע שאנחנו הולכים למלחמה, והכל היה מוכן: המטוסים, הטייסים, הטכנאים, היחידות והפקודות היו מוכנות. בשישה באוקטובר, החל משעת הצהריים, מרגע שפרצו הקרבות ועד לחצות הלילה, היה אי סדר גדול גם במשלי"ט וביחידות. כל מה שקשור בהחלפת החימוש, בשינוי הפקודות וההתכוננות השונה לכל הפעולות, לא היה מסודר. היה אמנם אי סדר אבל זה לא היה דבר שהשפיע באופן מהותי על המלחמה ועל מה שבא אחריה.

המהפך הגדול, מי שהפתיעו את חיל האוויר בשעות הקטנות של הלילה שבין השישה באוקטובר ועד צהריי השביעי באוקטובר, היו לדעתי האישי, השלישייה - צמרת הפיקוד העליון של המערכת הביטחונית: שר הביטחון משה דיין, דדו הרמטכ"ל, ומפקד חיל האוויר בני פלד.

אי הסדר של השישה באוקטובר נרגע מעט כאשר ירדה החשכה והרוחות נרגעו, הייתה הרגשה שעכשיו אנחנו נכנסים למצב של שקט, ביטחון, הכרה, ושהולכים לבצע את התכנית שהוכנה שנים מראש והיא תכנית "תגר" לתקיפת הטק"א במצרים. התכנית הייתה ידועה, מוכרת ומתורגלת. היחידות ידעו, הפקודות הוכנו, ההרגשה הייתה שעכשיו אנחנו יוצאים ועושים את המעשה. כבר הוזכר כי מבצע "תגר" היה מורכב, מבצע קשה, לא היה ספק שיהיה כרוך גם באבדות, אבל ההרגשה והתחושה היו שאנחנו יודעים לאן אנחנו הולכים וההישג אחרי 24 שעות יהיה פחות או יותר בידינו. היה בטחון שנצליח להגיע לרמה מתקבלת על הדעת של עליונות אווירית בחזית המצרית. במהלך הלילה ובשעות של חמש-שש בבוקר, התחילו להגיע הידיעות הקשות מהחזית הצפונית, בחמש וחצי התקבל טלפון מהרמטכ"ל למפקד חיל האוויר שהתריע על הקשיים בצפון. זו היתה הפעם הראשונה שבני פלד העלה את הרעיון, באחד הדיונים המקוטעים בתא הרמשלי"ט, לעבור מ"תגר" ל"דוגמן". בשעה שש וחצי לערך (כתב בני פלד בספרו "ימים של חשבון"), קיבל פלד טלפון משר הביטחון "במילים ברורות הודיעני שהמצב חמור ביותר ושיש סכנה שהגליל יפול בידי הסורים". בלשון ציורית, כאן מדובר על הסכנה לקיום הבית השלישי. בהמשך, לדברי פלד, אמר לו השר שעל חיל האוויר להסיט את כל כוחו לבלימת הסורים טרם יהיה מאוחר מדי. הרמטכ"ל אישר הערכה זו ופקד על הסטת המאמץ לסוריה, כתוצאה מכך בוטל מבצע תגר.

עלי לציין שבהמשך לאותם הדברים, עם אור ראשון החל חיל האוויר בתקיפת הכוחות הסורים באזור רמת מגשימים, אלעל, תל פארס, חושנייה, צומת ראפיד וציר הנפט, על ידי מטוסי סקייחוק. פעולה עצמאית זו של חיל האוויר היא שגרמה לסורים לבטל כל תכנית וכוונה לגלוש ממעלה גמלא דרך העמק לכיוון עין גב וטבריה. גם דיין מספר על אותו טלפון שפלד מספר עליו בהבדל קטן. דיין אומר, "ביקשתי בטלפון את מח"א ואמרתי לו כי עליו להפעיל באופן רצוף ומסיבי את מטוסי חיל האוויר נגד השריון הסורי שפרץ בצומת ראפיד", הוא לא אומר "את כל חיל האוויר". פלד אמר "להפעיל את כל חיל האוויר לסוריה", משה דיין לא אמר את כל חיל האוויר". על אף מערך סוללות הטילים הפציצו מטוסי חיל האוויר ללא הרף את ריכוזי השריון הסורי באזור חושנייה, ראפיד ורמת מגשימים, אני מציין את הדברים האלה כי יש להם חשיבות רבה.

לשינוי חימוש הייתה מיותרת ובעייתית.

בשעות הצהריים התחוללה מסכת שלמה של עיכובים בהעברת מידע בטלפונים; היו טעויות במיקום סוללות הטק"א, ולאחר מכן צצה בעיית שחיקת הכוח. ברגע שהסתבר מצב האבדות במטוסים, הערכתי שאנחנו צריכים להתכונן ללחימה ארוכה יותר מאשר מישהו צפה קודם ולכן צריך לחשוב איך לשמר את הכוח.

העניין המרכזי היה אספקת המטרות למטוסים באוויר. השיטה התבססה על העברת המידע דרך מערכת התותחנים בצה"ל, וכמובן השיטה לא פעלה והיה צריך לבנות דרך יעילה תוך כדי המלחמה. התפתח משבר אמון, הייתה שחיקה רצינית של מטוסים וספקות קשים ביעילות התקיפה ובערך המטרות הנתקפות. תוך זמן קצר השתנתה הטקטיקה, ושנו דרכי הכניסה לתקיפות בשילוב של שיטות תקיפה שמתאימות לכל מקרה לגופו. הייתה לנו הצלחה בקרבות אוויר והפלנו מטוסי אויב רבים, בעיקר בשני מוקדים, ליד הגשר בתעלת סואץ וליד החרמון. התוצאה כמעט ייתרה את התקיפה הבעייתית של שדות תעופה של האויב.

לאחר ארבעה ימים בצענו התארגנות חדשה לסיוע, הוקם מרכז סיוע אוויר-קרקע חדש, ויצרנו מהפכה שלמה: מהריכוזיות המסורתית של חיל האוויר, לראשונה הקצנו גזרה שלמה לאחריות הטייסות שהייתה להן התמחות באותה גזרה, הטייסים ביצעו תקיפות יעילות בהתייחס ללקחים שהפיקו לאחר כל טיסה, והזינו את הטייסת וכוחות הקרקע במטרות שגילו בעצמם. ראינו כי הלימוד ההדדי ישירות עם האוגדה שנמצאת במקום הוא הפתרון הדרוש במקרים אלו וכך השגנו הישגים יפים מאד.

במהלך המלחמה הגיעו לארץ מטוסי קרב ומטוסי תובלה שנתקבלו מארה"ב וכן רכבת אווירית של מטוסי תובלה כבדים מארה"ב שהביאו ציוד לחימה מגוון, תחמושת ואמל"ח מסוגים שונים. לאחר האבדות הרבות במטוסים והתמשכות ימי הלחימה היתה העזרה מארה"ב חיונית וסיפקה אורך נשימה לכוח האווירי. ההצלחות הקרקעיות של צה"ל החל מה-14 באוקטובר ועד הפסקת האש לוו בסיוע מסיבי של מטוסינו בהשתתפות בלוחמת היבשה, ביטוי להתאוששות שחלה בכל זרועות צה"ל והסתיימה בניצחון מוחץ בכל גזרות הלחימה.

מצב קלאסי לחיל האוויר כדי שהארמיות המצריות לא יוכלו להגיע לישראל. מובן שלא ידענו אז שיעדי המלחמה של המצרים היו מוגבלים על ידי סאדאת.

הכניסה למלחמת יום הכיפורים היא החלק שבו אפשר למתוח ביקורת רבה על מה שקרה בתוך חיל האוויר: בעיית העיתוי, לא הפתעת העיתוי. הכוח האווירי עמד בכוננות; היינו מוכנים, האפשרות לכניסה למלחמה נדונה, בני פלד החליט ביום שישי שתפרוץ מלחמה ולא הצליח להטמיע זאת למפקדים. המלחמה לא באה עלינו בעיתוי מתאים, אף כי לעולם אין עיתוי מתאים. היה חוסר בפקודות שהיה עלינו לסיים את הכנתן, היה חוסר במודיעין, מערכת הסיוע כולה לא הייתה מתואמת; למשל, איך מארגנים סיוע עם כל הקונספציה של משל"ים ואיך מעבירים מטרות ישירות לטייסת ועוד.

רצינו להשפיע על בניין כוח שונה במקצת, היו לנו השגות על הנשק המתאים להשגת עליונות אווירית וקיווינו להצטייד בנשק מנגד (stand off). הקונספציה של סגירת מעגל המודיעין הייתה הרבה יותר קריטית, כל התפיסה של מזלטיים ושל פלטפורמה יציבה באוויר, שהתחילה במסע די מפרך ודי מזורז אחרי מלחמת יום הכיפורים. וכמובן ה-SA-6 שהיה חידה עם הרבה אגדות על יכולותיו יוצאות הדופן. הכל היה מוכן לתקיפה מקדימה בבוקר יום כיפור. שינוי החימוש והדיונים האם לעבור לתקוף בסוריה או לתקוף שדות תעופה חלפו ותמו. חיכינו עד קרוב ל-12 בצהרים, כי פעמיים שונו החלטותיו של המטבחון הפוליטי: "כן או לא לתקיפה מקדימה".

ברגע שהבנו סופית שלא תתבצע תקיפה מקדימה, זה היה לקראת 11:30-12:00, לא הייתה שום סיבה שנתחיל את תרגיל החימוש, לשנות את החימוש למשימות יירוט אוויר אוויר. היינו מנוסים עקב כל המלחמות הקודמות והיה ברור שמטוס פנטום למטרה בשדות תעופה בסוריה יכול להטיל את הפצצות - אם צריך - מיד אחרי ההמראה ולהפוך מיידית למטוס יירוט. ולכן ההוראה

ההפתעה המערכתית במלחמת יום כיפור

ד"ר תא"ל (מיל.) גיורא רם (פורמן)

בחודש מאי לפני חמישים ושמונה שנים, נחתתי ברמת דוד יחד עם חבריי מקורס הטיס, הגענו לקורס אימון מבצעי. מפקד הבסיס עזר ויצמן נהג לאסוף את כל הלוחמים ולשאת את נאומיו על הצורך בעליונות אווירית ועל עקביות במלחמה. הדוגמה נלקחה תמיד מלקחי הקרב על בריטניה; הוא סיפר כיצד התחילו הגרמנים לתקוף את שדות תעופה באנגליה, לא השלימו את המשימה והחליטו כעבור חודשיים לתקוף נמלים, עברו לתקיפת הערים, בעיקר לונדון, ובסופו של דבר החליטו שעשו מספיק והפסידו במערכה הזו; לא הייתה מעולם פלישה של גרמנים לאנגליה.

המשימה המרכזית להכרעה באוויר היא עליונות אווירית, במלחמת יום הכיפורים הייתה זו מלחמה בטילי קרקע-אוויר. הפתרונות שהתגבשו אחרי האכזבה במלחמת ההתשה שנגמרה תיאורטית בשנת 1970, אבל נמשכה בצורות שונות, בצפון, בירדן ומעט גם במצרים, היו מבצעי "תגר" ו"דוגמן"; לפי הערכתי קונספציה מאד פרובלמטית כבר אז בחיל האוויר.

בחלק מהתקופה בה התגבשו התכנונים למבצעים אלה הייתי מפקד בית הספר לטיסה, והדבר כמעט לא העסיק אותי בחיי יום יום. כשנה לפני המלחמה מוניתי לראש מחלקת המבצעים של חיל האוויר, אז פגשתי את הפקודות שהעסיקו אותי מאד, וגם כתבנו הערכת מצב בהתאם. היו בעיות יסודיות בקונספציה הזו; ראשית, המסיביות שבטיסת "ארמדות" שלמות וכניסה באותן שניות על מערך שלם של סוללות טק"א, מתוך הערכה שסוללה שכנה תיתקף על ידי מישהו אחר בדיוק באותו זמן והתוקף יוכל להיות חופשי יחסית לבצע את חלקו במבצע באותו פרק זמן.

בתקיפה מסיבית של עשרות מטוסים בבת אחת, לא באה לביטוי היכולת של המוביל או של הטייס הישראלי, שהופך להיות חלק ממשוה כללי, בורג קטן בתוך מערכת ענקית.

הייתה לי שיחה ארוכה עם בני פלד על סבב המודיעין באמצעים שהיו בידנו באותו זמן, עוד כשהיה ראש להק אויר וגם כמובן לאחר שמונה מפקד החיל. לצוות שעדכן וחילק את המטרות לכוח התוקף נדרשו יותר משלוש שעות לעדכן את המטרות ולהעבירן לטייסות. זהו זמן ארוך מאד, אפילו סוללות ה-SA-2 שאינן ניידות יכולות לשנות את מיקומן בזמן הזה, שלא לדבר על הסוללות הניידות SA-3, SA-6.

נושא העקביות והגעה להישגים הוסבר אז בכל הדרגים לפני המלחמה. נועדתי באופן אישי מספר פעמים עם הרמטכ"ל דדו ועם שר הביטחון דיין. היו אתי אנשי המודיעין כדי להסביר, במיוחד אחרי שהופיע ה-SA-6, שחיל האוויר זקוק לפחות ליומיים של מאמץ אווירי כדי להשיג עליונות אווירית.

במלחמת יום הכיפורים לא מומש התכנון האווירי להכרעת מערך הטק"א, והנימוק שתמיד שלפנו הוא שלא נתנו לנו לעשות זאת. הייתי אז חצוי בדעתי בדיוק כמו היום: מה זה לא נתנו לנו? מה יכולנו לעשות באותו זמן כדי שכן יתנו לנו?

בתקופת המלחמה ההיא לא הייתה אינטראקציה בין חיל האוויר לבין שאר זרועות צה"ל, התופעה מתחילה בקברניטים. ביום הפתיחה של המלחמה לא הייתה סכנה קיומית למדינת ישראל, כך חשבתי באותו יום. לדעתי, לא צריך היה לכפות על חיל האוויר - וחיל האוויר על עצמו - לזוג בין המבצעים (תגר ודוגמן) ולא לבצע אף אחד מהם כהלכה.

מאתיים קילומטרים של מדבר ובו מספר צירים ברורים מפרידים בין תעלת סואץ לגבול המדינה,

מקדימה. הוטו התבסס על שיחתה של גולדה עם קיסנינג'ר, וגם בהתאם לתחושת הביטחון שהיתה לדרג המדיני. גולדה אמרה: אני לא מהמרת על גורלה של מדינת ישראל, הסברתם לי שאנחנו מספיק חזקים, אז עכשיו צריך להיערך להגנה אווירית למלחמה שתיפתח בערב. כאן מתרחשת הפתעה על הפתעה. לקראת השעה 13:00 או קצת אחרי 12:30, כינס בני פלד את קבוצת הפקודות של מטהו לעדכוני מודיעין והוראות אחרונות. בשעה 13:50 נפתחה המלחמה בהפתעה על הפתעה, במתקפה ארטילרית ואווירית מתואמת בשתי החזיתות. 128 מטוסים מצריים תקפו שדות תעופה, סוללות טילים, מפקדות, ני"מ, בקרה וסוללות תותחים. בתקיפות האלה הופלו 18 מטוסים מצריים. 62 מטוסים סוריים תקפו במקביל מפקדות של צה"ל ברמת הגולן, חיל האוויר הצליח להפיל מטוס סורי אחד, ובשעה 14:00 מיד אחרי אותה מתקפה, נחתו מסוקי מי-8 על החרמון, פרקו לוחמי קומנדו, ובשעה 14:00 איבדנו את העיניים של המדינה, את החרמון.

כעת נותר לחיל האוויר רק לבצע ביעילות הגנה אווירית ולנסות עד כמה שאפשר לסייע לכוחות היבשה, בתוך אזור מוגן סוללות טק"א. התפיסה קרסה. כל התיאוריה על חשיבותה של העליונות אווירית לא קיימת יותר, ועל חיל האוויר נותר לפעול ללא עליונות אווירית ותחת מתקפה של הצד השני.

בשעה 14:00 הוזנקו מטוסי יירוט לפטרול ולהגנת שטח, שביצעו בחזית הדרום 140 גיחות של פטרול והגנת שטח עד חצות הלילה. רק בשעה 15:00 החלו לצאת מטוסים לתקיפות ולסיוע לכוחות היבשה, בגלל חוסר עליונות אווירית בוצעו התקיפות בעיקר ביעפי "קלע" לא מדויקים ובתקיפות "חתף" בעלי סיכון רב. עד חצות הלילה בוצעו כ-150 גיחות בהן איבדנו 4 מטוסים. אחר הצהרים ביצעו המצרים את החלק המשלים של מהלך הפתיחה שלהם שנועד למנוע מכוחות המילואים שלנו מלהגיע לתעלה. מטס של 45 מסוקי סער מי-8, החלו להגיע כדי להנחית לוחמי קומנדו לאורך צירים ראשיים בסיני, שאמורים לבצע מארבים ולמנוע מכוחות צה"ל להגיע. 20 מסוקים מצריים הופלו.

בלילה שיגרו המצרים טילי קלט ליב"א 528 בהר צפרא שליד אופיר, והשמידו את המכ"ם. היב"א הפגועה עברה לשדה אופיר.

בחזית הצפון ביצע חיל האוויר עד חצות היום הראשון 70 גיחות להגנת שטח מעל רמת הגולן ו-32 גיחות סיוע לכוחות היבשה. איבדנו שני מטוסים בחזית הצפון ויחד עם אבידות חיל האוויר בדרום הסתכמו אבידותינו לששה מטוסים.

ההפתעה משפיעה על התפיסה איך המלחמה תכנס להיסטוריוגפיה ברבות השנים, ומלחמת יום כיפור נתפסת עד היום כמכה, כהפתעה, ככישלון ומתוארת בהרבה מאד מילים קשות. אולם אם מסתכלים על תוצאות המלחמה הזו בסופה, אלו הן תוצאות מרשימות ומפתיעות לטובה. המלחמה הסתיימה מערבית לתעלת סואץ, בלב מצרים, מאה קילומטר מקהיר ומאחור נצורה הארמיה השלישית על 30,000 חייליה. כוחות צה"ל נמצאו ארבעים קילומטר מדמשק, בטווח תותחים. מבחינת ההסטוריה לא משנה איפה עמדנו בשריקת הסיום, ואפילו לא משנה המחיר ששילמנו. מה שיקבע כיצד תכנס המלחמה לתודעה הוא, מהי הציפיה. עם איזו תודעה קולקטיבית נכנסנו אליה, האם סיימנו על פי מה שציפינו.

Lt. Col. M. Havakuk, head of information and history branch, IAF

שנוחתים במצרים ופורקים ציוד, ועוד חמישה מסוג זה נוחטים בסוריה. למרות כל הסימנים האלה העריך המודיעין שלא תהיה מלחמה. היחיד באותו דיון שהעריך והתריע שהולכת להיות מלחמה היה מפקד חיל האוויר שביקש להכין את האופציה של השגת העליונות האווירית בצפון, שם הגבול קרוב יותר למרכזי אוכלוסיה בישראל. המשתתפים בדיון סיימו ויצאו לענייניהם, לקראת ערב אמור להתחיל יום הכיפורים. לקראת הבוקר של שבת ה-6 באוקטובר הגיעה הידיעה של מרוואן אשראף שהמלחמה תפתח עוד באותו יום עד אור אחרון. הרמטכ"ל הורה להיערך למכת תקיפה מקדימה בסוריה, כי זה היה המיתאר המוסכם, על פיו משיגים עליונות אווירית כדי לאפשר את כל יתר מהלכי המלחמה על פי הפקודות והתכניות.

הפקודות החלו לרדת לבסיסים מיד, ועל פיהן היה על הטכנאים לחמש את המטוסים על פי שתי פקודות: לתקוף את סוללות הטילים ברמת הגולן, ולתקוף את שדות התעופה בסוריה. בעוד הטכנאים מתחילים לחמש את המטוסים הגיע דיווח מטאורולוגי - מזג האוויר יכול גם הוא להיות שחקן פעיל מאד בלחימה - כי רמת הגולן מכוסה בעננים. לא ניתן לראות את המטרות, והמשמעות היא שאי אפשר לבצע את פקודת "דוגמן 5" ולתקוף את סוללות הטילים.

מאחר שבתוך סוריה היה מזג האוויר בהיר החליט בני פלד לא לאבד זמן ולבצע לפחות חלק מהמהלך, לתקוף את שדות התעופה בתוך סוריה. המבצע הזה דרש חימוש אחר וירדה פקודה לפרק את החימוש שכבר נתלה על המטוסים לתקיפת סוללות הטילים ולהרכיב חימוש אחר, מתאים לתקיפת שדות התעופה בסוריה. בזמן החלפת החימוש התכוון פלד לקבל את אישור הדרג המדיני למכה מקדימה בצהרים, כי כך קבע המיתאר, ולהקדים את המלחמה שאמורה היתה להיפתח על פי הידיעות באור אחרון. אלא שלקראת הצהרים הטיל הדרג המדיני וטו על מכה

התמודדות חיל האוויר עם ההפתעה והישגיה

סא"ל מוטי חבקוק, ראש תחום היסטוריה ומידע חיל האוויר

הדעה הרווחת בציבור היא שהופתענו על ידי האויב, אולם למעשה ניתן לומר שהופתענו מעצמנו. הפתעה מתייחסת לפער בין הציפיות ממה שעמד להתרחש, שהתבססו על הערכת היכולת שלנו מול הצד השני ועל התכניות המבצעיות שבידינו שהתבססו על שני מרכיבים עיקריים: בראשית השגת עליונות אווירית, חיל האוויר שואף תמיד לפעול בעליונות אווירית. השולט בשמיים שולט גם על הקרקע, ולכן היו שלוש פקודות עיקריות להשגת עליונות אווירית, "נגיחה" שעסקה בתקיפתם של שדות תעופה בסוריה ובמצרים, "תגר" פקודה לתקיפת טילים במצרים, ו"דוגמן 5" פקודה לתקיפת טילים בסוריה. על אלה, כמובן, יש להוסיף את קרבות האוויר שחיל האוויר הצטיין בהם.

המרכיב העיקרי השני, פקודת "שריטה" שנועדה להשתתפות בלוחמת היבשה. ופקודת "דומיניק" לתקיפת מטרות אסטרטגיות. (כיום - מטרות תשתית לאומיות).

בכל התכניות של צה"ל הושם דגש רב להשגת עליונות אווירית כפעולה מקדימה והכרחית לסיוע. היה ברור לכולם שתהיה עליונות אווירית, היה ברור ואף כך תורגל במשחקי מלחמה ובתרגילים בשטח. ידענו שהמלחמה תתחיל בהשמדת מערכי הטק"א, זה היה תנאי מקדים לסיוע.

איך התפתחה הקונספציה? באוגוסט 1973 כאשר נואשו מצרים וסוריה מהסיכוי לתהליך מדיני כלשהו, ניתן ביטוי לרצונן לחלץ את העגלה המדינית התקועה מן הבוץ באמצעות מהלך צבאי והתחילה הערכות צבאיות. תצפיות של מודיעין דווחו על הכנת דיפונים לחינוי רכב, הכשרת דרכים לעבר תעלת סואץ וביקורים תכופים של קצינים בכירים באזור התעלה. בגבול סוריה-רמת הגולן דווח על תגבור של ארטילריה ותגבור של מערכי טק"א. כל הידיעות נתקלו באמון מוחלט בכוחנו, הדרג הצבאי שידר את זה. ב-9 במאי 73 פגשו מפקד חיל האוויר והרמטכ"ל את ראש הממשלה ושר הביטחון והסבירו כי צה"ל בוטח בכוחו ואין כל בעיה להיכנס למלחמה ממגננה או ממתקפה, התוצאה תהיה אותה תוצאה, הבטיחו חד משמעית.

ב-13 בספטמבר 1973, ביצע חיל האוויר את מבצע "דון ז'ואן 9", צילום עמוק ומורכב בתוך שטח סוריה. שני זוגות של פנטומים טסו עמוק מאד, 14 דקות בתוך שטח סוריה, כדי לצלם ולהביא מודיעין. בגלל הסיכון הגבוה למטוסי הצילום בוצע בליווי של מטוסי יירוט. הסורים הזניקו מטוסים, התפתח יום קרב שבסיומו איבד חיל האוויר הסורי 12 מטוסי מיג-21, אנחנו איבדנו מטוס אחד. האירוע הזה נתן לאמ"ן בסיס מתאים כדי להסביר את התגבור של הנוכחות הסורית ברמת הגולן בשבועות שלאחר מכן. לידיעות על תגבור כוחות במצרים הגיב אמ"ן כי זהו חלק מתרגיל קבוע שהמצרים מבצעים כל שנה, תרגיל שאמור להסתיים ב-7 באוקטובר.

גורמי המודיעין גם הסבירו כי החורף עומד להתחיל בקרוב ובחורף איש לא יוצא למלחמות. בדיון נוסף שהתקיים ב-4 באוקטובר על אפשרות של מחטף סורי ברמת הגולן, היתה תמימות דעים שבחורף לא הולכים למהלך צבאי.

פענוח של תצלום אוויר מיום 4 באוקטובר מראה שהדיפונים בתעלת סואץ מלאים, הארטילריה מחופרת, והכל ערוך ומוכן למלחמה. ב-5 באוקטובר בשעה 08:00 בבוקר, התקיים עדכון של המודיעין בפורום מבצעי מיוחד שבו דווח כי תוגברה הכוננות בחילות האוויר ובמערכי ההגנה של סוריה ומצרים, כן הוסיף המודיעין לדווח על רכבת אווירית, שישה מטוסי אירופלוט מבריה"מ

עוד לא תשתנה השיטה הפוליטית בישראל מיסודה.
השני - צה"ל יתעורר, יבין את מיצובו במערכת הפוליטית כראש וראשון לידע המעצב את הביטחון הלאומי, יכשיר את הקצונה הבכירה לתפקד כסוכני ידע בסביבות האופרטיביות והאסטרטגיות, ויחפש דרכים להטמיע את הידע שלו אצל הממשלות, אצל המחוקקים ובמשרדי הממשלה, ככלי העומד לרשותם לפרש את המציאות.
השלישי - הממשלה תנחה ותחייב את צה"ל לבצע רוויזיה עמוקה בהכשרת הקצונה הבכירה על מנת שאלה יתפתחו ויפתחו את תחומי הידע האסטרטגי והאופרטיבי.
שני הכיוונים האחרונים - אפשריים.

Scenes of the Yom Kippur War

הצבאי לבחון באופן קריטי, במהלך כל דקה ממחזור חייו או שגרתו, שתי מערכות של מתחים: מתחים שבין הפרדיגמה הנפוצה והאסטרטגיה המתהווה, והמתחים בין צורות לוחמה קיימות ומגמות עתידיות בלוחמה. הפילוסוף הצרפתי פרנסואה ז'ולין הטיב לתאר את התופעה: "מדוע אנו זקוקים לפרקטיקה של העיצוב (תיאוריה ופרקטיקה) בסביבה של הפיקוד האופרטיבי? המאפיינים המוגדרים של מלחמה הינם בדיוק המרחק הבלתי נמנע, המפריד את המציאות של מלחמה מהמודל של המלחמה (אותו אנו יצרנו). בקצרה - לחשוב מערכתית ואופרטיבית אודות מלחמה, פירושו לחשוב על השיעור העצום אשר כרוך בקונספט האידיאלי של דבקות במודל העלול להיות רחוק מאד מהמציאות". (Francois Jullien, A Treatise on Efficacy)

האסטרטגיה, כידע מופשט ולא מוסדר, לא יכולה להתחבר לסביבה הטקטית שהיא פיזית ומכאנית במהותה, ללא תווך ידע אמצעי בעל יכולות של פרשנות וגישור מיוחדות במינהן. חלק ניכר מכישלונות ואסונות המלחמות מזה 200 שנים נעוץ בחוסר ההבנה שאין האסטרטגיה, כישות מופשטת, יכולה להתחבר ישירות לטקטיקה שהיא עשייה פיזית במהותה. כמטפורה, היחסים בין המדינאי לחייל, הקצין הבכיר ביותר, דומים ליחסים שבין יום לארכיטקט וממנו לקבלן הביצוע. ליום שתי יכולות מהותיות; הוא יכול להיות בעל חזון, רצון לחדש, ליצור שינוי או דבר מה חדש לחלוטין, ויש לו המשאבים הדרושים. מעבר לזה - חסרות לו ההבנות החינוכיות לגבי המשמעות של חזונו ויוזמותיו, על אודות התוצאות הגלומות, הזמן והעלות הכרוכים ביוזמתו. הבה נתאר את הממשלה כיום. אי אפשר להטיל את החזון, את השינוי על קבלן הביצוע, לא יצא מזה כלום. דרוש ארכיטקט רב-ממדי המסוגל לפרש את רצון היום לצביר של הבנות, כדי להבהיר ליום עצמו את רצונו ומשמעות שאיפתו. זה בירור מעגלי בו הארכיטקט לומד את היום והיום לומד את עצמו באמצעות הארכיטקט. הבה נניח כי הארכיטקט הוא מטה כללי, או הקצונה הבכירה בכללותה. רק כאשר היום והארכיטקט מיטיבים להבין זה את זה, ואת הפרויקט שלפניהם, הארכיטקט מעצב תפיסת הפעלה בדמות היגיון מפורט שניתן לעבדו לתוכניות עבור קבלני הביצוע - מפקדי ישויות לוחמות. זו הסיבה שראוי לראות את הרמטכ"ל ומפקדי פיקודים מרחביים ופונקציונאליים בצה"ל ארכיטקטים והמושג הנדרש הוא מצביאות ולא בהכרח מנהיגות, שכן הראשון במהותו הוא למידה ויצירה, והשני הוא הובלה, אף שאינו מיותר אף פעם.

הבעיה נעוצה בחולשת הידע המצוי שבין יחסי מדינאים - חיילים. נדרש שנוי בהגדרת המושג "גנרל". עליו להיות יצרן ידע ולא רק בצען מוצלח. נדרש שנוי באמונה שהמדינאי הוא באמת מחולל תנועה חשיבתית של הפרקטיקנים. צריך לשבור את דימוי העולם האידיאלי שהאור יבוא מלמעלה, מהמדינאי, ואיש הצבא ימצא את דרכו באור הזורח מהממונה עליו.

צה"ל, ממרומי מעמדו הבכיר במסגדים הממלכתיים והממשלתיים, מפתח באופן מתמיד ואפילו שיטתי ידע צבאי. רוב הממשלות נשענו על הידע הזה, לעיתים בצורה עיוורת. מה טיבו של הידע, הרלוונטיות שלו ועד כמה הוא מחלחל למדינאים, לממשלות, למחוקקים ולמשרדי ממשלה? הידע הקיים בצה"ל הגיע להישגים טובים מאד בתחומים הקרביים-הטקטיים, הטכנולוגיים, בתחום ההצטיידות ואפילו בהישגים חברתיים חיוניים. צה"ל חלש בתחומי הידע הרלוונטיים שמעל לידע הטקטי מבצעי, כמסד לחשיבתו ולפעולותיו.

לאיזה כיוונים יכולות הממשלות וצה"ל לפנות על מנת להשתית את הביטחון גם על ידע צבאי ובטחוני רלוונטי, משתנה ומתחדש? האחד - הממשלות ייקחו על עצמן את האחריות והיישום של למידה שיטתית בתוכן. הסיכוי לזה נמוך, כל עוד הן מושתתות על קואליציות מרובות מתחים וכל

מודעים לממשו לכלל פעולה. למידה, לענייננו, היא המעבר מהידוע אל שאינו ידוע, הכרה שהכרח לברר ולחקור את שאינו ידוע, את העמום ואת הלא מובן. פרוש של המושג, אפילו אם הוא צר, עניינו מה אנחנו יודעים, מה איננו יודעים ועד כמה אנו מצוידים בכלים תבוניים להבחין בין אלה לאלה. האם אנו מבינים את שאנו יודעים, והאם יש לנו הכלים התבוניים להשתנות כאשר המציאות השתנתה ואולי אפילו להקדים אותה. ספק גדול בעיני, האם "ארגון לומד" מבובנו הצה"לי הוא גם ארגון יוצר. חוששני שהוא ארגון משמר יותר מיוצר.

הבה נסכים אודות קיומן של שלוש סביבות הידע הצבאי והפעולה הצבאית: הסביבה האסטרטגית, הסביבה המערכתית (אופרטיבית) והסביבה הטקטית. הדגש הוא על "סביבה" שתכליתה להצביע על תחום ידע בעל מאפיינים ייחודיים, ולא על "רמה" שהיא ביטוי ארגוני, היררכי וחוקתי. התבוננות ביקורתית מקץ 65 שנותיו של צה"ל על מאפייני הידע בצה"ל מגלה תמונה מדאיגה. בניגוד ליכולות הטקטיות הגבוהות ההולכות ומשתפרות כל הזמן. מאפייני הידע בצה"ל, או היעדרו, מראים שלושה חסרונות מוסדיים:

- תרבות ארגונית העושה אידיאליזציה לפעולה טקטית וכך מדכאת כל ביטוי של אינטלקטואליות החורגת מהתחום הקרבי. עפי"ר צה"ל נחל ונוחל הצלחות בתחום הטקטי. התוצאה הייתה התמכרות חסרת ביקורתיות לפעולה הטקטית, עד כדי עיוורון שקשה להחלץ ממנו.

- הקצונה הבכירה לא הקנתה את המשקל האיכותי המתבקש לתיאוריות רלוונטיות. התיאוריה היא המסד להתייחסות להבניית צורות ודרכי החשיבה בתחום ידע נתון. ללא מסד תיאורטי החשיבה תהיה אקראית וכנראה גם סתמית. אין שום תחום ידע בעולם שיכול להתפתח ולהוות מצפן מעשי לעשייה, להתנהגות ולפעולה ללא מסד תיאורטי. צה"ל לא פיתח מעולם תיאוריה רלוונטית משל עצמו. כאשר הופיעו ניצנים של תיאוריה צבאית רלוונטית - הקצונה הבכירה לא הבחינה בחיוניותה, עפי"ר דחתה אותה.

- דומיננטיות של מסורות צבאיות נאיביות, שדחו את התיאוריזציה והפרקטיקה שהיו מקובלות בצבאות זרים, ולכן ההתנורות הצה"לית מהבנה של האמנות האופרטיבית (Operational Art), המקובלת מזה עשרות שנים כמובילת החשיבה הצבאית בצבאות המתקדמים. ועדת וינוגרד, האחרונה בשורה של ועדות חקירה ממלכתיות או ממשלתיות, נדרשה לשאלות אלה:

"מרבוב ביקורת על תפיסת ההפעלה החדשה היו ששכחו כי פיתוח התפיסה היה ניסיון אמיתי, חשוב ונחוץ לגשר על פער תפיסתי עמוק בצה"ל. יש לשבח את הצבא על שעסק בנושא זה כה הרבה, והקדיש לו תשומת לב רבה. חובה הייתה על צה"ל לעדכן את תפיסת ההפעלה שלו - או לגבש תפיסות הפעלה לתרחישי-אב מוגוונים שתאמנה לאתגרים העומדים בפניו. נכון היה גם לזהות כי הייתה בצה"ל נטייה גרועה לאנטי - אינטלקטואליות, וכי חיוני היה לצאת נגדה ולהכשיר את המפקדים הבכירים גם בתפיסה מופשטת ורחבה יותר". (מתוך דוחי ועדת וינוגרד, דוחי סופי, ע' 323, סעיף 192)

- צה"ל לא הצליח להקים גופים ממסדיים שיש ביכולתם לברור ולחנך קצינים מפקדים, האמורים לבצע את תפקיד המצביאות בעודם חוקרים, גם בעצמם, את תחום הידע האופרטיבי מבלי לדלג מעליו במעלה הדרגות. הבעיות החריפו עם הופעת המלחמות האסימטריות. צה"ל הגיע לעידן החדש של קונפליקטים אסימטריים ולוחמות חדשות, חסרות גבולות פיזיים ותודעתיים, כשהוא מוחלש בתחומים של כישורים פוליטיים, חברתיים וגם מוחלש בידע צבאי רחב בהרבה מזה שהיה מקובל. המשמעות היא שלמידה מתקדמת כיישום מעשי היא מצב בסיסי שמאפשר למוסד

הנה, זו תמצית הידע הצבאי בסביבה האסטרטגית והאופרטיבית שהתפתחה בין 67' ל-73'. הממשלה, מהצד השני, לא טרחה לפתח ידע משלה לאפשרות משבר ומלחמה. כל שחשבה ועשתה היה לנסות לפתור בעיות כאשר אלה התעוררו, עפ"י מאוחר מידי. ראו נא את דברי יגאל אלון, מהשרים הנבונים ששרתו בממשלות אשכול ומאיר:

"מבחינה ביטחונית ישראל נהנית ממערך צבאי איתן ששום כוח ערבי בהווה ובעתיד, בנפרד ובמאוחד, לא יוכל להבקיעו. ישראל שואפת לשלום בכנות ע"י חוזי שלום עם מדינות ערב, המלווים בהסדרי ביטחון אפקטיביים עם כל אחת ממדינות ערב, או עם כולן יחד. ישראל אינה שואפת לניצחון צבאי נוסף. השלמה לנכונות לשלום היא חיזוק העוצמה הצבאית והערנות הביטחונית, כאילו המלחמה היא בלתי נמנעת. החברה הישראלית היא מלוכדת יציבה ורציונאלית. לכן זה מאפשר לממשלה מדיניות רבת דמיון וריאליסטית כאחד; קטן מאוד החשש שמא תחמיץ ישראל הזדמנות של ממש להדברות עם גורמים ערביים שוחרי שלום מחד גיסא, או שמא תמצא מופתעת בשדה הקרב, מאידך גיסא. (אלון "שלוש מלחמות ושלום אחד", "מבפנים" כרך ל"א)

לאור המקרה של מלחמת יום הכיפורים, גם אחרי 40 שנים, ראוי לשאול שאלות אחדות; האם תופעה דומה של שקיעת הידע הצבאי עלולה לחזור? האם הממשלות שכיהנו מאז היו שונות בכל האמור ללמידה ופיתוח ידע? האם יחסי מדינאים - חיילים בישראל השתנו מאז? האם ראוי לברר מחדש את המושג "ידע צבאי", מה יש בו ומה חסר בו, ועד כמה הוא מסוגל לשרת את הממשלות? האם קיימות אפשרויות פרקטיות להיווצרות ידע מלחמתי בממשלות, ואם לא - כיצד אפשר ליצור איזון צבאי-מדיני בין הממשלות לצבא המבוסס לא רק על הקונסטיטוציה אלא גם על ידע? תופעת יחסי גומלין לא פוריים, לעיתים מקולקלים, בין הממשלות למטות הכלליים, הודגשה בכל מסקנות ועדות החקירה הממשלתיות והממשלתיות לאחר מלחמות שלא ענו על הציפיות.

יחסי גומלין אופטימאליים מול יחסים מציאותיים

בשיח אודות מצב יחסי הגומלין בין המדינאים לחיילים במהלך השנים נשמעו לא מעט דעות מהאקדמיה, מהתקשורת, מחברי כנסת ומהציבור, הטוענות ליחסי גומלין לא בריאים בין צה"ל לממשלות. השאלה - על איזה כיוון אפשר להצביע שיש בו כדי לתקן ליקויים וקשיים בני שנים ארוכות? גישה אחת מטיפה לתיקונים מפליגים בדרכי עבודתן של הממשלות, יצירת מוקדי ידע לביטחון ליד הממשלה, כמו מועצה/מטה לביטחון לאומי, משרד למודיעין לאומי ועוד. פרוצדורות עבודה מחייבות אפילו בחקיקה. מ-1999 בה חוקק החוק למיסוד המטה לביטחון לאומי, עד 2013, 14 שנים, עמדו בראשה 8 אישים, כ"א שרת בה שנה ו-10 חודשים, במוצע. זה לא מקרי. גישה אחרת, כי הסיכוי לשיפור משמעותי בסדרי עבודתן של ממשלות ישראל הוא נמוך מאד, אם בכלל, כל עוד לא תשתנה השיטה הפוליטית בכללותה. הדומיננטיות הצבאית תישאר. לכן ראוי לבחון האם צה"ל והידע שהוא הוגה ומפתח ומביא לביטחון, למשברים ולמלחמות יש בו כדי לפצות על חולשת הממשלות בתחום הביטחון והמלחמה.

על הידע הצבאי

בהקשר של צה"ל שני מושגי-על (Meta-Concepts) ראויים למחשבה ולבחינה מעמיקה; "ידע" ו"למידה". ידע, לעניינו, הוא מכלול, כמעט אין סופי ולא מוגבל, של מידע שפורש לכלל הבנות ביקורתית הנשענות על תיאורטיזציה המסבירה את המידע ואת הידע שנוצר, שאפשר בתהליכים

עיון במטרות שצה"ל עיצב והציג לממשלה ואשר אושרו על ידה ללא שינוי, מעלה כי הן דומות להפליא למודל המלחמה של 1967: מלחמה קצרה, הכרעה פיזית של צבאות מצריים וסוריה, מתקפה מיידית במגמה לא להידחק למצב של מגננה. על מנת לממש את המטרות האמורות, המטכ"ל, הפיקודים המרחביים והפיקודים הפונקציונאליים, היו חייבים לעצב תפיסות להפעלת הכוח הצבאי ואלה תמוהות עד היום. התופעה הבולטת מכולן היא שלילת מצב היסוד האסטרטגי "מגננה", במציאות שבה ישראל החזיקה בשטחים רחבים בהרבה מעבר למשאת נפש כל שהיא שקדמה למלחמת ששת הימים.

בסעיף "עקרונות תכנית המגננה של צה"ל, 1973" נכתב; "המגננה חייבת לבלום את מתקפת האויב, למוטט ולהשמיד חלקים ניכרים מצבאו, כדי לאפשר מעבר מהיר להתקפת-נגד, משוריית בעיקרה, אל מעבר לגבולות המדינה" (מה"ד/מח' היסטוריה).

בדיוני המטכ"ל בחודשים אפריל ומאי 73, שתכליתם הייתה התכוננת למלחמה אפשרית ובזמן הקרוב, נאמר: "תכנית ההגנה "סלע" (תוכנית המגננה) צריכה לתת לנו כוונות למעבר מהיר למתקפה. הבעיה שלנו אם תפרוץ מלחמה, זה מהר מאד לתקוף, ומיד להשיג הישגים גדולים ומשמעותיים. זוהי הערכות להגנה עם כוונות מאד מיידית למתקפה ככל שניתן, וכמעט בו זמנית לפתיחה באש" (רא"ל אלעזר, רמטכ"ל). ועוד; "האוגדה בסיני (הסדירה) היא שצריכה למנוע כל הישג מהאויב כבר בשלב הפתיחה והיא זו שצריכה להביא אותנו למצב שכבר ברגע הראשון נוכל לפתוח במתקפה". בהצגת תוכניות לממשלה, מאי 73, אמר הרמטכ"ל: "עליונות אווירית מוטלת על הכוחות האלה (המצרים והסורים), ואחר כך אני רואה רדיפה וניצול הצלחה". ששת הימים במטבה, אבל במציאות שונה מהקצה לקצה.

חה"א שהיה שותף ראשי לתפיסות הפעלת הכוח, גיבה לחלוטין את אלה של הרמטכ"ל והמטכ"ל. כך נראה מדברי מפקד חה"א הוד שסיים את תפקידו ב-15 מאי אותה שנה. בדיון הערכת מצב שנערך ב-19 באפריל, נוכח הידיעה על כוונת מצרים לפתוח במלחמה, שאל הרמטכ"ל אלו צעדי כוונות לנקוט כדי להרתיע את האויב מלפתוח במלחמה. האלוף הוד השיב כי התשובה הטובה ביותר היא "לנצל את היכולת הטמונה בחיל האוויר, [ה]יכול להגדיל כוונות לכל מצב". "בכך יש הרתעה ככל שנרצה" אמר, ויתרה מזו: "בכך אפשר לחפות כמטריה על מחסור בטנקים בסיני... חיל האוויר יכול להתעסק 24 ואפילו 36 שעות עם כל ראש חוף שיחצה וכל ההכנות שלנו לא יעלו כסף" [בניגוד לגיוס מילואים שכן יעלה כסף]. בדיון מטכ"ל מצומצם, שנערך באותו יום, חזר האלוף הוד ואמר: "ממליץ לקבל דיוידנד מההשקעות היקרות בחה"א, אפשר בחה"א להשיג אותו אפקט של הרתעה ע"י כוונות חה"א. זו תשובה מתאימה. עדיף לי שלא יהיו כוחותינו [הכוונה למילואי כוחות הקרקע] מגויסים. ח"א יתיש ואח"כ יבואו כוחותינו".

עדות נוספת לשלילת המגננה כמצב יסוד אסטרטגי היא דברי הרמטכ"ל לראש הממשלה מאיר בהצגת תוכניות לרה"מ, באפריל 1973: "... איננו רוצים לעשות תרגילים צבאיים מבריקים שמאפשרים לאויב להיכנס לאיזה שהן מלכודות, ואחר-כך להשמיד אותנו". אמר הרמטכ"ל - "אנחנו בונים בחזית הסורית והמצרית על בלימה מוחלטת. מה שבלשון שלנו נקרא לא הכלה של כוחות על-מנת להשמיד אותם אחר-כך, בתמרון, אלא מראש לא לתת להם להיכנס. זאת - גם מהסיבה הצבאית - שאנחנו חושבים שזה הפתרון הנכון, וגם מהסיבה המדינית - שאיננו רוצים שיהיה להם ולו השג חלקי בהתחלה, שמא זה יעודד את הירדנים או את הסורים אם יהיה השג חלקי מצרי, או, שתיווצרנה עובדות שתישארנה".

סבור שאנחנו צריכים להגדיר לעצמנו את מטרת המלחמה כמטרת הכרעת המלחמה, לא הכרעת הסכסוך, הכרעת המלחמה בזמן הקצר, תוך גרימת אבידות מרביות לצד השני ולזכות ביתרונות צבאיים ומדיניים לטווח רחוק מאוד". המשפט הסתום לכאורה, "וכל הדיבורים שעמדנו בפניהם היום - הסדר כזה או אחר - יידחו לחמש השנים הבאות", מביע את שלילת הסיכוי להסדר מדיני עם מצריים.

עוד הוסיף והסביר הרמטכ"ל: "אני אינני רוצה את המלחמה. אבל אם תהיה מלחמה אני חושב שצריך להפיק ממנה תועלת בתהליך ההיסטורי, לכן מלחמה שתיגמר במין הרגשה שכל אחד יספר עליה אחרת - אני הייתי רואה בה, כשלעצמה, מפלה לנו. כי אני מתייחס בציניות, אגב, לדיבורים של סאדאת, שהוא לא מדבר רק על ניצחון, ואני יכול לתאר לעצמי מפלה לא משמעותית, שהיא כשלעצמה הישג: זה שהוא פתח באש, וזה שירו פה וירו שם, והיו לנו אבדות, אחר-כך חזרה איזה שהיא הפסקת-אש, זה בעיני הישג לסאדאת. זה מאריך את קיומו האישי לעוד איזה כמה שנים, זה נותן אוויר לנשימה למצרים, זה מלכד את העולם הערבי, זה כשלעצמו, הישג. כלומר אם [זו] איננה מפלה שאי-אפשר לתאר אותה [אחרת], אי-אפשר להסביר אותה, כי צבא מושמד אין מה להסביר. אם אין מפלה כזאת - זה הישג של סאדאת".

הרמטכ"ל הציג את מטרות המלחמה לשר הביטחון ודן עימו עליהן לקראת הצגתן לממשלה. שרהב"ט אישר, אך הבין מדברי הרמטכ"ל כי האחרון רואה במטרת מלחמה את "שיפור מצבה המדיני של ישראל" ועל כך השר חלק במפגיע. גם הישג צבאי משמעותי אין בו שום וודאות להישג מדיני, אולי אפילו להפך, ולכן שלל מטרה כזו. באשר ל"שיפור קווי הפסקת האש", כפי שנכתב במטרות המטכ"ל, עניין ברור מאליו, שכן מפלה צבאית לצבאות הערביים יכולה להתממש, כך סברו, רק ע"י כיבוש השטחים בהם הם ימצאו.

לאחר שהוסכם בין שר הביטחון לרמטכ"ל נושא הגדרת מטרות המלחמה, הציג הרמטכ"ל לראש הממשלה את המטרות המוגדרות:

- למנוע כל הישג צבאי מהאויב.

- להנחיל מפלה צבאית למצרים וסוריה, המבוססת על השמדת כוחות והשמדת תשתית צבאית. השגת מטרה זו, השמדת כוחות והשמדת תשתית צבאית, צריכה להקנות לישראל יתרונות משמעותיים, כלומר, משמעותיים ליכולת צבאית למספר שנים של סוריה ומצרים, גם ביחס הכוחות וגם בקווי הפסקת-האש".

"שיפור קווי הפסקת האש" - הרמטכ"ל ושרהב"ט ראו את השיפורים הגיאוגרפיים הבאים:

- השתלטות על כל צפון הגדה המזרחית של תעלת סואץ ועל פורט פואד ופורט סעיד.

- תפיסת ראש-גשר רחב ממערב לתעלת סואץ, בואכה קהיר, שיאפשר חיסול מערכי טילי הקרקע-אוויר המצריים על ידי כוחות היבשה, במגמה להקנות לחיל האוויר שמיים נקיים ולמנוע בכך התקפות והפצצות על קו המעוזים.

- ישיבה בשטח שממזרח לליטני, עד כביש בירות-דמשק, במגמה ליצור חיץ בין סוריה לבין לבנון ולפגוע במחבלים.

- השתלטות על החרמון עד לנקודת גובה שתקנה שליטה מכ"מית טובה על האזור שמצפון ומצפון-מערב ותסייע ליצירת חיץ בין סוריה לבין לבנון.

- השתלטות על שטחי מקורות הנפט בגדה המערבית של מפרץ סואץ, כמענה לאפשרות של הטלת הסגר על ספינות המובילות נפט לישראל מהמפרץ הפרסי.

מלחמות אפשריות וסכסוכים אלימים. בממשלות לא מתפתח ידע רלוונטי שעניינו סכסוכים ומלחמות. לכן הממשלות תמיד יופתעו. לא בגלל היעדר התרעה מודיעינית, אלא משום שהממשלה תהיה חסרת בסיס תבוני המבוסס על ידע, שהוא התנאי ללמידה המבטחה וממשיגה מציאות מתהווה. במצב מתמשך מסוג זה, בשעת משבר יהיה תמיד פער בין פרוש המציאות כפי שנעשה בצבא לבין פירוש המציאות של המדינאים. הפער כשלעצמו אינו מגרעת. השאלה - על איזה ידע מבוסס הפער. התוצאה ההיסטורית, וזו הצפויה כנראה גם בעתיד, היא קבלת חוות הדעת והצעות הצבא ללא פרשנות מדינית הולמת.

על פי רוב, עד היום, צה"ל נעדר הנחיה מדינית ברורה מטעם הממשלות, משום שהממשלות לא הנחו את צה"ל, קונקרטי, למשברים צפויים. התוצאה - לא אחת מצאו עצמן ממשלות בישראל במלחמות ומערכות, יזומות או תגובתיות, מבלי שבררו לעצמן למען מה ולאילו תכלית. הגיעו הדברים לידי כך שברוב המלחמות, צה"ל הוא שהגדיר את המטרות, המיידיות והרחוקות, ודאג לשכנע את הממשלות לאשר את המטרות שהוא עיצב. דווקא השנה, 40 למלחמת יום הכיפורים, ראוי להיזכר בדוגמה בולטת לתופעה האמורה - מטרות המלחמה שעיצבו הרמטכ"ל והמטכ"ל בחודשים אפריל ומאי 1973. הן היו רחוקות מהיכולות של צה"ל באותה תקופה, מהמציאות המדינית והצבאית ומהמציאות הבינלאומית. אלה הוצגו לשרהבי"ט ולרוה"מ ואושרו כלשונן וכרוחן.

סקיעת הידע בצה"ל בעקבות מלחמת ששת הימים

אחרי מלחמת ששת הימים חל שינוי עצום בגיאו-אסטרטגיה של ישראל. לא רק גיאוגרפי, אלא גם במהות היחסים ההדדיים שבין ישראל למדינות במרחב. אפשר היה לצפות לחשיבה מחדשת אודות כל מושגי הביטחון הלאומי ויישומם הצבאיים והמדיניים. זה לא קרה. מי שיבדוק את מושגי היסוד כמו הרתעה, התרעה, הכרעה, יחסי כוח סדיר - כוחות מילואים, עומק אסטרטגי ודומיהם, ייווכח כי אלה לא השתנו כהוא זה. הפרדיגמה הביטחונית טרום ששת הימים נותרה בעינה. התוצאה הייתה גרסיה מצבא מנצח לצבא בעל מבנה שברירי, אף על פי שאמצעי הלחימה, מערכות הנשק ויכולות הלחימה הטקטיות רק הלכו והשתפרו. זה פרדוכס שראוי למחקר חוזר אפילו היום.

מטרות המלחמה, אליבא צה"ל וכן התפיסה למימושן היו זהות לתופעת מלחמת ששת הימים. באשר לעומק אסטרטגי, מתברר בדיעבד כי היה קל יותר להגן על גבולות מדינת ישראל בתצורה של טרום מלחמת ששת הימים, מאשר בזו שלאחריה.

מלחמת יוה"כ, מטרות לקראת מלחמה אפשרית

מדברי הרמטכ"ל בדיונים על מטרות המלחמה אפריל-מאי 73: "אם בכל זאת תהיה מלחמה" - אמר הרמטכ"ל - "אנחנו צריכים להגדיר לעצמנו את מטרות המלחמה: אני חושב שאם ב-1973 תפרוץ מלחמה, אנחנו צריכים לעשות הכול כדי שהיא תהיה מכה מוחצת ותשפיע לטווח רחוק על כל ההתפתחויות במזרח התיכון. אינני רוצה להיות פרטנציוזי מדי ולהגיד שזו תהיה המלחמה אשר תקבע את השלום עם הערבים. אני לא בטוח שיש מלחמה שתקבע את השלום, אבל אני בטוח שמפלה משמעותית רצינית של מצרים יכולה לשנות את המצב באזור לשנים אחדות; וכל הדיבורים שעמדנו בפניהם היום - הסדר כזה או אחר - יידחו לחמש השנים הבאות. לכן אני

ישראל בעתיד". "הוועדה התרשמה כי הממשלה בישראל - שהיא המופקדת על הביטחון הלאומי הכולל - לא קיימה זה שנים רבות דיון יסודי ומקיף בסוגיית תפיסת הביטחון הלאומית ודרכי יישומה, תוך בחינת האיומים מבחוץ והמגבלות מבית, תוך הצבת המטרות ודרכי השגתן ותוך ניתוח ההשלכות המשמעותיות של מדיניות הביטחון על תחום הביטחון ועל תחומי החיים האחרים. לא מצאנו מחשבה, דיון והחלטה מתוך ראייה אינטגרטיבית וארוכת טווח".

"אין ספק כי במצב דברים זה דרושה בדחיפות חמורה תפיסת ביטחון ובניית הכוח שייתן מענה הולם, במחיר סביר, לבעיות העולות משדה הקרב הקיים והצפוי". דברים זהים כתב והשמייע חבר הכנסת והשר מרידור בשנות ה-90, ובעשור האחרון, 2006, הגיש השר מרידור מסמך לממשלה, פרי עבודה של קבוצת מומחים "תפיסת ביטחון לישראל". הוא לא הצליח להביאה לדיון בממשלה עד היום הזה.

התופעה המתמשכת אותה מתאר מרידור נבעה ונובעת מכמה סיבות: בממשלות קואליציוניות רחבות משתתפות מפלגות שתפיסתן הביטחונית והחברתית מקוטבת מאד. ככל שהממשלה רחבה ויציבה יותר, היא מאגדת בתוכה מחלוקות קשות יותר, וכן שיתוק מחשבתי ומעשי לגבי בעיות ראשוניות במעלה, כמו שאלת הגבולות של מדינת ישראל, גורל הפלסטינים ומדינתם שנתון במחלוקת לא מוגשרת. לא רק זה, ידע המתפתח בממשלות בתחומי ביטחון וצבא, מרגע שהוא קיים ומוכר - מטיל אחריות כבדה על הממשלה כולה ועל העומד בראשה. לא תמיד הממשלות ששות לשאת באחריות, גם לא בהוצאה התקציבית. כל רפורמה שהיא מחייבת חקיקה. בחינת החקיקה מלמדת שמימושה כרוך בעלויות שאין הממשלה יכולה, או לא רוצה, להתחייב עליהן. התוצאה - בשדה הביטחון זה"ל נותר כמעט השחקן היחיד. אף שכפיפותו לממשלות לא מוטלת בספק, הוא נותר דומיננטי הודות לידע שהוא הגה, פיתח, אימץ, הפיץ ולעיתים גם כפה. לטענתי, הצבא הוא הישות היחידה בישראל העוסקת דרך קבע בניתוח שיטתי של ידע שעניינו

את טבעת החנק, גם לא איזה טריטוריות יכבוש. שרהב"ט החדש דיין הנחה את המטכ"ל לא להגיע אל תעלת סואץ ולהסתפק בהשמדת הצבא המצרי בקדמת סיני ולעצור במחצית הדרך לתעלה. פיקוד הדרום, האלופים מפקדי האוגדות והטנקיסטים בכל הרמות, עד למחלקת הטנקים הבודדת, לא עצרו ועשו את כל הדרך עד סואץ. גם כיבוש הגדה המערבית לא היה נחוץ כדי להסיר את טבעת החנק. אלופי פיקוד המרכז והצפון ניצלו חילופי אש, נרחבים אמנם, למסע כיבוש מלא של הגדה. הצבא הסורי לא הזדרז לתקוף את ישראל, עמד מנגד לצפות בתוצאות המערכה בסיני. אלוף פיקוד הצפון ארגן מסע לחץ על ראש הממשלה כדי שיתיר לצה"ל לכבוש את רמת הגולן, מחשש שהוא ופקודיו יישארו חסרי מעש במלחמה שכבר הושג בה נצחון. אפשר לטעון שכל מהלך מכריע של הצבא הובא לידיעת הממשלה ולאישורה. אלה היו פרוצדורות פורמאליות. הצבא הוביל והייתה לו מגמה ברורה אותה טיפח הפיקוד הבכיר של צה"ל מאז מלחמת העצמאות - לשנות אחת ולתמיד את התצורה הטריטוריאלית של מדינת ישראל ע"י כיבוש שטחים חדשים וסיפוחם.

בשש השנים שבין מלחמת ששת הימים למלחמת יוה"כ, צה"ל הוא שעיצב את המושגים המעצבים ואת פירושים. המושג "עומק אסטרטגי" שלוהו במושג "אף שעל", שנקבע כחובה להגן מהקצה הרחוק ביותר של העומק הטריטוריאלי וקדימה, עד שלא נותר עומק אופרטיבי ואפילו לא טקטי - היה מבית מדרשו של צה"ל. השענות על המתקפה כפותרת-כל והזנחה מוחלטת של צורת היסוד האסטרטגית מגננה, גם היא התפתחה בצה"ל ולא בסביבה המדינית. ההתעלמות מהצורך לברר מחדש את המושג "התרעה" בתנאים הטריטוריאליים החדשים. ההתעלמות מהמבנה הבסיסי של צה"ל שהפך לשברירי בתנאים החדשים, דווקא כשהיה צורך להגן על טריטוריה גדולה כמעט פי שלושה מזו שקדמה ליוני 1967, המבוסס על צבא סדיר קטן וצבא מילואים גדול ("הסדיר יעצור"). ולבסוף האמירה הבלתי אחראית של המטות הכלליים לממשלות, שחזרה ונשנתה, כי צה"ל יוכל לתת מענה לכל מצב ולכל החלטה של הממשלה - כל אלה סימנו תפנית ביכולתו של צה"ל להגן על מדינת ישראל, אזרחיה והאינטרסים החיוניים שלה. הייתה זו רגרסיה חמורה בהגות הצה"לית שהביאה למלחמת יוה"כ הנרחבת שבה המצוינות הטקטית שצה"ל הצטיין בה, פיצתה על אי-כשירות אופרטיבית.

האם בממשלות מתפתח ידע ביטחוני וצבאי?

תופעה לא בריאה שוררת בממשלות בישראל; הן לא טורחות לחקור, לפתח וליישם ידע מתהווה בסוגיות ביטחון וצבא ולאורו לקבוע את מדיניותן. אמירה כזו אולי מעוררת תמיהה, שכן בממשלות ישראל שרתו ראשי ממשלה ושרים בעלי רקע צבאי וניסיון עצום. כבר לפני 25 שנים, 1986, ועדת משנה של ועדת החוץ והביטחון בראשות דן מרידור שבחנה את תפיסת הביטחון, ציינה את התופעה לחומרה ואמרה:

"נוכח נסיבות חיזוניות ופנימיות ההולכות ומשתנות, על רקע התפתחויות משמעותיות בתחום הטכנולוגי ובתחום מרכיבי כוח-האדם של האוכלוסייה בישראל ומשום האילוצים התקציביים הכבדים על ישראל, התגבשה בועדת החוץ והביטחון ההכרה כי יש צורך דחוף בשיקול מחדש של תפיסת הביטחון הלאומי ושל יישומה בתחום האסטרטגיה הביטחונית ובבנין הכוח". "הוועדה סברה כי דיונים בנושא זה מן הדין שיערכו ברמה לאומית ולא רק בתוך מסגרת הצבא או מערכת הביטחון. האחריות והחובה לכך מוטלת בראש ובראשונה על הממשלה. אם לא תעשה רוויזיה של תפיסת הביטחון ויישומה יהיו למחדל זה השלכות כבדות, במחיר השתיקה, על מלחמותיה של

הידע ככלי לבחינת יחסי מדינאים-חיילים בישראל

ד"ר תא"ל (מיל.) דב תמרי, ראש התכנית לביטחון והגנת העורף, המכללה האקדמית בית ברל

יחסי הגומלין והמושגים המסדירים

במדינות המודרניות בעולם מקובל כי הצבאות כפופים לממשלות נבחרות. אלה אחראיות לחקיקה מייסדת, לבניין הכוחות המזוינים, לתקצוב, להפעלת הכוח הצבאי ולהנחייתו על פי אסטרטגיה מוסכמת. השאלה שאני מבקש להעלות אינה המרות והכפיפות בין ממשלות לצבאות, אלא המשקל הסגולי של הצבא במדינה, בחברה, במדיניות פנים וחוץ, עד שמשקלו של הצבא הוא שקובע את היחסים בין המדינאים לחיילים. לדוגמה - במדינות רבות האחריות העליונה למודיעין הלאומי ניתנת לסוכנויות אזרחיות. בישראל האחריות העליונה למודיעין, שאמור להוות מסד לחשיבה בממשלה ולהחלטותיה, נתון לצה"ל, לאגף המודיעין במטה הכללי, עדות למשקל צה"ל במערכת הממשלתית, הביטחונית והמדינית.

קלאוזביץ טען שיש ישות מכוונת, שהוא קרא לה ישות פוליטית, בין שנבחרה ובין שלא. לזו הוא העניק את מהות הריבון העומד מעל לצבאות. הוא הציב את הישות המכוונת מעל לחיילים, מתוך רגישות וחשש מהחיילים, ואמר שהישות הזו תמסטר את החברה, את המדינה, ע"י רעיון הגדרת המטרה לצבאות. הישות הפוליטית החזיקה והפעילה שני ערוצי פעולה: פוליטי וצבאי, וכך נוצרה ההיררכיה שסידרה לצבאות את העולם: הישות הפוליטית הנבחרת תורה לצבא מה לעשות וזה ישמש כקבלן הביצוע. הדפוס האידיאלי הזה לא פעל ולא פועל אלא אם כן נוצר שיח שבו המצביאים, הגנרלים, הם מפרשי ההיגיון, הרעיונות ויוזמות של השליט, ומחוללים את תנועת המחשבה של המדינאי השליט.

המדינאי השליט אינו יכול ליצור ידע בהקשר להפעלת הכוח הצבאי, משום שהידע קשור לפרקטיקה ומייצרי הידע באים מתחום המעשה. עלינו להשתחרר מהאמירה הקלאוזביצית לפיה המלחמה היא המשך המדיניות. תפקידו של המדינאי, האסטרטג, הוא הפוך; לשאוף כל הזמן ליצירת חלופות שלא תחייבנה מלחמה משום שהמלחמה היא כשלון המדיניות.

בישראל, מאז מלחמת העצמאות זכה צה"ל למעמד מיוחד וייחודי. הכוח הצבאי הוא שיסד ומימש את ישראל בטריטוריה סבירה. בכל הקשור לשמירת ההחלטה והאישור לפעולה צבאית מכל סוג שהוא אכן צה"ל כמעט ולא חרג. לא כך היה במה שנוגע להגות האסטרטגית ולקביעת האסטרטגיה והיוזמות להפעלת הכוח הצבאי עד לכלל מלחמה. לדוגמה, מדיניות פעולות התגמול בשנים 1954 - 1956 הובלה והוסלמה במידה רבה ע"י צה"ל. לא תמיד היה זה בידיעת הממשלות ולא תמיד הבינו הממשלות לאן חותרים הרמטכ"ל והמטכ"ל. המלחמה היוזמה בסיני ב-56 טופחה והובלה ע"י צה"ל במשך שנה וחצי. בן גוריון הובל אליה ע"י הרמטכ"ל דיין, אם כי בעיניים פקוחות ועם לא מעט היסוסים.

בחינת שני דורות של מסמכי השיח בין הממשלות לצה"ל מצביעה על משקלו הדומיננטי של צה"ל, שלא לפי מעמדו החוקתי, אלא לפי הידע הצבאי והמדיני מבית מדרשו שהונח לפתחם של המדינאים.

במלחמת ששת הימים, הממשלה הנחתה את צה"ל "לנקוט פעולה צבאית שתביא לשחרור ישראל מטבעת החנק הצבאית המתהדקת והולכת סביבה...". הממשלה לא הנחתה את צה"ל כיצד יסיר

היה שינוי המדיניות, התהליך הזה נמשך שמונה חודשים.

מספטמבר 2005, מיד לאחר סיומה של ההתנתקות, התחיל הנושא הזה לעלות על סדר היום. האמת צריכה להיאמר שראש הממשלה אריאל שרון, אמור היה לקיים את הדיון בשינוי המדיניות שבע לאחר שקיבל את השבץ המוחי. הדיון נמשך אצל אהוד אולמרט כממלא מקומו במרץ 2006, ושם התחילה להתגבש הגישה שאם החיזבאללה ימשיך להתגרות, לאחר סדרת אירועים שבהם ניסה לחטוף חיילים, מדינת ישראל תשקול מחדש את המדיניות מתוך כוונה לעבור מהכלה לתגובה. בבסיס האסטרטגיה הצבאית עמדה תגובה בלתי מידתית. כלומר, לא בהתאם לתסריט שהצד השני יצפה לראות כאשר הוא מתכנן חטיפת חיילים. במרץ 2009 הייתה הפעם הראשונה שבה ראש הממשלה אישר באופן עקרוני את התפיסה הזו שהתחילה להתגבש לכדי פקודות וכל השאר רשום בספרי ההיסטוריה.

במלחמת לבנון השנייה, התמצתה שאלת הדיאלוג בין הדרג המדיני לדרג הצבאי רובה ככולה במפגשים שבין ראש הממשלה הנכנס - שלמעשה היה בשלב הראשון ממלא מקום במשך שלושה חודשים - לבין שר ביטחון נכנס שהיה חדש, כחודשיים בתפקיד ועדיין לא נחשף לכל הנושאים בעומק הנדרש. השיחות לא עסקו בשום שלב בהגדרה מדינית ברורה מה אנחנו רוצים להשיג, זולת כפי שאמרתי - בהסכם.

המחלוקת הראשונה בין הדרג הצבאי לדרג המדיני הייתה למעשה ביום הראשון למלחמה. עיקר המחלוקת היה בין ההמלצה של הצבא על דרך הפעולה לבין האישור של הדרג המדיני על דרך הפעולה. אני ייצגתי את הצבא בגישה שאומרת כי לבנון היא מדינת יעד. חברי הממשלה בראשות ראש הממשלה חשבו שלבנון כמדינה היא מחוץ לתחום, וצריך לטפל בחיזבאללה באופן ישיר, עם נזרות בשוליים למדינת לבנון.

אני חושב שזו הייתה מהות המחלוקת בתחילת הדרך והיא נמשכה לכל אורך המערכה, כי לא הרפיתי מלהעלות את הנושא - לבנון כמטרה: ברור שמדינת לבנון צריכה לשאת באחריות על מה שהיא מייצרת בשטחה ומוציאה אלינו, זה לא הובן.

אנחנו צריכים להסתכל על עולם המושגים בשיח האסטרטגי בין 2006 ל-2013 ולראות את השינוי שהתחולל בתוך שבע שנים; האחד, מקומה של ההגנה בתוך התפיסה הכוללת. והשני, סוג הלחימה והיכולת להשיג הכרעות בנוסח ששת הימים. אני חושב שבשני הדברים האלה קיימת הבנה והדברים התבררו. זה לא קרה כתוצאה מדיאלוג, אלא כתוצאה מהתפתחות המציאות כפי שאנחנו רואים אותה.

במבנה הנוכחי, לצערי הרב, אינני רואה שהמערכת המדינית יכולה להוות מוקד ידע לדיון בסוגיות האסטרטגיות באופן שוטף. אני חושב שיכולתה של המערכת הצבאית, הביטחונית, ככלל, גדולה מזו של המערכת המדינית אם לא יהיה כוח מאזן שיוכל לדון כמו שצריך.

במתכונת הנוכחית הדבר מתאים למועצה לביטחון לאומי, ושם לא יצליחו להוות איזון לשלושה דיאדוכים: רמטכ"ל, ראש ש"כ וראש מוסד, ששניים מהם לוחשים ישירות רק לאוזנו של ראש הממשלה (המוסד והשב"כ), ואחד לוחש ליותר אוזניים, אבל עם עוצמה גדולה מכדי יכולת ההכלה של הגוף הזה הנקרא המועצה לביטחון לאומי ואשר אינו איתן במיוחד.

שלושת החיילים ההרוגים והקצין העבריין אלחנן טננבאום; כמפקד חיל האוויר התנגדתי לעסקה הזו וכתבתי לראש הממשלה מכתב אישי בעניין הזה. ראש הממשלה שלח אלי בשלב הראשון מישור מטעמו כדי לנסות ולשכנע אותי מדוע נכון לעשות כך ואחרת. חשבתי אז שהשאלה הזו היא שאלה אסטרטגית ברמה הלאומית, לא במישור הצבאי אלא במישורים אחרים. רק לאחר שהיה שיג ושיח באמצעות שליח, התקיימה גם פגישה כדי לדבר אישית בנושא הזה. דוגמאות כאלה היו גם בנושאים הפלסטיניים ובנושאים הלבנוניים וכיוצא באלה.

במהלך ההתנתקות, הייתה האסטרטגיה המדינית מהלך חד צדדי - שאפשר להתווכח עליו אם היה נכון או לא נכון - האסטרטגיה המדינית קבעה מהלך חד צדדי כדי לשנות את המציאות כפי שתפס אותה ראש הממשלה אז.

הייתה כוונה לממש את המהלך החד-צדדי באופן שייתן לנו גם בונוס, או רווח בינלאומי, הכרה בינלאומית שאנחנו הולכים קדימה ומתכוונים לכך, וגם מהלך שיבוצע תוך שימור האחדות הפנימית, או להקטין את הקרע הפנימי בתוך מדינת ישראל. הדבר הוטמע בסדרה של דיונים שבועיים, במשך שנה התקיים כל שבוע דיון בעניין הזה. דיון שמתקיים בדרג המדיני מחייב סדרה מקדימה, כמובן, בדרגים הצבאיים.

משך הזמן הארוך של הדיאלוג הביא לגיבוש אסטרטגיה של הפעלת הכוח שנועדה, מצד אחד, לשרת את הנחישות לבצע את המהלך הזה, ומצד אחר לשרת את הרגישות שנועדה לבצע את המהלך. זאת על מנת לטפל בשני תחומים; האחד, באלמנט של הקרע הפנימי, והשני, באלמנט של מהלך חד צדדי מול פני העולם וגם מול הקהל הישראלי.

הגענו למספר מסקנות; האחת, שצריך לצמצם את לוח הזמנים באופן דרמטי, מארבעה חודשים בתכנון לארבעה שבועות. כי חשבנו שארבעה חודשים, ובצדק, יגרמו להתמתחות בלתי אפשריות של התהליכים, ויגבירו או יגדילו מאד את השערים הפנים חברתיים.

מסקנה שנייה: לעשות זאת קצר ומהר ולא ארוך ומתמשך בגלל אילוצים פוליטיים. מסקנה שלישית: צריך לתת כיסוי תקשורתי עמוק ורחב ולערב כל בית בישראל בהתרחשות, כדי לחבר את כולם לאירוע; למנוע מצב שמישהו ישאר מנותק מתוך הסביבה הזו. הדרג המדיני שהיה בסיטואציה מאד לא נוחה - הדרג המדיני אלה אנשים ספציפיים - השתמש בצבא גם כמגשר ומתווך מול קהל היעד הרלוונטי. הצבא הוא זה שתקשר באופן שוטף עם נציגויות מטעם המתיישבים ביהודה ושומרון ובחבל עזה על מנת לרכז את התגובה. היה זה הצבא ולא הממשלה, כי המתיישבים סירבו לפגוש את ראש הממשלה, שלא נותר לו אלא להשתמש בקצינים בכירים בצבא על מנת לשוחח עם ציבור המתיישבים, מתוך רצון להנמיך את גובה הלהבות הצפוי.

במלחמת לבנון שאפה ממשלת ישראל להגיע לכלל יישום החלטה 1559 של האו"ם שהוחלפה בסופו של דבר ב-1701. ההחלטה קראה באופן עקרוני לממשלת לבנון להחיל את ריבונותה על כל שטח לבנון ולקחת אחריות. הדבר הזה לא קרה לפני מלחמת לבנון, ההחלטה הזו התקבלה הרבה קודם לכן.

שאלת השאלות האסטרטגית שעמדה בפני מקבלי ההחלטות לפני מלחמת לבנון השנייה הייתה, האם משנים את מדיניות ההכלה למדיניות אחרת. מדיניות ההכלה היא מדיניות שיושמה ביציאה מלבנון במאי 2000 וקבעה שאנחנו מכילים את האירועים ואיננו יוזמים תגובה. הדיון האמיתי

המאורעות הללו לא הייתה הגדרה ברורה לאן אנחנו רוצים להגיע, משרצו לא הייתה הגדרה, לפחות לפי הבנתי, אף שהייתי שותף לחלק ניכר, אם לא לכל הדיונים המשמעותיים בעניין הזה, מעולם לא הובאה הגדרה מובהקת והושמה על השולחן. הייתה דילמה קבועה שהלכה והתפתחה עם האירועים, בין גישה ואסטרטגיה של שימור הרשות הפלסטינית, לאסטרטגיה של פירוק הרשות הפלסטינית. במתח הזה המשכנו לפעול עד שהדברים דעכו מעצמם, כתוצאה מההתרחשויות המבצעיות ולא מתוך דיון שקבע שזהו היעד.

ינשמר או נפרק? עלה חדשות לבקרים על השולחן בדיונים נוקבים וסוערים בכל הרבדים; אצל שר הביטחון וגם בדרג המדיני - אצל ראש הממשלה אהוד ברק שהתחיל את המהלך ובהמשך אצל ראש הממשלה אריאל שרון. התוצאה השליכה כמובן על האופן שבו השתמשנו בכוח ויצרה את התחושה שאנחנו מבזזים אנרגיות לשווא מבלי להיות תכליתיים, לפחות בתחילת הדרך. לא סוד הוא, שבכל התקפות שביצע חיל האוויר באזורים עירוניים לא היה מובן לאיש מהי הסיבה שאנחנו מודיעים לפני תקיפה לפלסטינים לפנות את האתרים הנתקפים, ובסוף תוקפים את הבתים הריקים - תקיפה חסרת כל משמעות באשר להישג מבצעי כלשהו. לא הייתה עמדה ברורה או לפחות לא עמדה מוכרזת.

האיפוק ככוח, זו הייתה הדרך שאריאל שרון האמין בה ונקט בתחילה. איפוק ככוח, כמרכיב מרסן את הפעלת הכוח שלנו; לדעת חלק מהאנשים שנכחו בדיונים שהתקיימו בנושא זה, גרמה גישה זו להתארכות המהלכים והאירועים במקום לקיצורם. קשה לומר כיום אם נקיטת גישה אחרת הייתה מקצרת את המשך הפעולה, אבל ניתן לקבוע שלא הייתה כאן הגדרה ברורה לאן רוצים להגיע, זה נוצר מול האירועים.

מה שהכתיב את ההתנהלות שלנו, האסטרטגית לכאורה, היו עוצמת הפיצוצים והנפגעים במדינת ישראל, ולא מחשבה מראש לאן אנחנו רוצים להגיע.

בסופו של דבר נדרשנו באינתיפאדה השנייה לכבוש את הרי יהודה ושומרון מידי הפלסטינים רק בעקבות הפיגוע במלון פארק בו נהרגו 31 אנשים. עד אותו פיגוע נמנו 120 הרוגים באותו חודש, ורק כשהגיע המספר ל-150 הכריעה המסה את האסטרטגיה ולא להיפך.

אני חושב ששינוי בדרך ההתנהלות הזו; העמדות לא היו חד משמעיות, אמנם ההחלטה התקבלה על ידי הדרג המוסמך להחליט, אבל הדרך לא הייתה חד משמעית, ולא הייתה מקובלת על כולם. היו קולות אחרים בעוצמות גבוהות, שפשוט לא היו הקולות המחליטים.

בתוך התהליך הזה התקיים דיאלוג שוטף בין הדרג המדיני לדרג הצבאי, התהליך הפורמלי היה ברור: באים, מציגים, דנים, שומעים, לכולם יש זכות דיבור. בדרך כלל הצבא היה זה שבא באופן מסודר והציג את הדברים על פי ההיגיון הצבאי, וגם הוסיף המלצות שבחלקן נגעו כמובן במישור של המטרות האסטרטגיות.

בחלק מהמקרים היו שיחות בין אנשים, כמעט הייתי אומר במישור הרכילותי, אבל גם המישור הרכילותי מעצב בסופו של דבר הבנות בדיון בין שני הצדדים. התקיימו פגישות אישיות של הרמטכ"ל עם ראש הממשלה ועם שר הביטחון, בהן דנו וגיבשו הבנות שהבשילו לכדי הנחיות ודיון גם בסוגיות האסטרטגיות. חלק מהדיונים התקיימו באמצעות נציגים. לא פעם מצאתי עצמי דן עם שליחים מטעם ראש הממשלה שבאו להעביר מסר, ולשמוע את התגובה של ראש המטה הכללי או של מפקד חיל האוויר. זה נעשה על מנת להתכונן למפגש הפורמלי בו יתקיים הדיון שיוכרעו בו דברים, לדוגמה סוגיות שאינן בהכרח אסטרטגיות. כך למשל עניין רון ארד, החזרת

שמנית, ויש נוספות: חוסר הרצון לחייב אותנו למדיניות ארוכת טווח, האם חוסר הרצון הזה הוא לגיטימי? בחלק המקרים כן ובחלק מהמקרים לא. המערכת המזרח תיכונית דינמית מאד ולכן, לדעתי, הניסיון הוביל לכך שנמנעים מלהגדיר הגדרות ארוכות טווח ומחייבות. סיבה נוספת היא הצורך להתפשרות על תפיסות עולם ועל אידיאולוגיות. כשמבקשים להגדיר מדיניות ארוכה טווח, מדיניות לאומית או אסטרטגיה לאומית, נוהגים להתפשר בגלל המבנה השלטוני במדינת ישראל. בנינו, יושבים בעלי תפיסת עולם שונה סביב אותו שולחן ורוצים להגיע להגדרות לאומיות. הם נדרשים להתפשר לגבי התפיסה, ולא תמיד נכונים להתפשר על תפיסה בשלבים מוקדמים, יש נטייה לשמור את הקלפים קרוב לחזה עד שמתרחש האירוע שמחייב הכרעה.

ישנו גם צורך בהכרזות בעלות משמעויות ארוכות טווח, הצורך להתמודד עם דעת קהל מקומית אבל גם עולמית. לפיכך מצאתי כי לסוגיות האלה קוראים אסטרטגיות מוכרעות או מוגדרות כאשר נוצר הצורך שמחייב לתת תשובה.

המקרה היחיד שיוצא מן הכלל בהקשר הזה, לדעתי, נוגע למערכות היחסים עם ארצות הברית ומערכות היחסים עם שתי המדינות הערביות שיש לנו איתן הסכמי שלום. במערכות היחסים הללו, הייתה וישנה הגדרה, שהאינטרס הלאומי של מדינת ישראל הוא לשמר את ההסכמים האלה ויהי מה (יהי מה, מסויג כמובן). אבל יש בהחלט דוקטרינה כזאת, וגם אם איננה כתובה באותיות קידוש לבנה היא מוטמעת היטב אצל כל ההיררכיה החושבת והמבצעת.

אמרת ששאלתי את בכמה מקרים; במאורעות ספטמבר 2000 שהתפתחו לאינתיפאדה שנייה, לא נכנסנו למהלך הזה מתוך הגדרה ברורה ברמה הלאומית מה אנחנו רוצים להשיג. לפני שפרצו

בעמדות צריך לעשות על מנת ליצר קואליציה רחבה יותר לתמוך בעמדה כזו או אחרת. האינטרסים האלה, את חלקם ראיתי וחלקם מדובר בהם; כמעט הייתי אומר שבחלק ניכר מן המקרים, בדיונים הרבים שבהם נכחתי, הנגזרות היו העיקר, ולא העיקר היה העיקר. כלומר, הדיון לא תמיד היה לגופו של עניין אלא לגופם של דברים אחרים או למחשבה על הצעד הבא בעיקר במישור הפוליטי.

גם כמפקד חיל אוויר וגם כרמטכ"ל הייתי שותף - ועליי לציין זאת לחיוב - בכל המקומות שבהם היה לחיל האוויר ולחילות האחרים תפקיד מרכזי ודעתי נשמעה בלי הפרעה; לא תמיד התקבלה, אבל נשמעה וניתנה לי הזכות המלאה לומר את כל מה שהיה על ליבי.

עבדתי עם שלושה ראשי ממשלה: אהוד ברק, אריאל שרון ואהוד אולמרט. ועם שלושה שרי ביטחון: פואד בן אליעזר, שאול מופז ועמיר פרץ. על פי תפיסת עולמי יש לראש המטה הכללי תפקיד שהוא מעבר לתפקיד הטכנוקרטי, בעל המקצוע הצבאי מספר אחד. אני חושב שהממשק שבין רמטכ"ל לדרג המדיני הוא ממשק יותר מורכב מאשר ממשק מקצועי, הוא ממשק שמחייב גם את מפקד חיל האוויר אבל גם את הרמטכ"ל, לראות מעבר להמלצות הטכניות שהוא יכול וחייב להמליץ.

אני מניח שהדברים האלה מתחדדים בשנים האחרונות על רקע מה שמתרחש מול איראן והאיום הגרעיני. הוא חייב לחדד את הדברים על מנת לצאת עם הדבר הכי מזוקק שאפשר לתרגם אותו לאמירות צבאיות ברורות, כדי לאפשר לתרגם אותם לתכנון ולפקודות. כי הצבא לא יכול לחיות בצורה אמורפית עם משפטים כלליים שאינם ממוקדים.

השיח בין הדרג המדיני לדרג הצבאי מתקיים בכמה רבדים, חלקם פורמליים וחלקם לא פורמליים. אף שההיררכיה ברורה, צריכה להיות הנחיה או הגדרה של אסטרטגיה מדינית או אסטרטגיה לאומית של ישראל. אסטרטגיה מדינית נגזרת מתוך כלל האסטרטגיה הלאומית. אסטרטגיה צבאית נגזרת מתוך אסטרטגיה מדינית.

אני לא מכיר מקרים שבהם כך התנהל התהליך, בדרך כלל מתקיים דו שיח שנוצר מול סיטואציה.

לא הייתה הגדרה ברורה באינתיפאדה השנייה: לא במלחמת לבנון וגם לא בהתנתקות לפני התרחשות אירועים, לא היה ברור מהי המדיניות של מדינת ישראל, מה רוצים להשיג מדינית, וכתוצאה מזה נגזרה פעילות צבאית והמדיניות התגבשה והתעצבה תוך כדי תנועה והשתנתה תוך כדי האירועים.

הבנת המדיניות הלאומית חשובה מאד, היא מאפשרת לתכנן קדימה אם יש לה הגדרת זמן. לצערי הרב - אם כי לא בטוח שאפשר אחרת - לא ראיתי וגם אינני רואה כיום במדינת ישראל אמירה מדינית ברורה שגוזרת פעולה בכל הרבדים האפשריים. אקח לדוגמה דווקא דבר שאיננו קשור לעניין שעליו אני מדבר: האמירה 'שתי מדינות לשני עמים' מה היא אומרת לא רק בנגזרת הצבאית, הרי יש עוד אלף נגזרות אחרות באסטרטגיה הלאומית, איך מחלקים את המשאבים, איפה בונים, איפה יושבים וכך הלאה. כשהדברים לא מוגדרים קשה לתכנן וקשה לנצל באופן ראוי את המשאבים שכוללים משאבי הצבא. יש גם קושי לבנות את הכוח, כי אסטרטגיה לאומית מגדירה גם את בנין הכוח הצבאי.

מספר החלטות מהותיות מאד של אסטרטגיה לאומית התקבלו במהלך הדברים ולא כולן היו פרי חשיבה ארוכת טווח, חלקן נוצרו תוך כדי פעילות. ככלל, הדרג המדיני לא שש לקבוע מדיניות אסטרטגיה רבתי ואסטרטגית מדינית שממנה אפשר לגזור אסטרטגיה צבאית, בגלל כמה סיבות

השיח האסטרטגי מנקודת מבטו של איש המעשה

רא"ל (מיל.) דן חלוץ, רמטכ"ל לשעבר

אנסה לשפוך מעט אור מניסיוני על נושא חשוב מאד: השיח האסטרטגי בין הדרג המדיני לדרג הצבאי. האם יש כזה? אם כן כיצד הוא מתנהל, והכל מנקודת מבט סובייקטיבית שמקורה בניסיוני בתפקידי בצבא.

בניסיון להגדיר לעצמי מהי האסטרטגיה הזו, אוכל לומר שזהו מיצוי היכולת לא לעשות דבר תחת אוסף של משפטים מורכבים שאינם מובילים ללא-כלום.

מניסיוני ראיתי שהדרג שאיתו משוחחים, בדרך כלל ינסה לא להגדיר את הדברים באופן מפורש, ולא להפגין עמדות ברורות, מסיבות שונות שאנסה למנות אותן בהמשך.

מהי המשמעות של אסטרטגיה ואיך האסטרטגיה הצבאית מתחברת לאסטרטגיה מדינית? בתהליך העבודה במסגרת אסטרטגיה מדינית ברורה, וכך צריך להיות, נגזרת ממנה אסטרטגיה צבאית, ולא הפוך כפי שמתקיים במקומותינו בדרך כלל; כלומר, אצלנו הצבא הוא הגוף היותר מאורגן בתהליכי החשיבה ובניית הידע.

כך קורה שבדיאלוג בין דרג מדיני לדרג צבאי, הצבא פוגש בדרך כלל סיטואציה מסוימת והוא זה שמציע לדרג המדיני את האסטרטגיה המדינית שמתוכה תיגזר האסטרטגיה הצבאית.

אני אומר זאת באופן כללי מאד, אנסה לתת דוגמאות שנוגעות לשלושה מישורים, לא כולם בתחום מלחמה. דוגמה אחת מתייחסת לאינתיפאדה השנייה, הדוגמה השנייה לקוחה מההתנתקות והשלישית ממלחמת לבנון השנייה.

לדעתי, אחד הדברים שלא עשינו באופן מסודר, כמו שצריך להיעשות, הוא בירור עם עצמנו מהו עולם המושגים הרלוונטי למציאות בה אנחנו חיים. עולם המושגים של 2013 איננו דומה לעולם המושגים של 1967 ולא של 1973.

עולם המושגים כולל בתוכו את עולם המושגים הצבאיים שנמצאים לדעתי בסטגנציה מבחינת הדיון בהם והבנת העומק מאחרי המילים, מהו ניצחון, מהי הכרעה, מהי הגנה ומהי התקפה. דברים השתנו, אנחנו נתלים באופן שכיח באבות המייסדים; בבן גוריון שהיה הראשון שהגדיר וקבע מושגים, אבל מאז בן גוריון היו לנו כמה ראשי ממשלות נוספים. היו לנו שרי ביטחון ורמטכ"לים ואנשים חכמים מאד שאינני בטוח, לפחות לא מצאתי, שרבים מהם הקדישו זמן לשאלות הללו ברמה העליונה של מדינה וגם לא ברמת הצבא.

כשאנחנו מדברים על שיח בין דרג מדיני לדרג צבאי מדובר במפגש בין אנשים שכל אחד מהם הביא איתו ניסיון, ידע, תפיסת עולם ואגו; אלה ארבעת הדברים שאנשים מביאים לדיון, וכל אחד מנסה בדרכו שלו להשפיע על כולם. מובן שקיימת היררכיה מובנית, שלדעתי, בחלק מן התקופות השתבשה קצת; הדרג המדיני הוא בסופו של דבר חזות הכל והוא זה שגובר באמירותיו ובהחלטותיו על כל אמירה של הצבא. אני אומר זאת על רקע מה שהתרחש בשנים האחרונות ביחסים שבין דרג מדיני לדרג צבאי.

דבר נוסף שצריך להביא בחשבון לפני שמדברים על טיב הדיאלוג ותכניו: אנשים שיושבים סביב השולחן באים גם עם אינטרסים שונים ומשלבים בתוך העמדות המובעות דברים שאינם קשורים ישירות לעניין; יש הרבה פוליטיקה, משמע זו לא התייחסות לנושא עצמו אלא התייחסות לנגזרות של הדברים. למשל, מי יגזור את הקופון, או איך זה ישפיע על הרכב הקואליציה, ואילו פשרות

כל הסיפור על רגל אחת:

בא שאזלי לסאדאת ואומר לו, אני מסתכל על המערכת בהגיון צבאי ואומר לך שאנחנו חייבים לשנות משהו, איבדנו את היציבה שלנו, אנחנו חייבים להחזיר כוחות מסיני לגדה המערבית של התעלה, אנחנו צריכים להרכיב מחדש קו הגנה שני, אנחנו צריכים להרכיב מחדש מערכת עתודה ניידת על מנת לבסס פעם נוספת חזית שיש לה הגיון פעולה מסוים עם עומק ועם עתודה ניידת. סאדאת אומר לו בשום פנים ואופן לא, אתה לא מבין את המלחמה; המלחמה הזו איננה אירוע צבאי, היא אירוע מדיני, ההגיון שמכתיב את הפעילות שלנו הוא ההגיון מדיני. המערכה שלנו היא מול הפוזיציה האמריקאית כלפי ישראל וכלפי הסובייטים, היא מול החברה הישראלית, היא מול תפיסת הביטחון הישראלית. ועל מנת להשיג את ההישגים האלה אסור לנו להוציא כוחות מסיני, אנחנו חייבים להמשיך ולהחזיק באופן יציב וחזק במצב, עד סיום המלחמה בסיני. רק כך נשיג את הרציונל המדיני ואת הרציונל האסטרטגי שלנו. מה שיגן על קהיר הוא לא שתי דיביזיות בעומק, אלא משבר בין האמריקאים לבין הסובייטים, והאיום על הדטנט. לכן לא יחזור אפילו חייל מצרי בודד לגדה המערבית ולא נשנה את היציבה האסטרטגית שלנו.

ההגיון המדיני, ההגיון האסטרטגי של סאדאת הוא זה שהכריע ולא ההגיון האופרטיבי של שאזלי.

לסיכום, סאדאת לימד אותנו משהו די מובן מאליו, שהמלחמה היא בעיקרה אירוע פוליטי ולא אירוע עם הגיון אופרטיבי. נדרש רעיון מדיני מרכזי למלחמה ולא רעיון צבאי מרכזי למלחמה. אע"ז ואומר שבמלחמות ישראל היה רעיון מדיני רק פעמיים ובשתיהן כשל, ב-1956 וב-1982. ברוב מלחמות ישראל לחמנו מבלי שהיה בידנו רעיון מדיני ברור, ולא ידע מהו ההישג המדיני הנדרש. מנהל המלחמה העליון הוא המדינאי והוא לא יכול להחיל מיקור-חוץ על גנרלים, הוא גם לא יכול לחכות באופן לא פעיל שהצבא יספק את הסחורה. רק הפוליטיקאי יכול להמציא את הרציונל לפעילות הצבאית; לפיצוצים ולכיבוש הגבעות יש הגיון רק כאשר הפוליטיקאי יוצק לתוכם הגיון מדיני.

הרציונל המלחמתי הוא תהליך שמתחיל ברעיון מדיני עובר לאסטרטגיה רבתי, לאסטרטגיה, לרעיון מערכתי ולרעיון טקטי.

ניתוח יסודות המלחמה לא צריך להיות פיזי או טקטי. לא צריך לדבר על מורשת קרב או על הניסיון האישי שלנו, כי הדבר עלול להחטיא את הסיפור העיקרי; הסיפור העיקרי הוא סיפור קונספטואלי, איך בוחנים את הרעיון בכללותו, איך אני משיג רעיון מדיני באמצעות מהלך מדיני שתנועת כוחות וכיבוש שטח יספקו את הרציונל המלחמתי.

קרב עיקרי גדול, במהלכו הושמד חלק משמעותי של העתודה המצרית הניידת. מאחר שהקרב הזה נערך בחלקו מחוץ לאמ"ט המצרי, התאפשר לחיל האוויר שלנו להשתלב בו בצורה משמעותית. כתוצאה מכך איבד מערך ההגנה המצרי את היתרון המערכתי שלו כעתודה ניידת בעורף, וזה נוצל על ידי צה"ל לצליחת התעלה ולפעילות בגדה המערבית של התעלה, לכיתור הארמיה השלישית ולתחילת איום על קהיר.

סאדאת היה מודע מאד ליתרונות ולחסרונות של שני הצדדים והוא עיצב מלחמה שמתנהלת בעיקר בחלק שבו יש לו יתרון יחסי. למעשה, סאדאת ביצע מתקפה ברובד האסטרטגי אבל מגננה ברובד המערכתי והטקטי. מתקפה אסטרטגית אבל מגננה טקטית ואופרטיבית. הוא הצליח ליצור מערכה שמבודדת בין התוצאה ברבדים הנמוכים ובין התוצאה ברבדים הגבוהים. סאדאת השיג בסופו של דבר את יעד המלחמה המדיני ובמובן הזה הוא ניצח במלחמה, למרות תוצאות שונות ברבדים השונים. האסטרטגיה רבתי המצרית הצליחה ללא ספק, ארצות הברית וישראל לא ראו עין בעין את התפתחויות המלחמה, וסוריה נוצלה לצרכיו של סאדאת. ברובד המערכתי, לאחר ה-14 באוקטובר התמונה השתנתה וקשה לומר שהחזית המצרית תפקדה כחזית, לאחר שהובקעה והעתודה הניידת בעורפה דוללה בצורה משמעותית. ברובד הטקטי לאחר ה-14 באוקטובר היה יתרון ישראלי מסוים וכך גם ברובד הטכנוטקטי, לפני ה-14 באוקטובר התמונה היא שונה, כך שיש כאן שונות בין התוצאות ברבדים.

כשבוחנים את המאבק הרציונלי בין שני הצדדים אפשר לומר שתוצאת המלחמה נקבעה במידה רבה ביום הראשון, כאשר שני הצדדים התייצבו למלחמה עם הרציונלים שלהם, עם התפיסות המוקדמות שלהם, והתפיסות המצריות התאימו יותר להשגת היעד המדיני מאשר התפיסות הישראליות.

ההצלחות הישראליות ברובד האופרטיבי וברובד הטקטי לא תורגמו להצלחות ברבדים הגבוהים יותר. אפשר לומר במידה רבה, שישראל לא הבינה את הרעיון המרכזי של מצרים ברובד המדיני, ברובד האסטרטגי רבתי, וברובד האסטרטגי. ולמעשה לא יזמה בתקופת המלחמה שום רעיון נגדי שיסתור את הרעיונות המדיניים המצריים. ישראל ראתה את המלחמה בעיקר בהיבט הפיזי, בעיקר את ההתפתחויות ברובד הטכנוטקטי, הטקטי, ואולי האופרטיבי הנמוך, מבלי להבין מה מתרחש במלחמה ברובד גבוה יותר וליזום מהלך נגדי.

מרכזי הכובד שתקף צה"ל היו מרכזי כובד פיזיים: התעלה, העתודה המצרית הניידת, הפער בין הארמיות, מערך ההגנה האווירית. כל אלה אתגרים שלקוחים מתוך העולם הפיזי, ואילו מצרים התייחסה למלחמה בהיבט הקונספטואלי שלה, ומרכזי הכובד הנתקפים היו מרכזי כובד קונספטואליים: הרציונל הישראלי, הברית עם ארצות הברית והאמון והלכידות במערכת הישראלית.

כפי שהוזכר, לאחר 14 באוקטובר העתודה המצרית הניידת הוטלה לקרב ממזרח למערך ההגנה הנייח, היא כמעט הושמדה בקרב, ומערך ההגנה המצרי איבד את העומק שלו, נפרץ, ואיבד את הרציונל של קו נייח קידמי ועתודה ניידת בעורפו.

אם ננסה כיום להפיק את הקדימון למלחמת יום כיפור, סרטון בן שלוש-ארבע דקות שממצה את כל הרעיון המרכזי, תהיה זו שיחה אחת שהתנהלה בין הרמטכ"ל שאזלי לבין סאדאת, וממצה את

סאדאת פיתח תפיסה לפיה יגיע כבר לשלב מגננה וייצוב קו הגנה - מצב שקל יותר לשמור עליו - עוד בטר יגיעו המילואים של צה"ל לגזרת החזית. זה היה המצב שקיווה לשמר ולהגיע כך לסוף המלחמה. ישראל דיברה על הכרעה בדירוג, לא בשתי חזיתות באותו זמן; להכריע את מצרים ראשונה מאחר ומצרים היא היריב המסוכן יותר. מצרים, לעומת זאת, הגתה רעיון מחוכם - תקיפה יחד עם סוריה, כאשר היה ברור שהמהלך הסורי מאיים על ישראל יותר מהאיום המצרי שנמצא 200 קילומטר מגבולנו.

לכן, יתכן שההונאה היותר מעניינת של מצרים לא הייתה ההונאה כלפי ישראל אלא ההונאה כלפי סוריה; סאדאת נהג בדפוס פעולה מרוסן יחסית, קידם את כוחותיו, חדר עד שבעה קילומטרים לתוך סיני ולא יצר איום מובהק כמו האיום המיידית שיצרה סוריה. המהלך הזה אילץ את ישראל לפעול בניגוד לאסטרטגיה שלה ולהפנות את מירב כוחה אל סוריה תחילה, במקום אל מצרים, ולהטיל צפונה עתודה אסטרטגית של צה"ל.

ההונאה - הדחיפה שסאדאת דחף את סוריה לדרך פעולה מאיים על ישראל, הפחיתה את התנגדות צה"ל בחזית המצרית וסייעה למצרים להשיג את היעדים שלה.

ישראל דיברה על מלחמות הכרעה קצרות, סאדאת הבין זאת וניסה לשלול מישראל את ההזדמנות לנהל מלחמת הכרעה קצרה. הוא ניסה לשלול מצה"ל את ההזדמנות לנהל את הקרב העיקרי הגדול, והצליח ליצור מלחמה ארוכה ללא תוצאה ברורה שמוכרעת בסופו של דבר בכוח העמידה ולא בכוח ההכרעה.

סאדאת העריך שלאורך זמן, בתום הסכסוך, בתום אותו מצב של קיפאון, המהלך אותו יזם בחציית התעלה יביא לו את ההישג המדיני הרצוי.

ברמת התכנון המערכתי - ישראל האמינה שראשי הגשר על התעלה הם המעבר ההכרחי אל סיני, וראתה אותם כמרכזי כובד שנגדם יפעלו חיל האוויר ואחרים בצורה משמעותית. גם כאן נקטה מצרים מענה מערכתי - להימנע ביום-יומיים הראשונים של המלחמה מיצירת מרכזי כובד של גשרים כבדים ושל נקודות חצייה מסורבלות, ובמקומם לבצע חציית חי"ר קלה במאות ואלפי אמצעי צליחה קלים לאורך כל התעלה, ללא מאמץ עיקרי.

בצה"ל העריכו שצבא מצרים יפרוץ קדימה לעומק סיני כדי לנהל את הקרב העיקרי שם. ההנחה בצה"ל הייתה שיש לו יתרון מול מצרים באותו קרב משולב עיקרי גדול שיערך בלב סיני. אולם מצרים תכננה אסטרטגיה מערכתית של BITE & HOLD. רק נעיצת שיניים של מספר קילומטרים בתוך סיני והיערכות מיידית למגננה בשטחנו, בגדה המזרחית של התעלה תחת חסות טילים.

ארטילריה ומערכי הגנה אחרים נותרו בגדה השנייה ולא חצו את התעלה בראשית המלחמה. מצרים תכננה חזית רציפה ללא אגפים (כדי למנוע מצה"ל את ההזדמנות לניצול האגף כפי שהוא מייטיב לעשות) וגרימת נפגעים רבים לצה"ל, תוך כדי שרידות כמעריך הגנה מתפקד ללא פריצה קדימה למתקפה.

לאחר ה-14 באוקטובר חל שינוי, ומצרים עשתה מספר טעויות. סאדאת הטיל בטעות את העתודה הניידת בעורף מערך ההגנה הנייח שלו, לקרב גדול שנערך מזרחית ממערך ההגנה ומחוץ למעטה הארטילריה והגנת הטילים. זו הייתה טעות בתפיסה המערכתית שלו וצה"ל ניצל אותה לעריכת

הישראלי ולא דווקא להביס את צה"ל.

לא עוד קרב כידונים שבו מנסים לדקור את היריב, אלא מערכת שבוחנת את רציונל העבודה של היריב ומנסה לגבש רציונל אחר שמביס את רציונל העבודה של היריב. אציג מספר דוגמאות (מוצגים שקפים) לבידוד בין הרבדים השונים; ניתן להבחין כיצד מבוסס סאדאת ברובד מסוים רציונל מסוים שיש לישראל באמצעות רציונל מצרי אחר. הבסתו של הרציונל הישראלי ברובד האסטרטגי או ברובד המדיני נעשית כמעט תוך בידוד מהתוצאה ברובד הטקטי.

ברובד הצבאי, מטרת המלחמה של מצרים הייתה להשיב את סיני ולשקם את היוקרה המצרית שנפגעה ב-1967. קשה לומר שלישאל הייתה איזושהי מטרה מדינית מובהקת, למעט למנוע ממצרים ומהערבים בכלל הישגים במלחמה הזו. ברובד של האסטרטגיה רבתי ישראל דיברה על הרתעה. האסטרטגיה רבתי עסקה בהרתעה, לא הרתעה ממוקדת לסוגיה מסוימת, אלא הרתעה רבתי.

סאדאת אמר, אני פשוט לא אירתע. לא היה כאן צורך ברציונל מתוחכם, מאחר שהרתעה היא דבר שמתרחש במוחו של היריב, לא איזושהי מציאות פיזית. סאדאת החליט שניסיונות ההרתעה הישראליים לא ישפיעו עליו - כך גם נכתב על ידו ומופיע בהתכתבות עם הגנרלים שלו. יסוד נוסף באסטרטגיה רבתי הישראלית היה ברית עם ארצות הברית. סאדאת גרם למערכת שערערה למעשה על הֶדְטָנְט, ועל המדיניות שנקטו ארה"ב וברית המועצות בשנות ה-70 של המאה ה-20, שנועדה להפחית את המתיחות ביניהן.

מה שקרה במלחמת יום הכיפורים היה ערעור הדטנט, ארצות הברית עברה למצב כוונות קרוב ללוחמה גרעינית, והמעצמות נדחפו אל סף משבר. בנקודה זו, ההגנה על האינטרס הישראלי לא הצדיקה - בחישובי הרווח וההפסד האמריקאים - את ערעור הדטנט. אין הצדקה לגלישה למשבר עם הסובייטים על מנת לדבוק באסטרטגיה הישראלית. בסופו של דבר, ארצות הברית עשתה מה שעשתה וסיפקה את הסחורה לישראל בסופה של המלחמה.

אחד היסודות של האסטרטגיה רבתי של ישראל היה לדבוק במצב הקיים ולטעון שהמצב יציב, וכי בסופו של דבר מצרים תתפשר עם הסטטוס קוו כך או אחרת.

סאדאת יזם מלחמה שהרעיון העיקרי שלה היה ערעור הלכידות במערכת הישראלית בין ממשלה צבא ואזרחים, וערעור האמון בין צבא, ממשלה ואזרחים. זו אינה המצאה בדיעבד, כל הדברים הללו הופיעו בכתביו של סאדאת לפני המלחמה. סאדאת טען שהישג צבאי מוגבל מאד הוא זה שיספק את הסחורה המדינית, ובסופו של דבר גם את ההישג המדיני השלם.

ברובד האסטרטגיה הצבאית, לישראל הייתה אסטרטגיה שעד היום, במידה רבה, היא אסטרטגיה שלטת של הרתעה, התראה והכרעה.

נגד יסוד ההרתעה פיתח סאדאת תפיסה צבאית אחרת שאומרת כי למעשה המתקפה נפתחת מנקודות ההערכות הקבועות ולכן אין חלון הזדמנות שבתפיסה קלאסית קיים על מנת ליצר את ההרתעה. אין צורך להזיז כוחות מהעומק ולהניע מערכת שלמה. אם התקיפה נעשית מתוך מערכים קבועים, או כמעט קבועים, רעיון ההרתעה מתערער. ישראל דיברה על הגנה מבוססת על המערך הסדיר. כנגדה סאדאת הציג תפיסה של מספר עצום של טנקים ושריון מול המערך הסדיר. ישראל הגיבה בגיוס המילואים וביצוע מתקפת נגד כדי להכריע את המלחמה בכוח שבעיקרו מילואים.

עיצוב האסטרטגיה המצרית - כך עושים את זה נכון

רון טירה, חבר המועצה המייעצת, Infinity Journal

תקופת שש השנים שבין 1967 ל-1973 - מבחינת החשיבה המצרית על תורת המלחמה - מתחלקת לשתי תקופות שונות מאד: תקופתו של נאצר והתקופה של סאדאת. לגישתו של נאצר למלחמה ניתן לקרוא גישה קלאסית, פשוטה או פשטנית, שהתבטאה בביטוי המפורסם שלו: מה שנלקח בכוח יוחזר בכוח. התפיסה שעמדה מאחוריה אמרה שמלחמה מוכרעת בכיבוש שטח ובהבסת היריב בקרב הגדול. הכוונה למלחמה בה שני הצבאות מסתערים זה על זה, מרכז כובד מול מרכז כובד, עד הבסת היריב. מסת היריב בקרב העיקרי הגדול היא זו שמאפשרת את כיבוש השטח - הניצחון במלחמה.

התפיסה הזאת הייתה מוכרת בישראל ומוכרת היטב לאמ"ן, והיא למעשה משורשי הקונספציה. אם התפיסה הזו נכונה, אם אכן מנצחים מלחמה בהבסת צה"ל בקרב העיקרי הגדול ובתפיסת שטח, הרי שהקונספציה נכונה; אולם ללא עליונות אווירית לא ניתן להשיג את הניצחון הזה. כך נולדה קונספציה שהייתה נכונה לתפיסתו של נאצר, תפיסה שהייתה משותפת גם לצה"ל, שראה כך את הדברים; מלחמה היא אמנם אירוע שמבחנו הסופי הוא מבחן פוליטי: מי מנצח, מי משיג את היעד הפוליטי שלו. אבל הדרך ליעד הפוליטי מתמשכת. כלומר, יש לצבור הרבה מאד הישגים טקטיים הנסמכים גם על יריבות טכנוטקטית. כך למשל, המטוס שלי מול המטוס שלו, הטנק שלי מול הטנק שלו, באופן הזה נצבור ניצחונות טקטיים שיצטברו בהדרגה להישג מערכתי שיצטבר בהמשך להישג אסטרטגי, להישג ברובד של האסטרטגיה רבתי, ובסופו של דבר יצטבר הכל להישג מדיני.

הדרך להישג המדיני הנדרש מתחילה בהישגים טכנוטקטיים, טקטיים, ועושה את דרכה למעלה. אבל מצרים עברה תהליך של למידה, במידה רבה כתוצאה ממלחמת ההתשה ומהחשיבה השונה והאנשים שהביא עימו סאדאת, והשתנתה לצורת חשיבה הרבה יותר מתקדמת ומתוחכמת. אינני יודע אם סאדאת קרא את כתבי מאו טסה טונג, אולם ניכרת מידה רבה של חשיבה מאואיסטית במהלכו של סאדאת. הביטוי המאואיסטי החשוב הוא המצב בכללותו. האדם שנמצא בראש המלחמה צריך להסתכל על המצב בכללותו: המצב שלנו בכללותו, המצב של היריב בכללותו, על כל הרבדים, על כל המשתנים וכן גורם הזמן, אין זה נכון לראות מלחמה כצבירה של הישגים טקטיים.

סאדאת גורס כי ראשית קיימת התמודדות כמעט אוטונומית בינינו לבין היריב, לא חשוב מי אנחנו ומי היריב בהקשר הזה. ברבדים השונים של מלחמה, אנחנו רוצים להגיע להישג מדיני מסוים, אבל קיימת התמודדות כמעט אוטונומית ברובד האסטרטגיה רבתי, שכולל בתוכו את המדינאות, את הכלכלה והיבטים אחרים ברובד האסטרטגיה הצבאית, ברובד המערכתי, ברובד הטקטי וברובד הטכנוטקטי.

בתנאים מסוימים אפשר ליצור ניתוק באופן אקטיבי בין תוצאה ברובד מסוים ובין תוצאה ברובד אחר. ניכר היה מאמץ עיקרי של סאדאת לנסות ולהגיע לתוצאה טובה ברבדים הגבוהים של מלחמה, חרף חיסרון ברבדים הנמוכים שלה.

היבט אחר בחשיבה של סאדאת היה הניסיון לראות את ישראל כמערכת של רציונלים: רציונל אסטרטגי, רציונל מערכתי, רציונל טקטי, רציונל טכנוטקטי, ולתכנן ניסיון להביס את הרציונל

על האמצעים היחודיים דובר רבות, אולי שלא לצורך; אבל לאנשים היה עניין להניע את סיפורי הפולקלור האלה. בנסיבות שהיו, כל מקורות ההאזנה האחרים סימנו מלחמה; דווקא באמצעים המיוחדים שפעלו, בניגוד לסיפורי הפולקלור, לא נקלט מידע שלא ידעו אותו. הלך החשוב בנקודה הזאת היא העובדה שניטעה אשליה בקרב מקבלי החלטות כי בידם פוליסת ביטוח לקבלת התראה מוקדמת. כך גם לגבי מקורות המידע. הידיעות שהגיעו ממרוואן על עיתוי למלחמה היו שמצרים לא תתקוף השנה. באותו דיון ב-24 בספטמבר אמר צבי זמיר, כשהמתיחות כבר הייתה באוויר "אם אנו עוסקים במסגרת של הערכה לשנה אז הנטייה שלהם לא הולכת דווקא למלחמה". למרות ריבוי סימני המלחמה, היערכות כוחות האויב ולמרות הציפיות לקבל התראה, עד יום חמישי בלילה לפני המלחמה זו לא הגיעה ממרוואן; הוא, שידע לנקוב בתאריך מדויק חודש וחצי לפני כן, ולא אכנס לדיון האם במכוון או לא במכוון, ויכול גם להיות שלא ניסה להונות, אולם זהו המידע שהוא העביר. גם אז ההתראה שהגיעה לא הייתה ממוקדת, וכשהיא הפכה ממוקדת רק 11 שעות קודם לתקיפה, השעה הייתה שגויה.

השעה השגויה הייתה גורם מרכזי בטירוף המערכות בחיל האוויר. התראה של 48 שעות הייתה משאלת לב, נדרשו 48 שעות כדי לגייס את המילואים, לכן נאמר "תהיה לנו התראה של 48 שעות".

אני חוזר לפתיח שלי - לא ידענו. המערכת הצבאית לא נחשפה לפרטי המידע המדיני, ולא רק המערכת הצבאית, לישראל גלילי נודע רק אחרי המלחמה שגולדה התחייבה לאמריקאים. לסיכום דבריי, ב-1973 קרס קו המחשבה הכוחני, המדיני והצבאי, הכשל היה תודעתי, בעיקר תודעתי ורק מערכת. זו תולדה של תקופת האופוריה: הנחות יסוד, קווי פעולה מדינית ותכנון צבאי, כולם התקבלו בביטחון עצמי מופרז וכמענה למשאלות לב; הרצוי הוא שיהיה. ב-1973 קרסה הגישה שהרתעה צבאית ותמיכה מדינית של ארצות הברית ימנעו מהלך מדיני שלא רצו בו. ב-73 קרסה הגישה שהזמן פועל לטובתנו.

Combatants' Discourse: the movie screened shows battles of the Yom Kippur War; in the picture - Lt. Gen. David Elazar, then chief of staff

בימים שקדמו למלחמה קרסה הקונספציה המדינית של דיין - לא במקרה אני משתמש במונח הזה - שמשיקולים מדיניים לא יפתח סאדאת במלחמה.

עד לרגע האחרון החזיק דיין בדעה כי יש סבירות נמוכה למלחמה משיקולים מדיניים, לא משיקולים צבאיים. דיין היה היחיד שמלוא המידע הצבאי, המודיעיני וגם המדיני היה בידו. היו לו הכישורים והניסיון לנתח אותו, והוא עשה זאת מצוין, לא פחות טוב ולדעתי גם טוב יותר מהרמטכ"ל ומראש אמ"ן. ב-21 במאי, על רקע ההתכוננות למלחמה ההולכת וקרבה ידע להגיד למטכ"ל "גינטלמן, התכוננו למלחמה."

דיין יוצר הרבה מאד בעיות להיסטוריונים בגלל האופי שלו. לאחר מספר חודשים אמר בפורום המטכ"ל, "יש מקום לחשוב כי מדינות ערב יעדיפו את הסיבוב המדיני נוסף על סיבוב צבאי". ב-24 בספטמבר המתיחות היתה באוויר וגם בשטח. והנה שבוע אחר כך בפני פורום המטכ"ל אמר שוב, "הערבים מדברים ומדברים אבל לא יורים הרבה. בדרך לשלום או לפחות לאי חידוש המלחמה אני מצפה שתהיה מין דעיכה כזו של האיבה או לא ליבוי למצב אקטיבי."

דיין נערך להוביל אחר הבחירות מהלך מדיני על פי יוזמת סאדאת, מאחורי הגב של גולדה. מסמכי הארכיון מראים שגד יעקובי הגיע והציג את התכנית של דיין, תואמת לגמרי את היוזמה של סאדאת. דיין ידע גם שקיסינג'ר נערך להוביל מהלכים מדיניים מיד לאחר הבחירות. הוא היה אמור להגיע בדצמבר לארצות הברית בנושא הזה. דיין גם הסתמך על מקורות מודיעיניים, המידע ממרוואן מתחילת ספטמבר היה שסאדאת לא יפתח במלחמה ב-1973, זה המידע המעודכן שהגיע לאנשים שנפגשו עם מרוואן בתחילת ספטמבר על רקע אירוע הטילים ברומא. חוסיין בהתראה שלו וגם מרוואן ביום האחרון לפני המלחמה סייגו את המהלך המלחמתי מהתפתחות מדינית. ולכן כישלון אמ"ן בהערכת הסבירות הנמוכה למלחמה - ואף אחד מלבדו לא יכול לקבל את האחריות על הכישלון הזה - כמעט לא השפיע על קבלת ההחלטות. התנהלותם של גולדה ודיין בימים שקדמו למלחמה התבססה על שיקולים מדיניים ושיקולים פוליטיים פנימיים: מטרתו של סאדאת היא מדינית ולכן העריכו כי הסבירות שיתקוף נמוכה. זה נעשה לצרכי תעמולה, במגמה להרגיע כדי להימנע מגיוס מילואים והסלמה ערב בחירות,

שיקולים פנימיים לחלוטין, ערב בחירות לכנסת, משק משותק, כל הצבא על הגבולות, מה שישב לכולם בראש היה אירועי 1967. מצב בלתי מתקבל על הדעת כשקמפיין הבחירות מתנהל בסיסמה "מעולם מצבנו לא היה טוב יותר". הייתה מגמה להרגיע, כי אם תשרור מתיחות קיסינג'ר "יתלבש" על זה כמוצא שלל רב ויקדם מהלך מדיני, וכמובן הייתה מחויבות לקיסינג'ר (הבנות דצמבר 71, תחכו יותר משעתיים). בישראל היו בטוחים בתוצאות המלחמה אם תתרחש, אבל גולדה, דיין וגלילי לא רצו מלחמה באוקטובר. לכן כך עוצבו המסרים לארצות הברית, לרמטכ"ל ולתקשורת. גורם נוסף שלא מוזכר פה, גם הוא קיבל הוראות מפורשות להרגיע. גם ברגעים האחרונים העדיפו גולדה, דיין וגלילי מהלך דיפלומטי שקט. במילים "הרגעים האחרונים" כוונתי ממש בדקות שלפני המלחמה. גם לו התקבלה אז התראה מתאימה כמו שקיוו לקבל, לא היה הדרג המדיני מאשר גיוס מילואים ושליחתם לחזית, לא היה מאשר תקיפה אווירית מקדימה, כך נאמר במפורש גם אחרי המלחמה.

לכן, התקיים בשיח הצבאי-מדיני טיפוח אשליות ומענה למשאלות לב: "הסדיר יבלום". ארחיב במילים מספר על מגבלות המודיעין; יש להבין כי גם אם המודיעין איכותי, לא בהכרח יספק התראה, הערכה מדויקת, או הבנת הכוונות. לכן אם היריב מתכנן הפתעה - סביר שתצלח.

פגישה עם קיסניג'ר במשרדו, השיחה נמשכה שעה ומחצה. ממסמכי הארכיון הישראלי עולה כי דיניץ קיבל טקסט כתוב בו הביע קיסניג'ר את דעתו כי האמריקאים סבורים שהמתיחות הזאת אינה מצב אידיאלי, אבל זמן בחירות איננו נוח לדיון רציני. בהמשך הדיווח הזכיר קיסניג'ר, כי כשעיבד איתנו אסטרטגיה משותפת לפני כשנתיים, בדצמבר 71, הוא דבק בה עד המילה האחרונה ואיש לא הפסיד כתוצאה מכך.

גולדה כבר לא הספיקה להשיב לשדר הזה, לדעתי היא בכלל לא שמעה אותו כי יצאה לשטרסבורג, המשיכה משם לוינה, וחזרה לאירועי היומיים-שלושה שלפני המלחמה.

המלחמה הייתה שיאו של כשלון הניתוח המדיני. זהו משפט שקבע קיסניג'ר וידע משהו על מה שקרה באותה תקופה. יש לשים לב לניסוח שלו: זהו לא כישלון נקודתי, זה שיאו, כלומר היה פה תהליך שנמשך לפחות שנה, של כישלון ושל ניתוח מדיני.

אנסה להסביר איך אני רואה את הכישלון הזה. ראש הממשלה התייחסה למשא ומתן עם מצרים כאל איום ומטרד שיש להסירו. כך עולה מכל התבטאות, כולל מן הדיווחים בתקשורת בינואר 1973, היה חשש מיוזמה אמריקאית. גולדה העדיפה מלחמה על פני משא ומתן בשנת בחירות בישראל, ועל פני ההסכם המדיני שמחייב נסיגה מלאה. דין וגלילי היו שותפי הסוד היחידים של כל ההתנהלות בנושא הזה. גולדה הייתה דומיננטית, ובנושא הביטחוני היה בקי, כמובן, דין.

בעקבות התראות סרק, לדעתי, לגבי מלחמה שהגיעו במאי 1973 נערכו בצה"ל בהתאם, אבל גלילי אמר כי נקודת המוצא של המערכת הזו, כלומר ההכנות במצרים למלחמה וההתרעות עליה, מתחילה בכך שהם מוכנים לשלום ולמערכת הסכמים וערבויות בינלאומיות, כל זה בתנאי שאנו ניסוג באופן מלא לקו הגבול הקודם.

אף על פי שדיין, זעירא ודדו היו נוכחים בכל הדיונים - לא זו בלבד שלא שיתפו את המערכת הצבאית במידע המלא של מה שעומד מאחרי הדברים האלה, גם את שאר חברי הממשלה לא שיתפו בלבטים.

The movie screened shows Prime Minister Golda Meir during the Yom Kippur War

ב-28 בפברואר נפגש קיסניגר עם גולדה לפגישה לא רשמית, אין פרוטוקול אמריקאי גם לשיחה הזו. קיים רק פרוטוקול ישראלי ולכן רק בימים אלה ניתן להבין מה קרה שם. קיסניגר הסביר לראש הממשלה שאמנם סיכמו לקיים קיפאון במשך שנתיים אבל המציאות השתנתה, וצריך לנהל תהליך מדיני. גולדה אמרה לו בפירוש, זהו הציטוט המדויק: "לא נלך על זה". למחרת נפגשה גולדה עם ניקסון; הפגישה מוכרת, הפרוטוקול מוכר, אבל הכל היה מבוים. קיסניגר הכין מראש, לחוד עם גולדה ולחוד עם ניקסון, מה יאמרו ומה יסוכם בפגישה. ב-9 במרץ 1973 נערכה פגישה בין רבין לקיסניגר, יום לפני שרבין סיים את תפקידו בווישינגטון, ועמד לחזור לארץ למחרת.

קיים מסמך סיכום לפגישה והמשכו בשיחת טלפון בין קיסניגר לרבין. הפרוטוקול האמריקאי לא מתאר מה נאמר בארבע עיניים. על פי הפרוטוקול האמריקאי, הציג קיסניגר לרבין לוח זמנים כדי להגיע עד ספטמבר 1973 להסכם שיתבסס על יוזמת סאדאט.

יש בידנו המסמך הישראלי המתאר את הדיווח של רבין לראש הממשלה על הפגישה וכולל הדברים (בעריכה לדפוס. העורך) שנאמרו בארבע עיניים; "השיחה החלה בנוכחות רודמן, העוזר של קיסניגר, אבל לאחר כעשר דקות ביקש ממנו קיסניגר לצאת וכאשר נשארנו ביחידות הציג לי קיסניגר גם את המתווה להסכם, לא כתוב, אבל בפירוש בעל פה מתווה להסכם. קיסניגר חזר ושאלני האם אנו מוכנים לסטות ממדיניותנו לתביעה לשינויי גבול ניכרים בהשוואה לגבול הבינלאומי". (להזכיר - ההחלטה של ממשלת ישראל מאוקטובר 1968).

רבין התקשר לגולדה, השיחה הייתה קשה וארוכה, רבין ניסה ללא הצלחה לשכנע אותה לקבל את המתווה של קיסניגר להגיע להסכם עד ספטמבר 1973. אין בידי הפרוטוקול של השיחה בין רבין לגולדה, אבל קיים הטקסט של השיחה בין רבין לקיסניגר למחרת; מן הכתוב עולה כי רבין התנצל ממש שלא הצליח לשכנע גם לאחר שיחה נוספת את ראש הממשלה.

סאדאט התנהל בשנת 1973 בשני ערוצים מקבילים, לשניהם היתה מטרה אחת, להניע תהליך מדיני; חלופה אחת, מדינית חשאית, עם קיסניגר שעוקפת את מזכיר המדינה רוג'רס. החלופה השנייה בערוץ צבאי ממודר, הכנות למלחמה אל יעד צבאי מוגבל, כדי להניע תהליך מדיני, לא כדי לכבוש את סיני.

הערוץ המדיני התקיים בעשרות שדרים, פגישות ושיחות טלפון. ראשי המערכת הצבאית והמודיעינית: דדו, זעירא וזמיר, ידעו שמתנהל משא ומתן אבל לא את הפרטים שעברו בו. הצבא והמודיעין בישראל התמקדו במישור הצבאי, במלחמה ולא בכוונות מדיניות. המודיעין לא התבקש להביא מידע מדיני ולא הביא.

כשהצגתי את הנושא המדיני לצביקה זמיר, הוא ממש התקומם בתגובה: למה לא אמרו לי, יכולתי לנסות ולהשיג מידע גם בעניין הזה, היו לי דרכים לעשות זאת.

האירוע החמישי והאחרון שאתאר התרחש ב-30 בספטמבר 1973; ברורה לכולנו תמונת המצב הצבאי באותו זמן. מדובר על השבת שלאחרי ראש השנה. קיסניגר בתפקיד מזכיר המדינה, השגריר דיניץ הגיע לארץ להתייעצות כי קיסניגר הבהיר, לקראת המינוי שלו, שהולך להיות תהליך מדיני מואץ מיד לאחר הבחירות לכנסת (השמינית) שהיו אמורות להתקיים באוקטובר 1973. דיניץ הגיע לכאן כשהמתחות כבר התחילה לגאות, וחזר לארצות הברית עם הרקע של האירועים, וכל הידיעות המודיעיניות ומראה העיניים של מה שקרה בתעלה ובגולן. הוא דייווח על

שיקרה, יעזור אם נחכה יותר משעתיים לפעולתנו הנגדית".

נחכה יותר משעתיים - זהו המחיר ששילמה ישראל בתמורה להבנות, לקיפאון מדיני ולאספקת הנשק; זה לא היה רק שיקול דעת של הרגע האחרון, זו הייתה מחוייבות.

המערכת הצבאית לא ידעה על המחויבות הזו, אבל ידעה גם ידעה על המשתמע ממנה. רק ב-5 באוקטובר, יום לפני המלחמה, פנה דדו לדיין, כשדדו מתייחס כבר למלחמה כוודאית, וביקש "אם קורה משהו אנחנו רוצים לרכז כוחות, כלומר לרכז מילואים או לתת התראות", ודיין אמר לו "אל תזיז כוחות אלא אם ממש זה מתחיל". ביום המלחמה, כשדדו ביקש את האישור לתקיפה שחיל האוויר היה כבר ערוך אליה, דיין אמר לו, להערכתך, "אפילו אם האמריקאים יהיו בטוחים במאה אחוז שמצרים תתקוף, לא יתנו לנו לתקוף ראשונים".

דיין ידע זאת בוודאות. למה הדיון בנושא זה לא התקיים קודם לכן? כי אם הייתה וודאות, והייתה, נותרה האשליה שניתן יהיה לקבל אישור לתקיפה מקדימה. לגבי גיוס מילואים, היו לדיין נימוקים אותם העביר לדדו נגד גיוס המילואים בהיקף גדול, "כי גיוס מילואים זהו אקט של מלחמה".

במשך ארבעה ימים בפברואר 1973 נערך "מרתון" של שיחות מדיניות בנושא המזרח התיכון. המפגש הראשון היה ב-25 בפברואר בין קיסינג'ר וחאפז איסמאיל, היועץ של סאדאת שחיכה שמונה חודשים לבוא ולהציג את יוזמת השלום שלו בפני קיסינג'ר, וסוף סוף נענה. היוזמה הזאת כללה גם לוח זמנים ועל פיו הצדדים אמורים להגיע להסכם עד תחילת ספטמבר 1973. מיד אחרי הפגישה מיהר קיסינג'ר אל ניקסון, הציג לו את מה שמע ואמר לו מה שהוא חושב על כך, והוסיף שאפשר יהיה לחתום הסכם בין ישראל ומצרים עד ה-1 בספטמבר 1973, וזה יהיה הישג עצום. קיסינג'ר קיבל את אישור הנשיא, ובאותו יום נפגש עם רבין כדי להכין את הפגישה המיועדת למחרת עם ראש הממשלה גולדה.

השיח המדיני-צבאי הישראלי לפני מלחמת יום הכיפורים

ד"ר יגאל קיפניס, אוניברסיטת חיפה

במשך עשרות השנים שחלפו מאז המלחמה כבר היו כנסים שעסקו בשיח המדיני-צבאי ומן הסתם יהיו עוד בעתיד. מיותר לציין שהכנס הזה מיוחד עבורי, לאו דווקא בגלל הבמה, אלא בגלל מי שמול הבמה. אנצל את זכותי כהיסטוריון ואנסה לנתח איך התנהלנו עד המלחמה ולא במהלכה, עם הדגש על השיח המדיני-צבאי הישראלי. הדילמה המרכזית בשיח הצבאי-מדיני בהקשר מלחמת יום הכיפורים היא האם ידענו או לא ידענו. אין ויכוח על כך שזכותו של הדרג המדיני להחליט איזה מידע יחלוק עם כל גורם אחר.

כתיבתה של היסטוריה מדינית יכולה להתבצע רק ממרחק של עשרות שנים לאחר האירועים; יש לנו מגבלה, התיעוד והמקורות הם בעייתיים קודם שחלפו 40 שנה, הם חסרים, חלקיים, שגויים ומוטעים. קורה שהנרטיב משתלט על הזיכרון, ולגבי 1973 זהו בעיקר הנרטיב הצבאי מודיעיני. ברור שכאשר נחשפת מלוא התמונה הדברים משתנים.

אעבור בקיצור על נקודות ציון בדרך אל המלחמה. נקודה ראשונה - 1967, מלחמת ששת הימים. השאלה הגדולה הייתה איך מנצלים את ההישגים הנדירים של המלחמה להישג מדיני. בממשלת ישראל הייתה באותם ימים דעה אחידה שהתקבלה לאחר סידרת דיונים די רצינית, להציע לסוריה ולמצרים לחתום על הסכם שלום על בסיס הגבול הבינלאומי. אני מניח שהדברים ידועים פחות או יותר, אין שום ספק שהוצב פה יעד מדיני מרחיק ראות. להחלטה הזו הייתה ללא ספק משמעות רבה בהיבט הביטחוני. אם תרצו, זהו במידה רבה הבסיס למדיניות ישראל עד היום, הכוונה לגבולות הבינלאומיים. איש מהמערכת הצבאית לא שותף בדיונים ולא ידע על ההחלטה, בכלל זה יצחק רבין שתוכן ההחלטה נודע לו מפי המקורות האמריקאים כשהיה שגריר בושינגטון. בהיסטוריה ובכלל, אי אפשר לענות על השאלה מה היה קורה אילו; אבל יש בהחלט מקום לשאול את השאלה שמעוררת מחשבות.

מאוחר יותר, באוקטובר 1968 החליטה ממשלת ישראל להודיע לארצות הברית שתעמוד על שינויים משמעותיים בקו הגבול הבינלאומי בין ישראל ומצרים. המשמעות הייתה ברורה לכולם, יהיה סיבוב מלחמה נוסף לפני הסכם שלום. הוגדרו יעדי המלחמה ודרך ההתנהלות לקראתה. היעד הצבאי היה ברור, כיבוש שטחים נוספים כמנוף לחץ על מצרים כדי לקבל שינויים משמעותיים בגבול הבינלאומי. ההתנהלות הצבאית גם היא הייתה ברורה: הכנות למלחמה במתאר של חציית התעלה גם כצורך מדיני, הגנה על קו התעלה ועל הקו הסגול שבגולן.

עד המלחמה היה קיפאון בהתנהלות המדינית. בדצמבר 1971 הגיעה גולדה לושינגטון כדי לדון באפשרות שסאדאת יחליט לא לחדש את מה שהוגדר אז הפסקת האש.

יחד עם קיסינג'ור, אז רק היועץ לביטחון לאומי והדמות המרכזית בקביעת המדיניות, הושג סיכום מלא על קיפאון מדיני וסיכול יוזמות לקדם משא ומתן, תכנית רוג'יס לא היתה קיימת עוד, ועל המשך אספקת המטוסים לישראל כגורם הרתעה. בהמשך נפגש השגריר רבין עם קיסינג'ור לסיכום ההבנות, אין מסמך אמריקאי אבל יש מסמך ישראלי שנחשף לציבור ולחוקרים רק לאחרונה.

המסמך מופנה אל שמחה דיניץ, אז מנכ"ל משרד ראש הממשלה, ודן בשאלה מה יקרה אם סאדאת יממש את איומיו ויתקוף. רבין השיב כי "ללא ספק נכה חזק אם נותקף, לא ניתן למצרים לבחור לעצמם את כללי המלחמה וצורתה", קיסינג'ור סיים באומרו "שבמקרה זה שהוא לא מאמין

הנושא האחרון בו נעסוק ידון באתגר שבעניין הכוח בעידן של שינויים מהירים וחוסר וודאות. מאז ומעולם מונח לפנינו האתגר של פיתוח מערכות נשק ומסגרות לוחמות, תהליכים הדורשים זמן ארוך ואשר צריכים להוכיח את עצמם כאשר המציאות משתנית ולעיתים אף הופכת את המאמצים שהשקענו ללא רלוונטיים.

כיום, עקב קצב ההשתנות המהיר ואי הוודאות ההולכת ומתרחבת, הבעיה הזאת הפכה קשה עוד יותר. אחד המפקדים הבכירים בחיל ציין בפנינו כי לדעתו חיל האוויר הפיק את הלקחים הנכונים ממלחמת ששת הימים וההתשה, הבעיה היחידה לדבריו - מבחינת חיל האוויר במלחמת יום הכיפורים - הייתה שהמלחמה פרצה שלוש שנים קודם זמנה, אחרת היינו מוכנים עם הטכנולוגיות והאמצעים שיכלו להתגבר על טילי הקרקע-אוויר של האויב.

מכיוון שגם בעתיד נראה שלא נוכל להבטיח שהמלחמות יפרצו בדיוק כשנרצה וכשנהיה מוכנים, נותר בפנינו האתגר לבנות ולפתח את הטכנולוגיות והכוח שלנו כך שנוכל להתאימם למציאות ולאתגרים המשתנים ולהפעילם בזמן שנדרש לכך.

ברצוני להודות לכל המרצים שבאו מרחוק ומקרוב והתנדבו לחלוק איתנו את הידע, התובנות והניסיון שלהם. תודה מיוחדת למכון ראנד שבמסגרת שיתוף הפעולה בין המכונים שלחו את אחד מחוקריהם. תודה לאפרים סגולי ראש המרכז לחקר העימות האסימטרי בזרוע האווירית במכון פישר שריכז את העבודה האקדמית של הכנס, ולכל מי שעשו במלאכה בהכנה ובהפקה של הכנס. אני מאחל לכולנו כנס מרתק ומלמד.

Brig. Gen. (res) Asaf Agmon (left) with Maj. Gen. (ret) Dan Tolkowsky, IAF commander 1953 - 1958

רבות מההחלטות שהתקבלו בימים האחרונים לפני המלחמה וביומיים הראשונים אחרי פריצתה נבעו מהתפיסות האלה. פרנסיס בייקון (1561-1626) פילוסוף ומדינאי אנגלי, אמר: "משאימצה לעצמה דעה כלשהי, ההבנה האנושית מגייסת כל אמצעי שיאשש דעה זאת, ואף אם יש עדויות כבדות משקל רבות המצדדות בדעה אחרת הן מבוטלות או נדחות כדי לא לערער את סמכותה של המסקנה שהתקבלה". כמו שנוהגים לומר כיום, אל תתנו לעובדות לבלבל אותנו. כמעט כל מי שדיברנו איתו או קראנו את דבריו, ציינו כי לא חסר להם מידע, והדגישו כי ההפתעה שלהם לא הייתה מהאויב אלא מעצמנו.

מזכיר המדינה האמריקאי הנרי קיסינג'ור ציין לאחר המלחמה: "ידענו הרבה מאד אבל הבנו מעט מאוד", ובוזה הוא כלל גם את עצמו.

ביום העיון שערכנו כאן במכון פושר על לקחי מבצע "עופרת יצוקה", ציין הרמטכ"ל לשעבר רב אלוף אשכנזי, כי הבין היטב את הקריטיות של השיח הזה והקדיש את רוב זמנו (לדבריו - שישים אחוז), לפני והמבצע ובמהלכו, בשיח ובדיון עם הדרג המדיני על מנת לוודא שהוא (הרמטכ"ל) מבין מה הדרג המדיני רוצה ושהוא מצליח להעביר לדרג המדיני מה אפשרי, באלו אלטרנטיבות ובאלו סיכונים.

הנושא השני הוא תופעת ההפתעה וההתאוששות ממנה. כולנו מבינים כי הפתעה והפתעות ברמות כאלה ואחרות הן חלק בלתי נפרד מהמלחמה. מלחמת יום הכיפורים הדגישה איך הטובים שבאנשינו, רבי הניסיון והידע, לא קיבלו החלטות מיטביות בזמן שהופתעו. זאת לא הייתה בעיה אישית של אותם אנשים, אותם מפקדים, ההתמודדות עם הפתעה והתאוששות ממנה הוא מבחן אנושי שאפשר להכיר אותו, לבנות מנגנונים, להתמודד עמו ולהתאמן לקראתו. האם אנחנו בחיל האוויר מבינים זאת? האם אנחנו - ארגון הבנוי על תכנון והכנה מדוקדקים, בו הטובים ביותר מתקדמים לתפקידי המפתח, חסינים או חשופים יותר לסכנות הטמונות בהפתעה?

האם הטובים ביותר, אלה שנמצאים בראש הפירמידה שלנו, שהתקדמו על בסיס הצלחותיהם לאורך השנים, שהרבו לקבל החלטות מוצלחות, חלקן הגדול בקבועי זמן קצרים מאוד, יודעים איך להתמודד מול כישלון מערכתי, מול הכאוס של המלחמה? אילו מנגנונים יש לנו כדי לתמוך במקבל החלטות ואיך הסובבים אותו ערוכים להתמודד עם מצב משברי כזה?

הנושא השלישי יעסוק בשאלה של מתקפת המנע והמכה המקדימה. כולנו יודעים כי הדרג המדיני לא אישר לצה"ל לבצע את מתקפת המנע שתוכננה על ידי חיל האוויר ביום הכיפורים. כיום, עקב מרכזיותו העולה של חיל האוויר, מעורבותו ומוכנותו של החיל בנושא הזה חייבת להיות גדולה פי כמה, כולל להתכונן ולתכנן מה יהיו פעולותיו אם מכה מקדימה מתוכננת לא תאושר על ידי הדרג המדיני. ברור כי הדרג המדיני יכול ורשאי לשנות את התכניות האופרטיביות שלנו גם אם אושרו בעבר, ולכן מוטל עלינו להיות מוכנים עם תכניות מיטביות לאפשרויות כאלה. אם דנים בחשיבות העולה של המכה המקדימה, היא אינה עומדת בפני עצמה, עלינו לבחון איך למנף אותה על מנת להשיג את ההישג המרכזי של המלחמה, דבר שכמעט לא נעשה במערכות המוגבלות האחרונות שלנו.

מידי צה"ל את סיני. זהו התסכול העמוק שקיים היום במצרים".
בראיונות שנתנו אלופי צה"ל לעיתונות בחודשים שלפני פרוץ המלחמה - ביניהם גם הקטע שצוטט - אפשר למצוא את דבריו של אלוף פיקוד הדרום אריאל שרון: "יש לנו אחד הצבאות האדירים בעולם, אני לא מאמין שיש איזשהו יעד צבאי או אזרחי בקשת שבין בגדד וחרטום, כולל כל השטח של לוב, שצה"ל אינו יכול לכבוש אותו. במלחמה הבאה קו הנסיגה של המצרים יהיה קהיר, אין להם קו אחר וזה יהיה כרוך בחורבן נורא של מצרים, חורבן מוחלט".
הסיסמא שהפכה לתבונה לפני 1973 ש"מעולם מצבנו לא היה טוב יותר" חוזרת גם 40 שנה אחרי התשלום הכבד ששילמנו עבור תפיסה זו, בביטויים כמו "הזמן פועל לטובתנו".

מפקד חיל האוויר עד חמישה חודשים לפני המלחמה, האלוף מרדכי הוד, קבע שהמלחמה אם תפתח עכשיו, תסתיים מהר יותר מאשר מלחמה ששת הימים. תבונות אלו לא נשארו ברמת ראשי הדרג המדיני והצבאי, הן הלחלו כלפי מטה לכל הציבור. במיוחד לדרגי השדה שבסופו של דבר היו הם אלו שנדרשו להתמודד מול האויב ולנצח תוך סיכון חייהם.

לאחרונה התפרסם ספרו של אבירם ברקאי, הספר נקרא "על בלימה" ומתאר את חטיבה 188 במלחמת יום הכיפורים. אני ממליץ לכל אחד ובמיוחד לאווראים שבינינו לקרוא על מנת להתרשם מן הכאוס של המלחמה. להלן קטע מן הספר בו מדובר על אחד ממפקדי המחלקות בחטיבה: "שלושם נחתו לפתע ללא התרעה מוקדמת המח"ט בן שוהם ואיתו פרופסור צבי יעבץ ראש החוג להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב. מסתבר שבן שוהם היה סטודנט ומעריך של פרופסור יעבץ ולכן ביקש ממנו לעלות לרמת הגולן, להרצות לחיילים ולעשות עבורו סקר מוכנות נפשית של הטנקיסטים: עד כמה ערכים כמו ציונות, מולדת, הקרבה, צרובים בהם. לפני שעזבו עשה הפרופסור סיבוב בין טנקי המחלקה ושמעתי אותו שואל את בן שוהם, כמה טנקים יש לאויב הסורי ממוך, בן שוהם אמר שבכל הגזרה בערך 700, מתוכם כאן מול הדרום כ-500, ואחר כך הוסיף בחצי חיוד, כל מה שהסורים צריכים לעשות זה לתדלק ולנסוע. ואז הפרופסור פנה ליואב יקיר מפקד המחלקה ושאל אם שלושת הטנקים שלו מסוגלים לעמוד מול המסה הזאת, יואב אפילו לא מצמץ וענה בביטחון מלא, אנחנו נעמוד עד שיבואו המילואים. יעבץ לא וויתר ופנה לאנדריי סקל, עולה חדש מהונגריה, הטען קשר בטנק של יקיר, שהשיב לשאלתו מה בדיוק תפקיד המחלקה, "אנחנו כאן על הקו כדי לבלום את כוחות האויב עד שיגיעו המילואים", ומתי יגיעו המילואים? שאל אותו יעבץ, "תוך 24 שעות", ענה לו סקל.

יעבץ עדיין לא הרפה, אבל איך תעשו את זה? "אנחנו מכירים את המג"ד בצד השני", הרגיע אותו אנדריי, "אנחנו יודעים מה הם יודעים ויש לנו טווחים מסודרים על כל מטרה, אבל בעיקר אנחנו יותר טובים מהם". מסתבר שיעבץ לא נרגע, הוא אמנם פרופסור להיסטוריה אבל כנראה שמתמטיקה ברמה של הבנת יחסי הכוחות על ציר הזמן ומרחק של שניים שלושה קילומטר, לא נעלמה מעיניו. ואז הוא ירה את הפצצה, משהו שעד היום אף אחד לא שאל אותנו, "אבל אתם רק שלושה טנקים ומולכם חמש מאות טנקים סורים, אפילו אם נניח שתצליחו לפגוע ולהשמיד כל מטרה בפגז ראשון, הרי חשבון פשוט של שבעים ושניים פגזים לטנק כפול שלושה טנקים מוכיח שמשוה לא מסתדר כאן בנתונים". ההונגרי הזה סקל לא התבלבל, "אל תדאג" הוא ענה לו, "אנחנו נעמוד עד בואם של המילואים". אחר כך הוא הבחין באי השקט של הפרופסור ועל מנת להרגיע אותו, הוסיף: "זה לא יהיה קל פרופסור, אבל אנחנו מספיק טובים, נעמוד בזה".

כאילו עיסוק בלקחים הללו הוא עוד חיטוט בפצעי העבר שלא תורם להווה ולעתיד. יתכן שזה ההסבר לכך שעל פי פרסומים שלא הוכחו, נאסר על מחלקת היסטוריה של צה"ל להפיץ את מחקרה על מלחמת יום הכיפורים".

אף לא אחד מלובשי המדים של היום האחראים על ביטחוננו לא השתתף במלחמה ההיא, מתייחסים אליה כאל פרק בהיסטוריה רחוקה, שהרלוונטיות שלה מוגבלת ביותר לימינו. מכיוון שאנו במכון פישר חושבים כי בשל הרלוונטיות שלהם, לקחי המלחמה ההיא חשובים עוד יותר מתמיד, דווקא על רקע המצב במזרח התיכון כיום ובעתיד הקרוב, בחרנו לעסוק ברמה האסטרטגית והאופרטיבית, שם הסיפור מורכב יותר, הוא מחייב הכרה, ידע, עבודת צוות ותבונה רבה. עקב אילוצי הזמן לא נעסוק ברמה הטקטית ובדרג הלוחם שלדעתי שם נלמדו ויושמו לקחים רבים. באופן טבעי עסקנו בגבורת הלוחמים ובכאב על אובדנם, אך בי עלתה תחושת החמצה על כך שאף כי חלפו כבר 40 שנה חלק חשוב מהלקחים מאותה מלחמה, הישימים לנו ולעתידנו אף כיום, עדיין לא נלמדו או לא יושמו במלואם.

כיום ברור ואף מוגדר חלקה המרכזי של הזרוע האווירית באבני היסוד של תורת הביטחון הלאומי של מדינת ישראל: במרכיב ההרתעה יש לזרוע האוויר תפקיד עיקרי. במרכיב ההכרעה הזרוע האווירית עם כוח האש האדיר שלה מהווה מרכיב עיקרי, וגם במרכיב ההגנה על רקע ההתעצמות איומי הרקטות, הטילים והנשק תלול המסלול, יש לחיל האוויר תפקיד עיקרי.

לחיל האוויר תפקיד חשוב במרכיב ההרתעה, אם כי לא מרכזי כמו בשלושת המרכיבים הקודמים. מכאן עולה עוד יותר החשיבות של הדיון ברמה האסטרטגית והאופרטיבית כאשר באים לדון בלקחים ובתובנות ממלחמת יום הכיפורים לגבי הכוח האווירי. בהקשר למה שצינתי, אני סבור כי חיל האוויר חייב להיות חלק בלתי נפרד מן השיח האסטרטגי גם מול הדרג המדיני, הרבה יותר ממה שהיה בעבר, גם אם אכן היה.

בחרנו בארבעה נושאים שנראים לנו משמעותיים ביותר בהקשר הכוח האווירי, ונאלצנו לוותר על נושאים חשובים נוספים כמו המערכה המשולבת, הפצצות אסטרטגיות ועוד. הרציונל של הכנס הוא שימוש באירועי המלחמה על מנת להניע דיון עכשווי, שעניינו לשאול את השאלה: האם הפקנו והפנמנו את הלקחים הנכונים לזמננו עכשיו.

הנושא הראשון חשוב מאד בעינינו - תהליך עיצוב האסטרטגיה, תהליך שבו קיימת חשיבות עליונה לשיח בין הדרג המדיני לדרג הצבאי.

זהו שיח מרכזי וחשוב מאין כמותו שבו חייבת להיות פתיחות ואפשרות לרבגוניות של דעות אלטרנטיביות, שיח של תמימות דעים מוביל להינעלות על קונספציה, תפיסות ותובנות שתקפותן עלולה להיות מוטלת בספק. כותרת של מאמר שהתפרסם בעיתון "ידיעות אחרונות": "מעולם לא היה מצבנו טוב יותר" לא באה כהמצאה של התקשורת, היא נשענה על אמירות ותובנות של הדרג המדיני והדרג הצבאי. ניתן לשמוע זאת גם בקטע מסרט וידאו בדברי דיין שר הביטחון: "התסכול העמוק שקיים כיום במצרים, נובע מן ההכרה של חוסר האפשרות לחצות את התעלה ולהביס את צה"ל בסיני, זאת הודות לכושר לחימתו של צה"ל, הודות למטוסים האמריקאים, לפנטומים, הודות לחיל השריון וכן לא במעט הודות למערכת הסטטית של הביצורים, הדרכים, המים, הקשר, ושל שדות התעופה. זהו לא רק מדבר חול, אלא שטח ערוך למלחמה. המצרים לא הבינו זאת בעצמם עד שהרוסים הסבירו להם שלא פשוט וחסר סיכויים לנסות לחצות את התעלה ולהוציא

דברי פתיחה: "מעולם לא היה מצבנו טוב יותר" תא"ל (מיל) אסף אגמון, ראש מכון פישר למחקר אסטרטגי אויר וחלל

הכנס השנתי התשיעי לביטחון לאומי הנערך במכון פישר יעסוק השנה במלחמת יום כיפור, הלקחים והתובנות לגבי הכוח האווירי.

מלחמת יום הכיפורים שהסתיימה רשמית ב-24 באוקטובר 1973, גבתה מחיר כבד; איבדנו 2222 מבנינו, 7251 נפצעו, 294 חיילים ישראלים נפלו בשבי; המלחמה הזו הייתה ועודנה אירוע מכונן בתולדות מדינת ישראל, ולמעשה היא האחרונה שבה התמודד צה"ל במלחמה כוללת, להבדיל מהמערכות המוגבלות שעברנו מאז מבצע "שלים הגליל" ועד ל"עמוד ענן".

אנחנו נמצאים במציאות אסטרטגית מורכבת מאד, על פי דברי הרמטכ"ל: "אנחנו נמצאים באי וודאות ביטחונית שיכולה בכל רגע להתפתח לעימות ביטחוני רחב וחסר שליטה". מאז דצמבר 2010 גועש המזרח התיכון ורועש, סוגי עימותים שלכאורה נעלמו מן הנוף, ייתכן שהם חוזרים. אף לא אחת מהמערכות המוגבלות שעברנו לאחר מלחמת יום הכיפורים, אינה כה קשה ורבת חזיתות, עם הפתעות אפשריות ברמה הטקטית, ברמה האופרטיבית, ואף ברמה האסטרטגית.

לכן, במלאת 40 שנה למלחמת יום הכיפורים אנו חשים חובה לבדוק היטב האם הפקנו את כל לקחי המלחמה ההיא והאם יישמנו אותם במלואם, תוך התאמתם למציאות שהשתנתה. לאחרונה התפרסמו מספר ספרים על המלחמה, רובם נכתבו ע"י אנשים מרכזיים להם הבנה וניסיון רב בסוגיות של אתגרי הביטחון הלאומי שלנו ובתורת ההפעלה של הכוח הצבאי של צה"ל. בכלם, בחריפות כזאת או אחרת, עולה הטענה כי לא הפקנו את כל לקחי המלחמה ההיא, וכי חלק חשוב מהלקחים שאכן הופקו עדיין לא יושמו במלואם.

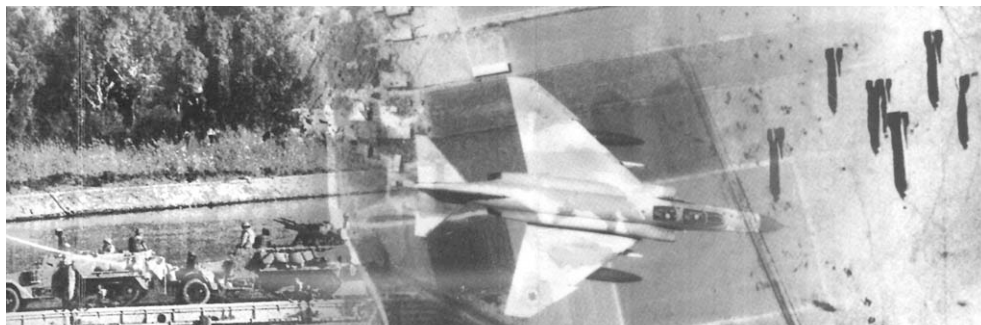
האלוף במילואים צבי זמיר כתב: "לקחי המלחמה הזאת אינם של הצבא לבדו, הם לקחיה של המדינה כולה, לפעמים אני מתרשם שהם לא הופקו מתוך תקווה ורצון להשכיח את מה שהיה. כאילו עתה זה עניינה של ההיסטוריה הרחוקה שמוצו הדיבורים אודותיה,

Brig. Gen. (res.) Asaf Agmon, CEO, Fisher Institute for Air and Space Strategic Studies

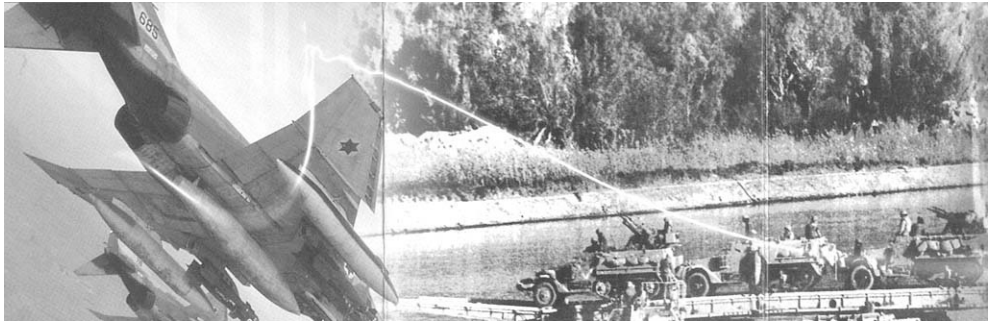

הערה: הכיתוביות לתמונות בכל החוברת מופיעות בשפה האנגלית, עבור מי שאינם דוברי עברית

סדר הרצאות בשפה העברית

7	דברי פתיחה: מעולם לא היה מצבנו טוב יותר תא"ל (מיל) אסף אגמון, ראש מכון פישר
12	השיח המדיני-צבאי הישראלי לפני מלחמת יום הכיפורים ד"ר יגאל קיפניס, אוניברסיטת חיפה
18	עיצוב האסטרטגיה המצרית - כך עושים את זה נכון רון טירה
23	השיח האסטרטגי מנקודת מבטו של איש המעשה רא"ל (מיל) דן חלוץ, רמטכ"ל לשעבר
29	הידע ככלי לבחינת יחסי מדינאים-חיילים בישראל ד"ר תא"ל (מיל) דב תמרי
39	התמודדות חיל האוויר עם ההפתעה והישיגה סא"ל מוטי חבקוק
42	ההפתעה המערכתית במלחמת יום כיפור ד"ר תא"ל (מיל) גיורא רם (פורמון)
45	ההפתעה המערכתית במלחמת יום הכיפורים תא"ל (מיל) עמוס עמיר
47	השפעתה של הפתעה על קבלת החלטות ד"ר מנחם גלברד
51	הקשר בין מתקפה מקדימה לתכנון המערכה וניהולה אלי"מ (מיל) גור ליש
56	הרצאת מפקד חיל האוויר האלוף אמיר אשל
61	בניין הכוח בעידן של שינויים מהירים וחוסר ודאות אלוף (מיל) גיורא רום
63	האם ניגן חיל האוויר את המנגינה הנכונה ד"ר אביאם סלע
66	בניין הכוח - ההיבט הטכנולוגי-ארגוני אלוף (מיל) עדו נחשתן, מפקד חיל האוויר לשעבר
71	בניין הכוח - ההיבט התפיסתי אלוף גרשון הכהן
75	הרצאה מסכמת שר הביטחון רא"ל (מיל) משה (בוגי) יעלון
83	דברי סיום אלוף (מיל) הרצל בודינגר

תוכנית הכנס - 22 במאי 2013

מושב שלישי

מכה מקדימה, מתקפת נגד

יו"ר: אל"מ (מיל) אורי דרומי, מנהל מעדון העיתונות, ירושלים

להכות ראשון - שיקולי הסיכון והגמול של מתקפת מנע ומתקפה מקדימה

ד"ר קרל מולר, RAND

הקשר בין מתקפה מקדימה לתכנון המערכה וניהולה

אל"מ (מיל) גור ליש, המטה לבטחון לאומי

הוצאת מפקד חיל-האוויר

האלוף אמיר אשל

מושב רביעי

בניין הכוח בעידן של שינויים מהירים וחוסר ודאות

יו"ר: אלוף (מיל) גיורא רום, מנהל רשות התעופה האזרחית

האם ניגן חיל-האוויר את המנגינה הנכונה?

ד"ר אביאם סלע

בניין הכוח - ההיבט הטכנולוגי / ארגוני

אלוף (מיל) עדו נחושטן, מפקד חיל-האוויר לשעבר

בניין הכוח - ההיבט התפיסתי

אלוף גרשון הכהן, מפקד הגיס הצפוני

הוצאה מסכמת

שר הבטחון, רא"ל (מיל) משה (בוגי) יעלון

דברי סיום

יו"ר מכון פישר, אלוף (מיל) הרצל בודינגר

פתיחה מוסיקלית עם להקת חיל-האוויר

דברי פתיחה: "מעולם לא היה מצבנו טוב יותר"

תא"ל (מיל) אסף אגמון, ראש מכון פישר

הוצאת פתיחה:

העקרונות של השיח המדיני-צבאי

מר אהוד אולמרט, ראש הממשלה לשעבר

מושב ראשון

תהליך עיצוב האסטרטגיה - השיח המדיני צבאי

יו"ר: תא"ל (מיל) אודי דקל, לשעבר רח"ט תכנון אסטרטגי באג"ת

השיח המדיני-צבאי הישראלי לפני מלחמת יום הכיפורים

ד"ר יגאל קיפניס, אוניברסיטת חיפה

עיצוב האסטרטגיה המצרית - כך עושים זאת נכון

חן טירה, חבר המועצה המייעצת, Infinity Journal

מושב ראשון (המשך)

תהליך עיצוב אסטרטגיה - השיח המדיני צבאי

השיח האסטרטגי מנקודת מבטו של איש המעשה

רא"ל (מיל) דן חלוץ, הרמטכ"ל לשעבר

בין מדינאים לחיילים - פערים לא מגושרים

ד"ר, תא"ל (מיל) דב תמרי, ראש התכנית לבטחון והגנת העורף, המכללה האקדמית בית ברל

מושב שני

תופעת ההפתעה וההתאוששות ממנה

יו"ר: תא"ל (מיל) אפרים סגולי, מכון פישר

התמודדות חיל-האוויר עם ההפתעה והישיגה

סא"ל מוטי חבקוק, ראש תחום היסטוריה ומידע חיל-האוויר

ההפתעה המערכתית במלחמת יום כיפור

ד"ר, תא"ל (מיל) גיורא רום (פורמן), תא"ל (מיל) עמוס עמיד

השפעתה של הפתעה על קבלת החלטות

ד"ר מנחם גלבז, אוניברסיטת תל אביב, המכללה האקדמית

עמק'יזרעאל

חברי הוועדה האקדמית של הכנס

תא"ל (מיל') אסף אגמון, מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל
תא"ל (מיל') אפרים סגולי, ראש המרכז לחקר הכוח האווירי והעימות האסימטרי
רון טירה, חבר המועצה המייעצת Infinity Journal
אל"מ (מיל') אמיר ירום
סא"ל (מיל') רוני אמיר

מינהלת הכנס

מירה קרבס חנניה, מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל
סיוון אמיר, מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל

הפקת הכנס

הרלינג-וינברג הפקות ואירועים

יח"צ:

MS תקשורת עיסקית

עריכה - דורית לנדס
עודד מרום

עיצוב העטיפה - יגאל גבאי
עיצוב גרפי והבאה לדפוס - עודד מרום
צילומים - סיון פרג
דפוס - קופי-טופ, בני ברק

© כל הזכויות שמורות למכון פישר. 2014

המאמרים המתפרסמים בחוברת זו אינם בעלי סווג בטחוני ונמצאו ראויים לעיון הציבור. הדעות המובאות במאמרים הן על דעת המחברים בלבד ואינן משקפות בהכרח את עמדות מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל, נאמניו, חוקריו או האישים והגופים התומכים בו.

מכון פישר למחקר
אסטרטגי אויר וחלל (חל"צ)

**הכנס השנתי התשיעי
לביטחון לאומי
מלחמת יום כיפור -
לקחים ותובנות
לגבי הכוח האווירי**

22 במאי 2013

**פרסום מס' 53
פברואר 2014**

מכון פישר למחקר אסטרטגי אויר וחלל
רח' זיבוטינסקי 15 (בית חיל האויר) ת.ד. 303, הרצליה 46103
טל: 09-9510260, פקס: 09-9510261
www.fisherinstitute.org.il

מכון פישר למחקר
אסטרטגי אוויר וחלל (חל"צ)

הכנס השנתי התשיעי לביטחון לאומי בנושא:

**מלחמת יום כיפור -
לקחים ותובנות לגבי הכוח האווירי**

22 במאי 2013

פרסום מס' 53

